

EXECUTAREA HOTĂRÂRILOR Curții Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova

1997–2012

CRJM

CENTRUL DE
RESURSE JURIDICE
DIN MOLDOVA

Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului
de către Republica Moldova, 1997-2012.

Responsabil de ediție: *Vladislav Gribincea*

Ediție apărută cu sprijinul financiar al Programului pentru Drepturile
Omului și Bună Guvernare al Fundațiilor pentru o Societate Deschisă
și al Departamentului de Stat al Statelor Unite.

Copyright © 2012 - Centrul de Resurse Juridice din Moldova

Copertă, design și machetare: *Alexei Dimitrov*

Descrierea CIP a Camerei Naționale a Cărții

Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului de către
Republica Moldova, ... = Execution of judgments of the ECtHR by the Republic
of Moldova, 1997-2012 / resp. ed.: Vladislav Gribincea ; Centrul de Resurse
Juridice din Moldova. – Ch. : S. n., 2012 (Tipogr. "Imprint Plus"). – 196 p.

Tit., text paral.: lb. rom., engl. – Paginație paral. – Carte-valet – 500 ex.

ISBN 978-9975-4170-9-9.

341.231.14(4)+342.72/.73(478)(094.57)

E 97

EXECUTAREA HOTĂRÂRILOR Curții Europene a Drepturilor Omului de către Republica Moldova

1997–2012

Elaborarea acestui studiu a fost finanțată dintr-un grant oferit de Programul pentru Drepturile Omului și Bună Guvernare al Fundațiilor pentru o Societate Deschisă.

Publicarea studiului a fost finanțată print-un grant oferit de Departamentul de Stat al Statelor Unite.

Opiniile, constatările, concluziile și recomandările exprimate în studiu sunt ale autorului și nu reflectă în mod necesar pe cele ale Programului pentru Drepturile Omului și Bună Guvernare al Fundațiilor pentru o Societate Deschisă sau ale Departamentului de Stat al Statelor Unite.

Cuprins

Prefață	9
Abrevieri	11
Sumar	13
Capitolul 1.	
Introducere	25
<i>1.1 Contextul și scopul studiului</i>	25
<i>1.2 Metodologia studiului</i>	26
Capitolul 2.	
Prezentarea succintă a sistemului de justiție din Republica Moldova	29
<i>2.1 Informații despre Republica Moldova</i>	29
2.1.1 Date generale despre Republica Moldova	29
2.1.2 Procesul legislativ	30
<i>2.2 Sistemul judecătoresc</i>	30
<i>2.3 Sistemul procuraturii</i>	33
<i>2.4 Sistemul avocaturii</i>	35
<i>2.5 Căile de atac</i>	36
2.5.1 Cauzele penale	36
2.5.2 Cauzele contravenționale	39
2.5.3 Cauzele civile	39
Capitolul 3.	
Statutul Convenției Europene pentru Drepturile Omului în sistemul de drept al Republicii Moldova	43
<i>3.1 Prevederi legale</i>	43
3.1.1 Constituția și jurisprudența Curții Constituționale	43
3.1.2 Codurile de procedură	45
3.1.3 Jurisprudența Curții Supreme de Justiție	47
<i>3.2 Aplicarea Convenției Europene pentru Drepturile Omului</i>	48

3.2.1 Aplicarea standardelor Curții Europene a Drepturilor Omului	48
3.2.2 Acordarea compensațiilor pentru violarea Convenției Europene pentru Drepturile Omului	53
3.3 Concluzii	59
3.4 Recomandări	61

Capitolul 4.

Republica Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului	63
4.1 Introducere	63
4.2 Cereri depuse	63
4.3 Cereri comunicate	66
4.4 Hotărâri pronunțate	67
4.4.1 Analiza datelor statistice	67
4.4.2 Cele mai importante hotărâri moldovenești	70
4.5 Supravegherea executării hotărârilor	71
4.6 Concluzii	72

Capitolul 5.

Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului: măsurile individuale	75
5.1 Introducere	75
5.2 Plata satisfacției echitabile	75
5.3 Redeschiderea procedurilor naționale	80
5.3.1 Procedura penală	81
5.3.1.1 Redeschiderea procedurilor ca urmare a hotărârilor Curții	82
5.3.1.2 Redeschiderea procedurilor ca urmare a comunicării cererii către Guvern	91
5.3.2 Procedura contravențională	91
5.3.2.1 Redeschiderea procedurilor ca urmare a hotărârilor Curții	91
5.3.2.2 Redeschiderea procedurilor ca urmare a comunicării cererii către Guvern	92
5.3.3 Procedura civilă	94
5.3.3.1 Redeschiderea procedurilor ca urmare a hotărârilor Curții	95
5.3.3.2 Redeschiderea procedurilor ca urmare a inițierii procedurii de reglementare amiabilă	100
5.3.4 Alte proceduri	105
5.4 Concluzii	105
5.5 Recomandări	107

Capitolul 6.

Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului: măsurile generale	109
6.1 Introducere	109
6.2 Ridicarea nivelului de cunoaștere a Convenției Europene pentru Drepturile Omului	109

6.2.1 Instruirea universitară	109
6.2.2 Instruirea profesională a judecătorilor și procurorilor	110
6.2.2.1 Instruirea inițială	110
6.2.2.2 Instruirea continuă	111
6.2.3 Instruirea avocaților	112
6.2.4 Traducerea jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului	113
6.2.5 Informarea periodică a specialiștilor despre jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului	114
6.2.6 Concluzii	115
6.2.7 Recomandări	117
6.3 Măsurile întreprinse în privința violărilor Convenției constatate în cauzele moldovenești	117
6.3.1 Articolele 2 și 3 ale Convenției	117
6.3.1.1 Maltratarea	117
6.3.1.2 Investigarea defectuoasă a deceselor și a maltratării	122
6.3.1.3 Sancționarea prea blândă pentru maltratate	129
6.3.1.4 Detenția în condiții proaste	131
6.3.1.5 Alte violări ale art. 3	137
6.3.1.6 Recomandări	138
6.3.2 Articolul 5 al Convenției	139
6.3.2.1 Lipsirea de libertate contrar legislației naționale	139
6.3.2.2 Reținerea sau arestarea în lipsa motivelor verosimile de a bănuși că persoana a comis o abatere	141
6.3.2.3 Motivarea insuficientă a arestării	142
6.3.2.4 Refuzul de a audia martori la examinarea recursului împotriva arestării	147
6.3.2.5 Refuzul instanței de a acorda acces la materialele prezentate în susținerea demersului de arestare.....	148
6.3.2.6 Alte violări ale art. 5	149
6.3.2.7 Recomandări	149
6.3.3 Articolul 6 al Convenției	150
6.3.3.1 Accesul la o instanță de judecată	151
6.3.3.2 Carențe în procesul de citare în instanța de judecată	151
6.3.3.3 Durata excesivă a procedurilor judiciare	152
6.3.3.4 Motivarea insuficientă a hotărârii judecătorești	155
6.3.3.5 Încălcarea principiului lucrului judecat	156
6.3.3.6 Condamnarea în recurs fără examinarea directă a probelor	157
6.3.3.7 Neexecutarea hotărârilor judecătorești	157
6.3.3.8 Alte violări ale art. 6	160
6.3.3.9 Recomandări	160
6.3.4 Articolul 8 al Convenției	160
6.3.5 Articolul 9 al Convenției	162
6.3.6 Articolul 10 al Convenției	165
6.3.7 Articolul 11 al Convenției	166
6.3.7.1 Refuzul de a autoriza întruniri pașnice sau întreruperea întrunirilor pașnice	166
6.3.7.2 Sancționarea pentru participarea activă și organizarea întrunirilor neautorizate	166
6.3.7.3 Suspendarea activității unui partid politic	166

6.3.8. Articolul 13 al CEDO	167
6.3.9. Articolul 34 al CEDO	167
6.3.10. Articolul 1 al Protocolului nr. 1 la Convenție	168
6.3.11. Articolul 3 al Protocolului nr. 1 la Convenție	168

Capitolul 7.

Mecanismul național de executare a hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului	169
7.1 <i>Introducere</i>	169
7.2 <i>Agentul guvernamental</i>	169
7.3 <i>Comisia guvernamentală pentru organizarea executării hotărârilor Curții</i>	172
7.4 <i>Controlul parlamentar</i>	173
7.5 <i>Curtea Supremă de Justiție</i>	176
7.6 <i>Procuratura Generală</i>	177
7.7 <i>Concluzii</i>	178
7.8 <i>Recomandări</i>	178

Capitolul 8.

Contribuirea la reducerea numărului adresărilor la Curtea Europeană a Drepturilor Omului	181
8.1 <i>Introducere</i>	181
8.2 <i>Recursul constituțional și ombudsmanul</i>	181
8.3 <i>Recursul compensator pentru încălcarea termenului rezonabil</i>	182
8.4 <i>Procedurile împotriva vinovaților și acțiunea în regres</i>	189
8.5 <i>Concluzii</i>	194
8.6 <i>Recomandări</i>	195

Prefață

Acest studiu este primul produs complex elaborat de echipa Centrului de Resurse Juridice din Moldova (CRJM). Am dorit să efectuăm acest studiu din mai multe considerente. În primul rând, din cauza numărului impunător de cereri depuse la Curtea Europeană a Drepturilor Omului împotriva Republicii Moldova, cât și a numărului mare de hotărâri ale Curții. În al doilea rând, doi dintre membrii echipei CRJM care au lucrat la elaborarea studiului au o experiență bogată în reprezentarea reclamanților în fața Curții Europene a Drepturilor Omului. După o reprezentare de mai mult de zece ani, survine un moment la care inevitabil apare întrebarea dacă strategia de reprezentare, fără un lucru adecvat de promovare la nivel național a executării hotărârilor Curții Europene, este una efectivă. În al treilea rând, nivelul și calitatea executării acestor hotărâri la nivel național și rolul autorităților naționale în asigurarea drepturilor prevăzute de Convenția Europeană pentru Drepturile Omului sunt subiecte discutate mult la nivelul Consiliului Europei și constatările acestui studiu ar putea contribui la îmbogățirea acelor discuții cu informație curentă din Republica Moldova.

Acest studiu a fost și o șansă pentru echipa CRJM de a dovedi credibilitatea, viabilitatea, și capacitățile sale. Nu am intuit de la bun început în ce peripeții ne-am avântat. Lucrând asupra studiului am avut parte de multe surprize plăcute, dar și de lucruri mai puțin plăcute. Totuși după nopți nedormite (aici nu exagerez) și discuții în contradictoriu, studiul a ajuns să iasă cu bine de sub tipar, iar echipa noastră, mai unită și mai sigură pe sine.

Elaborarea studiului nu ar fi fost posibilă fără suportul financiar al Fundațiilor pentru o Societate Deschisă, Programul Granturi pentru Drepturile Omului și Buna Guvernare, căruia îi suntem profund recunoscători pentru încrederea acordată echipei CRJM. Acest Program a fost primul nostru donator și sperăm că i-am îndreptățit încrederea acordată.

Publicarea și lansarea studiului a fost posibilă cu suportul financiar al Ambasadei SUA în Republica Moldova, pentru care îi suntem foarte recunoscători. Deși executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului este un subiect deosebit de actual și de interes pentru diferite instituții internaționale, se pare că finanțarea cercetărilor în acest domeniu nu este foarte populară. Nu am crezut niciodată că, timp de peste 12 luni, nu vom putea găsi o sumă modestă pentru a publica și lansa acest studiu. Suntem recunoscători Ambasadei SUA în Republica Moldova pentru deschidere și promptitudine.

Studiul nu ar fi fost posibil fără deschiderea și dedicația judecătorilor, avocaților, procurorilor, funcționarilor din Ministerul Justiției, Ministerul Finanțelor și Ministerul

Afacerilor Interne și experților, care au avut bunăvoința să discute cu membrii CRJM și să-și împărtășească opiniile și experiența cu privire la CEDO și aplicabilitatea acesteia în Republica Moldova. Vă suntem deosebit de recunoscători pentru informația valoroasă oferită.

Ținem să aducem sincere mulțumiri și aprecieri șefului secției analiză și implementare CEDO a Procuraturii Generale, dlui Alexandru Cladco, care ne-a oferit informația cu privire la activitățile întreprinse de Procuratura Generală în vederea executării hotărârilor CtEDO, șefului secției combatere tortură a Procuraturii Generale, dlui Ion Caracuian, pentru înțelegere și cooperare la acumularea informației. Îi suntem deosebit de recunoscători Agentului guvernamental interimar, dlui Lilian Apostol, care a comentat majoritatea capitolelor din studiu și a dat dovadă de deschidere.

Suntem deosebit de bucuroși că am putut să înțelegem cu adevărat ce înseamnă bunăvoința norvegiană. Îi mulțumim din toată inima dlui Harald B. Ciarlo, avocat, expert în cadrul Misiunii Norvegiene de Experți pentru Promovarea Supremației Legii în Moldova (NORLAM), care a acceptat să redacteze versiunea engleză a textului studiului în termeni extrem de scurți. Cu siguranță, fără contribuția Dumnealui, mulți dintre cei care nu cunosc limba română nu ar fi fost deloc impresionați de textul studiului. Îi mulțumim și dlui Alexei Dimitrov pentru machetarea și formatarea textului, acționând în termeni restrânși și răspunzând multiplelor capricii ale noastre.

Echipa CRJM care a elaborat studiul, inclusiv cercetarea juridică, colectarea datelor și verificarea traducerii, a constat din Vladislav Gribincea, președintele CRJM, avocat, cu o experiență de peste 10 ani de reprezentare a reclamanților la Curte, care a elaborat textul studiului și a coordonat activitatea echipei; Nadejda Hriptievschi, cercetătoare și fondatoare a CRJM, avocat, cu o experiență de peste 10 ani în proiecte de cercetare în sectorul justiției și reforma sistemului de asistență juridică garantată de stat din Moldova și din regiune; Sorina Macrinici, coordonatoare de proiecte la CRJM, avocat, cu o experiență de peste 6 ani de reprezentare a reclamanților la Curte; Ion Guzun, coordonator de proiecte și fondator al CRJM, cu o experiență de peste 7 ani în domeniul drepturilor omului din Moldova; și Aurelia Celac, administratorul financiar al CRJM.

De asemenea, sperăm că nu vom fi criticați foarte dur pentru că nu am fost suficient de galanți folosind în text doar cuvântul „el”, în situațiile în care regulile cu privire la asigurarea egalității cerea folosirea cuvântului „ea”.

Folosind această ocazie, ne cerem scuze încă o dată de la cei dragi pentru timpul care nu am fost alături de ei, lucrând asupra studiului. Sperăm să compensăm în curând acest handicap.

4 decembrie 2012

Din numele echipei CRJM,

Vladislav Gribincea

Abrevieri

AG – Agentul Guvernamental al Republicii Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

CC – Codul contravențional al Republicii Moldova

CCCEC – Centrul pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției

CEDO – Convenția Europeană pentru Drepturile Omului

CM – Comitetul de Miniștri al Consiliului Europei

CoE – Consiliul Europei

Constituție – Constituția Republicii Moldova

CPC – Codul de procedură civilă al Republicii Moldova

CPP – Codul de procedură penală al Republicii Moldova

CSJ – Curtea Supremă de Justiție a Republicii Moldova

CSM – Consiliul Superior al Magistraturii al Republicii Moldova

CSP – Consiliul Superior al Procurorilor din Republica Moldova

CtEDO – Curtea Europeană a Drepturilor Omului

DCCO - Direcția Combatere a Crimei Organizate a Ministerului Afacerilor Interne

IDP – Izolator de Detenție Provizorie

INJ – Institutul Național al Justiției din Republica Moldova

MAI – Ministerul Afacerilor Interne al Republicii Moldova

MO – Monitorul Oficial al Republicii Moldova

MF – Ministerul Finanțelor al Republicii Moldova

PNADO – Planul Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului pe anii 2011-2014

Reclamant – Reclamantul în procedurile Curții Europene a Drepturilor Omului

SRSJ – Strategia de Reformare a Sectorului Justiției pentru anii 2011-2016

UA – Uniunea Avocaților din Republica Moldova

Sumar

Acest studiu a fost gândit ca un instrument de analiză a violărilor constatate de Curtea Europeană a Drepturilor Omului (CtEDO), a măsurilor care au fost luate pentru a remedia aceste violări și a evita abateri similare pe viitor, precum și a mecanismului de executare a hotărârilor CtEDO existent în Republica Moldova. El nu apreciază dacă o hotărâre sau alta a CtEDO a fost executată, aceasta fiind prerogativa Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei (CM). Studiul analizează doar dacă măsurile întreprinse pentru a executa hotărârile CtEDO au fost conforme spiritului hotărârilor CtEDO și dacă acestea sunt suficiente pentru a înlătura cauzele care au dus la violarea Convenției Europene a Drepturilor Omului (CEDO).

Studiul a fost elaborat de echipa Centrului de Resurse Juridice din Moldova (CRJM) în perioada iunie 2011 – noiembrie 2012 și a evaluat măsurile care au fost luate de către autoritățile Republicii Moldova pentru a se conforma hotărârilor pronunțate de CtEDO în cauzele moldovenești până la 31 decembrie 2010. Studiul reflectă situația din toamna anului 2012, inclusiv modificările codurilor de procedură care au intrat în vigoare în a doua jumătate a anului 2012. Ne-am propus ca studiul să scoată în evidență faptele. Deși am încercat să fim cât mai exacti, informațiile prezentate în studiu ar putea să nu fie exhaustive sau suficient de detaliate. Studiul nu se referă la hotărârile CtEDO privind Transnistria.

În cadrul studiului am încercat să identificăm cauzele care au determinat violarea CEDO și măsurile întreprinse pentru a le înlătura. Cercetarea trece în revistă atât succesele cât și insuccesele, deoarece ne-am dorit ca studiul să fie util pentru îmbunătățirea situației în domeniul executării hotărârilor CtEDO. Din acest motiv, am preferat să acordăm o atenție mai mare părții goale a paharului. CRJM speră că recomandările formulate în studiu vor fi acceptate și este gata să asiste, în măsura posibilităților, autoritățile Republicii Moldova pentru a implementa aceste recomandări. Studiul a fost conceput și ca un instrument care să fie util pentru CM în procesul de monitorizare a executării hotărârilor CtEDO de către Republica Moldova.

Pentru a facilita înțelegerea, în special de către străini, a multor aspecte tehnice din capitolele ulterioare, studiul începe cu o prezentare succintă a sistemului de justiție din Republica Moldova. Capitolul 3 se referă la legislația moldovenească cu privire la CEDO și analizează cum a fost aplicată CEDO de către autoritățile din Republica Moldova. În Capitolul 4 s-a încercat efectuarea unei analize a cererilor moldovenești depuse la CtEDO. Plata satisfacției echitabile și redeschiderea procedurilor naționale în temeiul procedurilor CtEDO au

fost analizate în capitolul 5. Capitolul 6 se referă la nivelul de cunoaștere a CEDO de către specialiști și măsurile generale care reieșeau din hotărârile CtEDO. Evaluarea mecanismului național de executare a hotărârilor CtEDO este prezentată în capitolul 7. Ultimul capitol vizează măsurile întreprinse la nivel național pentru a reduce numărul adresărilor la CtEDO.

a) Republica Moldova la CtEDO

Republica Moldova se află printre primele țări după numărul cererilor depuse la CtEDO, cu circa 1,000 de cereri anual. Din cele 7,406 cereri moldovenești înregistrate între 1998 și 2011, până la 31 decembrie 2011, CtEDO a finalizat examinarea a doar 42%. La 1 ianuarie 2012, Republica Moldova se afla printre primele opt țări cu cel mai mare număr de cereri pendinte la CtEDO, depășind astfel de țări ca Franța, Germania, Marea Britanie sau Bulgaria. Numărul mare de cereri depuse împotriva Moldovei s-ar putea datora informării bune a societății moldovenești despre activitatea CtEDO, dar și unor disfuncții serioase în sistemul de justiție.

Deși Moldova este acționată des la CtEDO, numărul cererilor cu o șansă mare de succes este mic, cu tendință de scădere. Acest fenomen ar putea fi explicat prin percepția răspândită în Moldova că CtEDO acționează ca o a patra instanță, prin cunoașterea insuficientă a CEDO de către avocații moldoveni și prin reducerea în ultimii ani a numărului cererilor depuse de avocați cu experiență în reprezentarea la CtEDO.

Până la 31 decembrie 2011, CtEDO a pronunțat 227 de hotărâri în cauzele moldovenești. Doar în două hotărâri nu a fost constatată violarea CEDO. Spre deosebire de alte țări cu multe condamnări la CtEDO, în care majoritatea hotărârilor vizează una sau câteva probleme sistemice sau repetitive, hotărârile moldovenești conțin mai mult de 50 de tipuri de violări ale CEDO. Aceste cifre sugerează că în Republica Moldova existau multe probleme în ceea ce privește asigurarea respectării drepturilor omului. Majoritatea situațiilor pentru care Moldova a fost condamnată de CtEDO au culminat la nivel național cu o hotărâre judecătorească sau o decizie a procurorilor, adică se datorează sistemului judecătorec sau procuraturii.

În baza celor 227 de hotărâri, Guvernul Republicii Moldova a plătit peste EUR 12.8 mil. Dintre acestea, peste EUR 9.2 mil. au fost acordate prin doar două hotărâri, în anul 2008. Suma acordată prin cele două hotărâri este mai mare decât întreg bugetul instanțelor judecătorești moldovenești pentru anul 2008. Chiar dacă este cea mai săracă țară din Europa, în anul 2009, Republica Moldova s-a situat pe locul întâi printre țările membre ale Consiliului Europei după mărimea satisfacției echitabile care urma a fi plătită conform hotărârilor CtEDO.

Durata executării hotărârilor CtEDO de către Moldova este destul de lungă, iar multe din hotărârile importante încă nu au fost executate până la sfârșit. La sfârșitul anului 2011, Moldova se afla pe locul șase printre țările cu cele mai multe hotărâri importante ale CtEDO care urmau a fi executate.

b) Aplicarea CEDO în Republica Moldova

Principalele constatări

Deși potrivit legislației naționale, autoritățile de stat sunt obligate să aplice direct CEDO, până acum, judecătorii, procurorii și avocații au aplicat-o cu rezerve. În ultimii ani a fost observată o creștere a referințelor la CEDO în hotărârile instanțelor inferioare și o schimbare pozitivă în activitatea Curții Supreme de Justiție (CSJ) în ceea ce privește

aplicarea CEDO. CSJ a actualizat periodic hotărârile sale explicative ca urmare a hotărârilor CtEDO în cauzele moldovenești și a elaborat hotărâri explicative noi pentru a asigura aplicarea adecvată a CEDO. Astfel, în anul 2012, CSJ a inițiat practica de elaborare a recomandărilor pentru unificarea practicii judiciare, inclusiv referitor la aplicarea directă a CEDO. În acest sens, CSJ a recomandat aplicarea directă a CEDO în cauzele legate de schimbarea sexului. În vara anului 2012, Președintele CSJ și Agentul guvernamental (AG) au făcut o recomandare comună cu privire la compensațiile morale care urmează a fi acordate pentru violarea drepturilor garantate de CEDO.

Practica CSJ nu a fost suficient de uniformă și acest lucru a afectat aplicarea adecvată a CEDO de către ceilalți judecători. Datorită specificului sistemului de drept din Republica Moldova, multe cauze nu ajung niciodată să fie examinată de către CSJ, cum ar fi cazul arestărilor. Curțile de apel nu au dovedit până acum că sunt adepții aplicării CEDO.

Deși judecătorii susțin că legislația națională nu prevede expres că pot fi acordate compensații morale pentru încălcarea tuturor drepturilor garantate prin CEDO, CSJ a început să acorde astfel de compensații prin aplicarea directă a CEDO. Compensațiile morale acordate de judecători pentru încălcarea CEDO sunt, de obicei, mult mai mici decât cele acordate de CtEDO în cauzele moldovenești.

Principalele recomandări:

- a) CSJ urmează să-și uniformizeze practica judecătorească, iar hotărârile ei trebuie să fie mai clare, pentru a asigura că judecătorii din celelalte instanțe aplică mai bine standardele CtEDO. Hotărârile Plenului CSJ ar trebui să fie mai explicite. Ajustarea acestora la standardele CtEDO nu ar trebui să se rezume doar la completarea lor cu standardele CtEDO;
- b) Tolerarea de către curțile de apel a practicilor de arestări motivate insuficient urmează a fi sistată, pentru a transmite un semnal clar judecătorilor de instrucție că CEDO este parte componentă a sistemului de drept al Republicii Moldova și urmează a fi aplicată ca atare;
- c) Practica CSJ de acordare a compensațiilor prin aplicarea directă a CEDO urmează a fi extinsă, iar judecătorii urmează a fi informați că aceasta este practica ce trebuie urmată în viitor;
- d) Judecătorii trebuie să înțeleagă că rolul lor este de a asigura respectarea sau restabilirea drepturilor omului, și nu protejarea resurselor statului. Acțiunile în temeiul Legilor nr. 87 și nr. 1545 urmează a fi examinate de judecători cu prioritate, pentru a asigura că compensațiile sunt plătite în termeni acceptabili, iar compensațiile morale acordate ar trebui să fie conforme cu cele acordate de CtEDO în cauzele moldovenești.

c) Plata satisfacției echitabile și redeschiderea procedurilor

Principalele constatări

În general, autoritățile moldovenești plătesc în termen satisfacția echitabilă datorată conform hotărârilor sau deciziilor CtEDO. Din cele 111 plăți făcute în 2011 în temeiul hotărârilor sau deciziilor CtEDO, în 93 de cazuri (84%) plățile au fost efectuate în termen de până la trei luni. 18 plăți (16%) au fost făcute peste termenul de trei luni. Aceste întârzieri s-au datorat prezentării întârziate de către reclamant a rechizitelor contului bancar.

Totuși, Ministerul Finanțelor (MF) nu plătește comisionul bancar perceput de la beneficiarul satisfacției echitabile la primirea satisfacției echitabile în cont.

Carențele principale cu privire la plata satisfacției echitabile vizează legislația. Aceasta nu reglementează expres modul de impozitare a sumelor primite în temeiul hotărârilor CtEDO, iar legislația permite statului să stingă datoriile reclamantului față de stat din contul compensațiilor acordate de CtEDO cu titlu de prejudiciu moral și încasarea de către terți în contul datoriilor a sumelor acordate de CtEDO cu titlu de asistență juridică și care sunt datorate reprezentantului reclamantului.

Atât în cauzele penale și contravenționale, cât și în cele civile, legislația moldovenească permite redeschiderea procedurilor naționale în temeiul procedurilor CtEDO. Temeiurile prevăzute pentru redeschiderea procedurilor naționale ca urmare a hotărârilor CtEDO par să fie conforme cu Recomandarea CM R(2000)2. Legislația națională merge chiar mai departe, permițând redeschiderea în temeiul deciziei CtEDO prin care cererea a fost scoasă de pe rol și chiar în temeiul comunicării cererii de către CtEDO Guvernului.

În 22 de proceduri penale criticate în hotărârile CtEDO pronunțate până la 31 decembrie 2010, a fost reexaminat faptul dacă este justificată redeschiderea sau continuarea procedurii. Șase din aceste cauze se referă la proceduri penale împotriva reclamanților, iar 17 cauze vizează maltratarea reclamanților și/sau investigarea ineficienței a maltratărilor sau deceselor. Toate cele șase proceduri împotriva reclamanților au fost redeschise de către CSJ. În cinci cauze cu privire la investigare, procurorii au decis că nu este justificată redeschiderea procedurilor. În majoritatea cazurilor, deciziile cu privire la redeschiderea procedurilor penale au fost luate cu întârzieri. Chiar dacă procedurile au fost redeschise, până la 1 septembrie 2012, în niciuna din cele 12 cauze cu privire la maltratare sau decese nu a fost condamnată nicio persoană. Doar două cauze au fost transmise în instanța de judecată. Într-o cauză, procesul judiciar a fost încetat pe motiv de expirare a termenului de prescripție, iar în a doua cauză încă nu a fost adoptată o hotărâre judecătorească. Aceste cifre sugerează că, deși procedurile naționale au fost reanimate, mulți procurori nu au tratat aceste proceduri cu seriozitatea cuvenită.

În baza hotărârilor CtEDO adoptate până la 31 decembrie 2010, CSJ a admis 18 din 20 de solicitări privind redeschiderea procedurilor civile. Toate soluțiile CSJ, cu excepția uneia, sunt compatibile cu hotărârile CtEDO, însă uneori motivele CSJ nu au coincis întocmai cu poziția CtEDO exprimată în hotărâre. Este evident că CSJ a încercat să se conformeze hotărârilor CtEDO. Totuși, până în anul 2009, a fost evidentă și dorința acesteia de a limita beneficiile pe care le putea aduce redeschiderea în baza hotărârii CtEDO pentru reclamanți sau terți.

Mai mult de 30 de proceduri civile și contravenționale au fost redeschise ca urmare a comunicării cererii către Guvern. Redeschiderea procedurilor judiciare ca urmare a comunicării cererii către Guvern, fără a lua în calcul circumstanțele cauzei, ar putea fi contrară CEDO, deoarece ar putea avea ca rezultat casarea nejustificată a unei hotărâri judecătorești irevocabile.

Principalele recomandări

- a) Comisionul perceput de bănci la primirea satisfacției echitabile acordate de CtEDO în contul reclamantului urmează a fi acoperit de Guvern. El trebuie plătit concomitent cu plata satisfacției echitabile;

- b) Codul fiscal urmează a fi completat cu prevederi care ar exclude impozitarea la reclamant a sumelor acordate de CtEDO sau urmează a fi creat un mecanism eficient de compensare a impozitelor și taxelor care e necesar să fie plătite la sumele indicate în hotărârea CtEDO. Legislația moldovenească urmează a fi completată și cu prevederi care ar exclude posibilitatea statului de a stinge datoriile reclamantului față de stat din contul compensațiilor acordate de CtEDO cu titlu de prejudiciu moral și cu prevederi care ar face insesizabile sumele acordate de CtEDO cu titlu de asistență juridică și care sunt datorate reprezentantului reclamantului;
- c) Procurorii și judecătorii urmează să ia fără întârzieri deciziile cu privire la redeschiderea procedurilor penale ca urmare a hotărârilor sau deciziilor CtEDO. Deciziile cu privire la refuzul de a redeschide investigațiile cu privire la maltratare, de încetare sau suspendare a acestor urmăriri penale ar trebui justificate temeinic. Nu ar trebui refuzată redeschiderea sau încetată investigația în care există o posibilitate, oricât de mică, de a identifica persoanele vinovate și de a le trage la răspundere penală;
- d) Redeschiderea ca urmare a comunicării cererilor de către CtEDO ar trebui să aibă loc doar în cazurile prevăzute de Recomandarea CM R(2000)2 și doar dacă este vorba de încălcări evidente ale CEDO.

d) Ridicarea nivelului de cunoaștere a CEDO

Principalele constatări

CEDO este studiată insuficient în cadrul programelor universitare de licență, atât din punct de vedere al orelor planificate, cât și al abordărilor metodologice. CEDO este inclusă în programul de instruire inițială și continuă a judecătorilor și procurorilor în cadrul Institutului Național al Justiției (INJ). CEDO este inclusă în subiectele examenului de admitere la stagiul în avocatură, dar nu și în examenul de admitere în profesie. Nici Uniunea Avocaților și nici universitățile nu organizează cursuri periodice pentru avocați și avocații-stagiari.

Puțini dintre judecători, procurori sau avocați cunosc limbile oficiale ale CtEDO. Toată jurisprudența CtEDO privind Republica Moldova de până în anul 2011 a fost tradusă în limba română de către oficiul Agentului guvernamental (AG) sau asociațiile non-guvernamentale. Aceste traduceri sunt disponibile gratuit pe internet în două-șase luni de la apariția hotărârii sau deciziei. AG comunica periodic judecătorilor și procurorilor informații despre hotărârile CtEDO privind Moldova și cauzele comunicate, însă în ultimii ani asemenea comunicări au devenit rare. Toate persoanele intervievate au declarat că, datorită traducerilor efectuate, nu întâmpină dificultăți lingvistice în studierea jurisprudenței CtEDO, iar judecătorii și procurorii au recunoscut că traducerile sunt suficiente pentru ei. Totuși ei au declarat că nu au suficient timp pentru a le studia.

Principalele recomandări

- a) O mai mare atenție să fie acordată CEDO în cadrul studiilor de licență la facultățile de drept. În același timp, în procesul de admitere în profesia de avocat, procuror și judecător ar trebui să se pună un accent mai mare pe studierea CEDO;

- b) INJ urmează să planifice instruirea continuă în domeniul CEDO în funcție de necesitățile judecătorilor și să-și îmbunătățească metodologia de predare. Uniunea Avocaților ar trebui să organizeze periodic instruire în domeniul CEDO pentru avocați și avocații-stagiari;
- c) AG ar trebui să-și intensifice eforturile în vederea comunicării către procurori și judecători a informației despre cauzele comunicate de CtEDO și să se concentreze și asupra traducerii jurisprudenței CtEDO în cauzele moldovenești care nu este tradusă prompt de către organizațiile non-guvernamentale;
- d) În scopul sistematizării volumului mare de informație primită de către specialiști, ar fi binevenită elaborarea buletinelor periodice despre activitatea CtEDO în limba română, accentul principal fiind pus pe jurisprudența relevantă pentru Republica Moldova.

e) Măsurile întreprinse în privința violărilor CEDO constatate în cauzele moldovenești

Principalele constatări cu privire la art. 2 și 3 CEDO

Avocații intervievați în cadrul cercetării au menționat că după 2009 au avut mai puține plângeri de la clienții lor cu privire la aplicarea forței. Totuși, numărul cauzelor de maltratare înregistrate confirmă că tortura mai persistă în Republica Moldova. În perioada anilor 2009-2011, numărul cauzelor de maltratare înregistrate a rămas la același nivel. În anul 2011, procuratura a înregistrat 958 de cauze, ceea ce este cu doar 34 de cereri (3%) mai puțin decât în anul 2009, când câteva sute de persoane au fost abuzate de poliție în urma evenimentelor din aprilie. Numărul constant de cauze înregistrate în anii 2009-2011 ar putea fi explicat prin faptul că, începând cu anul 2010, s-a îmbunătățit modul de înregistrare a cauzelor de maltratare, până în anul 2009 multe persoane maltratate nu sesizau procuratura, dar și prin depunerea plângerilor vădit nefondate.

Autoritățile au întreprins mai multe măsuri pentru a reduce incidența cazurilor de maltratare. În mai 2010, a fost creată Secția combatere tortură a Procuraturii Generale, iar procuraturile teritoriale au fost obligate să desemneze un procuror care să investigheze cauzele de maltratare. Aceste măsuri au fost efectuate pentru a asigura calitatea investigațiilor. Pentru a combate tortura, în anul 2012 PNUD a donat MAI 44 de seturi de echipament de supraveghere video, care urmează a fi instalate în toate IDP-urile din țară. Începând cu 27 octombrie 2012, persoana reținută în cadrul unui dosar penal are dreptul la asistență medicală independentă, care ar trebui să diminueze riscul situațiilor de neacordare a asistenței medicale.

Deși în 2009 a fost pronunțată prima hotărâre în care s-a atestat problema sancțiunilor prea blânde pentru tortură, judecătorii au continuat aceeași practică vicioasă de condamnare cu suspendarea executării pedepsei cu închisoarea. La 8 noiembrie 2012 Parlamentul a adoptat modificări la Codul Penal menite să reducă aceste carențe și anume au fost înăsprițe pedepsele pentru maltratare, pentru a face imposibilă aplicarea art. 90 Cod penal în cazul torturii, a fost exclus termenul de prescripție de tragere la răspundere penală pentru tortură și interzisă amnistierea persoanelor condamnate pentru tortură.

Condițiile de detenție erau proaste atât în penitenciare, cât și în izolatoarele de detenție provizorie (IDP-uri). IDP-ul Comisariatului General de Poliție (cel mai mare IDP din țară)

a fost reparat capital și adus în conformitate cu normele internaționale cu susținerea Comisiei Europene. Alte 30 de IDP-uri au fost reparate cosmetic și nu este clar dacă s-au îmbunătățit substanțial condițiile de detenție. Problemele atestate în hotărârile CtEDO cu privire la penitenciare se referă doar la Penitenciarul nr. 13. Autoritățile moldovenești au recunoscut că acest penitenciar nu poate fi reparat din cauza situației deplorabile în care se află și, respectiv, e necesară construcția unui nou penitenciar. Totuși, resurse în acest sens nu au fost alocate.

Principalele recomandări

- a) Legea care reglementează activitatea poliției ar trebui să prevadă o obligație necondiționată de raportare scrisă despre aplicarea forței de către poliție. De asemenea, urmează a fi introdusă în lege obligația polițiștilor care au cunoștință despre abuz să raporteze. Urmează a fi aplicate sancțiuni când există dovezi că polițiștii nu au raportat sau au încercat să mușamalizeze cazurile de maltratare;
- b) Persoanele reținute trebuie aduse direct în IDP. Practica prin care persoana reținută se află în birourile poliției criminale sau ale ofițerului de urmărire penală până la momentul întocmirii procesului-verbal de reținere trebuie interzisă;
- c) IDP-urile trebuie transmise în subordinea Ministerului Justiției cât mai curând posibil și indiferent de construcția caselor de arest;
- d) Urmează a fi adoptate prevederi legislative prin care să fie interzisă detenția în continuare a persoanei maltratate de către autorități în comisariatul sau în centrul de detenție în care aceasta a fost supusă maltratării;
- e) Urmează a fi revizuită practica cu privire la pornirea urmăririlor penale și anume, cauzele care nu sunt *prima facie* absurde nu trebuie examinate fără pornirea urmăririi penale dacă sunt necesare acțiuni procesuale care nu pot fi efectuate fără pornirea urmăririi penale;
- f) Este necesară crearea unui organ independent care să investigheze toate plângerile împotriva angajaților organelor de forță;
- g) Codul de procedură penală (CPP) urmează a fi modificat în sensul autorizării informării periodice a victimei despre derularea urmăririi penale și implicării ei adecvate în investigarea maltratărilor, iar procurorii urmează a fi instruiți în acest domeniu;
- h) Este necesară intervenția CSJ pentru a stabili o practică judecătorească ce ar exclude sancțiuni prea blânde pentru maltratare;
- i) Legislația urmează a fi modificată în sensul suspendării automate din funcție a polițiștilor acuzați de maltratare. De asemenea, pe perioada suspendării din funcție, salariul urmează să fie plătit;
- j) În toate IDP-urile și penitenciarele din țară, autoritățile urmează să respecte norma de 4 m² de spațiu per deținut. Alocațiile pentru hrana deținuților urmează a fi sporite. Persoanele deținute în IDP-uri urmează să beneficieze zilnic de cel puțin o oră de plimbare la aer liber.

Principalele constatări cu privire la art. 5 CEDO

Principalele violări ale art. 5 constatate de CtEDO se referă la lipsirea de libertate fără un temei legal, motivarea insuficientă a arestărilor, lipsirea de libertate fără un temei legal fără o bănuială rezonabilă, dubii cu privire la confidențialitatea întrevederilor cu avocatul,

refuzul fără vreun motiv al audierii martorilor care puteau combate argumentele invocate pentru arestare și omisiunea statului de a asigura accesul apărării la materialele prezentate de către acuzare pentru a justifica arestarea.

Lipsirea de libertate fără un temei legal în cauze penale a fost constatată deoarece reclamanții au fost deținuți în arest la faza judecării cauzei fără un mandat de arest valabil. La 28 iulie 2006, a fost modificat CPP, obligând procurorii să justifice necesitatea arestării la faza judecării cauzei. Judecătorii care judecă cauza, la solicitarea procurorilor, pot dispune arestarea la faza judecării cauzei. Potrivit Ombudsmanului Spitalelor de Psihiatrie, Spitalul de Psihiatrie din Chișinău internează anual mai mult de 500 de persoane fără acordul lor. După internare, aceste persoane sunt convinse de către angajații spitalului să-și dea acordul pentru a fi deținute în spital. Din spusele personalului medical, anual, doar în circa 30 de cazuri se solicită o hotărâre judecătorească pentru detenția forțată.

Motivarea insuficientă a arestărilor continuă a fi o problemă gravă, generată atât de carențe în activitatea procurorilor, cât și a judecătorilor. Judecătorii continuă să refuze audierea martorilor în cadrul procedurilor de arestare, iar în vara anului 2012 avocaților nu li se acorda acces la toate materialele studiate de judecător în procedurile de arestare. Prin Legea nr. 66 (în vigoare din 27 octombrie 2012) a fost modificat CPP, pentru a asigura accesul avocaților la toate materialele studiate de judecător în procedurile de arestare.

Principalele recomandări

- a) Sistarea practicii de internare forțată în instituțiile psihiatrice în lipsa unei hotărâri judecătorești;
- b) Pentru a exclude prejudicierea calității activității judecătorilor de instrucție, urmează a fi evaluată calitatea și sarcina de muncă a acestora. Curțile de apel ar trebui să-și revizuiască radical practica, prin motivarea exemplară a hotărârilor lor și casarea oricărei hotărâri de arestare prost motivate, pentru a trimite un semnal clar judecătorilor de instrucție că orice lipsire de libertate urmează a fi motivată convingător. Fără implicarea fermă a CSJ acest fenomen va fi greu de eradicat;
- c) CSJ ar trebui să dea explicații clare că la examinarea recursului împotriva arestării este admisibil de a audia martori care ar putea comunica informații relevante pentru procedurile de arestare;
- d) În cadrul procedurilor de arestare, judecătorii ar trebui să renunțe la practica de studiere a materialelor cauzei penale, dacă apărarea nu are acces la ele. CSJ ar trebui să întreprindă pași fermi pentru a susține eradicarea acestei practici.

Principalele constatări cu privire la art. 6 CEDO

Principalele violări ale art. 6 constatate de CtEDO țin de neexecutarea hotărârilor judecătorești, casarea improprie a hotărârilor judecătorești irevocabile, durata excesivă a procedurilor judiciare, încălcarea dreptului la apărare din cauza procedurii defectuoase de citare, încălcarea dreptului de acces la o instanță și calitatea insuficientă a motivării hotărârilor judecătorești. Chiar și după hotărârea CtEDO, multe dintre aceste probleme nu au dispărut în totalitate.

Încălcarea dreptului de acces la o instanță s-a datorat, în principal, curenților legislative. Acestea au fost înlăturate și, în prezent, se pare că nu există probleme serioase la acest capitol.

Citarea defectuoasă a constituit mereu o problemă pentru Republica Moldova. Se pare că această problemă se datorează nu atât lipsei mijloacelor financiare în bugetul de stat, cât incapacității instanțelor judecătorești de a programa adecvat cheltuielile pentru citare. Autoritățile moldovenești au recunoscut această problemă și s-au angajat să fortifice mecanismul de citare judiciară.

În general, Republica Moldova nu a avut și nu are probleme cronice în ceea ce privește termenul de examinare a cauzelor de către instanțele de judecată. Durata examinării unei cauze este acceptabilă per ansamblu. Problema sistemului moldovenesc constă în amânări frecvente ale ședințelor de judecată și remiterea cauzelor la rejudicare. În consecință, are loc tergiversarea examinării cauzelor simple și examinarea superficială a cauzelor complexe. Prin modificarea Codului de procedură civilă (CPC) din 5 iulie 2012 au fost create premise pentru prevenirea tergiversării dosarelor și s-a limitat substanțial dreptul instanței de apel de a remite cauza la rejudicare.

Motivarea insuficientă a hotărârilor judecătorești, indiferent de instanță, a fost și rămâne o problemă serioasă a sistemului judecătoresc moldovenesc. Această carență ar putea fi explicată prin volumul mare de muncă al unor judecători, prin prestația proastă a participanților în proces, prin neexaminarea minuțioasă a tuturor circumstanțelor cauzei de către judecători, prin indulgența instanțelor ierarhic superioare față de hotărârile care nu sunt suficient de motivate, dar și prin pregătirea profesională insuficientă a unor judecători. Pentru a-i ajuta pe judecători în volumul lor de muncă, Legea nr. 153 din 5 iulie 2012 a prevăzut acordarea fiecărui judecător a câte un asistent judiciar, iar judecătorilor CSJ câte 3.

Ca urmare a jurisprudenței CtEDO, numărul cererilor de revizuire depuse la CSJ și procentajul cererilor admise de CSJ s-au redus. Chiar dacă numărul cererilor de revizuire admise de CSJ s-a redus de la 11.9% în anul 2006 până la 2.7% în anul 2011, se pare că unora cererile de revizuire admise în anul 2012 sunt greu de justificat. În același timp, procentajul cererilor de revizuire civile admise în anul 2009 de către instanțele ierarhic inferioare era foarte înalt.

Marea majoritate a hotărârilor CtEDO cu privire la neexecutarea hotărârilor judecătorești au fost pronunțate până în 2008. Cauzele cu privire la neexecutarea hotărârilor judecătorești pot fi divizate convențional în trei categorii: cele cu privire la plata unor sume de bani de către autoritățile de stat, cele cu privire la obligarea autorităților publice de a întreprinde măsuri și cele împotriva persoanelor private. Dacă în privința primei și a celei de-a treia categorii de hotărâri nu au fost constatate probleme majore, hotărârile cu privire la acordarea spațiului locativ rămân neexecutate chiar și după trei ani după hotărârea CtEDO în cauza *Olaru ș.a.*

Principalele recomandări

- a) Judecătorii trebuie instruiți în domeniul motivării hotărârilor judecătorești, iar nivelul de motivare al hotărârilor CSJ ar trebui să reprezinte un exemplu pentru toți judecătorii;
- b) Urmează a fi fortificat sistemul de asigurare a prezenței terților (martori, experți etc.) chemați în instanța de judecată;
- c) Modificarea art. 444 CPP astfel încât să fie înlăturată necesitatea remiterii de către CSJ a cauzelor la rejudicare dacă hotărârea care trebuie adoptată defavorizează acuzatul;
- d) CSJ ar trebui să-și evalueze practica proprie și pe cea a curților de apel, astfel încât să nu fie admise nejustificat recursuri în anulare în cauze penale și revizuirii în cauze civile;

- e) Autoritățile de stat urmează să întreprindă măsuri ferme și conjugate pentru a se conforma hotărârilor judecătorești privind acordarea spațiului locativ.

Principalele constatări și recomandări cu privire la art. 8-11 CEDO

Principala problemă cu privire la art. 8 al CEDO este modul de interceptare a convorbirilor telefonice. Deși în anul 2009, CtEDO a menționat în hotărârea *Iordachi ș.a.* că interceptarea convorbirilor este folosită prea des în Republica Moldova, numărul interceptărilor și numărul refuzurilor judecătorilor a rămas la același nivel.

Principala problemă cu privire la art. 9 al CEDO s-a referit la reticența autorităților de a înregistra cultele religioase. Procedura de monitorizare a executării cauzelor *Mitropolia Basarabiei și Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova* a fost încetată de către CM în martie 2010. Se pare că CM a fost satisfăcut de măsurile luate de Republica Moldova în vederea executării hotărârilor respective.

În ceea ce privește art.10 al CEDO, CtEDO a criticat în repetate rânduri modul de examinare a cauzelor în defăimare de către judecătorii din Republica Moldova. În scopul remedierii acestei probleme, a fost adoptată Legea nr. 64 din 23 aprilie 2010 cu privire la libertatea de exprimare. Totuși, jurnaliștii susțin că judecătorii cunosc insuficient această lege, iar datele statistice arată că procentajul cererilor admise cu privire la defăimare chiar a crescut.

Deși Republica Moldova a fost condamnată de mai multe ori pentru violarea art. 11 al CEDO pentru încălcarea libertății de întrunire, după schimbarea puterii de la Chișinău, în toamna anului 2009, nu au mai fost constatate cazuri ca protestatarii pașnici să fi fost reținuți de poliție. Se pare că barierele administrative pentru organizarea protestelor și altor întruniri pașnice au fost anulate prin Legea nr. 26 din 22 februarie 2008 privind întrunirile.

f) Mecanismul național de executare a hotărârilor CtEDO

Principalele constatări

În Republica Moldova mecanismele de supraveghere a executării hotărârilor CtEDO se suprapun și oferă insuficiente pârghii pentru a asigura o executare efectivă. Astfel, activitatea Comisiei guvernamentale pentru organizarea executării hotărârilor CtEDO nu a fost foarte eficientă și nici vizibilă. AG nu este consultat în mod constant cu privire la compatibilitatea proiectelor de lege cu standardele CEDO, iar resursele umane puse la dispoziția acestuia sunt insuficiente pentru a răspunde competențelor atribuite. Pe de altă parte, AG nu are suficiente atribuții și nici pondere politică pentru a promova o executare eficientă, iar controlul parlamentar nu este exercitat continuu și coerent.

Principalele recomandări

- a) Capacitățile Direcției Agent guvernamental urmează a fi consolidate prin crearea unui mecanism de detașare, pentru cel puțin 12 luni, a judecătorilor și procurorilor, pentru a activa în cadrul Direcției. Activitatea Consiliului de pe lângă AG trebuie reanimată;
- b) Pentru a spori eficacitatea comunicării AG cu CM și stabilirea planurilor de acțiuni pentru executarea hotărârilor CtEDO, primul ar trebui să fie împuternicit să comunice direct cu CM;
- c) AG ar trebui să aibă obligația de a formula propuneri cu privire la măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru executarea fiecărei hotărâri CtEDO și să elaboreze anual și să prezinte Parlamentului un raport privind executarea hotărârilor CtEDO;

- d) Urmează a fi creat un nou mecanism de supraveghere a executării hotărârilor CtEDO. Supravegherea executării poate fi pusă în sarcina unei comisii parlamentare permanente sau a unei comisii parlamentare speciale a Parlamentului. Comisia urmează să supravegheze constant procesul de executare a hotărârilor CtEDO și să prezinte anual un raport în plenum Parlamentului cu privire la executarea hotărârilor CtEDO;
- e) Introducerea în cadrul CSJ și al Procuraturii Generale a unui mecanism de evaluare periodică a impactului măsurilor întreprinse în vederea executării hotărârilor CtEDO.

g) Contribuirea la reducerea numărului adresărilor la CtEDO

În afară de măsurile ce urmează a fi luate pentru executarea fiecărei hotărâri pronunțate și consolidarea mecanismelor de supraveghere a executării hotărârilor CtEDO, se recomandă introducerea sau consolidarea a câteva măsuri de ordin general care vor contribui la reducerea numărului adresărilor la CtEDO.

Art. 16 al Legii cu privire la avocații parlamentari urmează a fi modificat pentru a permite avocaților parlamentari să examineze mai multe situații în care este violată CEDO. În paralel, instituția avocatului parlamentar urmează a fi consolidată pentru a inspira încrederea justițiabililor. CSJ urmează să-și intensifice eforturile pentru a asigura că toate instanțele judecătorești din Republica Moldova examinează prompt acțiunile intentate în temeiul Legii nr. 87 și acordă compensații morale adecvate pentru încălcarea termenului rezonabil. După redeschiderea procedurilor, autoritățile de stat ar trebui să solicite de la oponenții în procedurile naționale a reclamanților în procedurile la CtEDO, rambursarea prejudiciului real plătit în temeiul hotărârilor CtEDO. Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor ar trebui să studieze cu o mai mare atenție hotărârile CtEDO, pentru a asigura că orice abatere foarte gravă care rezultă din acestea atrage după sine sancțiuni disciplinare. Se cere introducerea recursului individual la Curtea Constituțională pentru a o împuternici să examineze plângerile individuale cu privire la violarea CEDO.

h) Acțiuni prioritare

Studiul conține mai mult de 70 de recomandări. Implementarea promptă și paralelă a recomandărilor este imposibilă. Totuși, următoarele acțiuni sunt prioritare:

- a) Consolidarea mecanismului de supraveghere a executării hotărârilor CtEDO;
- b) Sporirea eforturilor CSJ în vederea asigurării aplicării adecvate a CEDO de către judecători;
- c) Îmbunătățirea calității hotărârilor judecătorești, mai ales a celor emise de către judecătorii de instrucție;
- d) Sporirea calității actelor procurorilor în ceea ce privește investigarea maltratărilor, procedurile speciale și măsurile speciale.

Introducere

1.1 Contextul și scopul studiului

Republica Moldova se află printre primele țări după numărul cererilor depuse la CtEDO, cu circa 1,000 de cereri anual. Din cele 7,406 cereri moldovenești înregistrate între 1998 și 2011, până la 31 decembrie 2011, CtEDO a finalizat examinarea a doar 42%. La 1 ianuarie 2012, Republica Moldova se afla printre primele opt țări cu cel mai mare număr de cereri pendinte la CtEDO. La acest capitol, Republica Moldova depășea astfel de țări ca Franța, Germania, Marea Britanie sau Bulgaria, care au o populație mult mai mare decât cea a Republicii Moldova.

Până la sfârșitul anului 2011, CtEDO a pronunțat 227 de hotărâri în cauzele moldovenești. Doar în două hotărâri nu a fost constatată violarea CEDO. Spre deosebire de alte țări cu un număr mare de hotărâri ale CtEDO, în care majoritatea hotărârilor vizează una sau două probleme sistemice, cele 227 de hotărâri se referă la mai mult de 50 de tipuri de violări ale CEDO. Aceste cifre sugerează că în Republica Moldova existau multe probleme în ceea ce privește asigurarea respectării drepturilor omului.

În baza celor 227 de hotărâri, Guvernul Republicii Moldova a plătit peste EUR 12.8 mil. Dintre acestea, peste EUR 9.2 mil. au fost acordate prin doar două hotărâri, în anul 2008. Suma acordată prin cele două hotărâri este mai mare decât întreg bugetul instanțelor judecătorești moldovenești pentru anul 2008. Chiar dacă este cea mai săracă țară din Europa, în anul 2009, Republica Moldova s-a situat pe locul întâi printre țările membre ale Consiliului Europei după mărimea satisfacției echitabile care urma a fi plătită conform hotărârilor CtEDO.

Numărul impunător de violări ale CEDO constatate de CtEDO în cauzele moldovenești, natura acestor violări și sumele plătite ca rezultat al hotărârilor CtEDO au ridicat semne de întrebare cu privire la respectarea CEDO și executarea hotărârilor CtEDO de către Republica Moldova. Necesitatea studiului a fost determinată atât de numărul mare de cauze moldovenești depuse la CtEDO, cât și de suprasolicitarea CtEDO și apelurile constante făcute la nivelul CoE de a asigura o mai bună aplicare a CEDO la nivel național. Asume proasta executare a hotărârilor CtEDO și respectarea insuficientă a CEDO la nivel național este una din cauzele principale ale numărului enorm de cereri aflate pe

rolul CtEDO. Necesitatea aplicării adecvate a CEDO la nivel național a fost reiterată și în declarațiile de la Interlaken, Izmir și Brighton cu privire la viitorul CtEDO.

Guvernul de la Chișinău a anunțat mai multe reforme ambițioase, inclusiv în ceea ce privește mecanismul de executare a hotărârilor CtEDO. Fără o evaluare adecvată a situației, orice reformă riscă să piardă din eficiență. Studiul vine să răspundă exact la această întrebare – ce a făcut până acum Republica Moldova pentru executarea hotărârilor CtEDO și care a fost impactul acestor măsuri? Cercetarea reprezintă prima evaluare comprehensivă a gradului de executare a hotărârilor CtEDO de către Republica Moldova. Scopul final al studiului este să contribuie la executarea adecvată a hotărârilor CtEDO de către Republica Moldova.

Studiul a fost gândit ca un instrument de analiză a violărilor constatate de CtEDO, a măsurilor care au fost luate pentru a remedia aceste violări și a evita abaterile similare pe viitor, precum și a mecanismului de executare a hotărârilor CtEDO existent în Republica Moldova. Autorii studiului și-au propus să formuleze recomandări pentru remedierea carențelor depistate. Studiul a fost conceput și ca un instrument util pentru CM în procesul de monitorizare a executării hotărârilor CtEDO de către Republica Moldova.

Informația din studiu ar putea prezenta interes pentru autoritățile din Republica Moldova, în special în vederea executării obligațiilor față de CoE și implementării Strategiei de reformare a sectorului justiției pentru anii 2011–2016. Sperăm că studiul va prezenta interes și pentru CM în procesul monitorizării executării hotărârilor CtEDO de către Republica Moldova. Sperăm că judecătorii, procurorii, avocații și alți actori din sistemul de justiție vor folosi informația din acest studiu pentru a îmbunătăți nivelul de respectare a CEDO în Republica Moldova. Studiul ar putea prezenta interes și pentru instituțiile europene și alte organizații internaționale care monitorizează situația drepturilor omului și a justiției din Republica Moldova, precum și pentru instituțiile donatoare care acordă suport financiar Republicii Moldova în domeniul drepturilor omului și justiției.

1.2 Metodologia studiului

Metodologia studiului a fost elaborată de către echipa CRJM. Elaborând metodologia, ea a dorit să analizeze principalele chestiuni ce reies din obligațiile statelor de a respecta CEDO și a se conforma hotărârilor CtEDO. Au fost analizate atât măsurile de ordin general impuse de CEDO, cum ar fi ridicarea gradului de cunoaștere a CEDO la nivel național sau reglementările naționale cu privire la aplicarea CEDO, cât și aspectele specifice care rezultă din principalele hotărâri CtEDO în cauzele moldovenești.

Studiul începe cu o prezentare succintă a sistemului de justiție din Republica Moldova. Acest capitol a fost introdus pentru a facilita înțelegerea, în special de către străini, a multor aspecte tehnice din capitolele ulterioare. Capitolul 3 se referă la legislația moldovenească cu privire la CEDO și analizează cum a fost aplicată CEDO de către autoritățile din Republica Moldova. În Capitolul 4, s-a încercat efectuarea unei analize a cererilor moldovenești depuse la CtEDO. Plata satisfacției echitabile și redeschiderea procedurilor naționale în temeiul procedurilor CtEDO au fost analizate în Capitolul 5. Capitolul 6 se referă la nivelul de cunoaștere a CEDO de către specialiști și măsurile generale care reieșeau din hotărârile CtEDO. Evaluarea mecanismului național de executare a hotărârilor CtEDO

este prezentată în Capitolul 7. Ultimul capitol vizează măsurile întreprinse la nivel național pentru a reduce numărul adresărilor la CtEDO.

În cadrul cercetării pentru elaborarea studiului, a fost efectuată o analiză a tuturor hotărârilor CtEDO pronunțate în cauzele moldovenești până la 31 decembrie 2010 pentru a identifica toate violările CEDO constatate în aceste hotărâri, au fost colectate date despre plata satisfacției echitabile și redeschiderea procedurilor naționale, au fost analizate legislația și practicile relevante pentru a exclude în viitor abaterile constatate de CtEDO, au fost acumulate și analizate date statistice oficiale cu privire la activitatea sistemului judiciar, și au fost efectuate mai mult de 30 de interviuri calitative semi-structurate cu judecători, procurori, avocați, angajați ai Ministerului Afacerilor Interne, în special cu privire la măsurile generale.

Datele cu privire la măsurile individuale și generale au fost colectate de către echipa CRJM, în baza analizei hotărârilor CtEDO. Aceste date au fost puse la dispoziție de către Procuratura Generală, Departamentul de administrare judecătorească al Ministerului Justiției, Ministerul Finanțelor și Agentul guvernamental. În acest sens, au fost semnate acorduri de colaborare cu Procuratura Generală și Ministerul Justiției. De asemenea, a fost studiată jurisprudența Curții Supreme de Justiție plasată pe pagina web a acesteia.

Interviurile au avut drept scop principal stabilirea percepției actorilor din sectorul de justiție cu privire la statutul CEDO în sistemul de drept al Republicii Moldova, a gradului de cunoaștere a CEDO de către specialiști, a nivelului de implementare a măsurilor generale care reies din hotărârile CtEDO și a eficienței mecanismului național de executare a hotărârilor CtEDO. Interviurile au fost efectuate în baza ghidului de interviu care conținea întrebări ce rezultau din violările CEDO constatate de CtEDO în cauzele moldovenești. Interviurile sunt confidențiale, însă unii intervievați au fost de acord ca unele declarații făcute de ei să fie făcute publice.

Fiecare capitol al studiului a fost supus evaluării colegiale. Toate capitolele au fost comentate de un membru al echipei CRJM și de un specialist în domeniu. Majoritatea capitolelor au fost comentate de Agentul guvernamental interimar și șeful Secției analiză și implementare a CEDO a Procuraturii Generale.

În cadrul studiului, s-a dorit evaluarea măsurilor care au fost luate pentru executarea hotărârilor pronunțate de CtEDO până la 31 decembrie 2010 în cauzele moldovenești. Studiul a fost elaborat în perioada iunie 2011 – noiembrie 2012, iar informația conținută în el reflectă situația din toamna anului 2012. Raportul s-a referit și la modificările codurilor de procedură care au intrat în vigoare în a doua jumătate a anului 2012.

Prezentarea succintă a sistemului de justiție din Republica Moldova

2.1 Informații despre Republica Moldova

2.1.1 Date generale despre Republica Moldova

Republica Moldova este situată în sud-estul Europei, între România – la vest și Ucraina – la nord, est și sud. Ea a apărut ca stat independent în anul 1991, ca urmare a colapsului URSS. Țara ocupă o suprafață de 33,843 kilometri pătrați și este împărțită în 32 de regiuni numite raioane, patru municipii și o unitate teritorială autonomă (Găgăuzia). Transnistria, o parte din teritoriul Republicii Moldova, este situată la est de râul Nistru, până la hotar cu Ucraina. Acest teritoriu se află din anul 1991 sub controlul unui regim separatist, a cărui independență nu a fost recunoscută de niciun stat.

Conform datelor oficiale, în ianuarie 2012, Republica Moldova avea o populație de 3,559,500 de persoane (fără populația Transnistriei, care este de aproximativ jumătate de milion de locuitori). În Chișinău, capitala Republicii Moldova, locuiesc peste 785,000 de persoane.

Constituția Republicii Moldova a fost adoptată în anul 1994 și a fost redactată cu luarea în considerație a CEDO. 40 din cele 143 de articole ale Constituției se referă la drepturile și libertățile fundamentale ale omului. Constituția protejează toate drepturile garantate de CEDO, deși definirea unora dintre aceste drepturi în textul Constituției nu este identică cu textul CEDO. Astfel, Constituția nu are un articol cu privire la dreptul la un proces echitabil, însă elemente ale acestui drept pot fi găsite în articolele 20 (accesul la justiție), 21 (prezumția nevinovăției) și 26 (dreptul la apărare) ale Constituției.

Potrivit Constituției, în Republica Moldova puterile legislativă, executivă și judecătorească sunt separate. Parlamentul este autoritatea legislativă a țării. El este unicameral și este compus din 101 deputați aleși pentru un mandat de patru ani. Președintele este șeful statului. El este ales cu votul a cel puțin 3/5 din numărul deputaților din Parlament. Guvernul este condus de prim-ministru. Candidatura primului-ministru, care urmează să formeze Guvernul, este desemnată de către Președinte. În termen de 15 zile de la desemnarea primului-ministru, Guvernul format urmează să obțină votul de încredere al Parlamentului.

Din 2001 și până în 2009, Partidul Comuniștilor din Republica Moldova a deținut majoritatea în Parlament, liderul acestui partid a deținut funcția de Președinte, iar guvernele din acea perioadă au fost formate din persoane susținute de acest partid.

2.1.2 Procesul legislativ

Parlamentul este în drept să adopte legi de modificare a Constituției, organice și ordinare. Legea de modificare a Constituției se adoptă cu votul a 2/3 din numărul deputaților aleși. Legile organice, adică legile care reglementează relațiile de o importanță deosebită (menționate în art. 72 al Constituției), sunt adoptate cu votul a cel puțin 52 de deputați. Codurile, legislația cu privire la organizarea judecătorească sau Legea bugetului sunt legi organice. Legile ordinare sunt adoptate cu votul majorității deputaților prezenți în ședința Parlamentului. Ele se referă la domeniile relațiilor sociale care nu sunt reglementate prin Constituție și legile organice. Legile votate de Parlament urmează a fi promulgate de președintele țării. El poate refuza promulgarea unei legi, cu remiterea ei în Parlament. În cazul în care Parlamentul își menține hotărârea, Președintele este obligat să promulge legea.

Pentru exercitarea atribuțiilor sale, președintele emite decrete. Președintele are competențe în domeniul politicii externe și interne și este comandantul suprem al forțelor armate. Pentru organizarea executării legilor, Guvernul adoptă hotărâri, ordonanțe și dispoziții. Nici decretul Președintelui și nici actele emise de Guvern nu pot fi contrare legilor.

Legile, decretul președintelui și actele emise de Guvern se publică în MO al Republicii Moldova. Legile, decretul cu caracter normativ și actele Guvernului cu caracter normativ nu pot intra în vigoare înainte de data publicării în MO

2.2 Sistemul judecătoresc

Puterea judecătorească este constituită din judecătoriile de sector, curțile de apel și Curtea Supremă de Justiție (CSJ). Sistemul judecătoresc are un organ de autoadministrare – Consiliul Superior al Magistraturii (CSM).

CSM a fost creat în vederea organizării și funcționării sistemului judecătoresc, și este garantul independenței autorității judecătorești. În septembrie 2012, el era compus din 12 membri, cinci judecători aleși de către colegii săi, patru profesori titulari numiți de Parlament, președintele Curții Supreme de Justiție, procurorul general și ministrul justiției (art. 3 al Legii cu privire la CSM, nr. 947, din 19 iulie 1996). Potrivit unei legi care a intrat în vigoare la 1 septembrie 2012, numărul judecătorilor aleși în CSM va crește până la șase, iar al profesorilor titulari se va reduce la 3 din toamna anului 2013.¹ Membrii aleși ai CSM au un mandat de patru ani. Membrii CSM își aleg președintele din rândul lor. CSM este responsabil de selectarea candidaților la funcția de judecător, de transferarea și promovarea judecătorilor, precum și de aplicarea măsurilor disciplinare față de judecători.

Candidații la funcția de judecător trebuie să studieze 18 luni la Institutul Național al Justiției sau să profeseze în ultimii cinci ani anumite profesii juridice. Ultimii urmează să susțină un examen special. Judecătorul este numit inițial pentru un termen de cinci ani, după care poate fi reconfirmat în funcție până la atingerea vârstei de 65 de ani. Judecătorii judecătoriilor de sector și ai curților de apel sunt numiți și reconfirmați în funcție de către Președintele Republicii Moldova, la propunerea CSM. În același mod sunt numiți și

¹ Legea nr. 153, din 5 iulie 2012, în vigoare din 31 august 2012, a modificat mai multe legi cu privire la organizarea judecătorească, inclusiv prevederile cu privire la componența CSM. Conform acestei legi, CSM în noua componență va fi constituit la expirarea mandatului membrilor aleși ai actualului CSM, adică în toamna anului 2013.

președinții și vicepreședinții judecătoriilor de sector și ai curților de apel, pe un mandat de patru ani. Judecătorii Curții Supreme de Justiție (CSJ), sunt numiți în funcție de către Parlament, la propunerea CSM. Președintele și cei doi vicepreședinți ai CSJ sunt numiți de Parlament, la propunerea CSM. În cazul depistării unor probe incontestabile de incompatibilitate a candidatului cu funcția la care este propus, Președintele sau Parlamentul pot refuza o singură dată propunerea CSM. Propunerea repetată a CSM este obligatorie pentru Președinte sau Parlament.

În august 2012, Legea cu privire la organizarea judecătorească (nr. 514, din 6 iulie 1995) stabilea că în instanțele judecătorești din Republica Moldova erau 460 de funcții de judecători. Începând cu 1 ianuarie 2013, în sistemul judecătorec vor exista 504 funcții de judecător. Conform datelor distribuite la ședința CSM din 12 iunie 2012, la sfârșitul lunii mai 2012, în instanțele judecătorești activau 444 de judecători, iar celelalte locuri erau vacante.

Conform Legii cu privire la organizarea judecătorească, în Republica Moldova trebuie să existe 48 de judecătorii de sector, inclusiv două instanțe judecătorești specializate (Judecătoria comercială de circumscripție și Judecătoria militară). Totuși, patru judecătorii de sector (Grigoriopol, Ribnița, Slobozia și Tiraspol) nu există de facto, deoarece sediul lor urma să fie amplasat în regiunea transnistreană. Conform Legii cu privire la organizarea judecătorească în august 2012 în judecătoriile de sector existau 308 funcții de judecător, fiecare judecător fiind numit într-o anumită instanță. Din cele 44 de judecătorii de sector existente, în 27 erau cinci sau mai puține funcții de judecător. Conform modificărilor la codurile de procedură adoptate de Parlament în 2012, din 1 decembrie 2012, judecătoriile de sector vor judeca toate cauzele civile și penale.² De obicei, în judecătorii cauza este examinată de un complet compus dintr-un singur judecător.

Începând cu martie 2012, Judecătoria comercială de circumscripție examinează contestațiile împotriva hotărârilor arbitrale, eliberează titluri executorii în baza hotărârilor arbitrale, decide asupra reorganizării sau dizolvării persoanelor juridice și examinează cauzele privind apărarea reputației comerciale.³ Judecătoria militară examinează doar cauzele penale împotriva militarilor și persoanelor din efectivul instituțiilor penitenciare.

În fiecare judecătorie de sector cu excepția celor specializate activează cel puțin un judecător de instrucție. Judecătorul de instrucție examinează plângerile împotriva organelor de urmărire penală, decide privind arestarea preventivă, autorizează percheziția, interceptarea comunicărilor etc. Judecătorii de instrucție sunt judecători speciali numiți în această funcție începând cu anul 2003. Datorită cerințelor speciale înaintate față de candidați, majoritatea covârșitoare a judecătorilor de instrucție sunt foști procurori sau anchetatori penali. Conform

² Prin Legea nr. 66, din 5 aprilie 2012, în vigoare din 27 octombrie 2012, a fost modificat Codul de procedură penală, iar prin Legea nr. 155, din 5 iulie 2012, în vigoare din 1 decembrie 2012, a fost modificat Codul de procedură civilă. Până la aceste modificări, unele cauze penale și civile erau examinate în prima instanță de către curțile de apel.

³ Până în martie 2012, în Republica Moldova exista un sistem specializat al instanțelor judecătorești comerciale, compus din Judecătoria economică de circumscripție, Curtea de Apel Economică și Colegiul Economic al CSJ. Aceste instanțe au fost acuzate ca fiind foarte corupte. Prin Legea nr. 29, din 6 martie 2012, Colegiul Economic al CSJ și Curtea de Apel Economică au fost lichidate. Judecătoria Economică de Circumscripție a fost redenumită în Judecătoria comercială de circumscripție iar competența ei a fost redusă substanțial.

Legii nr. 153, din 5 iulie 2012, atribuțiile judecătorului de instrucție vor fi exercitate de către unul sau mai mulți judecători numiți anual de către CSM din rândul judecătorilor din instanța respectivă, iar judecătorii de instrucție care activau în august 2012 vor trebui să susțină, în termen de trei ani, un examen pentru a fi numiți judecători de drept comun. Potrivit datelor distribuite la ședința CSM din 12 iunie 2012, în mai 2012, în instanțele judecătorești activau 41 de judecători de instrucție, iar trei funcții erau vacante. În caz de indisponibilitate a judecătorului de instrucție sau a volumului mare de lucru, demersurile de arestare pot fi examinate și de alți judecători din aceeași instanță împuterniciți în acest sens de către CSM la începutul fiecărui an.

În Republica Moldova există cinci curți de apel.⁴ Conform Legii cu privire la organizarea judecătorească, în cele cinci curți de apel există 87 de funcții de judecător. Cea mai mare este Curtea de Apel Chișinău, cu 41 de judecători, iar cele mai mici sunt Curțile de Apel Comrat și Cahul, cu câte șapte judecători. Poate candida la funcția de judecător al curții de apel persoana cu o vechime în muncă de judecător de cel puțin șase ani. Curțile de apel în principal judecă apelurile și recursurile în complete din trei judecători.

Curtea Supremă de Justiție este instanța judecătorească supremă din stat. În august 2012, la CSJ existau 49 de funcții de judecător. Conform Legii nr. 153, din 5 iulie 2012, în vigoare din 31 august 2012, numărul judecătorilor CSJ a fost redus de la 49 la 33. Pot deveni judecători ai acestei instanțe doar persoanele cu o vechime în muncă în funcția de judecător de cel puțin zece ani. Judecătorii CSJ activează în unul din cele două colegii, colegiul penal și colegiul care examinează cauzele civile și cererile împotriva actelor administrative. Sarcinile principale ale CSJ sunt asigurarea aplicării corecte și uniforme a legislației de către toate instanțele judecătorești și soluționarea litigiilor apărute la aplicarea legilor. Cea mai mare parte a activității CSJ o reprezintă examinarea recursurilor împotriva hotărârilor curților de apel. CSJ examinează cauzele în complete de trei sau cinci judecători.

În august 2012, legea nu impunea obligația generală pentru judecători de a urma interpretarea dată legii de CSJ în hotărârile pronunțate în cauze concrete. Totuși, nerespectarea acestei interpretări reprezenta temei de recurs în cauzele penale (art. 427 alin.1 p. 16 Cod de procedură penală (CPP)). Pentru a asigura interpretarea și aplicarea unitară a legislației, începând cu octombrie 2012 Colegiul penal al CSJ poate pronunța hotărâri în care să explice modul de aplicare a legislației penale și procedural penale. Aceste hotărâri sunt obligatorii, însă nu au efect asupra cauzelor deja soluționate (a se vedea art. 465¹ - 465⁴ CPP). Conform noilor modificări la Codul de Procedură Civilă (CPC) (Legea nr. 155, din 5 iulie 2012, în vigoare din 1 decembrie 2012), la solicitarea judecătorului care examinează cauza civilă, Plenul CSJ poate da avize obligatorii cu privire la interpretarea legii care trebuie aplicată în cauza concretă (art. 122 CPC). Plenul CSJ poate adopta hotărâri explicative cu privire la aplicarea legislației în anumite domenii, care însă nu se referă la cauze concrete și nu sunt formal obligatorii pentru judecători. Până în 2012, Plenul CSJ a adoptat mai mult de 40 de hotărâri explicative.

⁴ Până în martie 2012, în Republica Moldova existau șase curți de apel. Curtea de Apel Economică a fost lichidată prin Legea nr. 29, din 6 martie 2012.

Potrivit rapoartelor de activitate ale CSM, în perioada anilor 2009-2011 numărul dosarelor examinate de către judecătorii din Republica Moldova a scăzut, însă sarcina per judecător a crescut. Date statistice în acest sens sunt prezentate în tabelul de mai jos.

Tabelul nr.1
Numărul dosarelor examinate și a sarcinii per judecător în anii 2009-2011

Anul	Dosare examinate	Variația față de anul precedent	Sarcina medie lunară per judecător
2009	246,283	+0.05%	58.5 dosare
2010	235,592	-4.3%	57.3 dosare
2011	232,605	-1.26%	67 dosare

Curtea Constituțională nu face parte din sistemul judecătoresc. Ea exercită controlul constituționalității legilor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului și a altor acte oficiale, precum și a tratatelor internaționale ratificate, interpretează Constituția, confirmă rezultatele referendumurilor republicane și ale alegerii Parlamentului și Președintelui țării. Curtea Constituțională poate fi sesizată de către Președintele țării, Guvern, ministrul justiției, Curtea Supremă de Justiție, procurorul general, deputații în Parlament și fracțiunile parlamentare, ombudsman sau Adunarea Populară a Găgăuziei. Curtea Constituțională nu este competentă să examineze sesizările persoanelor fizice sau juridice.

Cei șase membri ai Curții Constituționale trebuie să aibă o vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic sau în activitatea științifică. Ei sunt aleși după cum urmează: doi de către Parlament, doi – de către Guvern și doi – de către CSM, pentru un mandat de șase ani, cu posibilitatea de a fi realeși pentru încă un termen.

Indicele de Percepere a Corupției, calculat anual de Transparency International, indică asupra faptului că populația țării și comunitatea internațională percepea Republica Moldova ca fiind o țară în care corupția este foarte răspândită. Conform Barometrului Global al Corupției din anul 2010, realizat de Transparency International, 37% din respondenții din Republica Moldova au menționat că în ultimele 12 luni au oferit mită (media pentru statele CSI fiind de 32%, iar pentru statele UE – de 5%). Potrivit aceluiași sondaj, pe o scară de la 1 la 5, cele mai corupte sânt considerate a fi: organele afacerilor interne – 4.1, justiția – 3.9 și partidele politice și funcționarii publici – 3.8. Corupția a afectat grav actul de justiție. Un studiu efectuat în 2010 arăta că circa jumătate din persoanele care au venit în instanță au dat mită.⁵ Potrivit acestuia, în medie, un judecător cerea sau accepta mită de patru ori pe lună. În pofida acestei statistici, din 2001 și până în 2011, niciun judecător nu a fost condamnat pentru corupție.

2.3 Sistemul procuraturii

Potrivit Legii cu privire la procuratură (nr. 294, din 25 decembrie 2008), procuratura este o instituție autonomă în cadrul puterii judecătorești. Sistemul procuraturii este unul centralizat și ierarhic. El este compus din Procuratura Generală, procuraturile de nivelul curților de apel (cinci la număr), procuraturile specializate (anticorupție și în transporturi)

⁵ Redpath Jean, Victimization and public confidence survey: Benchmarks for the development of criminal justice in Moldova, Soros Foundation Moldova, Chisinau 2010, p.31, disponibil la <http://www.soros.md/files/publications/documents/Victimisation%20Survey.pdf>

și procuraturile de sector (42 la număr). Mai există Procuratura municipiului Chișinău și Procuratura Unității Administrative Găgăuzia, care sunt superioare procuraturilor de sector din circumscripția lor. În municipiul Chișinău sunt cinci procuraturi de sector, iar în UTA Găgăuzia trei. Conform raportului de activitate al procuraturii pentru anul 2011, la sfârșitul anului 2011 în organele procuraturii activau 748 de procurori.

Consiliul Superior al Procurorilor (CSP) este organul de autoadministrare al procurorilor. El este compus din 12 membri, cinci procurori aleși de către colegii săi, patru profesori titulari numiți de Parlament, procurorul general, președintele CSM și ministrul justiției. Activitatea CSP este condusă de președintele acestuia, care este ales de către membrii CSP din rândul procurorilor aleși sau al profesorilor titulari. Principalele atribuții ale CSP sunt: face propuneri procurorului general cu privire la numirea, promovarea sau eliberarea din funcție a procurorilor, numește componența colegiilor de selectare și disciplinar ale procurorilor și examinează contestațiile împotriva hotărârilor acestor colegii, examinează plângerile ce țin de etica procurorilor.

Procuratura Generală este instanța ierarhic supremă din organele procuraturii. Ea organizează și coordonează activitatea procuraturii. Ea este condusă de procurorul general, care este numit în funcție de către Parlament, la propunerea președintelui Parlamentului, pe un mandat de cinci ani. Printre principalele competențe ale procurorului general se numără numirea procurorilor ierarhic inferiori la propunerea CSP, aprobarea regulamentelor și instrucțiunilor pentru procurori, anularea oricăror acte emise de procurori și care contravin legii sau administrarea bunurilor procuraturii. Procurorul general este asistat de trei adjuncți și de Colegiul procuraturii, compus din nouă procurori. Adjuncții procurorului general sunt numiți de Parlament pentru un mandat de cinci ani la propunerea CSP. Adjuncții procurorului general sunt procurori cu o experiență de cel puțin zece ani. Componența Colegiului procuraturii este propusă de procurorul general și aprobată de Parlament. Din el fac parte de drept procurorul general și adjuncții săi și procurorul UTA Găgăuzia. Niciunul din cei cinci procurori generali numiți între 1998 și 2009 nu și-au exercitat mandatul până la sfârșit.

Candidații la funcția de procuror trebuie să studieze 18 luni la Institutul Național al Justiției sau să profeseze ultimii cinci ani anumite profesii juridice. Ultimii urmează să susțină un examen special. În caz de selectare, la propunerea CSP, prin ordinul procurorului general persoana este numită în funcția de procuror până la vârsta de 65 de ani. Conducătorii subdiviziunilor procuraturii sunt numiți în funcție de către procurorul general, la propunerea CSP, pentru un mandat de cinci ani.

Procurorii conduc și exercită urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanța de judecată, exercită controlul asupra respectării legii în locurile de detenție și în forțele armate, precum și asupra executării hotărârilor judecătorești în cauzele penale. De asemenea, procurorii pot intenta acțiuni civile în interesul persoanelor vulnerabile și ale statului. În procedura penală, hotărârile procurorului pot fi anulate de către procurorul ierarhic superior. Acțiunile sau inacțiunile procurorilor în cauzele penale pot fi contestate la procurorul ierarhic superior, iar ulterior la judecătorul de instrucție.

2.4 Sistemul avocaturii

Avocații sunt obligați prin lege să fie membri ai Uniunii Avocaților, care este organul de autoadministrare a profesiei. În anul 2010, organizarea internă a avocaturii a fost modificată.⁶ Ca urmare a acestei reforme, la nivelul curților de apel există cinci Barouri ale avocaților, care includ toți avocații ce își au sediul în circumscripția respectivă. Fierare Barou este condus de un decan ales de membrii aceluși Barou. Conform registrului avocaților ținut de Ministerul Justiției, la începutul anului 2012 în Republica Moldova activau mai mult de 1,600 de avocați.

Organele de conducere ale Uniunii Avocaților sunt Congresul, Consiliul Uniunii, președintele Uniunii și secretarul general al Uniunii. Congresul se convoacă nu mai rar de o dată pe an și este compus din delegați ai avocaților. El alege membrii Consiliului Uniunii și președintele Uniunii și aprobă bugetul Uniunii. De asemenea, el a aprobat Codul deontologic al avocatului și Statutul profesiei de avocat. Consiliul Uniunii se întrunește în fiecare lună și este organul reprezentativ și deliberativ al avocaților. Numărul membrilor Consiliului nu este prevăzut în lege. Totuși din acesta fac parte cei cinci decani ai barourilor, președintele Consiliului și alți membri aleși de Congres pentru un mandat de patru ani. În 2012, Consiliul era constituit din 14 membri. Consiliul soluționează, între sesiunile Congresului, chestiunile privind exercitarea profesiei de avocat. Președintele Consiliului este ales de Congres pentru un mandat de doi ani din rândul avocaților cu o experiență de cel puțin cinci ani. El reprezintă Uniunea în relațiile cu persoanele fizice și juridice și prezidează ședințele Consiliului. Secretarul general este ales de către Consiliu, prin concurs, pentru un mandat de cinci ani. El este responsabil de activitatea organizatorică, economică și financiară a Uniunii. Deși secretarul general urma a fi ales încă în anul 2010, în septembrie 2012 acesta încă nu era ales, iar atribuțiile lui erau exercitate de către președintele Consiliului. Începând cu anul 1996, președintele Consiliului este aceeași persoană.

În cadrul Uniunii Avocaților activează comisiile de licențiere, de etică și disciplină și de cenzori. Comisia de licențiere, compusă din 11 avocați, examinează candidații admitere la stagiul și pentru admiterea în profesia de avocat. Comisia de etică și disciplină este compusă din 11 avocați și este responsabilă de examinarea plângerilor și aplicarea sancțiunilor disciplinare față de avocați. Comisia de cenzori este compusă din cinci avocați și exercită controlul activității economico-financiare a Uniunii.

Pot deveni avocați cetățenii Republicii Moldova care sunt licențiați în drept și care au efectuat timp de 18 luni stagiul pe lângă un avocat cu experiență de cel puțin 5 ani. Pentru a fi admis la stagiul, candidații susțin un examen în fața Comisiei de licențiere a Uniunii. După finalizarea stagiului, stagiarii urmează să susțină un examen în fața aceleiași comisii. Sunt admiși în profesia de avocat fără efectuarea stagiului și susținerea examenului de admitere în profesie persoanele care au fost procurori sau judecători timp de zece ani și doctorii în drept. În baza deciziei Comisiei de licențiere, Ministerul Justiției eliberează licența de avocat. După obținerea licenței avocatul poate profesa. Mai mult de jumătate dintre avocați au obținut licență în ultimii cinci ani.

⁶ Până la modificare, nu existau barouri în circumscripțiile curților de apel și nici funcția de secretar general al Uniunii, iar Congresul era compus din toți avocații, și nu din delegați ai avocaților.

Doar avocații pot reprezenta acuzații în procedurile penale. În procedurile civile, părțile nu sunt obligate să aibă reprezentant. Totuși, în cazul în care persoana fizică decide să-și ia un reprezentant, ea își poate lua doar un avocat sau un avocat stagiar. Avocații stagiarilor pot reprezenta în fața CSJ. Persoana juridică poate fi reprezentată în cauzele civile și de către angajații acesteia.

Asistența juridică garantată de stat este acordată atât în cauzele penale și contravenționale, cât și în cele civile și privind contestarea actelor administrative.⁷ Această asistență este acordată doar de către avocați, după ce sunt desemnați de către Oficiul Teritorial al Consiliului Național pentru Asistența Juridică Garantată de Stat.

2.5 Căile de atac

Legislația Republicii Moldova reglementează diferit căile de atac în funcție de natura cauzei. Cauzele penale sunt examinate potrivit CPP (Legea nr. 122-XV, din 14 martie 2003), în vigoare din 12 iunie 2003. Cauzele contravenționale, adică abaterile minore de la lege, sunt examinate potrivit Codului contravențional (CC) (Legea nr. 218-XVI, din 24 octombrie 2008) în vigoare din 31 mai 2009. Cauzele civile sunt examinate conform CPC, (Legea nr. 225-XV, din 30 mai 2003), în vigoare din 12 iunie 2003. Contestarea actelor sau inacțiunii autorităților publice este examinată potrivit CPC, cu excepțiile prevăzute de Legea contenciosului administrativ (Legea nr. 793-XIV, din 10 februarie 2000), în vigoare din 18 august 2000.

2.5.1 Cauzele penale

Potrivit art. 298 al CPP, plângerile împotriva acțiunilor organului de urmărire penală, atunci când urmărirea penală nu este efectuată de procuror, se depun la procurorul responsabil de conducerea urmăririi penale. Legea nu prevede un termen pentru adresarea la procuror. Dacă urmărirea penală este efectuată de procuror, acțiunile acestuia pot fi contestate la procurorul ierarhic superior în termen de 15 zile. Procurorul sesizat urmează să examineze plângerea în 15 zile de la primire. Aceste plângeri nu suspendă executarea actelor contestate. În temeiul art. 299⁷ CPP, procurorul, prin ordonanță scrisă, poate să schimbe temeiul actului procesual, să îl modifice sau să îl anuleze.

Ordonanțele procurorului care încalcă drepturile și libertățile fundamentale ale omului pot fi contestate în termen de zece zile la judecătorul de instrucție. Plângerile sunt examinate conform procedurii descrise în art. 313 CPP. Examinarea are loc în ședință de judecată, cu participarea procurorului și a persoanei care a depus plângerea. Neprezentarea persoanei care a depus plângerea nu împiedică examinarea plângerii. Procurorul este obligat să prezinte în instanță materialele care au stat la baza ordonanței sale. Dacă consideră că plângerea este întemeiată, judecătorul adoptă o încheiere prin care obligă procurorul să lichideze încălcările depistate și, dacă este cazul, declară nulitatea actului sau acțiunii procesuale atacate. Judecătorul nu poate dispune singur pornirea unei investigații. Copia încheierii este expediată persoanei care a depus plângerea și procurorului. Aceasta este irevocabilă.

Potrivit art. 25 alin. 4 al Constituției, arestarea se face în baza unui mandat emis de

⁷ Asistența juridică garantată de stat în cauzele contravenționale, civile și privind contestarea actelor administrative este acordată începând cu 1 ianuarie 2012.

judecător, la solicitarea procurorului. La faza urmăririi penale, mandatul de arest este emis de judecătorul de instrucție pentru cel mult 30 de zile și poate fi prelungit. Solicitarea se examinează în ședință închisă, în prezența procurorului, acuzatului și apărătorului acestuia. Procedura de examinare a demersurilor de arestare este descrisă în art. 307 și 308 CPP. Încheierea cu privire la arestare poate fi contestată în termen de trei zile la curtea de apel. Recursul este examinat în ședință judiciară închisă, de un complet de trei judecători, în prezența procurorului, acuzatului și apărătorului acestuia. Procedura examinării recursului este descrisă în art. 312 CPP. În cazul în care admite recursul, instanța poate anula decizia cu privire la arestare și dispune eliberarea reclamantului, cu sau fără aplicarea altor măsuri preventive. Decizia curții de apel este irevocabilă.

Începând cu noiembrie 2006, detenția în arest la faza judecării cauzei se face în baza unui mandat de arest emis de către judecătorul care examinează cauza penală, pentru cel mult 90 de zile. Acesta poate fi atacat cu recurs în instanța ierarhic superioară, care îl va examina în baza procedurii prevăzute de art. 312 CPP.

Hotărârea primei instanțe poate fi atacată cu apel în termen de 15 zile de la înmânarea hotărârii redactate. Nu pot fi contestate cu apel hotărârile primei instanțe care vizează infracțiuni pentru care legea prevede exclusiv pedepse non-privative de libertate sau hotărârile pronunțate în prima instanță de către CSJ. CPP nu prevede motive pentru apel. Instanța de apel verifică legalitatea și temeinicia hotărârii contestate chiar și în privința aspectelor neinvocate în apel, însă fără a înrăutăți situația apelantului (art. 409 alin. 2 CPP). Apelul este examinat de curtea de apel în ședință publică, într-un complet din trei judecători. În instanța de apel pot fi prezentate probe noi. În cazul în care declarațiile unor persoane audiate în prima instanță sunt contestate, la solicitarea persoanei care formulează obiecția, acestea pot fi audiate. Instanța de apel poate anula orice hotărâre a primei instanțe, cu pronunțarea unei noi hotărâri. Ea poate da o nouă apreciere probelor.

Deciziile date în apel pot fi contestate cu recurs la CSJ în termen de 30 de zile de la pronunțare. Partea care nu a depus apel nu poate contesta cu recurs hotărârea instanței de apel prin care a fost menținută hotărârea primei instanțe (art. 420 alin. 4 CPP). Art. 427 CPP prevede 16 temeuri pentru recurs, inclusiv încadrarea juridică greșită a faptei, nepronunțarea asupra tuturor motivelor invocate în apel, lipsa motivelor pe care se întemeiază soluția sau contradicția cu o hotărâre dată anterior de CSJ. Cererea de recurs trebuie să conțină temeiurile menționate în art. 427 CPP, însă art. 424 alin. 2 CPP dă dreptul CSJ să examineze recursul chiar și în privința aspectelor prevăzute de art. 427 CPP care nu au fost invocate în recurs. Recursul poate fi declarat inadmisibil de către un complet din trei judecători, fără o ședință judiciară, în cazul în care nu întrunește cerințele de formă și conținut, nu se referă la temeiurile menționate în art. 427 CPP, este tardiv, vădit neîntemeiat sau dacă nu abordează probleme de drept de importanță generală pentru jurisprudență. Recursurile care nu sunt declarate inadmisibile sunt examinate în ședință judiciară, de către un complet din cinci judecători. În cazul admiterii recursului, instanța casează decizia contestată cu menținerea hotărârii primei instanțe, trimiterea cauzei la rejudecare în instanța de apel sau pronunțarea unei noi hotărâri care nu agravează situația persoanei acuzate. Decizia pe marginea recursului este irevocabilă și urmează să fie înmănată acuzatului (art. 449 alin. 2 și art. 399 CPP).

Potrivit Raportului de activitate al CSJ pentru anul 2011, în 2011 CSJ a examinat 983 de recursuri împotriva deciziilor instanței de apel, dintre care 53% au fost declarate inadmisibile, 22.3% au fost respinse de către completul din cinci judecători, iar în 24.7% recursurile au fost admise.

Pot fi contestate cu recurs la curțile de apel hotărârile judecătorilor de sector care vizează infracțiuni pentru care legea prevede exclusiv pedepse non-privative de libertate. În cazul acuzațiilor împotriva Președintelui țării, care sunt judecate în prima instanță de către CSJ, recursul se depune la CSJ, care îl va examina într-un complet compus din judecători care nu au participat la adoptarea hotărârii contestate. Termenul de recurs pentru ambele categorii de cauze este de 15 zile de la pronunțarea hotărârii. Sunt 15 temeieri pentru acest recurs (art. 444 alin.1 CPP), care coincid în mare parte cu temeierile prevăzute pentru recursul împotriva deciziilor instanței de apel. Aceste recursuri nu pot fi declarate inadmisibile și sunt judecate în ședință judecătorească, iar decizia în recurs este irevocabilă. Potrivit Raportului de activitate al CSJ pentru anul 2011, în anul 2011 CSJ a fost examinat șapte recursuri de acest fel.

Hotărârile irevocabile adoptate în recurs sau cele adoptate de către judecătorul de instrucție pot fi contestate cu recurs în anulare la CSJ, „în scopul reparării erorilor de drept comise la judecarea cauzei, în cazul în care un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente a afectat hotărârea atacată” (art. 453 CPP), sau în cazul comunicării cererii de către CtEDO Guvernului. Recursul în anulare poate fi depus de către procurorul general, adjuncții acestuia și de ceilalți participanți la proces, în termen de șase luni de la decizia contestată sau de la comunicarea cererii către Guvern. Recursul în anulare poate fi declarat inadmisibil de către un complet din cinci judecători, fără o ședință judiciară, dacă nu întrunește cerințele de formă și conținut, nu se referă la temeierile menționate în art. 453 CPP, este tardiv, vădit neîntemeiat sau dacă nu abordează probleme de drept de importanță generală pentru jurisprudență. Recursurile în anulare care nu au fost declarate inadmisibile sunt examinate de un complet din cinci judecători sau, în cazul contestării hotărârilor CSJ, de către un complet constituit din toți judecătorii Colegiului Penal al CSJ. Examinarea acestora are loc potrivit regulilor prevăzute pentru recurs.

Potrivit Raportului de activitate al CSJ pentru anul 2011, în 2011 CSJ a examinat 392 de recursuri în anulare, dintre care a admis 8.1%. De asemenea, CSJ a examinat recursurile în anulare a 246 de persoane împotriva încheierilor judecătorului de instrucție și a admis 15.8% dintre acestea.

În cazul constatării, prin hotărâre judecătorească, că la faza urmăririi penale sau la judecarea cauzei au fost comise infracțiuni, dacă au fost descoperite circumstanțe noi esențiale pentru cauză, dacă două hotărâri judecătorești irevocabile nu se pot concilia, dacă Curtea Constituțională a declarat neconstituțională legea care a stat la baza hotărârii sau dacă CtEDO a constatat o violare a CEDO sau a scos cererea de pe rol în baza reglementării amiabile, iar reclamantul continuă să sufere consecințe grave care nu pot fi remediate decât prin casarea hotărârii judecătorești naționale, poate fi solicitată revizuirea hotărârii judecătorești irevocabile. Revizuirea poate fi depusă de către procuror, persoana căreia i-a fost încălcat dreptul sau rudele condamnatului defunct, în termen de un an. În cazul descoperirii

unor noi circumstanțelor, revizuirea depusă în favoarea condamnatului nu este limitată în termen. În cazul comiterii unei infracțiuni sau al descoperirii circumstanțelor noi, cererea de revizuire se depune la procuror. El poate refuza transmiterea cererii în judecată, iar refuzul acestuia poate fi contestat în modul prevăzut de art. 313 CPP. Dacă două hotărâri judecătorești irevocabile nu se pot concilia sau dacă Curtea Constituțională a declarat neconstituțională legea aplicată, cererea de revizuire se depune în instanța care a judecat cauza în prima instanță. Dacă se solicită revizuirea în baza hotărâri CtEDO, cererea va fi examinată de către CSJ într-un complet din cinci judecători.

2.5.2 Cauzele contravenționale

CC prevede mai mult de 350 de contravenții, care sunt examinate în baza principiilor care guvernează procedura penală. Cea mai frecventă sancțiune prevăzută de CC este amendă, însă pentru anumite abateri persoana fizică poate fi sancționată cu arest de până la 30 de zile. Majoritatea cauzelor contravenționale sunt examinate de către autorități administrative. Anumite categorii de contravenții sunt examinate de către judecătoriile de sector.

Decizia organului administrativ cu privire la cauza contravențională poate fi contestată de către acuzat, victimă sau procuror în termen de 15 zile în judecătoria de sector. Judecătorul examinează plângerea în ședință judecătorească. Verificând legalitatea și temeinicia actului, judecătorul îl poate anula. Hotărârea judecătorului cu privire la aplicarea sau anularea sancțiunii poate fi contestată cu recurs la curtea de apel în termen de 15 zile. Curtea de apel judecă recursul în ședință judecătorească. În cazul admiterii recursului, instanța dispune rejudecarea în prima instanță (art. 473 CC). Hotărârea curții de apel este irevocabilă de la pronunțare.

Hotărârile judecătorești irevocabile pot fi anulate prin revizuire doar în favoarea acuzatului (art. 475 alin. 1 CC). Revizuirea poate fi solicitată de către acuzat sau procuror dacă prin hotărâre judecătorească s-a constatat că autoritatea publică, procurorul sau judecătorul au comis infracțiuni la examinarea sau judecarea cauzei, dacă Curtea Constituțională a declarat neconstituțională legea aplicată, dacă noua lege nu prevede o astfel de contravenție sau prevede o sancțiune mai blândă, dacă există o procedură pornită în fața unei instanțe internaționale, sau dacă instanța internațională a constatat prin hotărâre încălcarea drepturilor omului care poate fi reparată prin rejudecarea cauzei. Termenul de depunere a revizuirii este de șase luni de la apariția temeiului pentru revizuire, iar cererea este examinată de către instanța judecătorească care a pronunțat hotărârea irevocabilă. În cazul în care admite cererea de revizuire, instanța casează hotărârea atacată și pronunță o nouă hotărâre.

2.5.3 Cauzele civile

Începând cu 1 decembrie 2012, toate cauzele civile sunt examinate de către judecătoriile de sector.⁸ Hotărârile judecătoriilor de sector pot fi contestate cu apel de către părțile în proces în termen de 30 de zile. Apelul este examinat de către curtea de apel în ședință judecătorească, într-un complet din trei judecători. Poate fi declarat apel dacă circumstanțe importante pentru judecarea cauzei nu au fost elucidate sau dovedite pe deplin, dacă

⁸ Până la 30 noiembrie 2012, unele categorii de cauze civile erau examinate în prima instanță de către curțile de apel.

concluziile din hotărârea contestată sunt în contradicție cu circumstanțele cauzei sau dacă au fost încălcate sau aplicate eronat normele de drept material sau procedural. În instanța de apel pot fi prezentate probe care nu au putut fi prezentate în prima instanță. Instanța de apel verifică temeinicia și legalitatea hotărârii atacate în limitele motivelor și temeiurilor invocate în apel. Totuși ea verifică din oficiu dacă a fost respectată procedura (art. 388 alin. 1 CPC), fără însă a avea dreptul de a înrăutăți situația apelantului fără acordul acestuia (art. 377 alin. 6 CPC). În cazul în care admite apelul, curtea de apel poate pronunța o nouă hotărâre sau trimite cauza la rejudecare. Cauza poate fi trimisă la rejudecare doar dacă a fost încălcată competența, dacă prin hotărâre au fost afectate drepturile unei părți neatruse în proces sau în cazul în care partea care nu a fost legal citată și aceasta solicită trimiterea la rejudecare. Hotărârile curții de apel sunt executorii de la pronunțare, însă nu sunt irevocabile.

Părțile în proces pot contesta cu recurs la CSJ hotărârea instanței de apel în termen de două luni. Temeiurile de recurs sunt încălcarea sau aplicarea eronată a normelor de drept material sau procedural și aprecierea probelor care au dus la încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului sau dacă hotărârea este arbitrară (art. 432 CPC). La această etapă nu pot fi prezentate probe noi. În lipsa părților, un complet din trei judecători ai CSJ poate declara, prin vot unanim, recursul inadmisibil dacă nu se încadrează în temeiurile menționate în art. 432 CPC, este tardiv, depus repetat sau de către o persoană care nu are dreptul să declare recurs. Recursurile care nu au fost declarate inadmisibile sunt examinate de un complet din cinci judecători, de regulă, în lipsa părților.⁹ Admițând recursul, CSJ poate emite o nouă hotărâre sau remite cauza la rejudecare în curtea de apel sau judecătoria de sector. Deciziile CSJ sunt irevocabile de la pronunțare. Ele urmează a fi remise părților în termen de cinci zile de la emitere (art. 445 alin. 4 CPC). Potrivit Raportului de activitate al CSJ pentru anul 2011, în 2011 CSJ a examinat 2,322 de recursuri împotriva hotărârilor, dintre care 38.4% au fost declarate inadmisibile, 24.4% au fost respinse de un complet din cinci judecători, iar 37.2% au fost admise.

Deciziile cu privire la chestiunile procedurale sunt soluționate de către instanța de judecată prin încheieri. În cazurile prevăzute de lege (ex. asigurarea acțiunii) sau dacă face imposibilă desfășurarea de mai departe a procesului (ex. scoaterea cererii de pe rol) încheierea judecătoria de sector și a curții de apel poate fi contestată cu recurs în termen de 15 zile. Celelalte încheieri sunt contestate doar împreună cu hotărârea cu privire la fondul cauzei. Un complet din trei judecători al instanței ierarhic superioare examinează recursul în lipsa părților. În cazul în care admite recursul, instanța poate remite cauza la rejudecare sau decide singură asupra chestiunii din încheiere. Hotărârea instanței de recurs este irevocabilă. Potrivit Raportului de activitate al CSJ pentru anul 2011, în anul 2011, CSJ a examinat 450 de recursuri împotriva încheierilor, dintre care 54% au fost admise, iar 46% respinse.

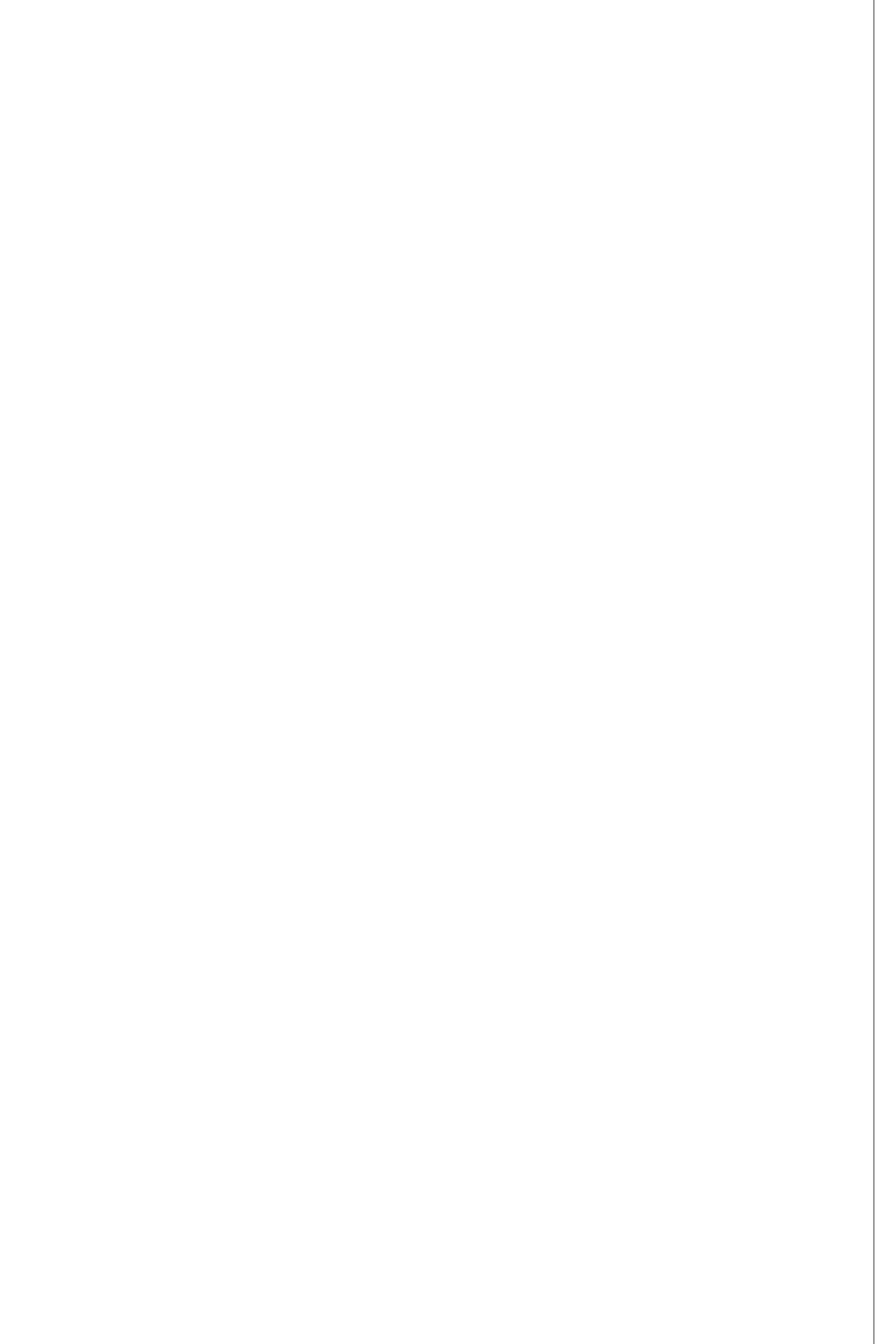
Pentru contestarea actelor administrative în instanța de judecată, Legea contenciosului administrativ cere epuizarea unei căi pre-judiciare. Persoana afectată prin actul administrativ trebuie să se adreseze în termen de 30 de zile autorității care a emis actul administrativ sau autorității ierarhic superioare cu o solicitare a anulare a acestuia. Dacă solicitarea este respinsă sau persoana nu primește răspuns în termen de 30 de zile, persoana

⁹ Până la 30 noiembrie 2012, recursul era examinat în ședință judiciară, cu citarea tuturor părților.

se poate adresa judecătorei de sector în termen de 30 de zile. Instanța judecătorească examinează cauza în ședință judecătorească, potrivit procedurii stabilite în CPC. În cazul în care constată că actul administrativ este ilegal în fond sau a fost emis cu încălcarea competenței sau a procedurii, aceasta dispune anularea actului administrativ. Această hotărâre poate fi contestată cu apel, iar ulterior cu recurs. Conform raportului de activitate al CSJ pentru anul 2011, în anul 2011 CSJ a examinat 1,700 recursuri în cauze de acest gen, dintre care 46.8% au fost admise, iar 53.2% respinse.

Hotărârile și încheierile irevocabile civile pot fi contestate prin revizuire în cazul constatării prin hotărâre judecătorească, că la judecarea cauzei au fost comise infracțiuni, dacă au fost descoperite circumstanțe noi esențiale pentru cauză care nu au putut fi descoperite anterior, dacă hotărârea judecătorească afectează drepturile persoanelor neatruse în proces, dacă a fost casată sau modificată hotărârea judecătorească care a stat la baza hotărârii judecătorești atacate, dacă Curtea Constituțională a declarat neconstituțională legea care a stat la baza hotărârii, dacă Guvernul a demarat o procedură de reglementare amiabilă a unei cereri depuse la CtEDO, sau dacă în hotărârea CtEDO sau în declarația unilaterală a Guvernului a fost recunoscută o violare a CEDO care poate fi remediată, cel puțin parțial, prin casarea hotărârii judecătorești. Pot depune revizuire părțile în proces, persoanele neatruse în proces drepturile cărora au fost afectate prin hotărâre și agentul guvernamental (AG) în cazul procedurilor CtEDO.¹⁰ Potrivit regulii generale, cererea de revizuire trebuie depusă în termen de trei luni de la apariția temeiului pentru revizuire, dar nu mai mult de cinci ani din ziua în care hotărârea atacată a devenit irevocabilă. În cazul reglementării amiabile a cererii depuse la CtEDO, revizuirea poate fi solicitată în interiorul perioadei de reglementare amiabilă, iar în cazul hotărârii CtEDO - în termen de șase luni de la pronunțarea acesteia. Cererea de revizuire este examinată de către instanța care a pronunțat ultima hotărâre în procedurile anterioare, iar în cazul procedurilor CtEDO - de către CSJ. În cazul admiterii revizuirii, instanța casează hotărârea atacată și dispune rejudecarea cauzei. Conform raportului de activitate al CSJ pentru anul 2011, în anul 2011, CSJ a examinat 384 de cereri de revizuire, dintre care a admis doar 10 (2.7%).

¹⁰ Până la 30 noiembrie 2012, revizuirea în cazul reglementărilor amiabile putea fi depusă de procurorul general, la propunerea AG. Totuși, procurorul general nu avea dreptul să ceară revizuirea în temeiul hotărârilor CtEDO.

Statutul Convenției Europene pentru Drepturile Omului în sistemul de drept al Republicii Moldova

3.1 Prevederi legale

Legislația Republicii Moldova permite aplicarea directă a tratatelor internaționale în domeniul drepturilor omului. Reguli cu privire la aplicarea acestor tratate există în art. 4 al Constituției. Curtea Constituțională a explicat cum urmează a fi aplicat acest articol. CPC, CPP și CC conțin prevederi mai detaliate cu privire la aplicarea directă a tratatelor internaționale și redeschiderea procedurilor judiciare ca urmare a procedurilor în fața tribunalelor internaționale. În vederea unificării practicii judecătorești, CSJ a adoptat o hotărâre în care a explicat cum urmează a fi aplicată CEDO de către judecători. De asemenea, CSJ și-a ajustat hotărârile explicative la jurisprudența CtEDO.

3.1.1 Constituția și jurisprudența Curții Constituționale

Constituția a fost redactată cu luarea în considerație a prevederilor tratatelor internaționale. Ea protejează toate drepturile garantate de CEDO. Art. 4 al Constituției prevede următoarele:

- „(1) Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu [...] tratatele la care Republica Moldova este parte.*
- (2) Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale.”*

La 14 octombrie 1999, Curtea Constituțională a adoptat o hotărâre (nr. 55) în care a explicat cum urmează a fi aplicat art. 4 al Constituției. Din textul hotărârii nr. 55 reiese că tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte și normele și principiile unanim recunoscute ale dreptului internațional sunt parte componentă a sistemului de drept al Republicii Moldova; că organele de drept pot aplica normele dreptului internațional la examinarea cauzelor concrete, cu respectarea procedurii prevăzute de legislația națională; în cazul neconcordanței dintre normele dreptului internațional și legislația internă, organele de drept urmează să aplice normele dreptului internațional, însă această regulă nu se aplică în cazul neconcordanței cu Constituția; că Parlamentul are obligația de a verifica concordanța proiectelor de legi cu normele internaționale, iar legislația deja adoptată care este contrară normelor internaționale urmează a fi revizuită. Deși nici Constituția și nici hotărârea nr. 55 nu fac referire expresă la CEDO, regulile de mai sus au fost invocate cel mai des pentru a justifica aplicarea directă a CEDO.

Curtea Constituțională nu poate fi sesizată cu un recurs individual și nici nu poate examina cauze individuale. Sarcina ei principală este verificarea constituționalității actelor normative emise de Parlament, Guvern și Președinte. În hotărârea nr. 11, din 31 mai 2011, Curtea Constituțională a notat că actul normativ care contravine unei norme internaționale poate fi declarat neconstituțional „în cazul în care Constituția ori legile naționale nu consfințesc principiile și garanțiile statuate de tratatele internaționale sau în cazul în care tratatele internaționale garantează justițiabililor drepturi mai largi decât Constituția”.

În 2008 și 2009, interdicția legală pentru cetățenii moldoveni care dețin și alte cetățenii de a deveni deputat în Parlament a fost promovată de Partidul Comuniștilor și a constituit subiectul unor dezbateri politice aprinse. La 18 noiembrie 2008, o cameră a CtEDO a pronunțat hotărârea *Tănase și Chirtoacă c. Moldovei*, în care a constatat că această interdicție este contrară art. 3 Prot. 1 la CEDO (dreptul la alegeri libere). În baza hotărârii CtEDO, Curtea Constituțională a fost sesizată pentru a declara neconstituționale prevederile legislative care au instituit interdicția. Prin hotărârea nr. 9, din 26 mai 2009, Curtea Constituțională a constatat că interdicția este conformă cu Constituția și CEDO. Deși argumentele din hotărârea CtEDO au fost invocate de către autorul sesizării în procedura Curții Constituționale, acestea nu au fost combătute în hotărârea Curții Constituționale. Hotărârea Curții Constituționale nici măcar nu face referire la hotărârea CtEDO. Pentru astfel de omisiuni, Curtea Constituțională a fost deseori acuzată până în 2010 de părtinire în favoarea Partidului Comuniștilor.

În alte cauze, Curtea Constituțională a făcut referire la jurisprudența CtEDO din propria inițiativă. Spre exemplu, Curtea Constituțională a renunțat la jurisprudența sa anterioară prin care refuza examinarea constituționalității actelor cu caracter individual ale Parlamentului și Președintelui (Hotărârea nr. 10, din 16 aprilie 2010). Motivul invocat pentru schimbarea jurisprudenței sale a fost faptul că prin hotărârea *Vilho Eskelinen c. Finlandei* (19 aprilie 2007) a fost schimbată jurisprudența anterioară a CtEDO. Această modificare a practicii Curții Constituționale a avut loc în ajunul examinării constituționalității unei hotărâri a Parlamentului prin care a fost eliberat din funcție președintele Curții Supreme de Justiție.

Începând cu 2010, Curtea Constituțională s-a referit la CEDO sau jurisprudența CtEDO în majoritatea hotărârilor sale.¹ Acest fenomen a luat amploare începând cu anul

¹ În hotărârea nr. 25, din 9 noiembrie 2010, Curtea Constituțională a făcut referire la hotărârea CtEDO în cauza *Mathieu-Mohin și Clerfayt c. Belgiei* (2 martie 1987) în contextul examinării necesității suspendării din funcție a unor funcționari pe perioada campaniei electorale; în hotărârea nr. 26, din 23 noiembrie 2010, Curtea Constituțională a făcut referire la nouă hotărâri ale CtEDO atunci când a examinat constituționalitatea legii care permitea punerea repetată sub acuzare; în hotărârea nr. 27, din 25 noiembrie 2010, Curtea Constituțională a făcut referire la șase hotărâri ale CtEDO în contextul examinării chestiunii dacă Legea cu privire la spălarea banilor este suficient de exactă pentru a preveni abuzurile; în hotărârea nr. 3, din 10 februarie 2011 Curtea Constituțională s-a referit la hotărârile CtEDO *Meftab ș.a. c. Franței* (26 iulie 2002) și *Steel și Morris c. Regatului Unit* (15 februarie 2005) pentru a justifica constituționalitatea prevederilor care introduceau dreptul exclusiv al avocaților de a reprezenta în judecată; iar în hotărârea nr. 7, din 5 aprilie 2011, Curtea Constituțională, examinând constituționalitatea legislației care permitea introducerea interdicției de a părăsi țara pentru datornici, a făcut referire la hotărârea CtEDO *Reiner c. Bulgariei* (23 mai 2006).

2011, când a fost ales un nou președinte al Curții Constituționale. Acesta este fost avocat cu experiență în reprezentarea reclamanților în fața CtEDO. În 2011, a fost schimbată chiar și structura hotărârilor Curții Constituționale, care în prezent reproduce fidel structura hotărârilor CtEDO.

3.1.2 Codurile de procedură

În hotărârea nr. 55, din 14 octombrie 1999, Curtea Constituțională a menționat că Constituția permite aplicarea directă a normelor de drept internațional cu condiția respectării procedurii prevăzute de legislația națională. Această procedură este prevăzută de CPP, CC și CPC.

Art. 2 alin. 2 al CPP prevede că „princiipiile generale și normele dreptului internațional și ale tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte constituie elemente integrante ale dreptului procesual penal și nemijlocit dau naștere drepturilor și libertăților omului în procesul penal”. Această prevedere este detaliată în art. 7 al CPP, partea relevantă a căruia este următoarea:

„(1) *Procesul penal se desfășoară în strictă conformitate cu principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional, cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte, cu prevederile Constituției Republicii Moldova și ale prezentului cod.*

(2) *Dacă există neconcordanțe între prevederile tratatelor internaționale în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și prevederile prezentului cod, prioritate au reglementările internaționale.*

(3) *Dacă, în procesul judecării cauzei, instanța constată că norma juridică ce urmează a fi aplicată contravine prevederilor Constituției și este expusă într-un act juridic care poate fi supus controlului constituționalității, judecarea cauzei se suspendă, se informează Curtea Supremă de Justiție care, la rîndul său, sesizează Curtea Constituțională.*

...

(5) *Dacă, în procesul judecării cauzei, instanța stabilește că norma juridică națională ce urmează a fi aplicată contravine prevederilor tratatelor internaționale în domeniul drepturilor și libertăților fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte, instanța va aplica reglementările internaționale în direct, motivînd hotărîrea sa și informînd despre aceasta autoritatea care a adoptat norma națională respectivă și Curtea Supremă de Justiție. ...”*

Încălcarea esențială a drepturilor și libertăților garantate de CEDO și de alte tratate internaționale reprezintă un „viciu fundamental al procedurii” penale (a se vedea art. 6 p. 44 CPP). Acesta este temei pentru reluarea urmăririi penale (art. 287, alin. 4 CPP) sau casarea hotărârii judecătorești irevocabile (art. 453 alin. 1 CPP).

CPP permite redeschiderea procedurilor judecătorești penale atît ca urmare a hotărârii CtEDO, cît și în urma informării Guvernului de către CtEDO despre cererea depusă. Pentru mai multe informații în acest sens a se vedea Secțiunea 5.3.1 a studiului.

CC nu prevede reguli speciale cu privire la aplicarea directă a tratatelor internaționale. Totuși, acesta prevede procedura de revizuire a procedurilor judiciare contravenționale care pot fi sau sunt contrare CEDO. Pentru mai multe informații în acest sens a se vedea Secțiunea 5.3.2 a studiului.

Art. 2 alin. 3 al CPC se referă la aplicarea directă a tratatelor internaționale în procedură civilă. El menționează că „dacă prin tratatul internațional la care Republica Moldova este

parte sînt stabilite alte norme decît cele prevăzute de legislația procedurală civilă a Republicii Moldova, se aplică normele tratatului internațional ...” Această normă este detaliată în art. 12 al CPC, partea relevantă a căruia este următoarea:

„(1) Instanța judecătorească soluționează pricinile civile în temeiul ... tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte ...

...

(4) Dacă în tratatul internațional la care Republica Moldova este parte sînt stabilite alte reglementări decît cele prevăzute de legislația internă, instanța, la judecarea pricinii, aplică reglementările tratatului internațional.”

Art. 12¹ al CPC stabilește o procedură specială pentru soluționarea conflictelor dintre legea care urmează a fi aplicată unei cauze concrete și Constituție. Partea relevantă a acestuia prevede:

„(1) Dacă în procesul judecării pricinii se constată că norma de drept ce urmează a fi aplicată sau care a fost deja aplicată este în contradicție cu prevederile Constituției Republicii Moldova, iar controlul constituționalității actului normativ este de competența Curții Constituționale, instanța de judecată formulează o sesizare a Curții Constituționale pe care o transmite prin intermediul Curții Supreme de Justiție.”

Art. 449 CPC permite redeschiderea procedurilor civile ca urmare a deciziei CtEDO prin care a fost constatată o violare a CEDO. Art. 449 CPC nu permite redeschiderea în baza deciziei CtEDO prin care cererea a fost scoasă de pe rol în urma reglementării amabile. Redeschiderea poate fi solicitată și după comunicarea cererii către Guvern. Pentru mai multe informații în acest sens a se vedea Secțiunea 5.3.3 a studiului.

Atât CPP, cât și CPC prevăd că tratatele internaționale au prioritate față de legislația internă și cer judecătorilor să aplice direct prevederile tratatelor internaționale. În același timp, ambele coduri prevăd și obligația judecătorilor de a ridica excepția de neconstituționalitate în cazul în care legea care urmează a fi aplicată cauzei pare să contravină Constituției. După cum reiese din art. 4 al Constituției, tratatul internațional cu privire la drepturile omului este parte a Constituției. Prin urmare, aparent, orice contradicție a unei legi cu tratatul internațional reprezintă o contradicție cu Constituția. Totuși, în cazul contradicției cu tratatele internaționale, ultimele urmează a fi aplicate de judecător direct, iar în cazul contradicției cu Constituția judecătorul este obligat să sesizeze CSJ pentru ridicarea excepției de neconstituționalitate. În cadrul interviurilor cu judecătorii, majoritatea acestora au menționat că nu au întâlnit situații clare în care legislația națională să fie contrară CEDO.² Potrivit judecătorilor, în cazul în care jurisprudența CtEDO impune o abordare care nu este reglementată de legislația națională, CEDO va fi aplicată direct. Avocații și procurorii intervievați au fost de opinia că judecătorii ar fi mai dispuși să ridice excepția de neconstituționalitate decât să neglijeze prevederile legislației naționale pentru a aplica CEDO. Între 1995 și 2011, Curtea Constituțională a decis asupra 15 excepții de neconstituționalitate, dintre care patru hotărâri au fost pronunțate în 2010 și 2011. În toate cele patru cazuri, CSJ a invocat drept motiv pentru neconstituționalitate contradicția dintre legislația națională și CEDO.

² Un judecător a menționat că a constatat o situație de acest gen și a aplicat direct CEDO, neglijând legislația națională. Soluția dată a fost menținută de către CSJ.

3.1.3 Jurisprudența Curții Supreme de Justiție

Prin hotărârile explicative, Plenul CSJ a detaliat și mai mult modul de aplicare directă a CEDO. La 19 iunie 2000, Plenul CSJ a adoptat hotărârea nr. 17. Aceasta se referă la aplicarea în practica judiciară de către instanțele judecătorești din Republica Moldova a CEDO. Pasajele cele mai relevante din hotărâre sunt următoarele:

- „1. ... [S]arcina primordială cu privire la aplicarea Convenției revine instanțelor naționale și nu Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg.
... [P]entru aplicarea corectă a Convenției este necesară studierea prealabilă a jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului de la Strasbourg, care este unica în drept prin intermediul deciziilor sale să dea interpretări oficiale aplicării C.E.D.O. și, deci, obligatorii. Instanțele judecătorești sînt obligate să se călăuzească de aceste interpretări.
3. ... În cazul în care legea națională nu prevede dreptul la recurs efectiv în privința încălcării unui anumit drept prevăzut de Convenție, instanța de judecată urmează să primească plîngerea respectivă și să soluționeze cauza conform procedurii civile sau penale, aplicînd direct prevederile C.E.D.O..”

Pe lângă hotărârea nr. 17, referiri la standardele CtEDO au fost introduse în majoritatea hotărârilor ulterioare ale Plenului.³ Unele hotărâri adoptate până la Hotărârea nr. 17 au fost completate cu referiri la jurisprudența CtEDO,⁴ iar unele hotărâri adoptate ulterior au fost ajustate, mai ales ca urmare a evoluției jurisprudenței CtEDO în privința Moldovei.⁵ Cel mai des, Plenul CSJ introduce în hotărârile sale principiile privind interpretarea CEDO din hotărârile moldovenești, fără însă a explica în detaliu cum urmează a fi aplicate aceste principii în situații concrete. La 30 octombrie 2009, Plenul CSJ a adoptat Hotărârea nr. 8, cu privire la unele chestiuni ce țin de aplicarea de către instanțele judecătorești a prevederilor art. 3 CEDO. La 26 decembrie 2011, Plenul CSJ a adoptat Hotărârea nr. 1, cu privire la practica aplicării de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației privind libertatea de întrunire și libertatea de asociere prin prisma art. 11 CEDO. Aceste două hotărâri conțin o descriere a standardelor CtEDO cu privire la art. 3 și 11 CEDO și a modului de aplicare a acestora de către judecătorii naționali. În cadrul interviurilor, mulți judecători au recunoscut

³ Ex. Toate cele trei hotărâri explicative noi ale Plenului CSJ adoptate în primele cinci luni ale anului 2012 conțin referiri la jurisprudența CtEDO.

⁴ Hot. nr. 8, din 24 octombrie 1994, a fost completată în 2008 cu un paragraf în care CSJ a explicat, făcând referire la hotărârea CtEDO *Sofman c. Rusiei*, din 24 noiembrie 2005, că termenul de prescripție de 1 an pentru contestarea paternității, prevăzut de art. 49 alin. 2 al Codului familiei, este contrar CEDO și nu urmează a fi aplicat.

⁵ Ex. Ca urmare a hotărârilor moldovenești cu privire la art. 10 CEDO, la 14 noiembrie 2008, a fost modificată hotărârea Plenului CSJ nr. 8 din 9 octombrie 2006 cu privire la aplicarea legislației despre apărarea onoarei, demnității și reputației profesionale a persoanelor fizice și juridice; ca urmare a hotărârilor moldovenești cu privire la art. 5 CEDO, la 22 decembrie 2008, a fost modificată hotărârea Plenului CSJ nr. 4 din 28 martie 2005 despre aplicarea de către instanțele judecătorești a unor prevederi ale legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu; ca urmare a hotărârii *Manevschi* (7 octombrie 2008), la 24 decembrie 2010, a fost modificată hotărârea Plenului CSJ nr. 7, din 4 iulie 2005 cu privire la practica asigurării controlului judecătoresc de către judecătorul de instrucție în procesul urmăririi penale; ca urmare a hotărârii *Popovici* (27 noiembrie 2007), la 24 decembrie 2010, a fost modificată hotărârea Plenului CSJ nr. 22, din 12 decembrie 2005, cu privire la practica examinării cauzelor penale în ordine de apel.

că hotărârile explicative sunt destul de utile pentru ei, însă acestea sunt expuse în termeni generali și, uneori, sunt contradictorii,⁶ iar practica CSJ nu era uniformă. Mai mult, unele hotărâri ale CSJ erau contrare chiar propriilor hotărâri explicative.

CSJ a generalizat practica judecătorească și, în cazuri care nu sufereau amânare, a plasat pe pagina web a CSJ explicații cu privire la aplicarea standardelor CtEDO în anumite situații. Totuși aceste activități se referă mai degrabă la aplicarea standardelor CtEDO și sunt prezentate în paragrafele următoare.

3.2 Aplicarea Convenției Europene pentru Drepturile Omului

3.2.1 Aplicarea standardelor Curții Europene a Drepturilor Omului

Până în 2012, practica judecătorească nu era suficient de uniformă. Prin urmare, o analiză exhaustivă a modului în care judecătorii naționali aplică CEDO nu a putut fi făcută. Totuși toate persoanele intervievate au menționat că practica judiciară a evoluat în direcția unei mai bune aplicări a CEDO.

Potrivit persoanelor intervievate, la începutul anilor 2000, judecătorii considerau CEDO drept un instrument declarativ și nu o aplicau. Acest fapt este confirmat implicit prin numărul mare de hotărâri CtEDO în care ultima hotărâre judecătorească națională a fost luată de CSJ. Astfel, până la excluderea recursului în anulare din procedura civilă în 2003, Procuratura Generală solicitată, iar CSJ casa prin recurs în anulare hotărâri irevocabile civile, deși părțile invocau des că acest procedeu este contrar art. 6 CEDO. Ele făceau referire la hotărârea *Brumărescu c. României* (28 octombrie 1999). Judecătorii cunoșteau hotărârea *Brumărescu*, însă considerau că nu pot să nu aplice legislația națională atât timp cât aceasta este în vigoare. Același lucru s-a întâmplat și în cazul admiterii nejustificate a revizuirilor. Deși în hotărârea *Popov (nr. 2)* (6 decembrie 2005) CtEDO a constatat că această practică contravine CEDO, casarea nejustificată a hotărârilor irevocabile prin revizuire a continuat.⁷ Acest fapt confirmă că, deși Plenul CSJ a adoptat Hotărârea nr. 17 încă în anul 2000, chiar CSJ nu o respecta mereu, cel puțin timp de câțiva ani. CEDO a început să fie tratată de către judecători cu o mai mare atenție după anii 2004-2005, în care CtEDO a pronunțat mai multe hotărâri în cauze moldovenești.⁸

În cauze cu pretenții financiare majore împotriva statului sau interese politice deosebite, în 2007-2008, CSJ a luat o poziție care favoriza evident statul și desconsidera soluția CtEDO. Astfel, în hotărârea *Dacia SRL* (18 martie 2008), CtEDO a constatat că nu au existat motive pentru lipsirea reclamantului de proprietate. Satisfacția echitabilă a fost rezervată pentru o hotărâre suplimentară. În baza hotărârii din 18 martie 2008, reclamantul a

⁶ Ex. p. 4 alin. 2 al Hotărârii Plenului CSJ nr. 8 din 09 octombrie 2006 prevede în termeni absoluți că „Libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie”. Totuși, mai jos CSJ menționează că o astfel de prejudiciere poate avea loc, dacă aceasta este „necesară într-o societate democratică”.

⁷ După 2006 CSJ a admis nejustificat cereri de revizuire care au dus la violarea CEDO (a se vedea Hot. *Eugenia și Doina Duca*, 14 septembrie 2009, și Hot. *Dragostea Copiilor-Petrovschi-Nagornii*, 13 septembrie 2011, în care revizuirile au fost admise în 2007).

⁸ Din 1997 și până în 2003, CtEDO a pronunțat o singură hotărâre în cauze moldovenești – *Mitropolia Basarabiei ș.a.*, în anul 2001. În anii 2004 și 2005, au fost pronunțate 24 de hotărâri, care au fost destul de variate în ceea ce privește violările constatate.

solicitat redeschiderea procedurilor naționale. După câteva amânări greu de explicat logic, CSJ a admis cererea de revizuire și a trimis cauza la rejudecare, deși din hotărârea CtEDO era clar că reclamantului urma să-i fie întoarsă proprietatea ce i-a fost luată. După trimiterea la rejudecare, instanțele judecătorești moldovenești nu au dat o soluție asupra fondului acestei cauze decât după hotărârea CtEDO cu privire la satisfacția echitabilă (24 februarie 2009). Hotărârea *Popovici* (27 noiembrie 2007) avea ca reclamant o persoană acuzată că ar fi liderul unei grupări criminale. CtEDO a constatat că condamnarea reclamantului în recurs, după achitare, fără audierea lui și examinarea directă a probelor, este contrară art. 6 CEDO și a sugerat redeschiderea procedurilor. Reclamantul a depus o cerere de redeschidere a procedurilor. La 20 iunie 2008, CSJ a admis cererea și a anulat atât sentința de condamnare, cât și cea de achitare. În hotărârea *Oferta Plus SRL* (19 decembrie 2006), CtEDO a constatat că anularea hotărârii judecătorești irevocabile, prin care Ministerul Finanțelor a fost obligat să plătească reclamantului mai mult de EUR 1 mil., a fost arbitrară. Satisfacția echitabilă a fost rezervată pentru o hotărâre suplimentară. Până la hotărârea cu privire la satisfacția echitabilă, reclamantul a solicitat redeschiderea procedurilor și restabilirea dreptului său de a primi suma de bani. După mai mult de zece luni și câteva amânări inexplicabile, Plenul CSJ a admis cererea reclamantului, a casat hotărârea arbitrară, însă a respins pretenția de a restabili dreptul de a primi suma de bani. În hotărârea sa cu privire la satisfacția echitabilă (12 februarie 2008), CtEDO a menționat următoarele despre această soluție a Plenului CSJ:

„69. Curtea notează că procedura de revizuire prevăzută de art. 449 CPP nu constituie un recurs efectiv în sensul Convenției și că, prin urmare, întreprinderea reclamantă nu era obligată s-o folosească. Totuși, întreprinderea reclamantă a decis să facă acest lucru, acordând, astfel, Curții Supreme de Justiție o șansă de a soluționa definitiv cauza la nivel național. Plenul Curții Supreme de Justiție a examinat cererea de revizuire, iar la 29 octombrie 2007 a pronunțat o hotărâre. Examinând acea hotărâre, Curtea nu poate decât să exprime o îngrijorare serioasă că în pofida jurisprudenței sale abundente cu privire la principiul securității raporturilor juridice și la respectarea res judicata în cererile îndreptate împotriva Republicii Moldova și a altor state, și în pofida constatărilor sale din hotărârea principală, Curtea Supremă de Justiție a adoptat o soluție care din nou nu respectă caracterul irevocabil al hotărârii judecătorești din 27 octombrie 1999 într-un mod incompatibil cu Convenția. Într-adevăr, se pare că decizia de a nu executa hotărârea din 27 octombrie 1999 ... are drept consecință reducerea la zero a unui întreg proces judecătorec, care s-a sfârșit cu o hotărâre judecătorească care era „irevocabilă” și, astfel, res judicata și care, mai mult, a fost parțial executată. Curtea consideră această situație deosebit de regretabilă, dat fiind faptul că hotărârea a fost pronunțată chiar de către Plenul Curții Supreme de Justiție.”

Fiind întrebați cum putea fi explicată atitudinea deosebită a CSJ față de interesele statului, majoritatea intervievaților, inclusiv judecători, au susținut că este vorba de mentalitatea sovietică, conform căreia interesele statului erau puse mai presus decât interesele persoanei. Pe de altă parte, după demiterea nemotivată a mai multor judecători în anii 2002-2004, mulți judecători nu mai aveau curajul să se opună statului. Concomitent, în funcțiile de conducere din sistemul judecătorec au fost numite persoane loiale puterii. Potrivit intervievaților, unii judecători sunt corupți și acest fapt îi făcea vulnerabili față de stat.

Se pare că, după 2009, nu au fost constatate cazuri în care CSJ să ia evident poziția statului. Abateri atât de grave ca cele din cauzele *Popovici* sau *Oferta Plus SRL* nu au fost

constatate, iar CSJ a început să facă mai des referiri la jurisprudența CtEDO. Totuși mulți intervieuați au menționat că referirile CSJ la jurisprudența CtEDO au fost deseori unele de blanchetă, care se repetau în mod stereotipizat în toate hotărârile de același gen. Au fost mai rare situațiile în care referirile erau adaptate cauzei concrete, iar CSJ explica relevanța jurisprudenței CtEDO pentru cauza examinată.

În cazuri care nu vizau compensații mari, CSJ a acordat compensații prin aplicarea directă a CEDO, deși anterior ea refuza astfel de pretenții pe motiv că nu există o prevedere legală expresă în acest sens. Astfel, în anul 2007, în cauza *Ciorap (nr. 2)* (Hot. CtEDO din 20 iulie 2010) CSJ a acordat compensații pentru violarea art. 3 CEDO, iar CtEDO a salutat această practică în hotărârea sa. Totuși, se pare că CSJ a fost rezervată în extinderea acestei practici⁹ iar judecătorii nu au fost informați de către CSJ despre această schimbare a practicii sale.

Pe lângă adoptarea hotărârilor Plenului și aplicarea nemijlocită a CEDO, după 2009 CSJ a întreprins și alte măsuri pentru a asigura aplicarea corectă a CEDO, cum ar fi: plasarea informațiilor utile pe pagina web, elaborarea regulilor cu privire la studierea jurisprudenței CtEDO de către CSJ sau generalizarea practicii judecătorești.

Pentru a uniformiza practica judecătorească și a asigura o mai bună aplicare a CEDO, CSJ a făcut câteva explicații pe pagina sa web. Astfel, până în iulie 2010, CPC nu permitea scutirea de taxa de stat a persoanelor juridice. În hotărârea *Tudor-Comerț* (4 noiembrie 2008) CtEDO a constatat că o astfel de interdicție ar putea fi contrară CEDO. La 15 iunie 2009, pe pagina web a CSJ a apărut un comunicat¹⁰ în care a fost explicat faptul că, deși legea nu permitea scutirea, CSJ a aplicat direct CEDO și a scutit o persoană juridică de plata taxei de stat. La 22 mai 2012, pe pagina web a CSJ a apărut prezentarea făcută la un seminar de către cel mai experimentat jurist moldovean de la Grefa CtEDO.¹¹ Prezentarea explică poziția CtEDO în privința neexecutării hotărârilor judecătorești după hotărârea pilot *Olaru ș.a.* (28 iulie 2009). La 13 iulie 2012, pe pagina web a CSJ a fost plasată opinia comună a Președintelui CSJ și a AG cu privire la satisfacția echitabilă care urmează a fi acordată pentru violarea CEDO.¹² Deși CSJ a recurs la acest procedeu doar de trei ori, această inițiativă părea să ia amploare.

La 14 iulie 2011, președintele interimar al CSJ a emis dispoziția nr. 70. Aceasta a fost emisă pentru a uniformiza practica CSJ și a asigura o mai bună aplicare a CEDO de către CSJ. Șeful Direcției evidență a legislației și informatică a CSJ a fost obligat să creeze, în termen de trei luni, arhiva tuturor deciziilor și hotărârile CEDO pronunțate contra Moldovei

⁹ În 2008, CSJ a examinat cauza *Avram ș.a.* (Hot. CtEDO din 5 iulie 2011). Ea a redus compensațiile morale acordate de către Curtea de Apel Chișinău pentru violarea art. 8 CEDO, pe motiv că art. 7¹ Codului civil prevedea plafonul maxim al compensației morale care putea fi acordat în astfel de situații și care a fost depășit prin compensația acordată de instanța de apel. CSJ nu s-a pronunțat asupra argumentului că plafonul contravine CEDO. CtEDO a constatat o violare a art. 8 CEDO din acest motiv; în 2003, dl. Iurie Lungu a depus o cerere de chemare în judecată în temeiul CEDO, solicitând compensații pentru detenția în condiții proaste, detenția fără un mandat de arest valabil și pentru încălcarea art. 8 CEDO în perioada detenției. Această cauză a fost trimisă de către CSJ la rejudecare de patru ori, ultima dată în 2008. La 4 noiembrie 2010, CSJ (dos. nr. 2ra-1032/10) a admis totuși în parte cererea de chemare în judecată.

¹⁰ http://csj.md/news.php?menu_id=162&lang=5

¹¹ http://csj.md/news.php?menu_id=460&lang=5

¹² <http://csj.md/admin/public/uploads/Opinie%20privind%20satisfac%C5%A3ia%20echitabil%C4%83.doc>

și să o actualizeze permanent. În același timp, referenții CSJ au fost obligați ca, la pregătirea dosarelor pentru examinare, să prezinte judecătorilor CSJ cel puțin trei hotărâri CtEDO relevante pentru cauza examinată.¹³ În septembrie 2012, în sistemul intranet al CSJ exista o mapa cu hotărârile și deciziile CtEDO împotriva Moldovei, grupate în funcție de violările constatate de CtEDO. În cadrul interviurilor, judecătorii de la CSJ nu au putut spune dacă această dispoziție este respectată. Acest fapt sugerează că, de fapt, referenții nu prezintă judecătorilor CSJ hotărâri ale CtEDO relevante pentru cauzele examinate.

CSJ a făcut generalizarea practicii judiciare. Majoritatea actelor de generalizare sunt publice. Ca urmare a generalizării practicii într-un anumit domeniu, era pregătită o analiză pe câteva pagini, cu identificarea principalelor greșeli comise și recomandări pentru evitarea în viitor a încălcărilor similare. Această activitate putea influența ajustarea practicii judecătorești naționale la standardele CtEDO. În anul 2009, CSJ a generalizat practica judiciară cu privire la participarea procurorului în procesul civil și cea cu privire la suspendarea activității de antreprenor și retragerea licențelor, în 2010 – cea cu privire la interceptarea convorbirilor telefonice, iar în 2011 – cea cu privire la arestarea preventivă și arestarea la domiciliu. Anterior, în aceste domenii CtEDO a constatat violări ale CEDO în cauze moldovenești.¹⁴ Aceste generalizări fac referire la jurisprudența CtEDO. În actele întocmite în urma generalizării practicii judiciare cu privire la arestarea preventivă și arestarea la domiciliu și cu privire la interceptarea convorbirilor telefonice este constatat faptul că, în mare parte, practicile care au dus la condamnările la CtEDO mai persistau.

Se pare că judecătorii din curțile de apel și judecătorii erau mai rezervați în aplicarea CEDO. Ei au explicat acest fenomen prin faptul că urmăresc jurisprudența CSJ și ar prefera ca aplicarea CEDO să reiasă din jurisprudența acesteia. Totuși, jurisprudența CSJ nu era suficient de uniformă. Ei nu doreau că riște, iar ulterior hotărârile lor să fie casate pe motiv că au aplicat incorect legea.

Echipa care a elaborat studiul a studiat mai mult de 50 de hotărâri emise în temeiul Legii 87¹⁵ și câteva sute de decizii cu privire la arestare adoptate de judecătorii de instrucție și curțile de apel. Analiza a confirmat că la aplicarea Legii 87 jurisprudența CtEDO era invocată în majoritatea hotărârilor judecătorești, însă uneori această jurisprudență era interpretată eronat.¹⁶ În cadrul procedurilor de arestare, după anul 2009, jurisprudența CtEDO

¹³ <http://csj.md/admin/public/uploads/Dispoziție%20privind%20uniformizarea%20practicii%20judiciare,%20sistemizarea%20și%20implementarea%20hotărârilor%20CEDO.doc>

¹⁴ În hotărârea *Dacia SRL* (18 martie 2008) a fost constatată o violare a art. 6 CEDO din cauza participării procurorului de partea oponentului într-o procedură civilă; în hotărârile *Bimer SRL* (10 iulie 2007) și *Megadat.com SRL* (8 aprilie 2008) CtEDO a constatat o violare a art. 1 Prot. 1 ca urmare a lipșirii nejustificate a reclamanților de dreptul de a valorifica licențe pentru activitatea economică; în hotărârea *Iordachi ș.a.* (10 februarie 2009), CtEDO a constatat o violare a art. 8 CEDO pe motiv că legislația moldovenească cu privire la interceptarea convorbirilor telefonice nu prevedea suficiente garanții împotriva abuzului; iar în hotărârile *Becciev* și *Șarban* (ambele din 4 octombrie 2005) CtEDO a constatat că art. 5 § 3 CEDO a fost violat din cauza motivării insuficiente a hotărârilor judecătorești de arestare.

¹⁵ Legea nr. 87, din 21 aprilie 2011, privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești, în vigoare din 1 iulie 2011.

¹⁶ Pentru mai multe detalii în acest sens a se vedea Capitolul 8 al Raportului.

era invocată în majoritatea deciziilor judecătorilor de instrucție, în timp ce judecătorii curților de apel se refereau rar la jurisprudența CtEDO. Referințele judecătorilor de instrucție erau tipizate și se reproduceau în fiecare decizie cu privire la arestare, ce sugera că aceste referințe erau pur formale.

Aplicarea insuficientă a CEDO de către judecători la faza urmăririi penale este confirmată implicit de practicile judecătorești cu privire la arestarea preventivă și interceptarea convorbirilor telefonice. Majoritatea acestor cauze nu ajung să fie examinate de CSJ. În 2005, în hotărârile *Becciev* și *Șarban*, CtEDO a constatat că art. 5 § 3 CEDO a fost violat din cauză motivării insuficiente a hotărârilor judecătorești de arestare. În 2007, CtEDO a subliniat în hotărârea *Muşuc* (6 noiembrie 2007, § 43) că violări similare ale CEDO continuau să aibă loc frecvent. Mai mult, în anul 2007, în hotărârea *Ignatenco* (8 februarie 2011, § 45), Curtea de Apel Chișinău a considerat referințele apărării la jurisprudența CtEDO drept o „încercare de a periclita examinarea cauzei și de a influența indirect instanța să elibereze reclamantul”. În 2011, schimbări esențiale în ceea ce privește motivarea arestării nu au fost observate, deși judecătorii de instrucție încearcă să scrie hotărâri mai voluminoase atunci când autorizează mandatele de arest (pentru mai multe detalii a se vedea Capitolul 6). În hotărârea *Iordachi ș.a.* (10 februarie 2009), CtEDO a constatat o violare a art. 8 CEDO pe motiv că legislația moldovenească cu privire la interceptarea convorbirilor telefonice nu conținea suficiente garanții împotriva abuzului. În hotărârea, sa CtEDO a subliniat că instituția interceptării convorbirilor telefonice este folosită excesiv în Moldova. Totuși, în 2010 și 2011, numărul autorizărilor de interceptare a crescut.

Intervievații au susținut că, spre deosebire de judecătorii CSJ, puțini dintre judecătorii curților de apel și ai judecătoriilor de sector cunosc jurisprudența CtEDO suficient de bine pentru a o aplica adecvat în cauze concrete. Necunoașterea s-ar datora volumului mare de lucru, tolerării de către instanțele ierarhic superioare a situației existente, dar și indiferenței unor judecători. Surprinzător însă, potrivit intervievaților, judecătorii din Chișinău, care au cel mai mare volum de lucru, cunosc mai bine CEDO comparativ cu colegii lor din regiuni.

În pofida percepției generale, numărul referințelor la CEDO în hotărârile instanțelor ierarhic inferioare este în creștere. Unele hotărâri erau bine motivate în temeiul CEDO, însă în majoritatea cazurilor referirile la jurisprudența CtEDO aveau formă de blanchetă, iar motivarea hotărârilor confirma că esența jurisprudenței CtEDO nu a fost înțeleasă până la sfârșit.

Potrivit intervievaților, procurorii sunt mai rezervați decât judecătorii în aplicarea CEDO. Acest fenomen poate fi explicat prin subordonarea ierarhică a procurorilor și tendința quasi-absolută printre procurorii ierarhic inferiori de a nu pune în discuție practicile deja stabilite. Respectarea strictă a jurisprudenței CtEDO ar complica considerabil activitatea procurorilor, iar în astfel de situații, de obicei, majoritatea specialiștilor sunt tentați să dea precădere propriului confort. În același timp, practicile contrare CEDO din justiția penală mai sunt încă tolerate de judecători. Judecătorii de instrucție intervievați au susținut că demersurile de arestare sau autorizare a acțiunilor de urmărire penală nu sunt motivate suficient de către procurori. Nici ordonanțele procurorilor contestate la judecătorii de instrucție nu erau bine motivate, motiv din care multe dintre ele au fost anulate de către judecătorii de instrucție. În fine, procurorii nu transmit apărării probele pe care își întemeiază demersul

de arestare, deși art. 68 CPP prevede o astfel de obligație, iar CtEDO a constatat de două ori în cauze moldovenești că această practică contravine art. 5 CEDO.¹⁷ Anumite evoluții au fost totuși observate, însă acestea nu au fost suficiente pentru a schimba decisiv situația. Procuratura Generală întreprinde măsuri pentru a schimba practicile interne însă, aparent, rezistența la schimbare mai este încă mare.

Potrivit interviuștilor, avocații pot fi divizați în trei categorii: 10-15 avocați care cunosc foarte bine jurisprudența CtEDO și modul de aplicare a acesteia, alte câteva sute de avocați (15-20%) care au participat la cursuri de instruire sau s-au autoinstruit și au anumite cunoștințe despre CEDO și celelalte 80% din avocați, care nu cunosc detalii despre CEDO. Prima categorie de avocați este sau a fost specializată în reprezentarea reclamantilor în fața CtEDO, iar referințele lor la jurisprudența CtEDO sunt destul de argumentate.¹⁸ Cea de-a doua categorie de avocați face referiri dese, dar generale la jurisprudența CtEDO. De multe ori, aceste trimiteri nu sunt suficient de convingătoare, pentru fi acceptate de judecători. Ultima categorie de avocați nu face vreo referire la jurisprudența CtEDO.

3.2.2 Acordarea compensațiilor pentru violarea Convenției Europene pentru Drepturile Omului

De regulă, pentru violarea CEDO se cere acordarea compensațiilor. Acestea pot lua forma prejudiciului material, moral sau a costurilor și cheltuielilor. În Republica Moldova, compensarea prejudiciului se face în cadrul procedurii civile. Compensarea monetară a prejudiciului cauzat acuzatului nu poate avea loc în cadrul procedurii penale. Pentru a fi compensat, este nevoie de a dovedi prejudiciul, fapta ilicită și legătura cauzală dintre fapta ilicită și prejudiciu.

În ceea ce privește prejudiciul material, Codul civil permite atât repararea prejudiciului real, cât și a venitului ratat. Pentru calcularea venitului ratat, în cazul obligațiilor pecuniare, art. 619 Cod civil prevede o dobândă legală. În cazul relațiilor cu participarea consumatorilor, aceasta este rata de bază a BNM + 5%. În celelalte cazuri, dobânda de întârziere nu poate fi mai mică de rata de bază a BNM + 9%. Părțile recurg des la calcularea venitului ratat în acest mod, inclusiv în procedurile CtEDO, iar judecătorii naționali de obicei acordă venitul ratat calculat astfel.

Art. 1398 alin. 1 Cod civil prevede că prejudiciul moral urmează a fi reparat doar în cazurile prevăzute de lege, iar art. 1422 alin.1 Cod civil menționează că instanța de judecată are dreptul să acorde prejudiciu moral în cazul atentării la drepturile personale nepatrimoniale. Deși prevederile Codului civil sunt clare, până în 2007¹⁹ judecătorii moldoveni admiteau

¹⁷ Hot. *Țurcan și Țurcan* (23 octombrie 2007) și *Mușuc* (6 noiembrie 2007).

¹⁸ Zece avocați au reprezentat reclamantii în mai mult de 50% din cele 227 de hotărâri CtEDO în cauze moldovenești pronunțate până la 31 decembrie 2011. Cinci dintre aceștia (Vitalie IORDACHI, Fadei NAGACEVSCHI, Vitalie NAGACEVSCHI, Vitalie ZAMĂ și Vladislav GRIBINCEA) au activat în cadrul Asociației Obștești „Juriștii pentru drepturile Omului”. Acest ONG a fost susținut începând cu anul 2001 de către OSI în activități de litigare strategică la CtEDO.

¹⁹ În 2007, în cauza *Ciorap* (a se vedea hotărârea CtEDO *Ciorap* (nr. 2), din 20 iulie 2010), CSJ a acordat compensații morale pentru încălcarea art. 3 CEDO, prin aplicarea directă a CEDO, deși legislația moldovenească nu prevedea expres acest drept. Nu este însă clar dacă, după această hotărâre, CSJ a urmat ferm această interpretare.

cererile de compensare a prejudiciului moral doar dacă o lege specială prevedea dreptul la repararea acestui prejudiciu.²⁰ În 2012, existau mai mult de zece legi în care era prevăzut expres dreptul la compensarea prejudiciului moral. Cele mai relevante pentru acest studiu sunt Legile nr. 1545, din 25 februarie 1998²¹ și nr. 87. Pentru a solicita compensații în temeiul primei legi este nevoie ca în cadrul procedurilor penale sau contravenționale să fie constatat faptul că reclamantul nu a comis abateri care constituie infracțiuni sau contravenții. În cazul procedurilor intentate în temeiul Legii 87, judecătorul care examinează acțiunea de compensare a prejudiciului va decide dacă termenul rezonabil a fost încălcat.

Conform art. 96 alin. 1 CPC, instanța judecătorească compensează cheltuielile de asistență juridică, în măsura în care acestea au fost reale, necesare și rezonabile. Art. 96 alin. 1 CPC a fost modificat în 2006, pentru a permite judecătorilor să respingă pretențiile care nu erau necesare sau rezonabile. În această parte, art. 96 CPC reproduce jurisprudența CtEDO (a se vedea *Amihalachioaie*, 20 aprilie 2004, § 47). Începând cu 1 ianuarie 2012, cheltuielile de asistență juridică sunt compensate doar dacă aceasta a fost prestată de un avocat sau de un avocat stagiar.²²

Pentru ca compensarea să fie adecvată, procedurile trebuie să fie examinate într-un termen rezonabil, iar plata trebuie făcută în cel mult șase luni, examinarea pretențiilor trebuie să fie făcută în cadrul unei proceduri echitabile, nivelul compensațiilor nu trebuie să fie nerezonabil în comparație cu sumele acordate de CtEDO în cauze similare, iar regulile cu privire la costurile judiciare nu trebuie să pună o sarcină excesivă asupra reclamantilor (*mutatis mutandis Burdov (nr. 2) c. Rusiei*, 15 ianuarie 2009, § 99).

În 2011, în Republica Moldova nu exista o problemă sistemică cu privire la durata procedurilor judiciare sau plata compensațiilor de către Ministerul Finanțelor. Marea majoritate a cauzelor ajungea să fie examinată de CSJ în termen de până la 2.5 ani. Totuși acest termen ar putea fi prea lung în cazul acțiunilor pentru compensarea prejudiciului cauzat prin violarea CEDO.²³

Deși legislația prevedea că anumite categorii de cauze, cum ar fi litigiile de muncă, urmau a fi examinate în mod prioritar, în instanțele judecătorești nu exista un mecanism formal de procesare prioritară a acestor cauze. Toate cauzele erau fixate spre examinare potrivit ordinii generale, însă, de obicei, judecătorii erau mai diligenți la examinarea litigiilor de muncă. Acțiunile intentate în temeiul Legii 1545 nu erau considerate de judecători ca necesitând o examinare prioritară și erau examinate potrivit ordinii generale. Legea 87

²⁰ Acest fapt reiese din hotărârea Plenului CSJ nr. 9, din 9 octombrie 2006, care enumeră exhaustiv cazurile când prejudiciul moral urmează a fi reparat, iar p. 30 al hotărârii menționează că prejudiciul moral urmează a fi reparat doar dacă acest drept este expres prevăzut de lege.

²¹ Legea cu privire la repararea prejudiciului cauzat prin acțiunile ilicite ale organelor de urmărire penală, ale procuraturii și ale instanței judecătorești, în vigoare la 4 iunie 1998.

²² Până la 1 ianuarie 2012, părțile puteau fi reprezentate în cauze civile și de către neavocați, iar legea nu interzicea și judecătorii compensau costul acestor servicii. Începând cu 1 ianuarie 2012, în cauze civile doar avocații și avocații-stagiari pot reprezenta persoanele fizice. Persoanele juridice pot fi reprezentate de către angajați ai acestora, însă, aparent, costurile pentru acești angajați nu pot fi compensate în temeiul art. 96 CPC.

²³ În hotărârea *Öneryıldız c. Turciei*, din 30 noiembrie 2004, CtEDO a constatat că 20 de luni de la intentarea procedurii până la primirea compensației este prea mult.

prevede că prima instanță urmează să examineze cauza în trei luni. În anul 2012, majoritatea hotărârilor primei instanțe cu privire la cererile intentate în temeiul Legii 87 au fost pronunțate peste mai mult de trei luni, iar decizia irevocabilă era adoptată peste alte trei - cinci luni. Art. 417 alin. 1¹ CPC nu permite trimiterea acțiunilor intentate în temeiul Legii 87 la rejudecare, însă uneori această prevedere nu era respectată (pentru mai multe detalii a se vedea Capitolul 6). Compensațiile acordate în temeiul Legilor 1545 și 87 erau plătite de către Ministerul Finanțelor în două - patru luni de la primirea titlului executoriu. Astfel, dacă se depunea recurs, compensațiile în temeiul Legii 87 erau plătite reclamantilor în 10-14 luni, termen care ar putea fi considerat acceptabil. Totuși, în cazul compensațiilor acordate în temeiul Legii 1545, reclamantul le primea peste mai mult de doi ani, ceea ce ar putea fi prea mult.

Atât compensațiile acordate în temeiul Legii 1545, cât și cele acordate în temeiul Legii 87 erau acordate de către judecători. Aceste proceduri trebuie să fie echitabile. În caz contrar, ele puteau fi contestate în instanțele judecătorești superioare. În anul 2012, legislația nu prevedea limite maxime pentru compensațiile acordate cu titlu de prejudiciu material sau moral.

Compensațiile morale acordate de judecătorii moldoveni sunt foarte diferite. Se pare că judecătorii moldoveni consideră că stabilirea cuantumului compensației morale nu reprezintă o chestiune de drept, ci ceva ce ține de discreția judecătorului. Din acest considerent, de regulă, motivarea hotărârilor judecătorești în această parte era foarte sumară și nu permitea justițiabililor să înțeleagă cum a fost stabilită mărimea compensației și din ce motiv în cauze similare judecătorii naționali au acordat compensații morale diferite.

Până în 2011, de obicei, judecătorii din judecătorii acordau sume mai mari, care erau reduse substanțial de către instanțele de apel și recurs. Compensațiile acordate în final erau considerabil mai mici decât cele acordate de CtEDO. Din acest motiv, până la 31 decembrie 2011, Moldova a pierdut patru dosare la CtEDO.²⁴ În cauza *Mătășaru și Savițchi* (Hot. din 2 noiembrie 2010, §§ 69-75), CtEDO a examinat dacă compensațiile morale reduse acordate pentru violarea CEDO fac inefficient remediu introdus prin Legea 1545. CtEDO a conchis că nu are probe suficiente pentru a constata că remediu este inefficient, însă a menționat că ea va examina în viitor cu atenție evoluția practicii judecătorești și ar putea să-și schimbe practica dacă în mod sistematic compensațiile acordate vor fi vădit incompatibile cu cele acordate de CtEDO.

Până în 2011, compensațiile morale acordate la nivel național erau, în general, mici comparativ cu sumele acordate de CtEDO. Mărimea mică a compensațiilor morale a fost mereu o chestiune larg discutată între juriștii din Republica Moldova. Fiind întrebați despre mărimea compensațiilor morale, judecătorii au menționat că atunci când le acordă ei reies din realitățile Republicii Moldova, care este cea mai săracă țară din Europa, iar salariile judecătorilor sunt mici.²⁵ De asemenea, ei atrag atenția la jurisprudența CSJ, care până recent acorda, în mare parte, compensații mici. Intervievații au mai menționat că unii judecători

²⁴ *Ciorap (nr. 2)* (20 iulie 2010), *Ganea* (17 mai 2011), *Avram ș.a.* (5 iulie 2011) și *Cristina Boicenco* (27 septembrie 2011)

²⁵ Câțiva judecători intervievați au menționat că pentru un judecător cu un salariu lunar net de EUR 250 îi este greu să acorde compensații mult mai mari decât salariul propriu unor persoane care au comis infracțiuni sau pentru abaterile procedurale sau minore.

erau reticenți la ideea de a acorda compensații mari pentru a nu fi suspecți de corupție sau deoarece, „tradițional, aveau o grijă deosebită față de bugetul de stat”.²⁶

În 2011, Ministerul Finanțelor a executat 231 de titluri executorii, dintre care 111 vizau executarea hotărârilor și deciziilor CtEDO. Majoritatea celorlalte titluri executorii vizau Legea 1545. În baza tuturor titlurilor executorii au fost plătite MDL 17.3 mil. (EUR 1.13 mil.). Din această sumă, 67.3% (EUR 761,000) au fost plătite în temeiul hotărârilor și deciziilor CtEDO. În 2011, media sumelor plătite per hotărâre sau decizie CtEDO era de EUR 6,855, iar a sumelor plătite per hotărâre națională – de EUR 3,075. Suma medie plătită în temeiul hotărârilor judecătorești naționale a reprezentat doar 44.8% din suma medie plătită în temeiul hotărârilor și deciziilor CtEDO.

Majoritatea hotărârilor judecătorești naționale executate în 2011 vizau sume ce nu depășeau MDL 40,000 (EUR 2,614). Totuși în unele cauze compensațiile erau mult mai mari. Astfel, în 2010, Judecătoria Centru mun. Chișinău a pronunțat hotărârea în cauza nr. 2-3802/10, prin care a acordat în temeiul Legii 1545 peste MDL 252,000 (EUR 16,470). În dosarul nr. 2-3713/10, în același an, Curtea de Apel Chișinău a acordat în temeiul aceleiași legi MDL 200,000 (EUR 13,072). Reclamanți în aceste dosare erau doi înalți funcționari în privința cărora a fost încetată urmărirea penală. Unul dintre ei nu a fost lipsit de libertate.

În cauza *Duca* (dec. CtEDO din 23 mai 2006), instanțele judecătorești au acordat în anul 2004 MDL 150,000 (EUR 10,289) în temeiul Legii 1545. În cauza *Grosu ș.a.* (dec. CtEDO din 13 iulie 2007), CSJ a acordat în 2006 reclamantului care era fost judecător EUR 9,500 cu titlu de prejudiciu moral pentru casarea neregulamentară a unei hotărâri judecătorești irevocabile. Totuși, în cauza *Oferta Plus SRL* (Hot. CtEDO din 12 februarie 2008), în 2007 Plenul CSJ a acordat din oficiu reclamantului doar MDL 16,000 (EUR 969) pentru casarea arbitrară a unei hotărâri judecătorești irevocabile. La 22 martie 2010, CSJ a examinat cererea de revizuire în cauza *Ipteh S.A.* (Hot. CtEDO din 24 noiembrie 2009) și a acordat celor patru reclamanți, care au avut anterior legături de afaceri cu primul ministru, suma totală de EUR 55,000 cu titlu de prejudiciu moral pentru lipsirea nejustificată de proprietate. Prin hotărârea CSJ au mai fost acordate peste EUR 240,000 cu titlu de prejudiciu material și peste EUR 21,000 cu titlu de costuri de asistență juridică.²⁷ În același timp, în cauza *Dacia SRL* (Hot. CtEDO din 18 martie 2008), revizuirea depusă după hotărârea CtEDO a fost admisă de CSJ în vara anului 2008 cu trimiterea cauzei la rejudecare și fără acordarea compensațiilor, deși satisfacția echitabilă fusese rezervată de CtEDO pentru o hotărâre suplimentară. În niciuna din cele patru hotărâri în care au acordat compensații judecătorii nu au motivat din ce considerente au acordat anume aceste compensații morale și nu altele. În toate cele cinci cauze deciziile naționale au fost luate în timp ce procedurile CtEDO erau într-o stare avansată de

²⁶ Mulți dintre intervievați, inclusiv judecători, au menționat că compensațiile acordate împotriva persoanelor private sunt mai mari decât cele acordate împotriva statului. Spre exemplu, în cauza *Timpul Info-Magazin și Anghel* (Hot. CtEDO din 27 noiembrie 2007) CSJ a acordat în 2005, împotriva unui ziar, pentru o acțiune în defăimare care nu urma a fi admisă, MDL 130,000 (EUR 8,430) iar în 2007, în cauza *Ciorap (nr. 2)*, împotriva Ministerului Finanțelor, CSJ a acordat MDL 10,000 (EUR 600) pentru detenția în condiții proaste și neacordarea asistenței medicale unui deținut.

²⁷ Aparent, în cauza *Ipteh S.A.* CSJ a acordat cele mai mari compensații morale și costuri de asistență juridică din istoria sa.

examinare. În scurt timp după hotărârile CSJ, în cauzele *Grosu ș.a.* și *Ipteh S.A.*, Guvernul și reclamantul au solicitat CtEDO să scoată cererile de pe rol.

În cadrul interviurilor, judecătorii din instanțele ierarhic inferioare au declarat că nu înțelegeau cum stabilește CSJ quantumul prejudiciului moral. Totuși marea majoritate a intervievaților a confirmat că în ultimul timp quantumul compensațiilor morale acordate este în creștere. Judecătorii de la CSJ au recunoscut că practica lor în acest domeniu nu era uniformă, însă au explicat că ei acordau o atenție deosebită personalității reclamantului și specificului fiecărei cauze. Aceste clarificări ar putea explica anumite decalaje dintre compensațiile morale acordate în cauzele menționate în paragrafele anterioare. Deși personalitatea reclamantului și specificul cauzei sunt elemente relevante pentru stabilirea compensațiilor morale, în opinia noastră, ponderea acestor elemente nu ar trebui să ducă la compensații care să depășească de câteva ori media compensațiilor acordate în cauzele obișnuite. Mai mult, prejudiciul moral acordat în cauzele *Grosu ș.a.* și *Ipteh S.A.* este cum mult mai mare decât cel acordat de CtEDO cu acest titlu în cauze comparabile. Caracterul exagerat al acestor compensații este confirmat și de compensațiile orientative recomandate în 2012 pentru judecători (a se vedea tabelul nr. 2). Se pare că în cauzele *Grosu ș.a.* și *Ipteh S.A.* au fost acordate compensații morale atât de mari pentru a le reglementa amiabil.

Pentru a uniformiza practica judecătorească cu privire la aplicarea Legii 87, AG a elaborat un ghid cu privire la aplicarea jurisprudenței CtEDO în materia neexecutării hotărârilor judecătorești și a duratei excesive a procedurilor.²⁸ La 25 mai 2012, el a fost plasat pe pagina web a Ministerului Justiției. Ghidul conține o analiză a standardelor CtEDO, a jurisprudenței acesteia în privința Moldovei, precum și o sinteză a compensațiilor materiale, morale și a costurilor și cheltuielilor acordate de CtEDO pentru neexecutarea hotărârilor judecătorești și durata excesivă a procedurilor în cauzele moldovenești.

Se pare că CSJ a recunoscut că nivelul compensațiilor morale acordate pentru încălcarea CEDO este mic, iar practica judecătorească în acest domeniu nu era uniformă. La 23 iulie 2012, pe pagina CSJ a fost plasată opinia comună a președintelui CSJ și a AG cu privire la satisfacția echitabilă care urmează a fi acordată pentru violarea CEDO.²⁹ În mare parte, acest

*Tabelul nr. 2
Prejudiciul moral recomandat pentru violarea CEDO de către CSJ*

CEDO	Mărimea compensației morale (EUR)
Violarea art. 2 (dreptul la viață)	6,000 – 30,000
Violarea art. 3 (interzicerea torturii)	3,000 – 5,000
Violarea art. 5 (dreptul la libertate și siguranță)	600 – 30,000
Violarea art. 6 (dreptul la un proces echitabil)	1,000 – 7,000
Violarea art.1 Prot. 1 (protecția proprietății)	1,000 – 6,000
Violarea art. 7 (nicio pedeapsă fără lege), 8 (respectul vieții private și de familie), 9 (libertatea de conștiință și religie), 10 (libertatea de exprimare) și 11 (libertatea de întrunire și asociere)	1,000 – 10,000
Repararea prejudiciului în temeiul Legii nr. 1545	0 – 10,000

²⁸ http://www.justice.gov.md/public/files/file/GHID_PRACTIC_DAG_MJ_mai_2012.pdf

²⁹ <http://csj.md/admin/public/uploads/Opinie%20privind%20satisfac%20C5%A3ia%20echitabil%C4%83.doc>

document reprezintă o sinteză a ghidului menționat în paragraful precedent. În final, el conține un tabel cu privire la compensațiile morale care urmează a fi acordate pentru încălcarea diferitor articole ale CEDO.

Deși prejudiciul moral recomandat în opinia comună a Președintelui CSJ și a AG este, în general, conform sumelor acordate de CtEDO în cauze comparabile, acest fapt nu este adevărat în privința compensațiilor morale maxime propuse pentru încălcarea art. 3 CEDO. Astfel, în hotărârea *Gurgurov* (16 iunie 2009) CtEDO a acordat, în principal pentru violarea art. 3, EUR 45,000 cu titlu de prejudiciu moral. Pentru violări similare CtEDO a acordat cu același titlu EUR 20,000 în hotărârea *Corsacov* (4 aprilie 2004). Suma maximă propusă în opinia comună a președintelui CSJ și a AG este mult mai mică și ar putea duce la erori.

Atât ghidul elaborat de AG, cât și opinia comună a președintelui CSJ și a AG pot influența practicile judecătorești pentru a asigura că în Republica Moldova sunt acordate compensații suficiente pentru încălcarea CEDO. Totuși este încă prea devreme pentru a evalua impactul acestora.

Acțiunile intentate în temeiul Legii 1545 și 87 nu sunt supuse taxei de stat. De obicei, judecătorii compensează a parte mică din costul asistenței juridice. Se pare că judecătorii considerau exagerat onorariul perceput de avocați,³⁰ deși, aparent, CtEDO avea o altă opinie.³¹ Destul de puțini avocați justifică în instanță timpul lucrat la dosar, iar majoritatea lor percep onorarii per acțiune, și nu per oră. Multe onorarii nu sunt solicitate pentru a fi compensate, partea fiind conștientă de la început că nu există șanse pentru compensarea deplină.

Chiar dacă este vorba de proceduri complexe, iar procesele durează ani și ajung să fie examinate până în recurs, asistența juridică compensată în procedurile naționale depășește rar EUR 700. A fost observată tendința unor judecători de a nu acorda pentru asistență juridică mai mult decât suma prejudiciului moral. Uneori, chiar dacă toate capetele din acțiune sunt admise, compensațiile totale acordate sunt mai mici decât costul serviciilor juridice.

Judecătorii, de obicei, nu motivează de ce nu compensează o parte substanțială a cheltuielilor legate de judecarea pricinii. Aparent, ca în cazul compensațiilor morale, judecătorii consideră că compensarea cheltuielilor de asistență juridică ține mai mult de discreția judecătorului decât de lege. De obicei, judecătorii nu analizează dacă timpul dedicat dosarului a fost necesar și nici dacă onorariul perceput este rezonabil ca mărime. Până în 2012, judecătorii luau în calcul doar sumele care au fost deja plătite avocatului și, de obicei, nu compensau timpul de muncă cheltuit de avocat, dar care nu era încă plătit de către client din motive de incapacitate de plată.³² Această practică nu este conformă jurisprudenței CtEDO (a se vedea Hot. *Flux* (nr. 2), 3 iulie 2007, § 60). Aparent, judecătorii au nevoie de instruire în domeniul compensării asistenței judiciare.

³⁰ Aparent, judecătorilor le vine greu să compenseze onorarii de câteva mii de euro pentru o cauză de o complexitate medie când ei înșiși au un salariu lunar de câteva sute de euro și foarte multe cauze în procedură. Pe de altă parte, de multe cazuri, calitatea serviciilor prestate de avocați este destul de joasă.

³¹ În martie 2012, Consiliul Uniunii Avocaților a recomandat avocaților să perceapă onorarii între EUR 50 și EUR 150 pe oră. Se pare că CtEDO compensează onorarii de EUR 50-60 pe oră percepuți de avocați moldoveni. Încă în 2008, ea a compensat integral și onorarii de EUR 100 pe oră în cauze complexe (a se vedea Hot. *Oferta Plus SRL*, 12 februarie 2008).

³² Conform p. 21 al Hotărârii Plenului nr. 25, din 28 iunie 2004, urmează a fi compensate doar cheltuielile de asistență juridică ce au fost suportate.

3.3 Concluzii

Reglementări cu privire la aplicarea CEDO în sistemul de drept al Republicii Moldova

- a) Tratatul internațional la care Republica Moldova este parte sunt parte componentă a sistemului de drept al Republicii Moldova. În cazul neconcordanței dintre normele dreptului internațional și legislația internă, organele de drept urmează să aplice normele dreptului internațional, iar Parlamentul are obligația de a verifica concordanța proiectelor de legi cu reglementările internaționale;
- b) În 2009, Curtea Constituțională a pronunțat o hotărâre pe o chestiune politică sensibilă, desconsiderând o hotărâre a CtEDO. Începând cu 2010, Curtea Constituțională a făcut referire la CEDO sau jurisprudența CtEDO în majoritatea hotărârilor sale. Acest fenomen a luat amploare începând cu anul 2011, când a fost ales un nou Președinte al Curții Constituționale. În 2011, a fost schimbată și structura hotărârilor Curții Constituționale, care în prezent reproduce fidel structura hotărârilor CtEDO;
- c) CPP și CPC cer judecătorului să aplice direct CEDO, în detrimentul legislației interne. CC nu conține prevederi specifice în acest sens. Majoritatea judecătorilor intervievați au menționat că nu au întâlnit situații clare când legislația națională să fie contrară CEDO, însă jurisprudența CtEDO este aplicată direct dacă ea impune o abordare care nu este reglementată de legislația națională.

Aplicarea standardelor Curții Europene a Drepturilor Omului

- a) Hotărârile Plenului CSJ au contribuit la răspândirea jurisprudenței CtEDO. Ele sunt destul de utile pentru judecători, însă sunt expuse în termeni generali și, uneori, sunt contradictorii, iar practica CSJ nu este deocamdată uniformă. După 2009, CSJ a contribuit la aplicarea CEDO prin plasarea recomandărilor pe pagina web, elaborarea regulilor interne cu privire la studierea jurisprudenței CtEDO de către CSJ, precum și prin generalizarea practicii judecătorești;
- b) La începutul anilor 2000, judecătorii considerau CEDO drept un instrument declarativ și nu o aplicau. CEDO a început să fie tratată cu o mai mare atenție după anii 2004-2005, în care CtEDO a pronunțat mai multe hotărâri în cauze moldovenești. În cauze sensibile, în anii 2007-2008, CSJ a luat o poziție care favoriza evident statul și desconsidera soluția CtEDO. Majoritatea intervievaților au susținut că această atitudine putea fi explicată prin mentalitatea sovietică, conform căreia interesele statului erau puse mai presus decât interesele persoanei, prin demiterea nemotivată a mai multor judecători în anii 2002-2004 și schimbarea conducerii sistemului judecătoresc, după care mulți judecători nu mai aveau curajul să se opună statului, și prin coruptibilitatea unor judecători, fapt care îi făcea vulnerabili;
- c) În 2012, CSJ a fost percepută drept instanța care aplică cel mai des CEDO. În 2007, CSJ a acordat compensații modeste prin aplicarea directă a CEDO, însă a fost rezervată în extinderea acestei practici;
- d) Referințele CSJ la jurisprudența CtEDO au fost deseori unele de blanchetă, care se repetau în toate hotărârile de acest gen. Au fost mai rare situațiile în care referințele erau

- adaptate cauzei concrete, iar CSJ explica relevanța jurisprudenței CtEDO pentru cauza examinată;
- e) Judecătorii din curțile de apel și judecătoriile de sector sunt mai rezervați în aplicarea CEDO. Ei preferă ca aplicarea CEDO să reiasă din jurisprudența CSJ, care nu este suficient de uniformă. Potrivit intervievaților, puțini dintre judecătorii curților de apel și a judecătoriilor de sector cunosc jurisprudența CtEDO suficient de bine pentru a o aplica adecvat în cauze concrete. Totuși, numărul referințelor la CEDO în hotărârile instanțelor ierarhic inferioare este în creștere;
 - f) Procurorii sunt mai rezervați decât judecătorii în aplicarea CEDO. Acest fenomen poate fi explicat prin ierarhia internă și tendința printre procurorii ierarhic inferiori de a nu pune în discuție practicile deja existente;
 - g) Un număr mic de avocați este specializat în reprezentarea la CtEDO, iar referințele lor la jurisprudența CtEDO sunt destul de argumentate. Câteva sute de avocați fac referiri dese, dar generale la jurisprudența CtEDO. Ceilalți avocați nu fac referire la jurisprudența CtEDO;
 - h) Legislația moldovenească nu limitează posibilitatea judecătorilor de a acorda compensații adecvate pentru violarea CEDO. Totuși, cel puțin până în 2007, judecătorii moldoveni acordau compensații morale pentru violarea CEDO doar în cazul în care legea națională prevedea expres acest drept;
 - i) Compensarea prejudiciului cauzat prin încălcarea unui drept prevăzut de CEDO se acorda în principal în temeiul legilor nr. 1545 și nr. 87. Acțiunile în temeiul Legii 1545 ajungeau să fie examinate de CSJ în termen de până la 2.5 ani, ceea ce ar putea fi prea mult. Acțiunile în temeiul Legii 87 sunt examinate până în recurs în cel mult 8-10 luni, ceea ce este acceptabil. Compensațiile sunt plătite de Ministerul Finanțelor în două-patru luni, ceea ce este conform jurisprudenței CtEDO;
 - j) Compensațiile morale acordate pentru violarea CEDO nu sunt uniforme. De obicei, acestea sunt mult mai mici decât cele acordate de CtEDO. Totuși, în ultimul timp, cuantumul compensațiilor morale acordate este în creștere. De regulă, compensațiile mari erau acordate persoanelor notorii, sau în scopul reglementării ulterioare a cauzelor la CtEDO;
 - k) În 2012, AG și președintele CSJ au elaborat standarde care pot determina judecătorii moldoveni să acorde compensații suficiente pentru încălcarea CEDO. Este încă prea devreme pentru a evalua impactul acestora;
 - l) Acțiunile intentate în temeiul legilor 1545 și 87 nu sunt supuse taxei de stat, însă judecătorii compensează a parte mică din costul asistenței juridice. Judecătorii consideră onorariul perceput de avocați drept exagerat. Puțini avocați justifică în instanță timpul de muncă dedicat dosarului, iar majoritatea lor percep onorarii per acțiune, și nu per oră. Multe onorarii nu sunt solicitate pentru a fi compensate, deoarece nu există șanse pentru compensarea deplină;
 - m) De regulă, judecătorii nu motivează de ce nu compensează o parte substanțială a cheltuielilor legate de judecarea pricinii. Se pare că ei consideră că compensarea cheltuielilor de asistență juridică ține mai mult de discreția judecătorului decât de lege. Judecătorii

nu compensează timpul de muncă cheltuit de avocat care nu este încă plătit de către client, practică ce nu este conformă cu jurisprudența CtEDO.

3.4 Recomandări

Reglementări cu privire la aplicarea CEDO în sistemul de drept al Republicii Moldova

- a) CSJ urmează să explice judecătorilor cum trebuie aplicată direct CEDO în detrimentul legislației naționale (art. 7 alin 5 CPP și art. 12 alin. 4 CPC) atât timp cât CPP și CPC prevăd obligația judecătorilor de a ridica excepția de neconstituționalitate;

Aplicarea standardelor Curții Europene a Drepturilor Omului

- a) Hotărârile Plenului CSJ ar trebui să fie mai explicite. Ajustarea acestora la standardele CtEDO nu ar trebui să se rezume doar la completarea lor cu standardele CtEDO. Din hotărâri trebuie excluse prevederile care contravin CEDO;
- b) CSJ urmează să-și uniformizeze practica judecătorească, iar hotărârile ei trebuie să fie mai explicite, pentru a asigura că judecătorii din celelalte instanțe aplică mai bine standardele CtEDO;
- c) Urmează a fi continuate măsurile menite să schimbe mentalitatea judecătorilor, în vederea eliminării percepției că ei sunt părținitori în folosul statului la acordarea compensațiilor. Implementarea opiniei comune a Președintelui CSJ și a AG cu privire la satisfacția echitabilă ar putea duce la rezultate rapide și adecvate;
- d) Tolerarea de către curțile de apel a practicilor contrare CEDO, mai ales în ceea ce privește arestarea, urmează a fi sistată de urgență, pentru a trimite un semnal clar judecătorilor de instrucție că orice lipsire de libertate urmează a fi motivată convingător. Fără implicarea fermă a CSJ acest fenomen va fi greu de eradicat;
- e) Urmează a fi efectuată o evaluare complexă a calității activității judecătorilor de instrucție în ceea ce privește autorizarea acțiunilor de urmărire penală, pentru a asigura că practicile defectuoase existente nu vor mai continua;
- f) Acțiunile în temeiul Legii 1545 urmează a fi examinate de judecători cu prioritate, pentru a asigura că compensațiile sunt primite în termen adecvat;
- g) Practica CSJ de acordare a compensațiilor morale prin aplicarea directă a CEDO urmează a fi extinsă, iar judecătorii urmează a fi informați că aceasta este practica ce trebuie urmată în viitor;
- h) Tendința de majorare a compensațiilor morale acordate pentru violarea CEDO urmează a fi susținută de către CSJ și curțile de apel. Opinia comună a președintelui CSJ și a AG cu privire la satisfacția echitabilă reprezintă un pas în acest sens. Totuși ea urmează să fie ajustată puțin, pentru ca sumele recomandate să fie mereu conforme cu satisfacția acordată de CtEDO;
- i) Judecătorii urmează a fi instruiți în domeniul compensării cheltuielilor de asistență juridică, ei trebuie să motiveze hotărârile lor în această parte, iar CSJ urmează să excludă practica potrivit căreia nu se compensează timpul de muncă cheltuit de avocat dar care nu era încă plătit de către client.

Republica Moldova la Curtea Europeană a Drepturilor Omului

4.1 Introducere

La 12 iulie 1995, Parlamentul Republicii Moldova a ratificat Statutul CoE, Moldova devenind membru al CoE în următoarea zi. La 15 iulie 1995, reprezentantul moldovean a semnat textul CEDO, iar Parlamentul de la Chișinău a ratificat-o abia peste doi ani, la 24 iulie 1997. CEDO a intrat în vigoare pentru Moldova la 12 septembrie 1997.

În tabelul nr. 3 sunt prezentate date statistice pentru anii 2007-2011 cu privire la cererile depuse la CtEDO împotriva Moldovei.

Din 1996 și până în mai 2012, la CtEDO au activat trei judecători aleși din partea Republicii Moldova: între 1996 și 2001 – Tudor PANȚÎRU, între 2001 și 2008 – Stanislav PAVLOVȘCHI și între 2008 și aprilie 2012 – Mihai POALELUNGI. Ultimul a renunțat la funcția de judecător CtEDO pentru a prelua, începând cu 1 mai 2012, conducerea CSJ din Republica Moldova. În octombrie 2012, dl. Valeriu GRITCO a fost ales de APCE în funcția de judecător din partea Republicii Moldova.

La începutul anului 2012, la grefa CtEDO activau patru juriști moldoveni. Sarcina lor primordială este de a asista judecătorii CtEDO la examinarea cauzelor moldovenești. În iulie 2012, la grefa CtEDO au venit încă trei juriști. Aceștia au fost selectați de CtEDO dintr-o listă propusă de Guvern. Sarcina noilor juriști este de a contribui la examinarea cauzelor moldovenești. Ei sunt remunerați de către Guvernul Republicii Moldova. Juriștii au fost contractați pentru 12 luni, cu posibilitatea extinderii contractului pentru încă 12 luni.

4.2 Cereri depuse

Între 1998 și 31 decembrie 2011, CtEDO a înregistrat 7,406 cereri îndreptate împotriva Moldovei, dintre care 1,025 în 2011. Moldova se află printre primele țări după numărul cererilor depuse pe cap de locuitor. În 2011, ea s-a situat pe locul 3, cu indicele 2.88 cereri la 10,000 de locuitori, fiind acționată la CtEDO de 3.5 ori mai des decât media.¹ Numărul mare de cereri depuse împotriva Moldovei s-ar putea datora informării mai bune a societății moldovenești despre activitatea CtEDO, dar și unor disfuncții serioase în sistemul de justiție.

Numărul cererilor îndreptate împotriva Moldovei a crescut încontinuu până în anul 2009, când au fost depuse 1,322 de cereri. În anul 2010, numărul cererilor a scăzut până la 945 (cu 28.5% față de 2009), iar în 2011 a crescut din nou, până la 1,025 (cu 8.5% față de 2010). Conform datelor oferite de grefa CtEDO, între 1 ianuarie și 30 iunie 2012, CtEDO

¹ Indicele mediu pe CtEDO în anul 2011 a fost de 0.79.

*Tablel nr. 3
Date statistice pentru anii 2007-2011 cu privire cererile depuse la CtEDO împotriva Moldovei**

	2007	2008	+/-2007	2009	+/-2008	2010	+/-2009	2011	+/-2010	1.11.98-31.12.11
Cereri alocate unui organ decizional	887	1,147	+29%	1,322	+9.5%	945	-28.5%	1,025	+8.5%	7,406
Cereri declarate inadmisibile sau scoase de pe rol	201	477	+137%	386	-19.3%	434	+12.4%	550	+26.7%	3,244
Cereri comunicate Guvernului	73	126	+73%	216	+71.5%	135	-37.5%	118	-12.5%	946
Cereri declarate admisibile	61	29	-54%	36	+17%	21	-41.6%	26	+23.8%	268
Scoateri de pe rol în baza reglementării amiabile sau a declarației unilaterale a Guvernului	19	20	+5.3%	24	+20%	32	+133%	25	-18.7%	123
Hotărâri pronunțate	60	33	-45%	30	-9.1%	28	-6.6%	31	+10%	227
	31.12.07	31.12.08	+/-	31.12.09	+/-	31.12.10	+/-	31.12.11	+/-	
Cereri pendinte în fața unui organ decizional	11,830	22,442	+33%	33,349	+37%	33,826	+14.2%	4,261	+11.4%	

*Datele au fost luate din rapoartele anuale de activitate ale CtEDO

a înregistrat 341 de cereri îndreptate împotriva Moldovei, ceea ce confirmă o scădere a numărului cererilor cu peste 30% față de aceeași perioadă a anului 2011. Variația numărului cererilor depuse la CtEDO în ultimii trei ani este greu de explicat. Nu putem constata că a avut loc o îmbunătățire bruscă a nivelului de protecție a drepturilor omului, care ar fi cauza cea mai firească a unei scăderi substanțiale de cereri depuse. Probabil că în anul 2010, după schimbarea guvernării de la Chișinău, a avut loc o creștere a speranței potențialilor reclamanți că își vor redresa situația la nivel național, iar în anul 2012 reducerea numărului de cereri s-ar putea datora adoptării Legii nr. 87², Legii privind întrunirile³ și Legii cu privire la libertatea de exprimare,⁴ reticenței unor avocați⁵ de a mai sesiza CtEDO după ce în anii 2010 și 2011 un număr mare de cereri a fost declarat inadmisibil, dar și reducerii în prima jumătate a anului 2012 a numărului total de cereri depuse la CtEDO.⁶

Din cele 7,406 cereri moldovenești înregistrate între 1998 și 2011, până la 31 decembrie 2011 CtEDO a finalizat examinarea a doar 42.5% (3,145). La 1 ianuarie 2012, Moldova se afla pe locul 8 după numărul cererilor pendinte, cu 4,261 cereri. Acestea reprezentau 2.8% din totalul cererilor pendinte (151,600). La acest capitol, Moldova depășea astfel de țări ca Franța, Germania, Marea Britanie sau Bulgaria, care au o populație mult mai mare decât cea a Moldovei.

Numărul cererilor moldovenești pendinte a crescut în fiecare an până în 2012. Acest fapt confirmă că cei patru juriști ai Grefei CtEDO nu puteau procesa un număr atât de mare de cereri primite. Potrivit datelor statistice publicate de CtEDO, până la 30 iunie 2012 numărul cererilor moldovenești pendinte s-a redus cu 6% față de 1 ianuarie 2012, până la 4,000. Această reducere se poate datora eficientizării activității CtEDO după Protocolul 14.⁷ Numărul cererilor pendinte împotriva Moldovei ar trebui să se reducă substanțial în viitorul apropiat, în special datorită contribuției celor trei juriști care au venit la Grefa CtEDO în iulie 2012.

Din cele 4,261 de cereri pendinte la 1 ianuarie 2012, 1,093 (25.6%) erau cereri comunicate Guvernului sau necomunicate, însă repartizate spre examinare camerei din șapte judecători sau comitetului din trei judecători.⁸ Acestea sunt cereri cu o șansă mare de succes. Acest procentaj este mai mic decât media dosarelor cu o șansă mare de succes la CtEDO

² Prin Legea 87, din 21 aprilie 2011, în vigoare din 1 iulie 2011, a fost introdus dreptul de a cere compensații de la stat pentru neexecutarea îndelungată a hotărârilor judecătorești și încălcarea termenului rezonabil de examinare a cauzelor. Această lege a fost adoptată ca urmare a hotărârii CtEDO în cauza *Olaru ș.a.*, din 28 iulie 2009.

³ Prin Legea privind întrunirile (nr. 26, din 22 februarie 2008, în vigoare din 22 aprilie 2008) au fost liberalizate substanțial regulile cu privire la organizarea întrunirilor.

⁴ Prin Legea cu privire la libertatea de exprimare (nr. 24, din 24 aprilie 2010, în vigoare din 10 octombrie 2010) a fost introdusă prealabilă obligatorie și termene scurte pentru sesizarea instanței de judecată cu o cerere în defăimare.

⁵ Potrivit datelor primite de la grefa CtEDO, în mai mult de 50% din cererile moldovenești primite reclamanții sunt reprezentați de un jurist de la depunerea cererii.

⁶ Potrivit datelor statistice ale CtEDO, în primele șase luni ale anului 2012, CtEDO a înregistrat cu 6% mai puține cereri (33,250) decât în aceeași perioadă a anului 2011 (35,550).

⁷ Potrivit datelor statistice ale CtEDO, în primele șase luni ale anului 2012, numărul tuturor cererilor pendinte la CtEDO a scăzut cu 5% față de 1 ianuarie 2012.

⁸ A se vedea http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/11CE0BB3-9386-48DC-B012-AB2C046FEC7C/0/STATS_EN_2011.PDF, p. 41.

(39.3%). În ultimul timp, numărul acestor cereri este în scădere. Aceste cifre confirmă că, deși Moldova este acționată mai des la CtEDO, un număr mare dintre cererile moldovenești depuse nu are șanse de succes. Acest fenomen ar putea fi explicat prin percepția răspândită în Moldova că CtEDO acționează ca o a patra instanță, prin cunoașterea insuficientă a CEDO de către avocații moldoveni și prin reducerea în ultimii ani a numărului cererilor depuse de avocați cu experiență în reprezentarea la CtEDO.

După cum reiese din informațiile statistice prezentate în tabelul nr. 3, 92.3% din cererile moldovenești examinate până la 31 decembrie 2011 (3,145) au fost declarate inadmisibile sau scoase de pe rol, iar în 7.6% au fost pronunțate hotărâri. Comparativ cu media la CtEDO, procentul cererilor moldovenești în care au fost adoptate hotărâri este mare.⁹ Numărul mare al hotărârilor pronunțate ar putea fi explicat prin prioritizarea anumitor categorii de cauze de către Grefa CtEDO și existența problemelor sistemice în justiția moldovenească, precum și specializarea unor avocați moldoveni în reprezentarea la CtEDO¹⁰.

În cadrul interviului cu exponenți ai CtEDO, aceștia au menționat că, începând cu 2010, numărul cererilor cu o șansă mare de succes a scăzut. Cereri cu privire la maltratare sunt puține, iar majoritatea acestora vizează evenimentele din aprilie 2009. A scăzut și numărul cererilor cu privire la art. 5 CEDO. Practic, au dispărut cererile cu privire la art. 10 și 11 ale CEDO. Până în anul 2011 CtEDO continua să primească cereri cu privire la neexecutarea hotărârilor judecătorești. Totuși, după intrarea în vigoare la 1 iulie 2011 a Legii nr. 87,¹¹ CtEDO a declarat inadmisibilă majoritatea acestor cereri (ex. dec. Balan c. Moldovei, 24 ianuarie 2012), sugerând reclamanților să solicite compensații la nivel național.

4.3 Cereri comunicate

Începând cu anul 2008, CtEDO comunică Guvernului moldovean mai mult de 100 de cereri anual. Între 1998 și 31 decembrie 2011, CtEDO a comunicat 946 de cereri moldovenești. La 1 ianuarie 2012, 393 dintre acestea erau încă pendinte.¹²

Cererile comunicate în anii 2011 și 2012 vizează în principal chestiuni de drept deja decise în hotărârile moldovenești pronunțate până în 2010, cum ar fi pretinsa maltratare de către poliție, investigarea inadecvată a maltratării și deceselor, condițiile de detenție, motivarea insuficientă a arestării preventive sau examinarea cauzelor în recurs fără a fi înștiințat despre ședință. Aceste cereri se referă la situații care s-au finalizat în anii 2007-2009. Unele cauze cu privire la art. 3 CEDO se referă la situații care au avut loc în anii 2009-2011. Deși ar putea fi vorba despre o politică a CtEDO de a comunica în anumite perioade de timp anumite categorii de cauze, obiectul cererilor comunicate confirmă

⁹ În medie, CtEDO pronunță hotărâri în 4-5% din cereri.

¹⁰ În mai mult de 85 (37.4%) din cele 227 de hotărâri moldovenești pronunțate până la 31 decembrie 2011, reclamanții au fost reprezentați de cinci avocați (dl Vladislav GRIBINCEA, dna Janeta HANGANU, dl Vitalie IORDACHI, dl Vitalie NAGACEVSCHI și dl Alexandru TĂNASE).

¹¹ Prin această Lege a fost introdus un recurs compensator pentru încălcarea termenului rezonabil de judecare a cauzelor sau de executare a hotărârilor judecătorești.

¹² A se vedea http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/11CE0BB3-9386-48DC-B012-AB2C046FEC7C/0/STATS_EN_2011.PDF, p. 13.

că multe din problemele sistemice subliniate în primele hotărâri ale CtEDO mai erau actuale peste câțiva ani.

Printre cele mai importante cereri pendinte la 1 septembrie 2012 se numărau: *Catan și ș.a. c. Moldovei și Rusiei* (nr. 43370/04), în care reclamantii deplângeau blocarea activității școlilor din regiunea transnistreană care urmau curriculumul de studii elaborat de Chișinău; *Pavlicenco* (nr. 41219/07), în care reclamantul pretindea violarea art. 6 CEDO pe motiv că instanțele judecătorești au refuzat, invocând imunitatea Președintelui țării, să examineze o acțiune în defăimare împotriva acestuia; *Munteanu* (nr. 34168/11), în care reclamantii se plâng de lipsa reacției adecvate a autorităților la plângerile lor de violență domestică; sau *Parentiuc* (nr. 17953/08), care se referă la o pretinsă provocare de a lua mită.

Până la 31 decembrie 2011, CtEDO a adoptat 123 de decizii de scoatere de pe rol a cauzelor moldovenești în baza reglementărilor amiabile sau a propunerilor Guvernului ne-acceptate de reclamant. În circa 75% din aceste decizii cauzele sunt scoase de pe rol în urma reglementării amiabile. În celelalte 25%, oferta rezonabilă a Guvernului nu a fost acceptată de reclamant și CtEDO a scos cererea de pe rol în baza declarației unilaterale a Guvernului. Prima decizie de acest gen a fost adoptată în octombrie 2005,¹³ iar până la sfârșitul anului 2006 au fost adoptate doar trei decizii de acest gen. Aparent, acest fapt s-a datorat reticenței AG moldovean de a recurge la reglementarea amiabilă. Numărul reglementărilor și declarațiilor unilaterale a crescut substanțial după decembrie 2006, când s-a schimbat AG. Spre exemplu, 81 din cele 123 de decizii au fost adoptate în perioada 2009-2011. Marea majoritate a acestor cauze se referă la o jurisprudență bine-stabilită a CtEDO. De obicei, Guvernul recunoaște încălcarea CEDO și oferă o compensație.

4.4 Hotărâri pronunțate

4.4.1 Analiza datelor statistice

Până la 31 decembrie 2011, CtEDO a pronunțat 227 de hotărâri cu privire la cauzele moldovenești. După numărul hotărârilor adoptate în cererile îndreptate împotriva sa, Moldova devansează astfel de țări ca Belgia, Elveția, Olanda sau Spania¹⁴, țări care au devenit parte la CEDO cu mult timp înaintea Moldovei și care au o populație cu mult mai mare decât cea a Moldovei.

În 2007, au fost pronunțate 60 din cele 227 de hotărâri, în 2008 - 33, în 2009 - 30, în 2010 - 28 și 31 în 2011. În prima jumătate a anului 2012, au fost pronunțate alte 16 hotărâri. Deși numărul hotărârilor CtEDO privind Moldova a scăzut după anul 2007, acest fapt nu înseamnă neapărat că respectarea drepturilor omului în Moldova s-a îmbunătățit atât de

¹³ Dec. *Combustibil Solid SA*, din 25 octombrie 2005. În această cerere reclamantul pretindea neexecutarea unei hotărâri judecătorești naționale de către autoritățile de stat. În urma acordului amiabil semnat în 2003, hotărârea judecătorească a fost executată, iar reclamantul a renunțat la orice prejudicii.

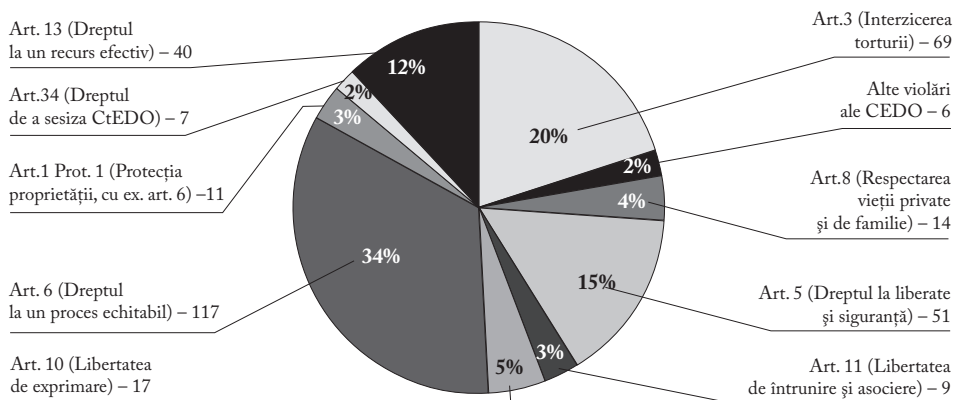
¹⁴ Belgia a devenit parte la CEDO în 1955, iar până la 31 decembrie 2011 CtEDO a pronunțat 171 de hotărâri în privința ei; Elveția a devenit parte la CEDO în 1974, iar în privința ei au fost pronunțate 115 hotărâri; Olanda a devenit parte la CEDO în 1954, iar în privința ei au fost pronunțate 134 hotărâri; Spania a devenit parte la CEDO în 1979, iar în privința ei CtEDO a pronunțat 79 hotărâri.

mult. Multe din hotărârile pronunțate în anul 2007 s-au referit la o singură problemă – neexecutarea hotărârilor judecătorești naționale. După 2007, CtEDO a folosit practica pronunțării unei singure hotărâri pe mai multe cauze similare. În același timp, ea s-a concentrat asupra celor mai importante violări, iar multe cereri repetitive așteaptă încă să fie examinate. Pe de altă parte, după 2007 multe din cauzele în care puteau fi adoptate hotărârți s-au încheiat cu reglementări amiabile sau cu acceptarea de către CtEDO a declarațiilor unilaterale ale Guvernului.

Din cele 227 de hotărârți, 16 vizează doar satisfacția echitabilă, prin două hotărârți cererile au fost scoase de pe rol, iar în alte trei cauze au existat câte două hotărârți. Dintre cele 206 hotărârți în care a fost examinat irevocabil fondul, doar în două hotărârți¹⁵ (0.97%) CtEDO a constatat că Moldova nu a violat CEDO. Acest procentaj este cu mult sub media CtEDO.¹⁶ El ar putea fi explicat prin caracterul evident al violărilor și lipsa reacției autorităților moldovenești, motivarea proastă a hotărârților judecătorești,¹⁷ cunoașterea bună a CtEDO de către unii avocați moldoveni, dar și prin calitatea insuficientă a reprezentării Guvernului moldovean la CtEDO.

În cele 204 hotărârți moldovenești adoptate în favoarea reclamanților, au fost constatate mai mult de 300 de violări ale CEDO¹⁸, care se distribuie după cum urmează:

*Violările CEDO constatate în hotărârțile privind Republica Moldova
(1997-2011)*

¹⁵ În hotărârea *Flux (nr. 6)*, din 29 iulie 2008, o Cameră a CtEDO, cu votul a patru judecători pro și trei contra, a constatat că nu a avut loc o violare a art. 10 CEDO, iar în hotărârea *Ivanțoc ș.a. c. Moldovei și Rusiei*, din 15 noiembrie 2011, CtEDO a constatat că nu a avut loc o violare a CEDO în ceea ce privește Moldova.

¹⁶ Potrivit CtEDO (http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/2B783BFF-39C9-455C-B7C7-F821056BF32A/0/TABLEAU_VIOLATIONS_EN_2011.pdf), până la 31 decembrie 2011, ea a pronunțat 14,854 de hotărârți, dintre care 13,341 s-au referit la fondul cauzei. În 916 dintre acestea (6.86%) CtEDO nu a constatat vreo violare a CEDO.

¹⁷ Atunci când examinează dacă ingerința este justificată, CtEDO nu acceptă alte motive decât cele invocate de către instanțele judecătorești naționale (ex. hot. *Șarban*, 4 octombrie 2005, § 102).

¹⁸ Acest număr nu include violările art. 1 Prot.1, când a fost constatată o violare a art. 6 CEDO în cazurile privind neexecutarea hotărârților judecătorești naționale și casarea neregulamentară a hotărârților judecătorești.

Spre deosebire de alte țări cu multe condamnări la CtEDO, în care majoritatea hotărârilor vizează una sau câteva probleme sistemice sau repetitive,¹⁹ hotărârile moldovenești se referă la un spectru larg de probleme. Majoritatea situațiilor pentru care Moldova a fost condamnată de CtEDO a culminat la nivel național cu o hotărâre judecătorească sau o decizie a procurorilor, adică se datorează sistemului judecătoresc sau procuraturii. Lipsa reacției adecvate în atât de multe situații susține aparența că procurorii și judecătorii nu aplicau în modul convenit CEDO.

Din cele 117 violări ale art. 6 CEDO, 59 reprezintă neexecutări ale hotărârilor judecătorești, 19 țin de casarea improprie a hotărârilor judecătorești irevocabile, iar nouă hotărâri se referă la termenul îndelungat de examinare a cauzelor. Marea majoritate a hotărârilor CtEDO cu privire la neexecutarea hotărârilor judecătorești a fost pronunțată până în 2008. În anul 2011, au fost pronunțate șapte hotărâri de acest gen, însă acestea sunt destul de diferite de hotărârile pronunțate anterior. În 2011, Republica Moldova a fost condamnată de patru ori pentru casarea improprie prin revizuire a hotărârilor judecătorești irevocabile. Respectarea termenului rezonabil de judecare a cauzelor nu reprezintă o problemă sistemică în Republica Moldova. Cele nouă condamnări pentru nerespectarea termenului nerezonabil de judecare a cauzelor se referă la situații neobișnuite sau la trimiterea repetată a cauzelor la rejudecare.

CtEDO a constatat de 69 de ori că Moldova a violat art. 3 CEDO, inclusiv de 13 ori în 2011. Ea a constatat în 14 hotărâri că reclamantii au fost maltratați, în 24 de hotărâri că maltratarea nu a fost investigată adecvat, în 16 hotărâri că reclamantii au fost deținuți în condiții proaste, iar în 12 cazuri nu a fost acordată asistența medicală necesară deținuților.

Dreptul la libertate și siguranță (art. 5 CEDO) a fost încălcat de 51 de ori. În 15 cazuri reclamantii au fost lipsiți de libertate contrar legislației naționale, în 15 cazuri mandatele de arest nu au fost suficient de motivate, iar în șase cazuri reclamantii au fost lipsiți de libertate în lipsa unei bănuieli rezonabile.

Dreptul la un recurs efectiv (art. 13 CEDO) a fost încălcat de 40 de ori. În 20 de cauze reclamantii nu a avut un remediu legal pentru a se opune încălcării continue a drepturilor, cum ar fi neexecutarea hotărârilor judecătorești, durata excesivă a procedurilor judiciare sau condițiile proaste de detenție. În 20 de hotărâri, art. 13 a fost violat deoarece reclamantii nu au putut obține compensații la nivel național pentru neexecutarea hotărârilor judecătorești, maltratarea sau durata excesivă a procedurilor judiciare.

În 17 hotărâri CtEDO a constatat că a fost încălcat dreptul la libertatea de exprimare (art. 10 CEDO), 13 dintre care se referă la examinarea incorectă a acțiunilor sau acuzațiilor de defăimare. Celelalte articole ale CEDO au fost violate de mai puțin de 15 ori fiecare, iar violările se referă la situații foarte variate. Pentru mai multe informații în acest sens a se vedea capitolul 6 al studiului.

În baza celor 227 de hotărâri CtEDO, Guvernul Republicii Moldova a plătit peste EUR 12.8 mil. Mai mult de EUR 10 mil. (78% din suma totală) au fost plătite în temeiul

¹⁹ Spre exemplu, mai mult de jumătate din hotărârile CtEDO pronunțate până la 31 decembrie 2011, în care a fost constatată o violare a CEDO de către Italia sau Polonia, vizau nerespectarea termenului rezonabil.

a doar trei hotărâri.²⁰ Peste EUR 9.2 mil. dintre acestea au fost acordate în două hotărâri, în anul 2008.²¹ Această sumă era mai mare decât întreg bugetul instanțelor judecătorești moldovenești pentru anul 2008. Până în 31 decembrie 2011, Guvernul Republicii Moldova a plătit în baza reglementărilor amiabile sau a declarațiilor unilaterale peste EUR 1 mil.

CtEDO acordă destul de rar compensații de peste EUR 1 mil. Cele trei cauze moldovenești în baza cărora au fost plătite peste EUR 10 mil. vizau relațiile economice cu statul sau companiile de stat, iar încălcările constatate de CtEDO sunt deosebit de grave.²² În toate aceste cauze CSJ a pronunțat hotărâri în folosul statului, neglijând CEDO.

Potrivit Raportului de activitate al Comitetului de Miniștri al Consiliului Europei (CM) cu privire la supravegherea executării hotărârilor CtEDO pentru anul 2009,²³ în 2009, Moldova s-a situat pe locul întâi după mărimea satisfacției echitabile care urma a fi plătită conform hotărârilor CtEDO.²⁴ Se pare că la acest capitol Moldova este printre primele zece țări, deși ea este cea mai săracă țară din Europa.

4.4.2 Cele mai importante hotărâri moldovenești

Din cele 227 de hotărâri moldovenești pronunțate până la 31 decembrie 2011, patru (1.8%) au fost adoptate de Marea Cameră a CtEDO.²⁵ Acestea sunt cauze deosebit de importante din punct de vedere juridic. Acest procentaj este destul de ridicat, având în vedere că din anul 2000 CtEDO a pronunțat mai mult de 13,800 de hotărâri, dintre care doar 211 (1.5%) au fost pronunțate de Marea Cameră. Acest procentaj este foarte ridicat în comparație cu țările din regiune.²⁶

Cele patru hotărâri ale Marii Camere sunt *Ilașcu ș.a. c. Moldovei și Rusiei* (7 iulie 2004), *Guja* (12 februarie 2008), *Paladi* (10 martie 2009) și *Tănase* (27 aprilie 2010). În cauza *Ilașcu*,

²⁰ *Oferta Plus SRL* (satisfacție echitabilă), din 12 februarie 2008 (EUR 2.5 mil.), *Unistar Ventures GMBH*, din 9 decembrie 2008 (EUR 6.7 mil.) și *Dacia SRL* (satisfacție echitabilă), din 24 februarie 2009, (EUR 0.9 mil.).

²¹ Hotărârile *Unistar Ventures*, în care satisfacția echitabilă a depășit EUR 6.7 mil. și *Oferta Plus SRL*, din 12 februarie 2008, în care satisfacția echitabilă a depășit EUR 2.5 mil.

²² În hotărârea *Oferta Plus SRL*, din 19 decembrie 2009, CtEDO a constatat că CSJ a casat arbitrar o hotărâre irevocabilă împotriva statului, iar ulterior directorul companiei a fost arestat pentru că nu a dorit să retragă cererea de la CtEDO; în hotărârea *Unistar Ventures*, CtEDO a constatat că timp de câțiva ani autoritățile centrale nu au restituit reclamantului câteva milioane de euro; iar în hotărârea *Dacia SRL*, din 18 martie 2008, CtEDO a constatat că anularea dreptului de proprietate a reclamantului asupra unui imobil nu putea fi justificată, iar după aceasta Guvernul a încercat să împiedice reclamantul să prezinte pretențiile sale cu privire la satisfacția echitabilă.

²³ http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Source/Publications/CM_annreport2009_en.pdf, p. 56.

²⁴ În 2009, Moldova urma să plătească EUR 14.2 mil. din totalul de EUR 53.6 mil. Cele EUR 14.2 mil. includeau în principal compensațiile acordate prin hotărârea *Unistar Ventures* (EUR 6.7 mil.) și hotărârea *Dacia SRL*. În ultima hotărâre, CtEDO a obligat Guvernul să plătească EUR 7.2 mil. sau să restituie un imobil și să plătească EUR 0.9 mil. Guvernul a ales să restituie imobilul și să plătească EUR 0.9 mil.

²⁵ CtEDO poate constata violarea CEDO în complete de trei judecători (Comitet), șapte judecători (Cameră) sau 17 judecători (Marea Cameră). Cele mai importante cauze printru jurisprudența CtEDO sunt examinate de Marea Cameră.

²⁶ Din cele 822 de hotărâri care vizează Ucraina, niciuna nu a fost pronunțată de Marea Cameră. Marea Cameră a adoptat doar 11 (0.9%) din cele 1,212 hotărâri care vizează Rusia.

chestiunea principală era care stat este responsabil pentru încălcarea drepturilor omului în regiunea transnistreană, iar în cauza *Guja* CtEDO a examinat pentru prima dată chestiunea cu privire la protecția avertizorilor de integritate. În hotărârea *Paladi*, CtEDO a clarificat până unde merge obligația statelor de a se conforma măsurilor interimare indicate de ea, iar în hotărârea *Tănase*, CtEDO a examinat dacă este justificată interdicția pentru cetățenii moldoveni cu dublă sau multiplă cetățenie de a deține funcția de deputat în Parlamentul Republicii Moldova. La 1 septembrie 2012, cererea *Catan ș.a. c. Moldovei și Rusiei* (nr. 43370/04), în care reclamantii deplângeau blocarea activității școlilor din regiunea transnistreană care urmau curriculumul de studii elaborat de Chișinău, era pendinte în fața Marii Camere.

Mai multe hotărâri moldovenești importante au fost adoptate de către Camere din șapte judecători ai CtEDO. La 11 iulie 2006, CtEDO a pronunțat hotărârea *Boicenco*, în care a constatat că unele prevederi cu privire la arestare din CPP și practica de deținere a persoanelor în arest la faza judecării cauzei, fără un mandat de arest, sunt contrare art. 5 CEDO. În hotărârea *Iordachi ș.a.* (10 februarie 2009), CtEDO a constatat că legislația moldovenească cu privire la interceptarea convorbirilor telefonice nu este suficient de precisă pentru a fi conformă art. 8 CEDO. În hotărârea *Olaru ș.a.* (28 iulie 2009), CtEDO a aplicat procedura pilot, a constatat că neexecutarea hotărârilor judecătorești privind acordarea spațiului locativ reprezintă o problemă sistemică și a chemat Guvernul Republicii Moldova să introducă un remediu compensator special pentru această situație și să soluționeze amiabil mai mult de 100 de cauze de acest gen. La 13 iulie 2010, CtEDO a pronunțat hotărârea *Manole ș.a.*, în care pentru prima dată s-a pronunțat asupra obligației statelor în temeiul art. 10 CEDO de a asigura independența editorială a radiodifuzorilor publici. În sfârșit, în hotărârea *Ivanțoc ș.a. c. Moldovei și Rusiei* (15 noiembrie 2011), o Cameră a CtEDO, după refuzul Rusiei de a accepta desesizarea în favoarea Marii Camere, a constatat că CtEDO este competentă să acorde compensații pentru neexecutarea hotărârii *Ilașcu* și că Moldova și-a onorat obligațiile impuse de CEDO.

Numărul mare al cauzelor importante poate fi explicat prin cunoașterea bună a CEDO de către unii avocați moldoveni. Pe de altă parte, diversitatea acestora sugerează că în sistemul de drept al Republicii Moldova au existat multe probleme sistemice sau repetitive, inclusiv rezistența sau lipsa interesului actorilor implicați de a aplica adecvat CEDO la nivel național.

Printre cele mai grave încălcări constatate în hotărârile moldovenești sunt hotărârile *Gurgurov* (16 iunie 2009), în care CtEDO a conchis că persoana a fost maltrată, iar procurorii au încercat să zădărnicească încercările reclamantului de a atrage la răspundere vinații, *Mușuc* (6 noiembrie 2007) și *Stepuleac* (6 noiembrie 2007), în care reclamantii au fost arestați de judecători în lipsa unei bănuieli rezonabile că ele au comis o infracțiune, *Oferta Plus SRL* (19 decembrie 2006), unde directorul reclamantului a fost arestat pentru a descuraja compania în procedurile la CtEDO sau *Baroul Partner-A* (16 iulie 2009), în care CtEDO a conchis că Guvernul a acționat cu rea-credință pentru a expropria reclamantul.

4.5 Supravegherea executării hotărârilor

După cum prevede art. 46 alin. 1 CEDO, statele urmează să se conformeze hotărârilor pronunțate împotriva lor. Aceasta presupune atât redresarea reclamantului, cât și

întreprinderea măsurilor pentru evitarea unor astfel de situații în viitor. CM este responsabil de supravegherea executării hotărârilor CtEDO. Supravegherea executării este un proces de durată. Ea va continua până ce CM se va convinge că redresarea a fost oferită și că problema sistemică care a generat încălcarea CEDO a dispărut. CM poate supraveghea executarea potrivit procedurii avansate sau a procedurii obișnuite. Procedura avansată este aplicată în cauzele care cer reacții de urgență sau schimbări importante.

Potrivit Raportului de activitate al CM cu privire la supravegherea executării hotărârilor și deciziilor CtEDO pentru anul 2011, la 31 decembrie 2011, CM supraveghea executarea a 10,689 de hotărâri, dintre care 1,336 erau hotărâri de referință, iar celelalte se refereau la problemele deja ridicate în hotărârile de referință.²⁷ Dintre acestea, 202 sunt hotărâri moldovenești, dintre care 59 sunt de referință.²⁸

CM a structurat toate hotărârile care urmează a fi executate în grupuri de hotărâri, în funcție de principala problemă din hotărâre. Principalele grupuri de hotărâri moldovenești menționate în Raportul de activitate al CM pentru anul 2011 sunt prezentate în tabelul nr. 4.

Tabelul nr. 4
Principalele grupuri de hotărâri în cauzele moldovenești identificate de CM

Principala hotărâre	Numărul total de hotărâri	Esența cauzei
Luntre (15 iunie 2004) și Olaru ș.a. (28 iulie 2009) – <i>procedură pilot</i>	51	Neexecutarea sau întârzierea considerabilă a autorităților de stat sau companiilor de stat în executarea hotărârilor judecătorești definitive; lipsa unui recurs efectiv.
Ciorap (19 iunie 2007)	12	Condițiile proaste de detenție în instituțiile subordonate ministerului justiției; lipsa unui recurs efectiv.
Corsacov (4 aprilie 2006)	13	Maltratarea în custodia autorităților; investigarea inefectivă a maltratării; lipsa unui recurs efectiv.
Sarban (4 octombrie 2005)	9	Detenția ilegală (legalitatea, durata, justificarea).

După cum reiese din tabelul nr. 4, în cauzele moldovenești, supravegherea executării durează de la patru (*Ciorap*) la șapte ani (*Luntre*). Potrivit Raportului de activitate al CM cu privire la supravegherea executării hotărârilor și deciziilor CtEDO pentru anul 2011, la sfârșitul anului 2011, 7% din toate cauzele examinate conform procedurii avansate erau cauze moldovenești, Moldova plasându-se pe locul 6 printre țările cu cele mai multe hotărâri de acest fel. Această statistică confirmă că prea multe din hotărârile importante contra Moldovei nu au fost executate până la sfârșit.²⁹

4.6 Concluzii

- a) Raportat la numărul de locuitori, Republica Moldova a fost acționată foarte des la CtEDO. După numărul cererilor pendinte la 1 ianuarie 2012, Moldova se afla printre primele 8 țări,

²⁷ http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/execution/Source/Publications/CM_annreport2011_en.pdf.

²⁸ Ibidem, p. 38.

²⁹ Ibidem, p. 49.

- depășind astfel de țări ca Franța, Germania, Marea Britanie sau Bulgaria. Numărul mare de cereri depuse împotriva Moldovei s-ar putea datora informării bune a societății moldovenești despre activitatea CtEDO, dar și unor disfuncții serioase în sistemul de justiție;
- b) Numărul cererilor moldovenești depuse la CtEDO a crescut constant până în 2009. În 2010, acesta a scăzut comparativ cu anul precedent, iar în anul 2011 a crescut din nou. Se pare că numărul cererilor moldovenești va scădea în 2012. Nu a fost constatată o îmbunătățire bruscă a nivelului de protecție a drepturilor omului. Variația numărului de cereri depuse, probabil, se datorează schimbării în 2009 a guvernării de la Chișinău, care a dus la creșterea speranței potențialilor reclamânți că își vor redresa situația la nivel național; introducerii recursului compensator pentru încălcarea termenului rezonabil; reticenței unor avocați de a mai sesiza CtEDO după ce în anii 2010 și 2011 un număr mare de cereri a fost declarat inadmisibil; și reducerii în prima jumătate a anului 2012 a numărului total de cereri depuse la CtEDO;
 - c) Numărul cererilor pendinte împotriva Moldovei ar trebui să se reducă în anii viitori datorită implementării Protocolului 14 și venirii la CtEDO în iulie 2012 a trei juriști, care sunt remunerați de către Guvernul de la Chișinău;
 - d) Deși Moldova este acționată des la CtEDO, numărul cererilor cu o șansă mare de succes este mic, cu tendință de scădere. Acest fenomen ar putea fi explicat prin percepția răspândită în Moldova că CtEDO acționează ca o a patra instanță, prin cunoașterea insuficientă a CEDO de către avocații moldoveni și prin reducerea în ultimii ani a numărului cererilor depuse de avocați cu experiență în reprezentarea la CtEDO;
 - e) Dacă până în 2006 Guvernul Republicii Moldova nu recurgea des la reglementări amabile, această practică s-a schimbat după numirea unui nou AG în decembrie 2006;
 - f) Din cererile examinate până în 2012, procentajul cauzelor în care au fost adoptate hotărâri este mare. Acest fapt ar putea fi explicat prin prioritizarea anumitor categorii de cauze de către Grefa CtEDO, prin existența problemelor sistemice în justiția moldovenească și prin specializarea unor avocați moldoveni în reprezentarea la CtEDO;
 - g) Până la 31 decembrie 2011, CtEDO a pronunțat un număr mare de hotărâri moldovenești. Numărul hotărârilor a scăzut brusc în 2008 și de atunci a rămas la același nivel. Acest fapt nu înseamnă că respectarea drepturilor omului în Moldova s-a îmbunătățit atât de mult. Multe din hotărârile pronunțate în anul 2007 s-au referit la o singură cerere. După 2007, CtEDO a folosit practica pronunțării unei singure hotărâri pe mai multe cauze similare și s-a concentrat asupra celor mai importante violări, iar multe cereri repetitive încă așteaptă să fie examinate. În același timp, după 2007, multe din cauzele în care puteau fi adoptate hotărâri s-au încheiat cu reglementări amabile sau acceptarea declarațiilor unilaterale ale Guvernului;
 - h) Dintre cele 206 hotărâri moldovenești pronunțate până la 31 decembrie 2011 și în care a fost examinat irevocabil fondul, doar în două cauze (0.97%) CtEDO a constatat că Moldova nu a violat CEDO. Acest procentaj este cu mult sub media CtEDO (care este de 6.86%) și ar putea fi explicat prin caracterul evident al violărilor, lipsa reacției autorităților moldovenești, motivarea proastă a hotărârilor judecătorești, cunoașterea bună a CtEDO de către unii avocați moldoveni, dar și prin calitatea redusă a reprezentării Guvernului moldovean la CtEDO;

- i) Spre deosebire de alte țări cu multe condamnări la CtEDO, în care majoritatea hotărârilor vizează una sau câteva probleme sistemice, hotărârile moldovenești se referă la un spectru larg de probleme. Majoritatea situațiilor pentru care Moldova a fost condamnată se datorează sistemului judecătoresc sau procuraturii. Lipsa reacției adecvate în atât de multe situații întărește aparența că procurorii și judecătorii nu aplicau în modul convenit CEDO atunci când aceasta se cerea;
- j) În baza celor 227 de hotărâri pronunțate până la 31 decembrie 2011, Guvernul Republicii Moldova a plătit peste EUR 12.8 mil. În 2009, Moldova s-a situat pe locul întâi după mărimea satisfacției echitabile care urma a fi plătită conform hotărârilor CtEDO. Se pare că la acest capitol Moldova era printre primele zece țări, deși ea este cea mai săracă țară din Europa;
- k) Mai mult de EUR 10 mil. au fost plătite în temeiul a doar trei hotărâri CtEDO. Aceste cauze vizau relații economice cu statul sau companiile de stat, iar încălcările constatate de CtEDO sunt deosebit de grave. În aceste cauze, CSJ a pronunțat hotărâri în folosul statului, neglijând CEDO;
- l) Multe hotărâri moldovenești sunt hotărâri deosebit de importante din punct de vedere juridic. Numărul mare al hotărârilor importante poate fi explicat prin cunoașterea bună a CEDO de către unii avocați moldoveni, iar diversitatea acestora sugerează că în sistemul de drept al Republicii Moldova a fost afectat de multe probleme structurale sau sistemice;
- m) Durata executării hotărârilor CtEDO de către Moldova este destul de lungă, iar multe din hotărârile importante încă nu au fost executate până la sfârșit. La sfârșitul anului 2011, Moldova se afla pe locul 6 printre țările cu cele mai multe hotărâri importante al CtEDO care urmau a fi executate.

Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului: măsuri individuale

5.1 Introducere

Prin art. 46 al CEDO, statele s-au angajat să se conformeze hotărârilor definitive ale CtEDO pronunțate în litigiile în care sunt părți. Aceasta presupune plata satisfacției echitabile acordate de CtEDO și, uneori, redeschiderea procedurilor naționale sau o altă formă de redresare (măsurile individuale). Pe lângă măsurile individuale, Guvernele trebuie să întreprindă măsuri pentru a preveni încălcări similare ale CEDO în viitor (măsuri generale). În acest capitol sunt analizate reglementările și practicile din Republica Moldova cu privire la măsurile individuale. Măsurile generale vor fi analizate în capitolul 6 al studiului.

CtEDO poate constata o violare a CEDO prin hotărârile comitetului din trei judecători, ale camerei din șapte judecători sau ale Marii Camere din 17 judecători. Hotărârile comitetului din trei judecători și a Marii Camere sunt definitive de la pronunțare. Hotărârile camerei din șapte judecători pot fi contestate în Marea Cameră în termen de trei luni de la pronunțare. De regulă, ele devin definitive la expirarea acestui termen sau, în cazul contestării, din ziua respingerii acestei cereri (a se vedea art. 44 CEDO). Obligația de a plăti satisfacția echitabilă poate apărea și în baza deciziei CtEDO de scoatere a cererii de pe rol ca urmare a reglementării amiabile sau a acceptării declarației unilaterale a Guvernului. Decizia de scoatere a cererii de pe rol este definitivă de la adoptare.

5.2 Plata satisfacției echitabile

CtEDO informează reclamantul printr-o scrisoare expediată prin poșta terestră despre faptul că hotărârea ei este definitivă și, dacă a acordat satisfacție echitabilă, îndeamnă reclamantul să contacteze AG în vederea primirii compensațiilor acordate. CEDO nu stabilește un termen pentru plata satisfacției echitabile. Totuși, începând cu anul 1991, CtEDO indică constant în dispozitivul hotărârilor sale că satisfacția echitabilă urmează a fi plătită în termen de trei luni. Acest termen curge din ziua în care hotărârea devine definitivă. În cazul reglementării amiabile sau declarației unilaterale, de obicei, AG moldovean menționează că satisfacția echitabilă va fi plătită în termen de trei luni de la notificarea despre adoptarea deciziei CtEDO.

Statul nu ar trebui să compenseze datoriile reclamantului față de stat din sumele acordate de CtEDO cu titlu de prejudiciu moral. De asemenea, din contul sumelor acordate cu titlu de asistență juridică datorate reprezentantului nu ar trebui să fie stinse datoriile

reclamantului față de terți sau față de stat.¹ Sumele acordate de CtEDO sunt nete. Impozitele și cheltuielile legate de primirea satisfacției echitabile, cum ar fi cheltuielile de transfer, trebuie să fie suportate de către Guvern.² Neplata la timp a satisfacției echitabile generează automat obligația de a plăti o dobândă de întârziere pentru suma neplătită. De regulă, modul de calculare a dobânzii de întârziere este indicat în dispozitivul hotărârii sau textul deciziei CtEDO. Ea este egală cu rata la creditele overnight acordate de Banca Centrală Europeană pe parcursul perioadei de întârziere, plus trei procente.

În marea majoritate a cazurilor, la scurt timp după primirea scrisorii CtEDO, reclamantii contactează AG moldovean și îi prezintă rechizitele contului bancar în care urmează a fi plătită satisfacția echitabilă. AG transmite informația la Ministerul Finanțelor (MF), care efectuează plata.

În anul 2011, au existat mai mult de zece cazuri în care reclamantul nu s-au adresat prompt AG moldovean pentru a primi satisfacția echitabilă (a se vedea Tabelul nr. 5). Majoritatea adresărilor întârziate vizau plata satisfacției echitabile în baza deciziilor de scoatere a cererilor de pe rol. În câteva cazuri, AG a încercat să contacteze reclamantii sau reprezentanții acestora.³ După contactarea reprezentanților, AG a primit rechizitele conturilor bancare, însă primirea întârziată a rechizitelor a cauzat o întârziere la plata satisfacției echitabile.

Până în toamna anului 2010, chiar dacă primea rechizitele contului reclamantului, MF, de obicei, plătea satisfacția echitabilă oficiului Departamentului de executare din circumscripția în care se afla sediul său (sectorul Rîșcani, Chișinău). Se pare că plata nu era făcută în contul reclamantului pentru a nu plăti un comision perceput de banca reclamantului.⁴ Reclamantii erau informați prin poștă de către MF despre plata banilor și îndemnați să se adreseze la acest oficiu de executare pentru a primi satisfacția echitabilă. Oficiul de executare cerea reclamantului depunerea unei cereri scrise pentru primirea banilor. De regulă, satisfacția echitabilă era plătită persoanelor fizice în numerar. De la adresarea la executor până la primirea satisfacției echitabile, de obicei, treceau de la șapte la 14 zile. De mai multe ori, satisfacția echitabilă era primită în contul oficiului de executare în ultimele 15 zile ale termenului de plată și, din cauza duratei procedurii oficiului de executare, satisfacția echitabilă era primită efectiv de către reclamantii peste câteva zile de la expirarea termenului de plată. Pentru această întârziere, dobânda de întârziere menționată în hotărârea CtEDO nu se plătea.⁵ Având în vedere că oficiul se afla în Chișinău, reclamantii din teritorii trebuia să vină

¹ A se vedea pp. 103 - 113 ale Memorandumului cu privire la plata satisfacției echitabile, elaborat de CM, disponibil la <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1393941&Site=CM&BackColorIntranet=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>

² Idem, p. 122

³ În cauza *Oculist and Imaș* (Hot. din 26 iunie 2011) AG a contactat reprezentantul reclamantilor. Același lucru s-a întâmplat și în cauza *Pasat* (dec. 9 martie 2011).

⁴ Băncile din Republica Moldova percep de la persoanele fizice un comision de deservire a contului bancar. Mărimea acestuia variază în funcție de bancă de la 0.75% până la 1.25% din sumele primite sau retrase din cont. Comisionul este perceput automat la vărsarea sumei în cont sau înainte de retragerea sumei din cont.

⁵ Se pare că Guvernul considera drept dată a plății satisfacției echitabile data la care suma a fost plătită în contul oficiului de executare. Reclamantii nu s-au revoltat deoarece era vorba de întârzieri de câteva zile.

la Chișinău de cel puțin două ori, prima dată pentru a depune cererea de primire a banilor și a doua oară pentru a ridica banii. Cheltuielile de transport nu erau compensate. Pe de altă parte, aceste călătorii prezentau o dificultate considerabilă pentru reclamanții în vârstă din afara Chișinăului sau pentru cei mai puțin înstăriți. Reclamanții persoane fizice puteau elibera o procură unui reprezentant pentru a primi satisfacția echitabilă. Această procură trebuia autentificată notarial, iar cheltuielile pentru procură nu erau compensate.⁶

În anul 2010, a fost reorganizat serviciul de executare, iar executorii judecătorești au devenit privați. Ei percep onorarii pentru serviciile prestate, inclusiv pentru serviciile de executare a hotărârilor CtEDO. Pentru a nu plăti acest onorariu, începând cu sfârșitul anului 2010, satisfacția echitabilă este plătită în contul bancar al reclamantului. La cererea persoanei fizice și la prezentarea procurii autentificate notarial, satisfacția echitabilă poate fi plătită și altei persoane.

În general, autoritățile moldovenești plătesc în termen satisfacția echitabilă datorată conform hotărârilor sau deciziilor CtEDO. În anul 2011, MF a făcut plăți la 111 persoane în temeiul hotărârilor și deciziilor CtEDO.⁷ Conform datelor analizate, în 93 de cazuri (84%) plățile au fost făcute în termen de trei luni din ziua în care hotărârea CtEDO a devenit definitivă sau din ziua deciziei CtEDO privind scoaterea cererii de pe rol. Plățile în privința a 18 persoane (16%) au fost făcute peste mai mult de trei luni. Informații despre plățile făcute cu întârziere sunt prezentate în tabelul nr. 5.

*Tabelul nr. 5
Informații despre plățile făcute cu întârziere în anul 2011*

Cauza	Data hot/dec.	Beneficiarul plății	Termenul limită de plată	Data plății	Durata întârzierii	Comentarii
Eparhia Moldovei de Est a Bisericii Ortodoxe din Ucraina and Others (46157/07)	Dec. 07/12/2010	Eparhia Moldovei de Est a Bisericii Ortodoxe din Ucraina	07/03/2011	17/03/2011	10 zile	AG a prezentat rechizitele la MF la 28/01/2011. Două plăți, din 04/03/2011 și 15/03/2011, au fost restituite de bancă, pe motiv că rechizitele prezentate de reclamant erau incorecte. La 14/03/2011 reclamantul a prezentat rechizitele corecte.
Bizgu and Others (45653/05)	Dec. 25/01/2010	Valentin Hanganu	25/04/2011	19/05/2011	24 de zile	Reclamantul a prezentat AG rechizitele la 13/05/2011. Acestea au fost prezentate MF la 16/05/2011.

⁶ Autoritățile moldovenești nu recunoșteau drept valabilă în acest sens procura de reprezentare la CtEDO, pe motiv că Codul de executare cere ca delegarea de către o persoană fizică a dreptului de a primi bani în temeiul unei hotărâri judecătorești să ia forma unei procuri autentificate notarial.

⁷ În cadrul cercetării au fost analizate informații despre toate plățile efectuate de MF în anul 2011 în temeiul hotărârilor judecătorești.

Bizgu and Others (45653/05)	Dec. 25/01/2010	Liliana Coropat	25/04/2011	30/05/2011	35 de zile	Reclamantul a prezentat rechizitele la MF la 24/05/2011.
Bizgu and Others (45653/05)	Dec. 25/01/2010	Serghei Cijov	25/04/2011	06/06/2011	42 de zile	Reclamantul a prezentat rechizitele la MF la 26/05/2011.
Bizgu and Others (45653/05)	Dec. 25/01/2010	Anatolie Terentiev	25/04/2011	09/06/2011	45 de zile	Reclamantul a prezentat rechizitele la MF la 01/06/2011.
Bizgu and Others (45653/05)	Dec. 25/01/2010	Alexei Bulbuc	25/04/2011	07/07/2011	73 de zile	Reclamantul a prezentat AG rechizitele la 30/06/2011. Acestea au fost prezentate MF la 04/07/2011.
Chetruș and Others (15953/07)	Dec. 25/01/2010	Alexandru Șcerba	25/04/2011	15/06/2011	51 de zile	Reclamantul a prezentat rechizitele la MF la 10/06/2011.
Chetruș and Others (15953/07)	Dec. 25/01/2010	Claudia Cotorobai	25/04/2011	23/06/2011	59 de zile	Reclamantul a prezentat rechizitele la MF la 15/06/2011.
Chetruș and Others (15953/07)	Dec. 25/01/2010	Vera Dinga	25/04/2011	04/07/2011	70 de zile	Reclamantul a prezentat rechizitele la MF la 22/06/2011.
Chetruș and Others (15953/07)	Dec. 25/01/2010	Andrei Ghirea	25/04/2011	26/07/2011	89 de zile	Reclamantul a prezentat rechizitele la MF la 20/07/2011
Munteanu (24092/07)	Dec. 02/11/2010	Elena Munteanu	02/02/2011	20/07/2011	168 de zile	Reclamantul a prezentat rechizitele la MF la 15/07/2011.
Pasat (24092/07)	Dec. 29/03/2011	Valeriu Pasat	29/06/2011	26/08/2011	58 de zile	Reclamantul a prezentat rechizitele la MF la 24/08/2011.
Talmazan (13605/08)	Dec. 31/05/2011	Oleg Talmazan	31/08/2011	15/09/2011	15 zile	AG a prezentat rechizitele la MF la 15/08/2011. O plată, din 12/09/2011, a fost restituită de bancă.
Grosu (36170/05)	Dec. 02/11/2010	Victor Grosu	02/02/2011	21/10/2011	261 de zile	Reclamantul a prezentat rechizitele la MF în octombrie 2011.
Oculist and Imaș (44964/05)	Hot. 28/06/2011 Dec. 28/06/2011	Ecaterina, și Iosif Oculist și Ilia Imaș	28/09/2011	25/11/2011	58 de zile	AG a prezentat rechizitele la MF la 12/11/2011.
Ghețan (7170/07)	Dec. 06/09/2011	Ion Ghețan	06/12/2011	13/12/2011	7 zile	AG a prezentat rechizitele la MF la 18/11/2011.
Savenco (16999/07)	Dec. 06/09/2011	Petru Savenco	06/12/2011	20/12/2011	14 zile	AG a prezentat rechizitele la MF la 09/12/2011.
Drăgan (8608/05)	Dec. 20/09/2011	Vladimir Drăgan	20/12/2011	26/12/2011	6 zile	AG a prezentat rechizitele la MF la 05/12/2011.

Din cele 18 plăți de mai sus, doar una (*Oculist și Imaș*) vizează hotărâri ale CtEDO. Celelalte se referă la decizii de scoatere a cererilor de pe rol. Potrivit AG, în cazul hotărârii *Oculist și Imaș* reclamanții nu au prezentat în termen de trei luni rechizitele conturilor lor bancare. Acestea au fost prezentate mai târziu, după ce AG a contactat reprezentantul reclamanților. Peste 13 zile de la primirea rechizitelor de la AG, MF a efectuat plata. În această cauză, plata întârziată se datorează în cea mai mare parte reclamanților.

În cinci din cele 17 plăți efectuate peste mai mult de trei luni din data deciziei CtEDO întârzierea a fost de până la 15 zile. AG a explicat că, conform declarațiilor unilaterale formulate sau reglementărilor amiabile transcrise în deciziile CtEDO, satisfacția echitabilă urma a fi plătită în termen de trei luni din ziua notificării despre decizia CtEDO, și nu din ziua deciziei însăși. Este adevărat că deciziile CtEDO în privința Republicii Moldova sunt plasate pe pagina web a CtEDO cu o întârziere de câteva săptămâni, iar corespondența poștală expediată de CtEDO ajunge la destinarii din Republica Moldova în termen de 10-15 zile. Din aceste motive, Guvernul nu poate fi criticat pentru aceste cinci plăți.

În alte zece cazuri, întârzierile au durat de la 24 la 89 de zile, iar în cazul deciziilor *Munteanu și Grosu* întârzierile au fost de 168 și, respectiv, 261 de zile. În toate cele 12 cazuri, satisfacția echitabilă a fost plătită de către MF în termen de cel mult două săptămâni de la primirea rechizitelor contului bancar. Prin urmare, aceste întârzieri se datorează faptului că reclamanții au prezentat cu întârziere rechizitele conturilor bancare.

Pentru a evita speculațiile cu privire la faptul cine este responsabil de întârzierile la plata satisfacției echitabile, la expirarea termenului de plată, sumele datorate în temeiul hotărârilor sau deciziilor CtEDO ar putea fi vărsate într-un cont special, cu informarea reclamantului despre aceasta. În anul 2012, în Republica Moldova nu exista un astfel de cont. Până în vara anului 2012, nu s-a recurs nici la plata satisfacției echitabile în conturi bancare special deschise pentru reclamanți de către autorități. În toamna anului 2012, pentru prima dată, satisfacția echitabilă acordată printr-o decizie a CtEDO a fost transferată într-un cont deschis de către MF pe numele reclamantului.⁸

CtEDO acordă satisfacția echitabilă în euro. Ea este plătită de către MF rezidenților din Republica Moldova în lei moldovenești. Convertirea se face conform ratei de schimb a Băncii Naționale a Moldovei la ziua plății sumei de către MF. Această rată corespunde ratelor comerciale de schimb.

Legislația moldovenească cu privire la executare nu limitează în vreun fel dreptul creditorilor reclamantului de a încasa forțat sumele acordate de CtEDO reclamantului cu titlu de prejudiciu moral sau costuri și cheltuieli. Această situație nu este într-un totu conformă CEDO.⁹

Până în anul 2012, MF plătea reclamanților echivalentul în lei moldovenești al sumei indicate în hotărârea CtEDO. El nu plătea impozitele și taxele care puteau fi percepute pentru aceste sume. Legislația moldovenească nu se referă expres la modul de impozitare

⁸ Reclamantul în cauza *Moroșan* (dec. 5 iunie 2012) a refuzat să prezente rechizitele contului său bancar în interiorul termenului de trei luni. În septembrie 2012, la solicitarea AG, satisfacția echitabilă a fost plătită într-un cont special deschis de către MF pe numele dlui Moroșan.

⁹ A se vedea pp. 103-113 ale Memorandumului cu privire la plata satisfacției echitabile, elaborat de CM, disponibil la <https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=1393941&Site=CM&BackColorInterne=C3C3C3&BackColorIntranet=EDB021&BackColorLogged=F5D383>

a sumelor primite în temeiul hotărârilor sau deciziilor CtEDO. Totuși, art. 20 lit. d³ și z³ al Codului fiscal prevede că nu se percepe impozit pe venit din prejudiciul real cauzat prin acțiuni ilegale sau compensațiile obținute pentru pagubele morale. Art. 20 lit. z⁶ al Codului fiscal nu exclude de la impozitul pe venit venitul ratat care depășește mărimea prejudiciului real, însă nu au fost constatate cazuri când reclamanților li s-ar fi cerut plata impozitelor din venitul ratat acordat de CtEDO. În Republica Moldova nu se percepe TVA pentru serviciile prestate de avocați.

Deși nu este vorba de situații numeroase, au fost constatate dificultăți în ceea ce privește impozitarea în cazul reprezentării persoanei juridice la CtEDO de către o persoană care nu are licență de avocat, când onorariul compensat de CtEDO urma a fi plătit de către reclamant reprezentantului său după hotărârea CtEDO. Pentru serviciile prestate persoanelor juridice de neavocați, persoanele juridice trebuie să plătească contribuții sociale și medicale în mărime de peste 25% din costul serviciilor. După cum a fost menționat mai sus, până în 2012 aceste taxe nu au fost compensate de către MF. Se pare că nici reclamanții nu au solicitat compensarea acestora.

După cum a fost menționat mai sus, începând cu sfârșitul anului 2010, MF plătește satisfacția echitabilă în contul bancar al reclamantului sau al unei alte persoane indicate de acesta. Totuși, comisionul perceput de bancă la primirea sau retragerea banilor din cont nu era plătit.¹⁰ În consecință, beneficiarul satisfacției echitabile primea efectiv o sumă mai mică decât cea acordată de CtEDO. AG a confirmat că comisionul bancar nu este plătit de către MF, însă a declarat că acesta poate fi compensat la cererea reclamantului. Nu au fost constatate cazuri când acest comision le-ar fi fost compensat reclamanților. Din contra, în cauza *Gurgurov* (Hot. din 16 iunie 2009) reclamantul a primit satisfacția echitabilă (EUR 45,000) în contul său bancar. La primirea banilor în cont, banca a perceput automat un comision de EUR 450. Reclamantul a solicitat MF să-i compenseze această sumă. În septembrie 2012, această sumă încă nu fusese compensată.

5.3 Redeschiderea procedurilor naționale

CEDO nu cere expres redeschiderea procedurilor naționale ca urmare a constatării violării CEDO de către CtEDO. Totuși, CM a recomandat adoptarea unei legislații care ar permite redeschiderea procedurilor naționale (a se vedea Recomandarea CM R(2000)2, din 19 ianuarie 2000). Recomandarea sugerează că redeschiderea ar trebui să aibă loc atunci când CtEDO constată violarea CEDO și dacă:

- „(i) *partea lezată continuă să sufere consecințe negative foarte grave din pricina rezultatului deciziei naționale în cauză, care nu sunt în mod adecvat remediate prin satisfacția echitabilă și nu pot fi rectificate decât prin reexaminare sau redeschidere, și*
- (ii) *hotărârea Curții duce la concluzia că:*
 - a) *decizia națională contestată este în esență contrară Convenției, sau*
 - b) *violarea constatată este cauzată de erori sau deficiențe procedurale de o asemenea gravitate încât apare un dubiu serios în privința rezultatului procedurilor naționale contestate.”*

¹⁰ Mărimea comisionului variază în funcție de bancă de la 0.75% până la 1.25% din sumele primite sau retrase din cont. Comisionul este perceput automat la vărsarea sumei în cont sau înainte de retragerea sumei din cont.

Din practica CtEDO reiese cert că redeschiderea ar trebui să fie disponibilă în cazul condamnării penale în cadrul unei proceduri inechitabile (a se vedea hotărârile *Ocalan c. Turciei*, 12 mai 2005, § 210; *Popovici*, 27 noiembrie 2007, § 87; *Levinta*, 16 decembrie 2008, § 113; *Vetrenko*, 18 mai 2010, § 64). Se pare că CtEDO încă nu a explicat dacă CEDO impune obligația de a redeschide procedurile civile. Recomandarea CM R(2000)2 nu exclude că o astfel de obligație ar putea exista. Deși legislația multor țări permite redeschiderea procedurilor civile ca urmare a constatării violării CEDO de către CtEDO, la nivelul CM nu există consens cu privire la această chestiune.

Legislația moldovenească permite redeschiderea procedurilor naționale ca urmare a hotărârilor CtEDO. Temeiurile prevăzute de CPC și CPP pentru redeschiderea procedurilor naționale ca urmare a hotărârilor CEDO par să fie conforme cu Recomandarea nr. R(2000)2. Legislația națională merge chiar mai departe, permițând redeschiderea în temeiul deciziei CtEDO prin care cererea a fost scoasă de pe rol și chiar în temeiul comunicării cererii de către CtEDO Guvernului. Mai jos sunt prezentate detalii cu privire la redeschiderea procedurilor penale, contravenționale și civile.

5.3.1 Procedura penală

CPP permite redeschiderea procedurilor judecătorești penale atât ca urmare a hotărârii sau deciziei CtEDO, cât și în urma informării Guvernului de către CtEDO despre cererea depusă. Până la 27 octombrie 2012, aceste două situații erau prevăzute de art. 453 CPP (recursul în anulare). Începând cu 27 octombrie 2012 (Legea nr. 66, din 5 aprilie 2012), redeschiderea în urma hotărârii CtEDO sau a deciziei CtEDO privind scoaterea cererii de pe rol este prevăzută într-un articol special al CPP (464¹). Partea relevantă a acestuia este următoarea:

„Articolul 464¹. Revizuirea cauzei în urma pronunțării hotărârii de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului

(1) Hotărârile irevocabile pronunțate în cauzele în care Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat o încălcare a drepturilor sau a libertăților fundamentale ale omului ori a dispus scoaterea cauzei de pe rol ca urmare a soluționării amiabile a litigiului dintre stat și reclamantși pot fi supuse revizuirii dacă cel puțin una dintre consecințele grave ale încălcării Convenției pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale și a protocoalelor adiționale la aceasta continuă să se producă și nu poate fi remediată decât prin revizuirea hotărârii pronunțate.

(2) Pot cere revizuirea:

- a) persoana al cărei drept a fost încălcat;*
- b) rudele condamnatului, chiar după moartea acestuia, numai dacă cererea este formulată în favoarea condamnatului;*
- c) procurorul.*

(3) Cererea de revizuire se depune la Curtea Supremă de Justiție, care judecă cererea în complet format din 5 judecători.

(4) Cererea de revizuire se face în termen de un an de la data publicării hotărârii Curții Europene a Drepturilor Omului în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

(5) După sesizare, instanța poate dispune, din oficiu, la propunerea procurorului sau la cererea părții, suspendarea executării hotărârii atacate.

(6) Participarea procurorului la examinarea cauzei este obligatorie.

(7) *La judecarea cererii de revizuire, părțile se citează. Părții aflate în detenție i se asigură prezența la judecată.*

...

(11) *Dacă constată că cererea este întemeiată, instanța:*

- 1) *desfășurează, în parte, hotărârea atacată sub aspectul dreptului încălcat și rejudecă cauza potrivit dispozițiilor art.434–436 [judecarea recursului], care se aplică în mod corespunzător;*
- 2) *dispune, în cazul în care este necesară administrarea de probe, rejudecarea în ordine de revizuire la instanța de judecată în fața căreia s-a produs încălcarea dreptului.*

(12) *Examinarea cauzei se efectuează conform procedurii de revizuire.”*

CPP permite redeschiderea procedurii judecătorești penale în urma comunicării cererii adresate CtEDO către Guvern. Această situație nu cade sub incidența art. 464¹ CPP, ci a art. 453 alin. 1 CPP, care prevede următoarele:

„Hotărârile irevocabile pot fi atacate cu recurs în anulare în scopul reparării erorilor de drept comise la judecarea cauzei, inclusiv când Curtea Europeană a Drepturilor Omului informează Guvernul Republicii Moldova despre depunerea cererii.”

Această prevedere a fost introdusă pentru a remedia situația reclamanților la nivel național și a facilita procesul de reglementare amiabilă a cererilor comunicate. Redeschiderea după comunicare poate fi solicitată de acuzat, partea vătămată și procurorul general sau adjunctii acestuia (art. 452 CPP). Cererea de redeschidere se depune la CSJ în termen șase luni de la data comunicării. În cazul admiterii cererii, CSJ poate menține soluția primei instanțe, achita persoana, înceta procesul penal sau rejudeca cauza și pronunța o nouă hotărâre fără a agrava situația condamnatului sau trimite cauza la rejudecare.

Cauzele sistate în faza urmăririi penale și care au dus sau pot duce la violarea CEDO pot fi redeschise de către procuror din oficiu sau la cerere (art. 287 CPP). În cazul refuzului procurorului, redeschiderea poate fi dispusă, la solicitarea persoanei interesate, de către judecătorul de instrucție (art. 313 CPP). Atunci când decizia procurorului care este sau poate fi contrară CEDO a fost menținută de către judecătorul de instrucție, această decizie nu poate fi anulată de către procuror și trebuie solicitată casarea încheierii judecătorului de instrucție de către CSJ în temeiul art. 464¹ CPP.

Art. 287 alin. 4 CPP prevede că urmărirea penală poate fi redeschisă în termen de un an de la sistare. Această regulă nu se aplică dacă apar fapte noi sau dacă un viciu fundamental în cadrul urmăririi precedente a afectat decizia contestată. Mai multe urmăriri penale cu privire la maltratare au fost redeschise de către CSJ după expirarea acestui termen, aparent, pe motiv că investigarea defectuoasă reprezintă un viciu fundamental (a se vedea tabelul nr. 6). Se pare că această practică a CSJ nu este cunoscută de către toți judecătorii de instrucție.¹¹

5.3.1.1 Redeschiderea procedurilor ca urmare a hotărârilor Curții

Până la 31 decembrie 2010, CtEDO a pronunțat mai mult de 50 de hotărâri în cauze moldovenești care vizau proceduri penale. 22 dintre aceste hotărâri trezeau dubii serioase cu privire la echitatea soluțiilor adoptate de autoritățile naționale. În toate aceste cauze, autoritățile au reexaminat dacă este justificată redeschiderea procedurilor. Din cele 22 de

¹¹ A se vedea în tabelul de mai jos soluția judecătorului de instrucție din 10 octombrie 2012 în cauza *Levința*.

cauze, șase cauze se referă la proceduri penale împotriva reclamanților, iar 17¹² cauze vizează maltratarea reclamanților și/sau investigarea inadecvată a maltratărilor sau deceselor.

a) Procedurile penale împotriva reclamanților

Ca urmare a hotărârilor CtEDO pronunțate până la 31 decembrie 2010, a fost solicitată redeschiderea a cel puțin șase cauze penale care conțineau acuzații împotriva reclamanților. Informații despre cele șase proceduri sunt prezentate în tabelul nr. 6.¹³

*Tabelul nr. 6
Informații despre procedurile penale împotriva reclamantului care au fost redeschise ca urmare a hotărârilor CtEDO*

Hotărârea CtEDO	Violările relevante constatate de CtEDO	Informații despre procedurile de redeschidere
Bujnița (36492/02) 16/01/2007 <u>definitivă</u> 16/04/2007	Art. 6 § 1 CEDO – casarea unei sentințe de achitare irevocabile prin recurs în anulare	La 26 noiembrie 2007, Plenul CSJ a admis recursul în anulare al reclamantului, a casat hotărârea de condamnare și a menținut hotărârea de achitare.
Popovici (289/04 și 41194/04) 27/11/2007 <u>definitivă</u> 02/06/2008	Art. 6 § 1 CEDO – condamnarea reclamantului în recurs fără examinarea directă a probelor	La 7 decembrie 2007, avocatul reclamantului a solicitat redeschiderea procedurilor penale și casarea hotărârii de condamnare. La 30 iunie 2008, Plenul CSJ a admis cererea și a casat atât sentința de condamnare, cât și cea de achitare, cu remiterea cauzei spre examinarea Curții de Apel Chișinău. Deși procurorul nu a solicitat, Plenul CSJ a dispus deținerea reclamantului în arest. Reprezentantul reclamantului a depus un nou recurs în anulare prin care a cerut casarea hotărârii din 30 iunie 2008, pe motiv că nimeni nu a solicitat casarea sentinței de achitare, fapt care nu reiese nici din hotărârea CtEDO și rejudecarea cauzei de către CSJ. La 17 noiembrie 2008, Plenul CSJ a admis recursul în anulare, a casat hotărârea din 30 iunie 2008 și a remis cauza spre judecare Colegiului Penal al CSJ. La 21 ianuarie 2010, CSJ a admis în parte recursul procuraturii și l-a condamnat pe reclamant la 13 ani de închisoare.
Grădinar (7170/02) 08/04/2008 <u>definitivă</u> 08/07/2008	Art. 6 § 1 CEDO – condamnarea reclamantului fără motive suficiente	Dna Grădinar și un alt condamnat în același dosar au depus recurs în anulare. La 16 martie 2009, Plenul CSJ a admis recursul în anulare al dnei Grădinar, cu încetarea procesului în partea dlui Grădinar pe motiv de deces al ultimului. În privința celui alt condamnat, recursul a fost respins pe motiv că el nu a fost reclamant în procedurile CtEDO.

¹² În cauza *Levința* este vorba atât de proceduri penale împotriva reclamantului, cât și de maltratarea reclamantului și investigarea inadecvată a maltratării.

¹³ Aceste informații au fost obținute în urma studierii practicii CSJ și a procedurilor subsecvente.

<p>Năvoloacă (25236/02) 16/12/2008 <u>definitivă</u> 16/03/2009</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO – condamnarea reclamantului în recurs fără examinarea directă a probelor</p>	<p>La 31 mai 2009, Plenul CSJ a admis recursul în anulare depus de avocatul reclamantului, a casat decizia CSJ și a dispus rejudecarea recursului de către Colegiul Penal al CSJ.</p> <p>La 9 noiembrie 2010, CSJ a admis recursul procurorului, a casat hotărârea de achitare și a dispus rejudecarea cauzei de către Curtea de Apel Chișinău. La 25 iunie 2012, Curtea de Apel Chișinău a respins ca nefondat apelul procurorului și a menținut sentința de achitare. Această hotărâre a fost contestată de către procuratură. În septembrie 2012, recursul încă era pendinte la CSJ.</p>
<p>Levița (17332/03) 16/12/2008 <u>definitivă</u> 16/03/2009</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO – condamnarea reclamanților bazată pe probe obținute prin tortură</p>	<p>La 8 februarie 2010, Plenul CSJ a admis recursul în anulare depus de avocatul reclamanților, a casat ambele sentințe de condamnare și a remis cauza la rejudecare la Curtea de Apel Chișinău. În septembrie 2012, cauza era încă pendinte la Curtea de Apel Chișinău.</p>
<p>Vetrenko (36552/02) 18/05/2010 <u>definitivă</u> 04/10/2010</p>	<p>Art. 6 CEDO – condamnarea penală fără a clarifica discrepanțele esențiale dintre probele acuzației și fără a combate alibiul reclamantului</p>	<p>La 24 ianuarie 2011, Plenul CSJ a admis recursul în anulare al avocatului reclamantului, a casat deciziile anterioare în privința reclamantului și a dispus rejudecarea cauzei de către Curtea de Apel Chișinău. Prin decizia Curții de Apel Chișinău din 22 septembrie 2011, procesul a fost încetat din motive de reabilitare. Procuratura nu a contestat sentința.</p>

După hotărârea CtEDO, CSJ a redeschis toate cele șase proceduri naționale. Toate soluțiile CSJ sunt compatibile cu hotărârile CtEDO. Totuși, uneori motivarea hotărârilor CSJ nu respecta în tocmai poziția CtEDO exprimată în hotărâre. Astfel, în cauza *Popovici*, Plenul CSJ a casat inițial atât condamnarea, cât și achitarea reclamantului, deși CtEDO s-a referit în hotărârea sa doar la condamnare.¹⁴ În cauza *Grădinar*, Plenul CSJ a înlăturat condamnarea reclamantului pe motiv că acesta a fost condamnat după deces. Această motivare nu este conformă cu hotărârea CtEDO, care a constatat că condamnarea a avut loc în lipsa probelor suficiente.¹⁵ În aceeași cauză Plenul CSJ a respins cererea unei persoane condamnate în baza aceluiași probe în același dosar cu reclamantul, deși CPP îi permitea să examineze această cerere (a se vedea art. 424 alin. 2 CPP). Motivarea Plenului CSJ în hotărârile *Popovici* și *Grădinar* sugerează că CSJ a încercat să se conformeze hotărârilor CtEDO, însă a dorit să limiteze beneficiile pe care le putea aduce redeschiderea procedurilor pentru reclamanți sau terți. Această abordare este îngrijorătoare având în vedere că ambele hotărâri au fost adoptate unanim de către Plenul CSJ.¹⁶

¹⁴ Cauza *Popovici* se referă la condamnarea cu detenție pe viață a unei persoane acuzate că ar fi fost liderul unei grupări criminale. În cazul menținerii sentinței de achitare, putea dispărea temeiul pentru detenția acestuia.

¹⁵ Poziția Plenului CSJ a fost, de fapt, respinsă de majoritatea judecătorilor CtEDO care au votat pentru constatarea unei violări a art. 6 CEDO. Poziția exprimată în hotărârea Plenului CSJ a constituit subiectul unei opinii concurente a doi judecători.

¹⁶ Plenul CSJ reunește toți judecătorii acestei instanțe.

b) Maltratarea și investigarea maltratării și a deceselor

Ca urmare a hotărârilor CtEDO pronunțate până la 31 decembrie 2010, a fost justificată redeschiderea a 17 cauze penale care vizau maltratarea sau investigarea inadecvată a maltratărilor sau a deceselor. Informații despre aceste 17 proceduri sunt prezentate în tabelul nr. 7.¹⁷

Tabelul nr. 7

Informații despre procedurile penale care vizau maltratarea sau investigarea inadecvată a maltratărilor sau a deceselor care au fost redeschise ca urmare a hotărârilor CtEDO

Hotărârea CtEDO	Violările relevante constatate	Informații despre redeschiderea procedurilor
<p>Corsacov (18944/02) 04/04/2006 <u>definitivă</u> 04/07/2006</p>	<p>Art. 3 CEDO – maltratarea; Art. 3 CEDO – investigarea inadecvată a maltratării</p>	<p>Se pare că procedura națională era pendinte în ziua hotărârii CtEDO. După hotărârea CtEDO, urmărirea penală a fost finalizată, iar dosarul a fost transmis în judecată. La 15 iulie 2008, Judecătoria Hîncești i-a condamnat pe cei doi polițiști (A.Tulbu și V.Dubceac) pentru comiterea infracțiunii prevăzute de art.185 alin. 3 Cod penal (din anul 1961) (excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu însoțite de urmări grave). Ei au fost condamnați la câte cinci ani privațiune de libertate, cu privarea de dreptul de a ocupa funcții de răspundere în cadrul MAI pe un termen de doi ani. În temeiul art.43 Cod penal (din anul 1961), executarea închisorii a fost suspendată pe un termen de probă de doi ani.</p> <p>La 30 aprilie 2009, Curtea de Apel Chișinău a menținut hotărârea judecătoreiei de sector, însă la 3 noiembrie 2009 CSJ a casat hotărârea instanței de apel și a remis cauza la rejudecare. La 20 ianuarie 2010, Curtea de Apel Chișinău a condamnat polițiștii în temeiul art. 328 alin. 2 lit. a) și c) Cod penal (din 2003) (depășirea atribuțiilor de serviciu însoțită de aplicarea violenței și acțiuni de tortură) și a redus sancțiunea cu închisoarea până la trei ani. La 22 iunie 2010, CSJ a încetat procesul împotriva polițiștilor pe motiv de expirare a termenului de prescripție pentru tragerea la răspundere penală.</p>
<p>Pruneanu (6888/03) 16/01/2007 <u>definitivă</u> 23/05/2007</p>	<p>Art. 3 CEDO – maltratarea (o violare); Art. 3 CEDO – investigarea inadecvată a maltratării (două violări)</p>	<p><u>Episodul I:</u> La 20 iulie 2007, a fost pornită urmărirea penală nr. 2007168024 în temeiul art. 185 alin. 2 Cod penal (din anul 1961) (excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu). La 1 noiembrie 2007, urmărirea penală a fost încetată. La 25 august 2010, ordonanța în cauză a fost anulată de către procurorul ierarhic superior. La 25 octombrie 2010, urmărirea penală a fost încetată din nou. Aceasta a fost anulată de către procurorul ierarhic superior la 28 aprilie 2011. La 26 martie 2012, urmărirea penală a fost încetată din nou. Se pare că ultima ordonanță nu a fost contestată și este în vigoare.</p> <p><u>Episodul II:</u> La 1 decembrie 2002, procuratura s. Buiucani a emis o ordonanță de refuz în pornirea urmăririi penale în temeiul lipsei în acțiunile polițiștilor a elementelor constitutive ale infracțiunii prevăzute de art. 185 Cod penal (din anul 1961) (excesul de putere sau depășirea atribuțiilor de serviciu). Se pare că ordonanța în cauză nu a fost contestată și este în vigoare.</p>

¹⁷ Informațiile din acest tabel se bazează în mare parte pe informațiile primite de la Procuratura Generală.

<p>Colibaba (29089/06) 23/10/2007 <u>definitivă</u> 23/01/2008</p>	<p>Art. 3 CEDO – maltratarea; Art. 3 CEDO – investigarea inadecvată a maltratării</p>	<p>La 21 noiembrie 2008, Procuratura Generală, din proprie inițiativă, a dispus efectuarea unui control suplimentar. Potrivit procuraturii, controlul a fost efectuat de un grup compus din procurori și oficiali ai MAI și SIS, cu participarea reprezentanților MJ, a reprezentanților societății civile (Institutul de Reforme Penale, Agenția Ex-Lege și IDIS Viitorul) și a experților independenți desemnați de către Reprezentantul Secretarului General al CoE în Republica Moldova. Grupul și-a finalizat activitatea la 25 februarie 2009. Controlul a constatat că acțiunile autorităților naționale au fost obiective și imparțiale. Din acest motiv, s-a decis, cu majoritate de voturi, că nu este necesară redeschiderea procedurilor la nivel național.</p>
<p>Victor Savițchi (81/04) 17/06/2008 <u>definitivă</u> 17/09/2008</p>	<p>Art. 3 CEDO – maltratarea; Art. 3 CEDO – investigarea inadecvată a maltratării</p>	<p>La 17 martie 2009, Colegiul Penal al CSJ a admis recursul Procuraturii Generale din 11 decembrie 2008, a casat încheierea judecătorului de instrucție cu privire la plângerea împotriva ordonanței de neîncepere a urmăririi penale cu privire la maltratarea și a dispus rejudecarea plângerii de către judecătorul de instrucție. La 22 mai 2009, judecătorul de instrucție a anulat ordonanța de neîncepere a urmăririi penale.</p> <p>La 24 august 2009, Procuratura Generală a pornit urmărirea penală nr. 2009378051 în temeiul art. 328 alin.(2) lit. a) Cod penal (depășirea atribuțiilor de serviciu însoțită de acte de violență). La 19 aprilie 2011, procuratura mun. Chișinău a dispus suspendarea urmăririi penale, deoarece nu se cunoștea locul aflării polițiștilor acuzați. Această ordonanță este în vigoare.</p>
<p>Levința (17332/03) 16/12/2008 <u>definitivă</u> 16/03/2009</p>	<p>Art. 3 CEDO – maltratarea reclamanților și omisiunea de a transfera ulterior reclamanții într- un loc sigur; Art. 3 CEDO – investigarea inadecvată a maltratării</p>	<p>La 10 mai 2011, Colegiul Penal al CSJ a admis recursul în anulare înaintat de Procuratura Generală la 29 mai 2010, a casat încheierea judecătorului de instrucție cu privire la plângerea împotriva ordonanței de neîncepere a urmăririi penale cu privire la maltratarea și a dispus rejudecarea plângerii de către judecătorul de instrucție. În anul 2011, judecătorul de instrucție a anulat ordonanța de neîncepere a urmăririi penale.</p> <p>La 17 iunie 2010, Procuratura mun. Chișinău a dispus începerea urmăririi penale nr. 2010028145 în temeiul art. 101/1 Cod penal (din 1961) (tortură). Polițiștii au fost recunoscuți în calitate de bănuți, însă, la 10 martie 2011, Procuratura mun. Chișinău a dispus încetarea urmăririi penale pe motiv că reclamanții nu au fost maltratați în Republica Moldova. Reclamanții au aflat despre această ordonanță în anul 2012, când aceasta a fost prezentată de către acuzare în procedurile penale împotriva lor. La 23 august 2012, Procuratura mun. Chișinău a respins ca nefondată plângerea reclamanților împotriva ordonanței. La 10 octombrie 2012, Judecătoria Rîșcani mun. Chișinău a respins plângerea reclamanților pe motiv că în acest caz nu era vorba de un viciu fundamental care a afectat ordonanța, iar în această situație art. 287 alin. 4 CPP nu permite reluarea urmăririi penale peste mai mult de un an de zile.</p>

<p>Breabin (12544/08) 07/04/2009 <u>definitivă</u> 07/07/2009</p>	<p>Art. 3 CEDO – maltratarea reclamantului; Art. 3 CEDO – investigarea inadecvată a maltratării</p>	<p>La 4 octombrie 2011, Colegiul Penal al CSJ a admis recursul în anulare înaintat de Procuratura Generală la 1 decembrie 2009, a casat încheierea judecătorului de instrucție cu privire la plângerea împotriva ordonanței de neîncepere a urmăririi penale cu privire la maltratare și a dispus rejudecarea plângerii de către judecătorul de instrucție. La 15 februarie 2012, judecătorul de instrucție a anulat ordonanța procurorului cu privire la neînceperea urmăririi penale.</p> <p>La 7 decembrie 2009, procuratura a început urmărirea penală nr. 2009018216 în temeiul art. 328 alin. 2 lit. a) și c) Cod penal (depășirea atribuțiilor de serviciu însoțită de aplicarea violenței și torturii). În iunie 2012, urmărirea penală în acest dosar era pendinte la Procuratura municipiului Chișinău.</p>
<p>Gurgurov (7045/08) 16/06/2009 <u>definitivă</u> 16/09/2009</p>	<p>Art. 3 CEDO – maltratarea reclamantului; Art. 3 CEDO – investigarea inadecvată a maltratării</p>	<p>La 17 iulie 2009, Procuratura mun. Chișinău a pornit urmărirea penală nr. 2009028198 în temeiul art. 309¹ alin. 2 lit. c) Cod penal (tortură săvârșită de două sau mai multe persoane). În iunie 2012, urmărirea penală era pendinte la Procuratura municipiului Chișinău.</p> <p>În cadrul urmăririi penale a fost numită o nouă expertiză, însă experții nu au dat răspunsuri la toate întrebările, deoarece acestea nu puteau fi date fără internarea reclamantului. După hotărârea CtEDO, reclamantul a refuzat să compară în fața procurorilor și să fie internat. Potrivit avocatului reclamantului, reclamantului îi este teamă că va fi omorât în spital.</p>
<p>Buzilov (28653/05) 23/06/2009 <u>definitivă</u> 23/09/2009</p>	<p>Art. 3 CEDO – maltratarea; Art. 3 CEDO – investigarea inadecvată a maltratării</p>	<p>La 12 iulie 2007, Procuratura Generală a pornit urmărirea penală nr. 2007208063 în privința maltratării reclamantului. Aceasta era pendinte în ziua pronunțării hotărârii CtEDO. La 8 aprilie 2011, Procuratura raionului Hîncești a dispus suspendarea urmăririi penale pe motiv că nu pot fi stabilite persoanele care au comis infracțiunea. Ordonanța în cauză este în vigoare.</p>
<p>Petru Roșca (2638/05) 06/10/2009 <u>definitivă</u> 06/01/2010</p>	<p>Art. 3 CEDO – investigarea inadecvată a maltratării</p>	<p>La 30 noiembrie 2010, adjunctul procurorului general a anulat ordonanța de neîncepere a urmăririi penale. Procuratura Generală a inițiat urmărirea penală nr. 2009158084 în temeiul art. 328 alin. 2 lit. a) Cod penal (depășirea atribuțiilor de serviciu însoțite de aplicarea forței).</p> <p>La 14 mai 2012, Procuratura raionului Cahul a dispus suspendarea urmăririi penale, deoarece nu poate fi identificată persoana care a comis infracțiunea. Se pare că ordonanța în cauză nu a fost contestată și este în vigoare.</p>
<p>Pădureț (33154/03) 05/01/2010 <u>definitivă</u> 05/04/2010</p>	<p>Art. 3 CEDO – investigarea inadecvată a maltratării; Art. 3 CEDO – sancționarea inadecvată pentru maltratare</p>	<p>După hotărârea CtEDO, Procuratura sectorului Centru, mun. Chișinău, din oficiu, a verificat declarațiile reclamantului că el l-ar fi identificat pe al treilea polițist care l-a maltrat și care nu a fost acuzat în cadrul dosarului penal. La 20 ianuarie 2012, a fost dispusă neînceperea urmăririi penale, pe motiv că acea persoană nu era polițist și nu putea fi acuzată în temeiul art. 309¹ Cod penal (tortura). Fiind contactat de către echipa care a efectuat studiul, reclamantul a declarat că, în martie 2012, el a fost contactat telefonic de către cineva care s-a prezentat că este de la procuratură. Totuși el nu a primit încă ordonanța din 20 ianuarie 2012.</p>

Răilean <i>(23401/04)</i> 05/01/2010 <u>definitivă</u> 28/06/2010	Art. 2 CEDO – investigarea inadecvată a decesului	În acest caz, procuratura nu a considerat necesară redeschiderea procedurilor naționale. Se pare că reclamantul nu a solicitat redeschiderea.
Iorga <i>(12219/05)</i> 23/03/2010 <u>definitivă</u> 23/06/2010	Art. 2 CEDO – investigarea inadecvată a decesului	În acest caz, procuratura nu a considerat necesară redeschiderea procedurilor naționale. Se pare că reclamantul nu a solicitat redeschiderea.
Anușca <i>(24034/07)</i> 18/05/2010 <u>definitivă</u> 18/08/2010	Art. 2 CEDO – investigarea inadecvată a decesului	În acest caz, procuratura nu a considerat necesară redeschiderea procedurilor naționale. Se pare că reclamantul nu a solicitat redeschiderea.
Parnov <i>(35208/06)</i> 13/07/2010 <u>definitivă</u> 13/10/2010	Art. 3 CEDO – maltratarea reclamantului; Art. 3 CEDO – investigarea inadecvată a maltratării	<p>La 21 decembrie 2010, Colegiul Penal al CSJ a admis recursul în anulare înaintat de Procuratura Generală și a casat încheierea judecătorului de instrucție și ordonanța de neîncepere a urmăririi penale cu privire la maltratarea și a remis materialele la procuratură.</p> <p>La 9 februarie 2011, Procuratura sectorului Rîșcani, mun. Chișinău a pornit urmărirea penală nr. 2011028017 în temeiul art.328 alin.2 lit. a) Cod penal (depășirea atribuțiilor de serviciu însoțite de aplicarea forței) în privința maltratării reclamantului. În iunie 2012, urmărirea penală era încă pendinte.</p>
Popa <i>(29772/05)</i> 21/09/2010 <u>definitivă</u> 21/12/2010	Art. 3 – investigarea inadecvată a maltratării	După hotărârea CtEDO, Procuratura Generală a reexaminat din oficiu dosarul cu privire la pretinsa maltratarea reclamantului. Ca urmare a reexaminării, s-a decis că nu este rezonabilă redeschiderea procedurilor naționale.
Mătășaru și Savițchi <i>(38281/08)</i> 02/11/2010 <u>definitivă</u> 02/02/2011	Art. 3 CEDO – investigarea inadecvată a maltratării	<p>În anul 2010, procedurile naționale erau pendinte. Deși în 2009, persoanele asupra cărora indica reclamantul au fost recunoscute în calitate de bănuți, ulterior, acestea au fost scoase de sub urmărire penală. La 6 noiembrie 2009, urmărirea penală a fost suspendată, deoarece nu pot fi identificați făptuitorii, iar la 30 martie 2010 urmărirea penală a fost încetată din lipsa componentelor infracțiunii. Ambele ordonanțe au fost ulterior anulate.</p> <p>În martie 2012, reclamantul a primit prin poștă o ordonanță datată din 16 iunie 2011, prin care a fost suspendată urmărirea penală până la identificarea persoanelor care urmează a fi puse sub învinuire. În martie 2012, această ordonanță a fost contestată la Procuratura Generală. În iunie 2012, reclamantul încă nu primise răspuns la plângerea sa.</p>

<p>I.D. (47203/06) 30/11/2010 <u>definitivă</u> 11/04/2011</p>	<p>Art. 3 CEDO – maltratarea</p>	<p>La 15 martie 2010, adjunctul procurorului general a dispus anularea ordonanței privind refuzul în pornirea urmăririi penale și a pornit urmărirea penală în temeiul art. 328 alin. 2 lit. a) și c) Cod penal (depășirea atribuțiilor de serviciu însoțite de aplicarea forței și torturii). Trei persoane au fost recunoscute în calitate de bănuite.</p> <p>Un bănuite a contestat ordonanța de începere a urmăririi penale. La 15 iunie 2010, procurorul general a respins plângerea. Bănuitul a contestat ordonanțele din 15 martie 2010 și 15 iunie 2010 la judecătorul de instrucție. La 12 august 2010, un judecător de instrucție a admis plângerea și a anulat ordonanțele. Procuratura Generală a contestat încheierea judecătorului de instrucție cu recurs în anulare. La 28 decembrie 2010, CSJ a admis recursul în anulare și a dispus reexaminarea plângerii de către un alt judecător de instrucție. La 30 martie 2011, un judecător de instrucție a respins plângerea bănuitalui.</p> <p>Cauza penală a fost expediată spre examinare Judecătoriei sectorului Buiucani, mun. Chișinău.</p>
---	--------------------------------------	---

În patru¹⁸ din cele 17 cauze, procedurile naționale erau pendinte în ziua pronunțării hotărârii CtEDO. După hotărârea CtEDO, toate cele 13 cauze care nu erau pendinte în ziua pronunțării hotărârii CtEDO au fost reexamine de către procurori.¹⁹ Reexaminarea a fost făcută la solicitarea AG sau din oficiu. Această practică de reexaminare a procedurilor este îmbucurătoare.

În cadrul acestui studiu au putut fi obținute informații despre data la care a avut loc reexaminarea în privința a nouă²⁰ din cele 13 proceduri care nu erau pendinte în ziua pronunțării hotărârii CtEDO. Doar într-o singură cauză (*Gurgurov*), reexaminarea a avut loc în termen de o lună de zile din ziua hotărârii CtEDO. În celelalte opt cauze, decizia pe marginea reexaminării a fost luată în termen de la cinci la 24 de luni. În patru cauze, decizia de reexaminare a fost luată de procurori, iar în alte patru cauze de către judecători, la solicitarea procurorilor.²¹ În toate cele patru cauze reexamine de către procurori, au fost constatate întârzieri considerabile. Astfel, în cauza *Pruneanu*, decizia cu privire la reexaminare a fost luată peste șase luni de la hotărârea CtEDO, în cauza *Colibaba* – peste aproape 13 luni, în cauza *Petru Roșca* – peste aproape 14 luni, iar în cauza *Pădureț* – peste 24 de luni. În trei din cele patru cauze în care redeschiderea a fost decisă de judecători, procurorii au sesizat cu întârzieri considerabile instanța de judecată. Astfel, în cauza *Victor Savițchi*, Procuratura Generală

¹⁸ *Corsacov, Buzilov, Mătășaru și Savițchi și I.D.*

¹⁹ În cauza *Pruneanu* reclamantul a pretins că a fost maltratat de două ori. CtEDO a constatat violări procedurale ale art. 3 CEDO în privința ambelor pretenții. După hotărârea CtEDO, a fost reexaminată procedura doar în privința uneia din cele două plângeri de maltratare. Se pare că aceasta este unica pretenție care nu a fost reexaminată de către procurori.

²⁰ Nu au putut fi obținute informații în privința hotărârilor *Răilean, Iorga, Anușca și Popa*.

²¹ În patru cauze existau hotărâri judecătorești irevocabile prin care au fost menținute deciziile procuraturii de neîncepere sau încetare a urmăririi penale. Conform art. 275 p. 8 CPP, existența unei hotărâri neanulate reprezintă o circumstanță care împiedică pornirea sau reluarea urmăririi penale. Pentru reluarea urmăririi penale este nevoie de casarea hotărârilor judecătorești.

a solicitat redeschiderea procedurilor peste aproape cinci luni de la hotărârea CtEDO, în cauza *Breabin* – peste aproape opt luni, iar în cauza *Levința* – peste 16 luni. În cauzele de mai sus, trei luni de întârziere ar putea fi explicate prin faptul că hotărârile CtEDO nu au fost definitive de la pronunțare. Totuși, orice întârziere mai mare de patru luni este greu de explicat. Nici CSJ nu a fost foarte promptă la examinarea solicitărilor de redeschidere a procedurilor. Astfel, în cauza *Victor Savițchi*, CSJ a pronunțat hotărârea sa peste patru luni de la sesizare, în cauza *Levința* – peste 11 luni, iar în cauza *Breabin* – peste 23 de luni.

În nouă din cele 13 cauze care nu erau pendinte în ziua hotărârii CtEDO, decizia asupra chestiunii dacă este justificată redeschiderea a fost luată de către procurori. În patru cauze, procurorii au redeschis procedurile penale,²² iar în cinci cauze ei au decis că nu este justificată redeschiderea.²³ Toate cele patru²⁴ solicitări adresate judecătorilor au fost admise, au fost anulate deciziile procurorilor de neîncepere sau încetare a urmăririi penale și cauzele penale au fost remise procurorilor pentru investigare.²⁵

În două din cele cinci cauze în care procurorii au refuzat redeschiderea, refuzul pare să fie justificat. În cauzele *Iorga* și *Anușca*, era vorba de investigarea inadecvată a unor pretenții sinucideri care au avut loc cu nouă și, respectiv, șase ani în urmă, iar în hotărârile sale CtEDO a acceptat că au fost întreprinse măsuri rezonabile pentru a investiga aceste decese. Este totuși greu de explicat refuzul de a redeschide cauzele *Colibaba*, *Răilean* și *Popa*. În cauza *Colibaba*, reclamantul a indicat clar cine l-a maltratat, descrierea de către reclamant a maltratării sugera că era vorba de un caz deosebit de grav, existau probe medicale care confirmau leziunile, investigația inițială avea vicii foarte serioase, iar decizia grupului creat de procuratură nu a fost unanimă. În cauza *Răilean*, persoana care putea fi acuzată de deces a fost identificată, însă nu a fost pusă niciodată sub învinuire, iar procedura anterioară conținea omisiuni care vorbeau clar despre superficialitatea anchetei. În cauza *Popa*, existau probe medicale care confirmau leziunile, iar investigarea anterioară a fost incompletă.

În urma hotărârilor CtEDO, au fost redeschise opt proceduri, patru de către procurori și patru prin decizii judecătorești. Alte patru proceduri erau pendinte în ziua hotărârii CtEDO. Toate cele 12 cauze se referă la maltratare. Deși au trecut mai mult de șapte de ani de la primele hotărâri ale CtEDO, până la 1 septembrie 2012 în niciuna din aceste cauze nu a fost condamnată vreo persoană. Doar două proceduri au ajuns în instanța de judecată. În cauza *Corsacov*, procesul penal cu privire la maltratare a fost încetat de către judecători din cauza expirării termenului de prescripție pentru tragere la răspundere penală, iar în cauza *I.D.* dosarul penal cu privire la maltratare este pendinte la judecătoria de sector. Din cele zece cauze care nu au fost remise instanței de judecată, în trei cauze urmărirea penală a fost încetată,²⁶ în

²² *Pruneanu, Gurgurov, Petru Roșca și Pădureț.*

²³ *Colibaba, Răilean, Iorga, Anușca și Popa.*

²⁴ A se vedea cauzele *Victor Savițchi, Levința, Breabin și Parnov.*

²⁵ În cauzele *Levința* și *Breabin*, Procuratura Generală a solicitat CSJ redeschiderea procedurilor. Totuși, până la decizia CSJ cu privire la redeschiderea procedurilor, procuratura a pornit urmăririi penale cu privire la maltratare, deși în această privință existau deja decizii definitive ale procuraturii privind neînceperea urmăririi penale. Art. 275 p. 8 CPP nu permite pornirea urmăririi penale atât timp cât ordonanța anterioară de neîncepere a urmăririi penale nu a fost anulată.

²⁶ *Pruneanu, Levința și Pădureț.*

patru cauze urmărirea penală a fost suspendată²⁷ iar trei urmăriri penale²⁸ erau încă pendinte. Este extrem de complicat de a dovedi tortura peste câțiva ani, fapt care ar putea explica că un număr mare din aceste cauze nu a ajuns în instanțele de judecată. Totuși deciziile procurorilor din unele cauze trezesc semne serioase de întrebare. Neînceperea urmăririi penale în cauza *Pădureș*, pe motiv că torționarul nu este polițist, este surprinzătoare ținând cont de faptul că reclamantul a pretins că a fost torturat în comisariatul de poliție, iar în temeiul art. 309¹ Cod penal pot fi sancționate și alte persoane „care acționează cu consimțământul” poliției. Este surprinzătoare și suspendarea urmăririi penale în cauza *Mătăsaru și Savițchi*, pe motiv de neidentificare a făptuitorului, având în vedere că dl Mătăsaru a indicat de la bun început cine l-a agresat, inițialele acestuia sunt menționate în hotărârea CtEDO, iar acesta a fost anterior recunoscut în calitate de bănuț.

5.3.1.2 Redeschiderea procedurilor ca urmare a comunicării cererii către Guvern

Se pare că unica procedură judiciară redeschisă în temeiul art. 453 alin. 1 CPP a fost în cauza *Giuliani* (dec. 23 octombrie 2007). În această cauză reclamantul pretindea că i-a fost încălcat dreptul la un proces echitabil prin examinarea apelului în lipsa sa. Cererea de redeschidere a fost admisă și cauza a fost remisă la rejudecare în instanța de apel. Ulterior, cauza la CtEDO a fost reglementată amiabil.

5.3.2 Procedura contravențională

CC permite revizuirea procedurilor judiciare contravenționale care pot fi sau sunt contrare CEDO. Art. 475 alin. 2 CC prevede că revizuirea poate fi solicitată dacă:

„a) instanța de judecată internațională, prin hotărâre, a constatat o încălcare a drepturilor și libertăților omului care poate fi reparată la o nouă judecare;

d) există o procedură pornită în cauza dată în fața unei instanțe internaționale;

Cererea de revizuire în temeiul art. 475 alin. 2 lit. a) CC poate fi depusă de către contravenient sau procuror. În cazul art. 475 alin. 2 lit. d) CC, revizuirea se depune de către procurorul general sau adjuncții lui. Termenul de depunere a revizuirii este de șase luni de la apariția temeiului pentru revizuire, iar cererea este examinată de către instanța judecătorească, care a pronunțat hotărârea irevocabilă. În cazul în care admite cererea de revizuire, instanța casează hotărârea atacată și pronunță o nouă hotărâre. Instanța de judecată poate dispune, după caz, repunerea în drepturi, restituirea amenzii plătite și a bunurilor, precum și a cheltuielilor judiciare pe care persoana în a cărei favoare s-a admis revizuirea nu era obligată să le suporte (art. 477 alin. 2 CC).

5.3.2.1 Redeschiderea procedurilor ca urmare a hotărârilor Curții

Ca urmare a hotărârilor CtEDO pronunțate până la 31 decembrie 2010, în trei cauze contravenționale a fost solicitată redeschiderea procedurilor judiciare. Informații despre aceste trei cauze sunt prezentate în tabelul nr. 8.²⁹

²⁷ *Victor Savițchi, Buzilov, Petru Roșca și Mătăsaru și Savițchi.*

²⁸ *Breabin, Gurgurov și Parnov.* În cauzele *Gurgurov și Parnov*, au trecut mai mult de trei și, respectiv, doi ani de la redeschiderea procedurilor.

²⁹ Informațiile din acest tabel se bazează în mare parte pe informațiile primite de la Procuratura Generală.

Tabelul nr. 8
Informații despre procedurile contravenționale redeschise
ca urmare a hotărârilor CtEDO

Hotărârea CtEDO	Violările relevante constatate de CtEDO	Informații despre redeschiderea procedurilor
Masaev (6303/05) 12/05/2009 <u>definitivă</u> 12/08/2009	Art. 6 § 1 CEDO - necitarea adecvată de către instanța de recurs; Art. 11 CEDO – tragerea la răspundere contravențională pentru practicarea unui cult religios nerecunoscut oficial	La 18 septembrie 2009, Procuratura Generală a depus o cerere de revizuire prin care a solicitat casarea hotărârilor judecătorești prin care a fost constatată vinovăția reclamantului și respingerea acuzațiilor înaintate împotriva acestuia. La 22 octombrie 2009, Curtea de Apel Chișinău a admis cererea de revizuire și a remis cauza la rejudicare la Judecătoria Centru mun. Chișinău. La 13 decembrie 2009, Judecătoria Centru mun. Chișinău a încetat procesul contravențional.
Petru Roșca (2638/05) 06/10/2009 <u>definitivă</u> 06/01/2010	Art. 6 § 1 combinat cu § 3 (c) și (d) CEDO – imposibilitatea de a se pregăti de examinarea cauzei din cauza examinării ei în ziua în care materialul a fost primit de instanță	La 30 octombrie 2009, Procuratura Generală a depus o cerere de revizuire prin care a solicitat casarea hotărârilor judecătorești prin care a fost constatată vinovăția reclamantului și rejudicarea cauzei. La 30 noiembrie 2009, Curtea de Apel Cahul a casat hotărârile judecătorești prin care a fost constatată vinovăția reclamantului și a remis cauza la rejudicare Judecătoria Cahul.
Gavrilovici (25464/05) 15/12/2009 <u>definitivă</u> 15/03/2010	Art. 10 CEDO – condamnarea contravențională nejustificată pentru injurie	La 23 aprilie 2010, Procuratura Generală a solicitat revizuirea cauzei contravenționale. Și reclamantul a depus o cerere de revizuire. La 21 decembrie 2010, Curtea de Apel Bender a admis cererile de revizuire, a casat hotărârile judecătorești și a dispus încetarea procesului contravențional împotriva reclamantului.

În toate cele trei cauze de mai sus, solicitările de redeschidere a procedurilor au fost depuse în cel mult patru luni de la hotărârea CtEDO. În cauzele *Masaev* și *Petru Roșca*, judecătorii au adoptat decizii în cel mult o lună și patru zile de la primirea cererii, ceea ce este destul de rapid. Totuși, în cauza *Gavrilovici*, judecătorii au luat decizia peste șapte luni de la primirea solicitării. În toate cele trei cauze, judecătorii au admis cererile de redeschidere a procedurilor.

5.3.2.2 Redeschiderea procedurilor ca urmare a comunicării cererii către Guvern

Din 2009 până în 2011, în șase cauze, procuratura, la solicitarea AG, a cerut redeschiderea procedurilor contravenționale după comunicarea de către CtEDO a cererilor către Guvern. Informații despre aceste proceduri sunt prezentate în tabelul nr. 9.³⁰

³⁰ Informațiile din acest tabel se bazează în mare parte pe informațiile primite de la Procuratura Generală.

*Tabelul nr. 9
Informații despre procedurile contravenționale redeschise
ca urmare a comunicării cererii către Guvern*

Cauza	Pretențiile reclamantului	Informații despre redeschiderea procedurilor
<p>Episcopia de Edineț și Briceni (22742/06) Dec. 07/09/2010</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și art. 1 Prot. 1 – casarea unei hotărâri judecătorești irevocabile pe o cale extraordinară de atac</p>	<p>La 22 iunie 2009, Procuratura Generală a depus o cerere de revizuire prin care a solicitat casarea hotărârii judecătorești adoptate în urma aditerii căii extraordinare de atac și acordarea compensațiilor prin aplicarea directă a art. 41 CEDO.</p> <p>La 2 iulie 2009, Curtea de Apel Chișinău a casat hotărârea contestată cu menținerea hotărârii favorabile reclamantului. Ea a admis în principiu pretențiile cu privire la compensații și a recomandat reclamantului să se adreseze unei instanțe civile care să stabilească mărimea acesteia.</p> <p>La 1 februarie 2010, reclamantul a fost de acord să reglementeze amiabil cauza în condițiile propuse de AG.</p>
<p>Hmelevschi (43546/05) Dec. 24/11/2009</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO – necitarea adecvată de către instanța de recurs; Art. 11 CEDO – sancționarea pentru participarea activă la întruniri neautorizate</p>	<p>La 26 iunie 2009, Procuratura Generală a depus o cerere de revizuire și a solicitat casarea hotărârilor judecătorești prin care a fost constatată vinovăția reclamantului și încetarea procesului contravențional. La 14 iulie 2009, Curtea de Apel Chișinău a admis pe deplin cererea de revizuire.</p> <p>La 19 septembrie 2009, părțile au semnat un acord de reglementare amiabilă a cauzei.</p>
<p>Moscalev (844/06) Dec. 16/03/2010</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO – necitarea adecvată de către instanța de recurs; Art. 11 CEDO – sancționarea pentru participarea activă la întruniri neautorizate</p>	<p>La 26 iunie 2009, procuratura a depus o cerere de revizuire și a solicitat casarea hotărârilor judecătorești prin care a fost constatată vinovăția reclamantului și încetarea procesului contravențional. La 14 iulie 2009, Curtea de Apel Chișinău a admis pe deplin cererea de revizuire.</p> <p>La 18 decembrie 2009, reclamantul a acceptat declarația unilaterală a Guvernului.</p>
<p>Carcea (24251/07) Dec. 14/12/2010</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO – necitarea adecvată de către instanța de recurs</p>	<p>La 23 februarie 2010, procuratura a depus o cerere de revizuire prin care a solicitat casarea hotărârii instanței de recurs și rejudecarea cauzei cu respectarea art. 6 CEDO. La 28 aprilie 2010, Curtea de Apel Bălți a admis cererea de revizuire și a remis cauza la rejudecare.</p> <p>La 27 septembrie 2010, Guvernul a formulat o declarație unilaterală, care a fost acceptată de CtEDO.</p>
<p>Chistol (19042/06) Dec. 14/12/2010</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO – necitarea adecvată de către instanțele de fond și recurs</p>	<p>La 24 august 2009, procuratura a depus o cerere de revizuire prin care a solicitat casarea hotărârilor judecătorești prin care a fost constatată vinovăția reclamantului și încetarea procesului contravențional. La 19 octombrie 2009, Curtea de Apel Chișinău a admis cererea de revizuire și a remis cauza la rejudecare.</p> <p>La 14 decembrie 2010, CtEDO a scos cererea de pe rol în baza declarației unilaterale a Guvernului.</p>

<p>Donciu (488/07) Dec. 21/11/2011</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO - necitarea adecvată de către instanța de recurs</p>	<p>La 23 februarie 2010, procuratura a depus o cerere de revizuire prin care a solicitat casarea hotărârii instanței de recurs și rejudecarea cauzei cu respectarea art. 6 CEDO. La 27 iulie 2010, Curtea de Apel Chișinău a admis cererea de revizuire și a remis cauza la rejudecare. La 26 mai 2011, Guvernul a formulat o declarație unilaterală, care a fost acceptată de reclamant.</p>
---	---	---

Cele șase cereri au fost examinate deosebit de repede de către instanțele judecătorești. În cinci cauze, cererile de revizuire au fost examinate în mai puțin de trei luni, iar într-o cauză – în termen de cinci luni.

Toate cererile de revizuire au fost admise. Se pare că în aceste cauze judecătorii au admis revizuirile pentru simplul motiv că CtEDO a comunicat cererea Guvernului, fără a examina dacă circumstanțele fiecărei cauze justifică redeschiderea procedurii. Această concluzie este susținută și de textul art. 475 alin. 2 lit. d) CC, care permite redeschiderea procedurilor indiferent de natura pretențiilor invocate în fața instanței internaționale. Redeschiderea procedurilor judiciare fără a lua în calcul circumstanțele cauzei ar putea fi contrară CEDO, deoarece ar putea avea ca rezultat casarea nejustificată a unei hotărâri judecătorești irevocabile. Redeschiderea ar trebui să aibă loc doar în cazurile prevăzute de Recomandarea CM R(2000)2. În cauze similare celor șase proceduri redeschise, CtEDO nu a insistat asupra redeschiderii procedurilor.³¹ În același timp, ar fi riscantă redeschiderea procedurilor în temeiul comunicării cererii către Guvern dacă nu este vorba de încălcări evidente ale CEDO.

5.3.3 Procedura civilă

Redeschiderea procedurilor civile ca urmare a procedurilor CtEDO este reglementată de art. 449 CPC. Acesta permite redeschiderea procedurilor civile atât ca urmare a hotărârii CtEDO prin care a fost constatată o violare a CEDO, cât și ca urmare a declarației unilaterale a Guvernului în baza căreia cererea a fost scoasă de pe rol. Redeschiderea poate fi solicitată și după inițierea procedurii de reglementare amiabilă. Partea relevantă a art. 449 CPC este următoarea³²:

„Revizuirea se declară în cazul în care:

...

g) Curtea Europeană a Drepturilor Omului sau Guvernul Republicii Moldova a inițiat o procedură de reglementare pe cale amiabilă într-o cauză pendinte împotriva Republicii Moldova;

³¹ În cauza *Bogatu* (dec. 24 aprilie 2010), care viza pretenții în temeiul art. 6 și 10 ale CEDO din cauza sancționării contravenționale pentru participarea activă la întruniri neautorizate și necitării adecvate de către instanța de recurs, AG a recunoscut că pretențiile reclamantului sunt întemeiate și a oferit o sumă pentru reglementarea amiabilă a cauzei. Reclamantul nu a fost de acord, pe motiv că nu a avut loc casarea formală a condamnării sale, sugerând că procedurile judecătorești ar trebui redeschise. AG a obiectat, susținând că antecedentele contravenționale nu durează mai mult de un an și expiraseră cu mult timp în urmă. CtEDO nu a considerat că în această cauză a fost necesară redeschiderea. Se pare că, după decizia CtEDO în cauza *Bogatu*, procuratura nu a mai solicitat redeschiderea procedurilor contravenționale.

³² Art. 449 CPC a fost modificat neesențial prin Legea nr. 155, din 5 iulie 2012, în vigoare din 1 decembrie 2012. Acesta este textul de după modificare. De asemenea, au fost modificați subiecții care pot cere revizuirea și termenul pentru solicitarea revizuirii.

h) Curtea Europeană a Drepturilor Omului a constatat, printr-o hotărâre, fie Guvernul Republicii Moldova a recunoscut, printr-o declarație, o încălcare a drepturilor sau libertăților fundamentale care poate fi remediată, cel puțin parțial, prin anularea hotărârii pronunțate de o instanță de judecată națională.”

Se pare că, în ambele cazuri, cererea poate fi depusă de către reclamantul în procedurile CtEDO. Până la 30 noiembrie 2012, procurorul general, la solicitarea AG, putea cere revizuirea doar în scopul reglementării amiabile. Din 1 decembrie 2012, revizuirea poate fi cerută de către AG și nu de către procurorul general. AG poate depune revizuirea atât în scopul reglementării amiabile, cât și după o hotărâre sau decizie a CtEDO. Toate cererile de revizuire depuse în temeiul art. 449 lit. g) și h) CPC sunt examinate de către CSJ.

În cazul revizuirii în scopul reglementării amiabile, revizuirea poate fi solicitată în interiorul termenului de derulare a procedurii de reglementare amiabilă. CPC nu specifică dacă pentru această revizuire este nevoie de acordul reclamantului pentru inițierea procedurii de reglementare amiabilă. După 2008, CSJ a admis majoritatea³³ solicitărilor de revizuire primite de la Procuratura Generală, chiar dacă reclamantul a obiectat. Cu alte cuvinte, din practica CSJ reiese că revizuirea putea fi solicitată oricând după comunicarea cererii și până la adoptarea hotărârii CtEDO. În cazul prevăzut la art.449 lit. h) CPC, cererea de revizuire trebuie depusă în termen de șase luni de la pronunțarea hotărârii sau deciziei. Până la 1 decembrie 2012, acest termen a fost de trei luni și a generat interpretări divergente, deoarece cererea de revizuire trebuia depusă până la data la care hotărârea Camerei CtEDO urma să devină definitivă.³⁴

5.3.3.1 Redeschiderea procedurilor ca urmare a hotărârilor Curții

În baza hotărârilor CtEDO pronunțate în cauzele moldovenești până la 31 decembrie 2010, reclamanții au solicitat revizuirea a cel puțin 20 de proceduri civile. Informații despre aceste proceduri sunt prezentate în tabelul nr. 10.³⁵

³³ În cauza *Venera-Nord-Vest Borta A.G.* (Hot. 13 februarie 2007), cererea de revizuire a fost respinsă pe motiv că părțile nu au prezentat o confirmare a reglementării amiabile; în cauza *Moldovabidromaș* (Hot. 27 februarie 2007), după ce CtEDO a declarat cererea admisibilă, în contextul negocierilor de reglementare amiabilă a cauzei, AG a solicitat CSJ revizuirea unei hotărâri prin care o cerere de tip *Brumărescu* a fost admisă. CSJ a respins cererea de revizuire pe motiv, *inter alia*, că CEDO nu a adoptat o hotărâre asupra fondului cauzei. Cauza *Moldovabidromaș* viza un litigiu între privați cu interese financiare considerabile.

³⁴ Hotărârile Camerelor CtEDO nu sunt definitive la pronunțare și pot fi contestate în Marea Cameră în termen de trei luni. Partidul Popular Creștin Democrat (Hot. *Partidul Popular Creștin Democrat*, din 14 februarie 2006) a solicitat revizuirea după mai mult de trei luni de la hotărârea CtEDO. La 29 noiembrie 2006, CSJ a admis cererea de revizuire, menționând că termenul urmează a fi calculat de la notificarea reclamantului de către CtEDO despre faptul că hotărârea a devenit definitivă. Fiind ghidat de această jurisprudență, ziarul „*Kommersant Moldovy*” (Hot. *Kommersant Moldovy*, din 9 ianuarie 2007) a depus o cerere de revizuire după primirea notificării că hotărârea CtEDO a devenit definitivă. CSJ a respins revizuirea ca fiind tardivă, menționând că termenul urmează a fi calculat din ziua pronunțării hotărârii CtEDO. Se pare că aceasta este unica interpretare de acest gen. După 2007, CSJ a calculat acest termen de la notificarea reclamantului de către CtEDO despre faptul că hotărârea a devenit definitivă.

³⁵ Acest tabel a fost întocmit în baza analizei hotărârilor CSJ și a informației furnizate de reclamanți.

Tabelul nr. 10
 Informații despre procedurile civile redeschise ca urmare a hotărârilor CtEDO

Hotărârea CtEDO	Violările relevante constatate de CtEDO	Informații despre redeschiderea procedurilor
Mitropolia Basarabiei s.a. (45701/99) 13/12/2001 <u>definitivă</u> 27/03/2002	Art. 9 CEDO – refuzul de a înregistra un cult	La 17 iunie 2002, reclamantul a solicitat redeschiderea procedurilor. La 2 aprilie 2003, după câteva amânări, Colegiul Civil al CSJ a admis cererea de revizuire, a casat în parte hotărârea sa anterioară și a obligat Guvernul să aprobe statutul Mitropoliei Basarabiei. Totuși, CSJ a menționat că hotărârea nu urmează a fi executată în parte în care a fost deja executată de către Guvern.
Partidul Popular Creștin Democrat (28793/02) 14/02/2006 <u>definitivă</u> 14/05/2006	Art. 11 CEDO – suspendarea nejustificată pentru 30 de zile a unui partid politic	La 29 noiembrie 2006, Colegiul Civil al CSJ a admis cererea de revizuire a reclamantului și a anulat decizia de suspendare luată de ministrul justiției.
Macovei ș.a. (19253/03 ș.a.) 25/04/2006 <u>definitivă</u> 25/07/2006	Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – lipsirea de efect a unor hotărâri judecătorești prin intermediul unei proceduri judecătorești ulterioare	La 18 octombrie 2006, Colegiul Civil al CSJ a admis cererea de revizuire a reclamantului, a redeschis procedurile și a trimis instanței de apel cauza la rejudecare. După aceasta, acțiunea oponentului a fost respinsă.
Gurov (36455/02) 11/07/2006 <u>definitivă</u> 11/10/2006	Art. 6 § 1 CEDO – examinarea recursului de către un judecător, mandatul căruia expirase	La 1 noiembrie 2006, Colegiul Civil al CSJ a admis cererea de revizuire a reclamantului, cu remiterea cauzei la rejudecare Curții de Apel Chișinău.
Oferta Plus SRL (14385/04) 19/12/2006 <u>definitivă</u> 23/05/2007	Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – casarea unei hotărâri judecătorești irevocabile prin admiterea neregulamentară a revizuirii	La 4 ianuarie 2007, reclamantul a depus o cerere de revizuire și a cerut casarea hotărârii prin care a fost admisă revizuirea și restabilirea dreptului de a cere o sumă de bani de la MF. La 29 octombrie 2007, după câteva amânări din motive necunoscute, Plenul CSJ a casat hotărârea prin care a fost admisă cererea de revizuire, însă a refuzat restabilirea dreptului de a cere suma de bani. CSJ a menționat că această sumă a fost deja plătită. Totuși, CSJ a acordat reclamantului MDL 16,000 (EUR 969) cu titlu de prejudiciu moral pentru violarea CEDO, deși ultimul nu a solicitat astfel de compensații, iar această chestiune nu a fost discutată în ședințele judecătorești. Cinci judecători au avut opinii separate. În hotărârea sa cu privire la satisfacția echitabilă (12 februarie 2008 § 69), CtEDO s-a arătat frapată de refuzul de a restabili dreptul reclamantului de a cere datoria, care, potrivit ei, a reprezentat o nerespectare repetată a hotărârii judecătorești irevocabile pronunțate în favoarea reclamantului.

<p>Kommersant Moldovy (41827/02) 09/01/2007 <u>definitivă</u> 09/04/2007</p>	<p>Art. 10 CEDO – sistarea activității unui ziar pentru răspândirea unor informații critice despre conducerea Republicii Moldova</p>	<p>În 2007, Colegiul Economic al CSJ a respins cererea de revizuire a reclamantului, ca fiind depusă tardiv. Pentru mai multe detalii, a se vedea nota de subsol nr. 34.</p>
<p>Moldova- hidromaș (30475/03) 27/02/2007 <u>definitivă</u> 27/05/2007</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – casarea unei hotărâri judecătorești irevocabile prin recurs în anulare</p>	<p>La 19 iulie 2007, Colegiul Economic al CSJ a admis cererea de revizuire a reclamantului și a dispus rejudecarea recursului în anulare. La 2 august 2007, recursul în anulare a fost respins. La 8 august 2007, au fost efectuate înscrierile în registrul întreprinderilor conform hotărârii din 2 august 2007.</p>
<p>Flux (nr. 3) (32558/03) 12/06/2007 <u>definitivă</u> 12/09/2007</p>	<p>Art. 10 CEDO – examinarea inadecvată a unei acțiuni în defăimare</p>	<p>La 27 octombrie 2007, Colegiul Civil al CSJ a admis cererea de revizuire a reclamantului, iar la 19 decembrie 2007 a respins ca nefondată acțiunea în defăimare intențată împotriva reclamantului.</p>
<p>Flux (nr. 2) (31001/03) 03/07/2007 <u>definitivă</u> 03/10/2007</p>	<p>Art. 10 CEDO – examinarea inadecvată a unei acțiuni în defăimare</p>	<p>La 19 septembrie 2007, Colegiul Civil al CSJ a admis cererea de revizuire a reclamantului, iar la 5 decembrie 2007 a respins ca nefondată acțiunea în defăimare intențată împotriva reclamantului.</p>
<p>Flux și Samson (28700/03) 23/10/2007 <u>definitivă</u> 23/01/2008</p>	<p>Art. 10 CEDO – examinarea inadecvată a unei acțiuni în defăimare</p>	<p>La 26 martie 2008, Colegiul Civil al CSJ a admis cererea de revizuire a reclamantului, iar la 18 iunie 2008 a respins ca nefondată acțiunea în defăimare intențată împotriva reclamantului.</p>
<p>Flux (28702/03) 20/11/2007 <u>definitivă</u> 20/02/2008</p>	<p>Art.10 CEDO – examinarea inadecvată a unei acțiuni în defăimare</p>	<p>La 14 mai 2008, Colegiul Civil al CSJ a admis cererea de revizuire a reclamantului.</p>
<p>Bălan (19247/03) 29/01/2008 <u>definitivă</u> 29/04/2008</p>	<p>Art. 1 Prot. 1 CEDO – neacordarea compensațiilor pentru încălcarea dreptului de autor</p>	<p>La 12 noiembrie 2008, Colegiul Civil al CSJ a admis cererea de revizuire a reclamantului, a casat decizia sa prin care acțiunea a fost respinsă și a menținut hotărârea instanței de apel, prin care reclamantul trebuia să primească MDL 183,600 (EUR 11,475) cu titlu de prejudiciu material și moral pentru încălcarea dreptului de autor. Ulterior, CSJ a explicat că din această sumă urmează a fi dedusă suma acordată prin hotărârea CtEDO cu titlu de prejudicii (EUR 5,000).</p>

<p>Guja (14277/04) 12/02/2008 <u>definitivă</u> 12/02/2008</p>	<p>Art. 10 CEDO – concedierea reclamantului din funcția de șef al serviciului de presă al Procuraturii Generale pentru răspândirea informației care demonstra implicarea unui politician în activitatea Procuraturii Generale</p>	<p>La 30 aprilie 2008, Colegiul Civil al CSJ a admis cererea de revizuire a reclamantului, iar la 28 mai 2008 CSJ a dispus repunerea reclamantului în funcție. CSJ a mai dispus plata salariului reclamantului pentru lipsa forțată de la lucru pe perioada între 1 iulie 2007 (data prezentării observațiilor cu privire la satisfacție echitabilă CtEDO) și mai 2008.</p> <p>La 5 iunie 2008, procurorul general a emis un ordin prin care l-a restabilit pe reclamant în funcția din care a fost concediat, deși aceasta nu mai exista din cauza reorganizării Procuraturii Generale. După restabilire, reclamantului nu i-a fost oferită vreo sarcină de muncă. La 16 iunie 2008, reclamantul a fost concediat, fiind invocat art. 14 alin. 8 al Legii serviciului public (schimbarea conducerii Procuraturii Generale, care duce la încetarea relațiilor de muncă cu angajații serviciilor de presă).</p>
<p>Dacia SRL (3052/04) 18/03/2008 <u>definitivă</u> 18/06/2008</p>	<p>Art. 1 Prot. 1 CEDO – lipsirea de proprietate în urma anulării unui contract de cumpărare a proprietății de stat; art. 6 § 1 CEDO – dreptul autorităților de stat de a pretinde restituirea proprietății de stat fără limită în timp</p>	<p>La 24 iulie 2008, Colegiul Economic al CSJ a admis cererea de revizuire a reclamantului, a casat toate hotărârile judecătorești și a dispus rejudecarea cauzei de către Curtea de Apel Economică. Ultima a pronunțat o hotărâre cu privire la fondul cauzei abia după hotărârea CtEDO cu privire la satisfacția echitabilă (24 februarie 2009) și a respins acțiunea procuraturii de anulare a contractului.</p>
<p>Tudor-Comerț (27888/04) 04/11/2008 <u>definitivă</u> 04/02/2009</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO – neexaminarea cererii de scutire de plata taxei de stat</p>	<p>În anul 2009, Colegiul Economic al CSJ a admis cererea de revizuire a reclamantului și a trimis cauza la rejudecare. În septembrie 2012, cauza încă era pendinte în instanța de fond.</p>
<p>Eugenia și Doina Duca (75/05) 03/03/2009 <u>definitivă</u> 14/09/2009</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – casarea hotărârii judecătorești irevocabile prin aplicarea neregulamentară a revizuirii</p>	<p>La 3 decembrie 2009, Colegiul Economic al CSJ a admis cererea de revizuire a reclamanților, a casat hotărârile sale anterioare, a rejudecat cauza și a respins recursul oponenților reclamanților, menținând hotărârea Curții de Apel Economice prin care acțiunea înaintată de oponenți a fost respinsă ca nefondată. Colegiul Economic al CSJ a dispus și repunerea reclamanților în situația de până la admiterea revizuirii oponenților.</p>
<p>Business și Investiții pentru Toți (39391/04) 13/10/2009 <u>definitivă</u> 13/01/2010</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO – neexaminarea acțiunii reclamantului cu privire la cumpărarea unui imobil și prejudecarea acesteia într-o altă acțiune, unde judecătorii au refuzat intervenirea reclamantului</p>	<p>La 8 aprilie 2010, Colegiul Economic al CSJ a respins cererea de revizuire a reclamantului pe motiv că prejudiciile reclamantului au fost compensate prin hotărârea CtEDO și prin o altă hotărâre a instanțelor naționale, care obliga vânzătorul să-i restituie reclamantului suma plătită pentru imobil.</p>

<p>Ipteh S.A. ș.a (35367/08) 24/11/2009 <u>definitivă</u> 07/04/2010</p>	<p>Art. 1 Prot. 1 – anularea contractului de vânzare a proprietății de stat din motive neimputabile reclamantului; art. 6 § 1 CEDO – refuzul instanțelor judecătorești de a aplica termenul general de prescripție extinctivă</p>	<p>La 22 aprilie 2010, Colegiul Economic al CSJ a admis cererea de revizuire a reclamantilor, a casat hotărârile anterioare și a respins acțiunea procuraturii. CSJ a mai acordat celor cinci reclamantși peste EUR 240,000 cu titlu de prejudiciu material, EUR 55,000 cu titlu de prejudiciu moral și peste 21,000 cu titlu de costuri și cheltuieli.</p>
<p>Petrenco (20928/05) 30/03/2010 <u>definitivă</u> 04/10/2010</p>	<p>Art.8 CEDO – respingerea nejustificată a unei acțiuni în defăimare</p>	<p>La 1 iulie 2010, reclamantul a depus o cerere de revizuire. La 19 ianuarie 2011, Colegiul Civil al CSJ a admis cererea de revizuire a reclamantului. La 5 mai 2011, CSJ a admis în parte acțiunea reclamantului, cu obligarea părților de a publica dezmințirea pasajului prind colaborarea cu KGB.</p>
<p>Ciubotaru (27038/04) 27/04/2010 <u>definitivă</u> 27/07/2010</p>	<p>Art. 8 CEDO – refuzul autorităților de a corecta înscrierea din registrele oficiale privind originea etnică a reclamantului</p>	<p>La 2 august 2010, reclamantul a depus o cerere de revizuire. La 3 noiembrie 2010, Colegiul Civil al CSJ a admis cererea de revizuire, iar la 9 februarie 2011, a admis recursul reclamantului, a casat hotărârile anterioare, a admis cererea de chemare în judecată și a obligat oficiul stării civile să rectifice originea etnică a reclamantului în actele de stare civilă.</p>

Majoritatea cererilor de revizuire depuse în baza hotărârilor CtEDO au fost examinate în cel mult trei luni de la depunere. Totuși, în cauzele *Mitropolia Basarabiei* și *Oferta Plus SRL*, decizia asupra cererilor de revizuire a fost adoptată peste opt și, respectiv, zece luni. În aceste două cauze, au avut loc mai multe ședințe de judecată. CSJ a amânat de câteva ori examinarea acestor cauze. În cauza *Mitropolia Basarabiei*, amânările pot fi explicate prin faptul că aceasta a fost prima cauză în care redeschiderea a fost solicitată în temeiul hotărârii CtEDO. Totuși, în cauza *Oferta Plus SRL*, Plenul CSJ a amânat de câteva ori din oficiu examinarea cauzei, fără a pune în discuție necesitatea amânării. Având în vedere obiectul cauzei³⁶ și soluția ulterioară adoptată de Plenul CSJ, această situație putea sugera că judecătorii CSJ nu aveau o opinie clară cu privire la decizia care urma a fi luată.

Cererile de revizuire au fost admise în 18 din cele 20 de cazuri. Cererile de revizuire au fost respinse în cauzele *Kommersant Moldov* și *Business și Investiții pentru Toți*, în primul caz pe motiv că a fost omis termenul de depunere a revizuirii, iar în al doilea caz pe motiv că nu este justificată redeschiderea deoarece reclamantul a obținut compensații la nivel național. În timp ce soluția în cauza *Kommersant Moldov* nu pare să fie conformă practicii CSJ, argumentarea în cauza *Business și Investiții pentru Toți* pare a fi convingătoare.

În cele 18 cauze în care a fost redeschisă procedura, soluțiile CSJ sunt conforme cu spiritul hotărârilor CtEDO. Totuși, în unele cauze care vizau pretenții financiare majore împotriva statului, CSJ a avut o poziție rezervată față de pretențiile reclamantilor. Astfel, în cauza *Oferta Plus SRL*, Plenul CSJ nu a restabilit dreptul reclamantului de a pretinde o sumă de bani de la MF, deși această soluție reieșea clar din hotărârea CtEDO, iar în cauza *Dacia SRL*, CSJ a remis

³⁶ Cauza viza o creanță de peste EUR 1 mil. față de MF.

cauza la rejudecare, deși din hotărârea CtEDO reieșea clar că acțiunea împotriva reclamantului nu putea fi admisă.³⁷ Pe de altă parte, în cauzele în care existau șanse mari de reglementare amiabilă, CSJ a luat poziția cea mai convenabilă pentru reclamant.³⁸

5.3.3.2 Redeschiderea procedurilor ca urmare a inițierii procedurii de reglementare amiabilă

Din 2009 și până în 2011, procuratura a depus 21 de cereri de revizuire în temeiul art. 449 lit. g) CPC. În aceste cauze, AG a cerut procuraturii solicitarea redeschiderii. Informații despre aceste proceduri sunt prezentate în tabelul nr. 11.³⁹

Tabelul nr. 11
Informații despre procedurile civile redeschise ca urmare a inițierii procedurii de reglementare amiabilă

Cauza	Pretențiile reclamantului	Informații despre redeschiderea procedurilor
Perhulov (27768/05) Dec. 03/07/2012	Art. 6 § 1 CEDO – casarea hotărârii judecătorești irevocabile prin aplicarea neregulamentară a revizuirii	La 18 mai 2009, CSJ a admis cererea de revizuire din 10 martie 2009, a casat hotărârea prin care a fost admisă revizuirea și hotărârile subsecvente și a menținut hotărârea în favoarea reclamantului. În procedurile în revizuire, reclamantul a solicitat compensații pentru violarea CEDO. CSJ a admis în parte pretențiile și a acordat reclamantului din contul statului (cauza viza un litigiu între privați) MDL 47,250 (EUR 2,953) cu titlu de prejudiciu material, MDL 35,000 (EUR 2,187) cu titlu de prejudiciu moral și MDL 3,000 (EUR 187) cu titlu de costuri și cheltuieli. CSJ a sugerat reclamantului să pretindă de la oponentul său în procedurile naționale, în cadrul altor proceduri, o parte din prejudiciul material necompensat. La 3 iulie 2012, CtEDO a declarat cererea inadmisibilă pe motiv că, prin hotărârea din 18 mai 2009, reclamantul și-a pierdut calitatea de victimă.
Ciorap (nr.10) (10910/06)	Art. 5 § 1 CEDO – neacordarea compensațiilor pentru lipsirea ilegală de libertate	La 15 iulie 2009, CSJ a respins cererea de revizuire din 13 mai 2009, pe motiv că pretinsa lipsire de libertate a reclamantului nu a avut loc. La 16 octombrie 2012, CtEDO a declarat inadmisibilă cererea.

³⁷ Această concluzie este susținută și de soluțiile CSJ în cauzele *Moldovahiromaș*, *Bălan*, *Eugenia și Doina Duca* sau *Ipteh SA*, în care, după admiterea revizuirii, CSJ a decis singură asupra fondului litigiului și nu a remis cauzele la rejudecare. Hotărârile CSJ în cauzele *Oferta Plus SRL* și *Dacia* au fost adoptate până în anul 2009. După anul 2009, în hotărârile CSJ nu au fost constatate abateri evidente de la spiritul hotărârilor CtEDO.

³⁸ A se vedea soluțiile în cauzele *Moldovahiromaș* și *Ipteh SA*.

³⁹ Informațiile din acest tabel se bazează în mare parte pe informațiile primite de la Procuratura Generală.

<p>Zelinschi ș.a. (5314/06)</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO – casarea hotărârii judecătorești irevocabile prin aplicarea neregulamentară a revizuirii</p>	<p>La 20 octombrie 2009, CSJ a admis cererea de revizuire din 4 iunie 2009, a casat hotărârea prin care a fost admisă revizuirea și hotărârile subsecvente și a menținut hotărârea în favoarea celor doi reclamanți.</p> <p>În procedurile în revizuire, reclamanții au solicitat compensații pentru violarea CEDO. CSJ a admis în parte pretențiile și a acordat fiecăruia, din contul statului (cauza viza un litigiu între privați), câte MDL 25,500 cu titlu de prejudiciu moral. CSJ le-a sugerat reclamanților să ceară prejudiciul material de la oponentul lor în procedurile naționale, în cadrul altor proceduri.</p>
<p>Avramenko (7467/06) Dec. 26/01/2010</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și art. 1 Prot. 1 – casarea hotărârii judecătorești irevocabile prin aplicarea neregulamentară a revizuirii</p>	<p>La 3 februarie 2010, CSJ a admis cererea de revizuire din 1 iulie 2009, a casat hotărârea prin care a fost admisă revizuirea și a menținut hotărârea în favoarea reclamantului.</p> <p>Totodată, CSJ a menționat că cauza examinată se afla într-o legătură de cauzalitate cu o altă cauză examinată de CtEDO (nr. 29808/02), în care CtEDO a acordat compensații printr-o hotărâre la 26 ianuarie 2010. CSJ a explicat că la executarea hotărârii restabilește în urma revizuirii (care se referea la plata unei sume de bani) urma a fi luată în calcul compensația acordată prin hotărârea CtEDO din 26 ianuarie 2010.</p>
<p>Smolei (246/05) Dec. 19/10/2010</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO – refuzul de a scuti reclamantul de obligația de a plăti taxa de stat în recurs</p>	<p>La 26 februarie 2010, CSJ a admis cererea de revizuire din 11 februarie 2009, a casat decizia instanței de recurs și a dispus rejudecarea recursului.</p> <p>La 19 octombrie 2010, CtEDO a scos cererea de pe rol în baza declarației unilaterale a Guvernului.</p>
<p>Jestcov (50319/06) Dec. 09/11/2010</p>	<p>Art. 1 Prot. 1 CEDO – lipsirea de proprietate în urma anulării unui contract de cumpărare a proprietății de stat; Art. 6 § 1 CEDO – dreptul autorităților de stat de a pretinde restituirea proprietății de stat fără limită în timp</p>	<p>La 15 aprilie 2010, CSJ a admis cererea de revizuire din 17 martie 2010, a casat hotărârile judecătorești în defavoarea reclamantului și a respins acțiunea procurorului ca fiind tardivă.</p> <p>La 9 noiembrie 2010, CtEDO a scos cererea de pe rol după ce AG a oferit o satisfacție echitabilă, iar reclamantul a acceptat-o.</p>
<p>Blic (8738/07)</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO – necitarea adecvată a reclamantului de către instanța de recurs</p>	<p>La 28 aprilie 2010, CSJ a admis cererea de revizuire din 24 martie 2010, a casat decizia instanței de recurs și a dispus rejudecarea recursului.</p> <p>La 29 septembrie 2010, CSJ a adoptat o hotărâre suplimentară prin care a acordat reclamantului MDL 16,000 (EUR 1,000) cu titlu de prejudiciu și MDL 16,000 (EUR 1,000) pentru asistența judiciară în procedurile CtEDO.</p> <p>În septembrie 2012, această cerere era încă pendinte pe rolul CtEDO.</p>

<p>Pîrnău (12255/08) Hot. 31/01/2012</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – casarea hotărârii judecătorești irevocabile prin aplicarea neregulară a revizuirii</p>	<p>La 8 iulie 2010, CSJ a admis cererea de revizuire din 24 mai 2010, a casat hotărârea prin care a fost admisă revizuirea și a menținut hotărârea în favoarea reclamantului. Totuși, CSJ nu a acordat compensații pentru violarea CEDO.</p> <p>Prin hotărârea din 31 ianuarie 2012, CtEDO a constatat că reclamantului nu i-au fost acordate compensații pentru violarea CEDO la nivel național și i-a acordat compensații.</p>
<p>Guțul</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – casarea hotărârii judecătorești prin admiterea unui apel tardiv</p>	<p>La 8 decembrie 2010, CSJ a admis cererea de revizuire și a casat hotărârea judecătorească prin care a fost admis apelul și hotărârile ulterioare și a remis cauza în instanța de apel la rejudecare.</p> <p>În septembrie 2012, această cerere era încă pendinte pe rolul CtEDO.</p>
<p>Renan SRL (12255/08) Hot. 31/01/2012</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – casarea hotărârii judecătorești irevocabile prin aplicarea neregulară a revizuirii</p>	<p>La 22 decembrie 2010, CSJ a admis cererea de revizuire din 22 octombrie 2010, a casat hotărârea judecătorească prin care a fost admisă revizuirea și hotărârile ulterioare și a menținut hotărârea judecătorească în favoarea reclamantului. Totuși CSJ nu a acordat compensații pentru violarea CEDO.</p> <p>Prin hotărârea din 31 ianuarie 2010 (Pîrnău ș.a.), CtEDO a constatat că reclamantului nu i-au fost acordate compensații pentru violarea CEDO la nivel național și i-a acordat compensații.</p>
<p>Dionysos Mereni ș.a. (13420/06)</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – casarea hotărârii judecătorești irevocabile prin aplicarea neregulară a revizuirii</p>	<p>La 23 decembrie 2010, Colegiul Economic al CSJ a admis cererea de revizuire din 9 decembrie 2009 și a casat hotărârea prin care a fost admisă revizuirea și a fost pronunțată o hotărâre în favoarea reclamantului (cauza viza un litigiu între privați).</p> <p>În procedurile în revizuire, Dionysos Mereni a solicitat compensații pentru violarea CEDO. CSJ a admis integral solicitarea și a acordat acestuia MDL 1,140,098 (EUR 71,256) cu titlu de prejudiciu material și EUR 5,000 cu titlu de prejudiciu moral.</p> <p>În septembrie 2012, această cerere era încă pendinte pe rolul CtEDO.</p>
<p>Boris Iurii (6376/05)</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – casarea hotărârii judecătorești prin admiterea unui recurs tardiv</p>	<p>La 23 iunie 2011, CSJ a admis cererea de revizuire din 19 octombrie 2010, a casat hotărârea judecătorească prin care a fost admis recursul și a menținut hotărârea instanței de apel.</p> <p>În procedurile în revizuire, reclamantul a solicitat compensații pentru violarea CEDO. CSJ a admis în parte solicitarea și a acordat acestuia MDL 15,000 (EUR 937) cu titlu de prejudiciu moral și MDL 16,000 (EUR 1,000) pentru asistența judiciară și cheltuieli în legătură cu procedurile CtEDO.</p> <p>În septembrie 2012, această cerere era încă pendinte pe rolul CtEDO.</p>

<p>Ștefănuță (53567/08) Dec. 14/06/2011</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – casarea hotărârii judecătorești irevocabile prin aplicarea neregulamentară a revizuirii</p>	<p>La 9 martie 2011, CSJ a admis cererea de revizuire din 25 octombrie 2010, a casat hotărârea judecătorească prin care a fost admisă revizuirea și a menținut hotărârea judecătorească în favoarea reclamantului.</p> <p>CSJ a acordat reclamantului următoarele compensații pentru violarea CEDO: EUR 2,000 cu titlu de prejudiciu moral, EUR 1,500 cu titlu de asistență judiciară și EUR 50 și MDL 650 (EUR 40) pentru cheltuieli.</p> <p>Prin decizia din 14 iunie 2011, CtEDO a scos cererea de pe rol după ce a fost informată la 11 aprilie 2011 de către reclamant că el nu mai dorește să-și mențină cererea.</p>
<p>Buzurin</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – casarea hotărârii judecătorești irevocabile prin aplicarea neregulamentară a revizuirii</p>	<p>La 13 aprilie 2011, CSJ a admis cererea de revizuire din 6 decembrie 2010, a casat hotărârea judecătorească prin care a fost admisă revizuirea și a menținut hotărârea judecătorească în favoarea reclamantului.</p> <p>În septembrie 2012, această cerere era încă pendinte pe rolul CtEDO.</p>
<p>Jomiru ș.a. (28430/06) Hot. 17/04/2012</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – casarea hotărârii judecătorești irevocabile prin aplicarea neregulamentară a revizuirii</p>	<p>La 18 aprilie 2011, Plenul CSJ a respins cererea de revizuire pe motiv că nu a fost prezentată confirmarea inițierii procedurii amiabile de către CtEDO, acordul amiabil dintre părți, sau declarația unilaterală a Guvernului.</p> <p>Prin hotărârea din 17 aprilie 2012, CtEDO a constatat că a avut loc o violare a art. 6 § 1 CEDO și art. 1 Prot. 1.</p>
<p>Rusu Lintax SRL (17992/09)</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – casarea hotărârii judecătorești irevocabile prin aplicarea neregulamentară a revizuirii</p>	<p>La 16 mai 2011, Colegiul Civil al CSJ a respins cererea de revizuire pe motiv că nu a fost prezentată confirmarea inițierii procedurii amiabile de către CtEDO, acordul amiabil dintre părți, sau declarația unilaterală a Guvernului.</p> <p>În septembrie 2012, această cerere era încă pendinte pe rolul CtEDO.</p>
<p>Stețco (8189/09)</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO – casarea hotărârii judecătorești irevocabile prin aplicarea neregulamentară a revizuirii</p>	<p>La 13 octombrie 2011, CSJ a admis cererea de revizuire din 12 iulie 2011, a casat hotărârea judecătorească prin care a fost admisă revizuirea și a menținut hotărârea judecătorească în favoarea reclamantului.</p> <p>În septembrie 2012, această cerere era încă pendinte pe rolul CtEDO.</p>
<p>Viorel Ipate (51411/09)</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – casarea hotărârii judecătorești irevocabile prin aplicarea neregulamentară a revizuirii</p>	<p>La 29 februarie 2012, CSJ a admis cererea de revizuire din 19 decembrie 2011, a casat hotărârea judecătorească prin care a fost admisă revizuirea și a remis cauza la rejudicare Curții de Apel Chișinău.</p> <p>În septembrie 2012, această cerere era încă pendinte pe rolul CtEDO.</p>

Jovmir (22917/09)	Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – casarea hotărârii judecătorești irevocabile prin aplicarea neregulamentară a revizuirii	La 29 februarie 2012, CSJ a admis cererea de revizuire din 8 septembrie 2011, a casat hotărârea judecătorească prin care a fost admisă revizuirea și hotărârile ulterioare și a menținut hotărârea judecătorească în favoarea reclamantului. În septembrie 2012, această cerere era încă pendinte pe rolul CtEDO.
Tv-Zavtoni (35153/10)	Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – casarea hotărârii judecătorești irevocabile prin aplicarea neregulamentară a revizuirii	La 15 martie 2012, CSJ a admis cererea de revizuire din 30 decembrie 2011, a casat hotărârea judecătorească prin care a fost admisă revizuirea și a menținut hotărârea judecătorească în favoarea reclamantului. În septembrie 2012, această cerere era încă pendinte pe rolul CtEDO.
Tiuvildina (64677/10)	Art. 6 § 1 CEDO – casarea hotărârii judecătorești irevocabile prin aplicarea neregulamentară a revizuirii	La 23 mai 2012, CSJ a admis cererea de revizuire din 27 decembrie 2011, a casat hotărârea judecătorească prin care a fost admisă revizuirea și a menținut hotărârea judecătorească în favoarea reclamantului. În septembrie 2012, această cerere era încă pendinte pe rolul CtEDO.

Cererile de revizuire ale procuraturii au fost examinate destul de repede de către CSJ. 11 din cele 21 de cereri au fost examinate în mai puțin de trei luni de la depunere, iar în șase cauze decizia asupra revizuirii a fost luată în termen de la trei la șase luni. Doar în patru cauze CSJ a decis asupra cererilor peste mai mult de șase luni. În cauza *Russu Lintax SRL*, cererea de revizuire a fost examinată timp de șase luni și jumătate, în cauza *Avramenko* – timp șapte luni, în cauza *Boris Iurii* – timp de nouă luni, iar în cauza *Dionysos Mereni* ș.a. – timp de 12 luni.

Din cele 21 de cereri primite în perioada 2009-2011, doar trei au fost respinse. În cele 18 cauze în care a fost admisă revizuirea, soluțiile CSJ au fost conforme esenței pretențiilor din cererea adresată CtEDO.⁴⁰ Se pare că CSJ a redeschis procedurile pentru a redresa la nivel național violarea CEDO și a contribui la reglementarea amiabilă a cauzelor. Spre deosebire de cauzele contravenționale, în care instanțele judecătorești dispuneau redeschiderea procedurilor pentru simplul fapt că au primit notificarea despre sesizarea unei instanțe internaționale, în cauzele civile examinate în anii 2010 și 2011, CSJ a verificat constant dacă în cauză era vorba de o încălcare evidentă a CEDO.

Soluțiile CSJ în cele trei cauze în care au fost respinse cererile de revizuire nu contribuie la uniformizarea practicii judecătorești. Soluția în cauza *Ciorap nr. 10*, în care CSJ a respins cererea de revizuire pe motiv că cererea adresată CtEDO nu se bazează pe fapte care corespund realității, ar putea fi logică. Totuși, în cauzele *Jomiru* ș.a. și *Russu Lintax SRL*, CSJ a respins cererile de revizuire pe motiv că nu a fost prezentată confirmarea inițierii procedurii amiabile de către CtEDO, acordul amiabil dintre părți, sau declarația unilaterală

⁴⁰ *Ciorap (nr. 10), Jomiru ș.a. și Russu Lintax SRL.*

a Guvernului, deși înainte și după aceste hotărâri CSJ nu a cerut astfel de confirmări pentru admiterea cererilor de revizuire depuse în temeiul art. 449 lit. g) CPC. Cauzele *Jomiru ș.a.* și *Russu Lintax SRL* se refereau la litigii dintre privați care vizau interese patrimoniale considerabile.

În mare parte, redeschiderea procedurilor civile în temeiul art. 449 lit. g) CPC a fost solicitată de către procuratură și dispusă de către CSJ doar în cazul încălcărilor evidente ale CEDO.⁴¹ În cinci cauze,⁴² procuratura a respins solicitarea AG de a depune cerere de revizuire, aparent, pe motiv că acestea nu vizau încălcări evidente ale CEDO.

5.3.4 Alte proceduri

În hotărârea *Amihalachioaie* (20 aprilie 2004), CtEDO a constatat o violare a art.10 CEDO pe motiv că nu a fost justificată amendarea președintelui Baroului Avocaților pentru critica adusă unei hotărâri a Curții Constituționale. Amendă a fost aplicată printr-un act al Curții Constituționale. Conform art. 72 al Codului jurisdicției constituționale, revizuirea hotărârilor Curții Constituționale poate avea loc doar la inițiativa Curții Constituționale. Deși aceasta nu reieșea din hotărârea CtEDO, ca urmare a acestei hotărâri, Curtea Constituțională a reexaminat din oficiu procedura prin care a amendat reclamantul. Prin Decizia nr. 1, din 3 august 2004, Curtea Constituțională a dispus restituirea către reclamant a amenzii plătite, însă nu a casat decizia de sancționare. Această decizie a Curții Constituționale confirmă predispoziția judecătorilor moldoveni de la acea vreme de a redeschide cu ușurință procedurile naționale în baza hotărârilor CtEDO.

5.4 Concluzii

Plata satisfacției echitabile

- a) În general, autoritățile moldovenești plătesc în termen satisfacția echitabilă datorată conform hotărârilor sau deciziilor CtEDO. Din cele 111 plăți făcute în 2011 în temeiul hotărârilor sau deciziilor CtEDO, în 93 de cazuri (84%) plățile au fost efectuate în termen de până la trei luni. 18 plăți (16%) au fost făcute peste termenul de trei luni. Aceste întârzieri s-au datorat prezentării întârziate de către reclamant a rechizitelor contului bancar;
- b) Până în anul 2012, în Republica Moldova nu exista un cont special în care să se păstreze satisfacția echitabilă nesolicitată de reclamant. În septembrie 2012, pentru prima dată, satisfacția echitabilă nesolicitată de reclamant a fost plătită într-un cont bancar special deschis de către MF pe numele reclamantului. În marea majoritate a cazurilor de adresați întârziate din anul 2011, satisfacția echitabilă a fost plătită de către MF reclamantilor în termen de la două la patru săptămâni de la primirea rechizitelor contului bancar;
- c) Guvernul plătește satisfacția echitabilă rezidenților din Republica Moldova în lei moldovenești. Convertirea se face conform ratei de schimb a Băncii Naționale a Moldovei la ziua plății sumei de către MF. Această rată corespunde ratelor comerciale de schimb;

⁴¹ În cauza *Eugenia și Doina Duca* (Hot. CtEDO din 3 martie 2009), a fost admisă cererea de revizuire a oponentului reclamantului în baza scrisorii că cererea a fost la CtEDO, deși era evident că cererea la CEDO a fost depusă peste mai mult de șase luni. O astfel de abordare a frapat CtEDO (§ 39 al hotărârii CtEDO).

⁴² În cauzele *Eugenia și Doina Duca*, *Timpul*, *Dragostea Copiilor-Petrovski-Nagornii*, *Vieru și Voltman*.

- d) Legislația moldovenească nu limitează în vreun fel dreptul creditorilor reclamantului de a încasa forțat sumele acordate de CtEDO cu titlu de prejudiciu moral sau costuri și cheltuieli. Această situație nu este întru totul conformă cu CEDO;
- e) Legislația moldovenească nu se referă expres la modul de impozitare a sumelor primite în temeiul hotărârilor sau deciziilor CtEDO. Conform regulilor generale, nu sunt impozitate sumele acordate cu titlu de prejudiciu real și pentru compensarea prejudiciului moral. Totuși venitul ratat care depășește prejudiciul real este impozabil. De asemenea, persoanele juridice urmează să plătească contribuții de peste 25% din onorariul compensat de CtEDO și care este datorat reprezentantului său la CtEDO ce nu are licență de avocat. Până în 2012, aceste taxe nu au fost plătite reclamanților de către MF. Se pare că nici reclamanții nu au solicitat compensarea acestor taxe;
- f) Satisfacția echitabilă este plătită în contul bancar indicat de reclamant. Autoritățile cunosc că banca reclamantului va percepe un comision din suma primită în cont. Totuși, până în 2012, autoritățile nu au plătit niciodată comisionul bancar, ceea ce face ca destinatarul plății să primească efectiv o sumă mai mică decât cea indicată de CtEDO. Solicitățile unui reclamant de a-i fi compensat comisionul bancar nu s-au soldat cu succes.

Redeschiderea procedurilor naționale

- a) Legislația moldovenească permite redeschiderea procedurilor naționale ca urmare a procedurilor CtEDO atât în cauzele penale și contravenționale, cât și în cele civile. Temeiurile prevăzute pentru redeschiderea procedurilor naționale ca urmare a hotărârilor CEDO par să fie conforme cu Recomandarea CM R(2000)2. Legislația națională merge chiar mai departe, permițând redeschiderea în temeiul deciziei CtEDO prin care cererea a fost scoasă de pe rol și chiar în temeiul comunicării cererii de către CtEDO Guvernului;
- b) În baza hotărârilor CtEDO, în cauze moldovenești pronunțate până la 31 decembrie 2010, se impunea reexaminarea a 22 de proceduri penale. Aceste proceduri vizau atât acuzații împotriva reclamanților, cât și cauze în care ultimii erau victime. În toate aceste cauze a avut loc reexaminarea. Toate cele șase proceduri penale împotriva reclamanților au fost redeschise. Din celelalte 17 proceduri în care reclamanții erau victime, patru erau încă pendinte la nivel național în ziua hotărârii CtEDO, opt proceduri au fost redeschise, iar în cinci cauze procurorii au refuzat redeschiderea procedurilor. În opt dosare cu privire la maltratarea reclamanților, redeschiderile au avut loc cu întârzieri considerabile;
- c) Deși au trecut mai mult de șapte ani de la primele hotărâri relevante ale CtEDO, până la 1 septembrie 2012, în niciuna din cele 12 cauze cu privire la maltratare sau decese, care erau pendinte în ziua hotărârii CtEDO sau care au fost deschise ca urmare a hotărârilor CtEDO, nu a fost condamnată nicio persoană. Șapte cauze au fost ulterior încetate sau suspendate de procurori, trei cauze mai sunt pendinte la procuratură și doar două cauze au ajuns în instanța de judecată. Într-o cauză, procesul judiciar a fost încetat pe motiv de expirare a termenului de prescripție, iar în a doua cauză încă nu a fost adoptată o hotărâre judecătorească. Aceste cifre sugerează că, deși procedurile naționale au fost reanimate, mulți procurori nu au tratat aceste proceduri cu seriozitatea cuvenită;

- d) Ca urmare a procedurilor CtEDO, până la 31 decembrie 2011, au fost depuse cel puțin nouă cereri de redeschidere a procedurilor contravenționale, trei în temeiul hotărârilor CtEDO și șase ca urmare a comunicării cererilor către Guvern. Cererile au fost examinate rapid și au fost admise. În cele șase cazuri redeschise ca urmare a comunicării cererii, judecătorii au admis revizuirile pentru simplul motiv că CtEDO a comunicat cererea Guvernului, fără a examina dacă circumstanțele fiecărei cauze justifică redeschiderea procedurii;
- e) În baza hotărârilor CtEDO adoptate până la 31 decembrie 2010, CSJ a admis toate solicitările de redeschidere a procedurilor penale și 18 din 20 de solicitări privind redeschiderea procedurilor civile. Toate soluțiile CSJ, cu excepția uneia, sunt compatibile cu hotărârile CtEDO, însă uneori motivele CSJ nu au coincis întocmai cu poziția CtEDO exprimată în hotărâre. Este evident că CSJ a încercat să se conformeze hotărârilor CtEDO. Totuși, până în anul 2009, a fost evidentă și dorința acesteia de a limita beneficiile pe care le putea aduce redeschiderea în baza hotărârii CtEDO pentru reclamanți sau terți;
- f) Între 2009 și 2011, procuratura a depus 21 de cereri de redeschidere a procedurilor civile pe motiv de reglementare amiabilă a cauzelor comunicate de către CtEDO Guvernului. 11 din cele 21 de cereri au fost examinate în mai puțin de trei luni de la depunere, în șase cazuri, decizia asupra revizuirii a fost luată în termen de la trei la șase luni, și patru decizii au fost luate peste mai mult de șase luni de la solicitarea revizuirii. CSJ a admis 18 din cele 21 de cereri de redeschidere a procedurilor. Spre deosebire de cauzele contravenționale, în care instanțele judecătorești dispuneau redeschiderea procedurilor pentru simplul fapt că au primit notificarea despre sesizarea unei instanțe internaționale, în procedurile civile redeschise în anii 2010 și 2011 CSJ a verificat constant dacă în cauză era vorba de o încălcare evidentă a CEDO.

5.5 Recomandări

Plata satisfacției echitabile

- a) În cazul neadresării la timp în vederea primirii satisfacției echitabile, plata satisfacției echitabile urmează a fi făcută într-un cont special care ar permite plata ulterioară rapidă către reclamant sau într-un cont bancar deschis, pentru reclamant, de către autorități în acest scop, iar reclamantul urmează a fi informat despre aceasta;
- b) Legislația moldovenească urmează a fi completată cu prevederi care ar exclude posibilitatea statului de a stinge datoriile reclamantului față de stat din contul compensațiilor acordate de CtEDO cu titlu de prejudiciu moral. De asemenea, legislația urmează a fi completată cu prevederi care ar face insesizabile sumele acordate de CtEDO cu titlu de asistență juridică și care sunt datorate reprezentantului reclamantului;
- c) Legislația fiscală urmează a fi completată cu prevederi care ar exclude impozitarea la reclamant a sumelor acordate de CtEDO, sau urmează a fi creat un mecanism eficient de compensare a impozitelor și taxelor care urmează a fi plătite la sumele indicate în hotărârea CtEDO;
- d) MF urmează să renunțe la practica potrivit căreia el nu plătește comisionul bancar perceput de la beneficiarul satisfacției echitabile. Plata comisionului ar trebui făcută concomitent cu plata satisfacției echitabile.

Redeschiderea procedurilor naționale

- a) Procurorii și judecătorii urmează să ia fără întârzieri deciziile cu privire la redeschiderea procedurilor penale ca urmare a hotărârilor sau deciziilor CtEDO. Deciziile cu privire la refuzul de a redeschide investigațiile cu privire la maltratare, de încetare sau suspendare a acestor urmăririi penale ar trebui justificate temeinic. Nu ar trebui refuzată redeschiderea sau încetată investigația în care există o posibilitate, cel puțin iluzorie, de a identifica persoanele vinovate și de a le trage la răspundere penală;
- b) Redeschiderea procedurilor judiciare ca urmare comunicării cererii către Guvern, fără a lua în calcul circumstanțele cauzei, ar putea fi contrară CEDO, deoarece ar putea avea ca rezultat casarea nejustificată a unei hotărâri judecătorești irevocabile. Redeschiderea ar trebui să aibă loc doar în cazurile prevăzute de Recomandarea CM R(2000)2. Art. 453 alin. 1 CPP, art. 475 alin. 2 lit. d) CC și art. 449 lit. g) CPC și urmează a fi completate cu prevederi în acest sens. În același timp, redeschiderea procedurilor în temeiul comunicării cererii către Guvern ar trebui să aibă loc doar în cazul în care este vorba de încălcări evidente ale CEDO.

Executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului: măsuri generale

6.1 Introducere

Este general acceptat că art. 46 CEDO impune statelor obligația de a întreprinde măsuri în scopul evitării unor violări similare ale CEDO. Aceste măsuri presupun, în primul rând, modificarea legislației și a practicilor contrare CEDO, dar și schimbarea unor situații de fapt care pot genera violarea CEDO, cum ar fi, de exemplu, condițiile proaste de detenție. Răspândirea informației despre hotărârile CtEDO și instruirea în domeniul CEDO, de asemenea, pot contribui la evitarea situațiilor care sunt contrare CEDO. În acest capitol vor fi analizate măsurile întreprinse de Guvernul Republicii Moldova în acest sens.

6.2 Ridicarea nivelului de cunoaștere a Convenției Europene pentru Drepturile Omului

CM a recomandat Statelor Membre ale CoE (a se vedea Recomandarea (2004)4) asigurarea unei instruiți universitare și profesionale în domeniul CEDO. CM a recomandat ca CEDO și jurisprudența CtEDO să fie introduse în programele universitare de studii, în special la facultățile de drept și științe politice, precum și în programele de instruire profesională a profesivilor juridice, inclusiv a poliției. Cei care instruiesc trebuie să fie bine pregătiți, iar statele au fost chemate să susțină inițiativele menite să asigure calitatea profesională înaltă a profesorilor și formatorilor specializați în acest domeniu.

Pe lângă instruirea în domeniul CEDO și al jurisprudenței CtEDO, CM a recomandat Statelor Membre ale CoE (Recomandarea (2002)13) să asigure ca rezumatul sau textul integral al jurisprudenței CtEDO relevantă pentru practica judiciară să fie tradus și răspândit rapid.

6.2.1 Instruirea universitară

În Republica Moldova există mai mult de zece facultăți de drept. Cea mai mare dintre acestea este Facultatea de Drept a Universității de Stat din Moldova (USM), la care studiau în 2012 mai mult de 4,000 de studenți. Facultatea de Drept a Universității Libere Internaționale din Moldova (ULIM) pare să fie a doua ca mărime. În anul 2012, la ULIM studiau dreptul mai mult de 2,000 de studenți.

În cadrul studiilor de licență la USM, studenții Facultății de Drept nu studiază un curs special dedicat CEDO. Totuși, în anul 2012, studenții anului trei studiau 60 de ore academice cursul „Protecția Internațională a Drepturilor Omului”, dintre care 32 de ore erau dedicate CEDO. La ULIM o astfel de disciplină nu există, însă, în cadrul cursului pentru anul doi

„Protecția Internațională a Drepturilor Omului”, CEDO este discutată la patru din totalul de 40 de ore ale cursului. La ambele facultăți, jurisprudența CtEDO este discutată tangențial și în cadrul cursurilor de drept internațional public, procedură civilă și procedură penală.

În anul 2012, la Facultatea de Drept a USM existau zece programe de masterat. Patru dintre acestea conțineau cursuri care vizează exclusiv sau în mare parte CEDO. Aceste cursuri sunt prezentate în tabelul nr. 12.

*Tabelul nr. 12
Cursurile care vizează exclusiv sau în mare parte CEDO
din programele de masterat ale Facultății de Drept a USM*

Programul de master	Denumirea cursului	Durata cursului (ore)	Dedicat CEDO (%)
Drept Internațional	Principiile aplicării CEDO în ordinea juridică internă	40	100%
Drept Penal	Respectarea drepturilor omului în dreptul penal	40	80%
Proceduri Judiciare Civile	Procedura și practica CtEDO	60	100%
Drept și procedură penală	Drepturile omului în procesul penal	45	65%

În anul 2012, la ULIM existau patru programe de masterat. Cursul „Protecția europeană a drepturilor omului” este comun pentru toate cele patru programe. El dura 45 de ore și era în exclusivitatea dedicat CEDO.

Informațiile de mai sus sugerează că, în cadrul studiilor de licență, CEDO este studiată puțin la cele două facultăți de drept. Totuși, în cadrul studiilor de master, CEDO este studiată în cadrul a opt din cele 14 programe de master. Timpul acordat disciplinelor care vizează CEDO în programele de masterat era comparabil cu cel acordat altor discipline. În cazul cursului „Procedura și practica CtEDO”, acesta chiar era cel mai lung din programul de master. Deși în cadrul programelor de master CEDO este studiată la suficiente cursuri, acest fapt nu compensează insuficiența informațiilor despre CEDO în cadrul programelor de licență, deoarece în 2012 studenții de la programele de master reprezentau mai puțin de 10% din totalul studenților celor două facultăți. Pe de altă parte, în anul 2012 o persoană putea deveni judecător, procuror sau avocat fără a absolvi un program de master.¹

6.2.2 Instruirea profesională a judecătorilor și procurorilor

6.2.2.1 Instruirea inițială

Potrivit regulii generale, pentru a deveni judecător sau procuror, candidatul urmează să absolvească studiile la Institutul Național al Justiției (INJ), care durează 18 luni. În cadrul acestor studii, candidații sunt obligați să frecventeze cursul „Convenția Europeană pentru Drepturile Omului și jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului”. Cursul durează 54 de ore, dintre care 34 de ore sunt rezervate pentru seminar și 18 ore pentru lecțiile de curs. Curriculumul disciplinei acoperă majoritatea drepturilor din CEDO, organizarea CtEDO

¹ A se vedea art. 6 alin.1 b) al Legii cu privire la statutul judecătorului (nr. 544, din 20 iulie 1995); art. 37 alin. 2 al Legii cu privire la procuratură; și art. 10 alin. 1 al Legii cu privire la avocatură (nr.1260, din 19 iulie 2002).

și procedura la CtEDO. Jurisprudența CtEDO este discutată tangențial și în cadrul altor cursuri predate la INJ. INJ a fost deseori acuzat că programele sale sunt prea teoretice.

Ca excepție, pot deveni judecători sau procurori și persoanele cu experiență în anumite profesii juridice, dacă susțin un examen special. În cazul candidaților la funcția de judecător, acest examen este susținut în fața Colegiului de calificare de pe lângă CSM. În anul 2012, unul din câteva subiecte la care trebuia să răspundă candidatul viza jurisprudența CtEDO. În cazul candidaților la funcția de procuror, examenul este susținut în fața Colegiului de calificare al procurorilor de pe lângă CSP. Acest examen constă din trei probe. Circa 10% din întrebările de la prima probă vizează CEDO.

6.2.2.2 Instruirea continuă

Atât judecătorii, cât și procurorii sunt obligați să efectueze anual cel puțin 40 de ore de instruire continuă. De obicei, această instruire are loc la INJ. În anul 2010, la INJ au fost organizate 80 de seminare. 22 (27.5%) dintre acestea s-au referit exclusiv sau în principal la CEDO. În cadrul acestor seminare, au fost instruiți 337 de judecători și 152 de procurori.²

Conform Raportului de activitate al INJ pentru anul 2011,³ în acest an INJ a efectuat 208 activități de formare continuă, dintre care 189 au fost seminare. Din cele 208 activități, 33 (15.9%) au reprezentat seminare în domeniul CEDO. În anul 2011, CEDO a fost subiectul juridic cel mai des discutat la seminare.⁴ Mai multe informații despre cele 33 de seminare sunt prezentate în tabelul de mai jos:

*Tabelul nr. 13
Seminarele în domeniul CEDO organizate la INJ în anul 2011*

Titlul seminarului și durata	Numărul de seminare	Art. CEDO	Judecători/ procurori instruiți	Organizator principal
Standardele CEDO și CPT privind combaterea maltratării și impunității; Folosirea alternativelor la detenția preventivă (două zile)	20	3 și 5	211/241	CoE-UE
Aplicarea practică a hotărârilor CEDO la nivel național (două zile)	7	5 și 6	124/0	NORLAM
Prevenirea și combaterea torturii și a altor rele tratamente	3	3	0/73	UNDP
Jurisprudența cu privire la art. 6 și 8 CEDO și art. 1 Prot. 1 la CEDO	3	6, 8 și P.1-1	24/30	INJ
total	33		359/344	

După cum reiese din tabelul de mai sus, la seminarele organizate în anul 2011 la INJ în domeniul CEDO au participat 359 de judecători și 344 de procurori, ceea ce reprezintă 80% din numărul total al judecătorilor și 46% din numărul total al procurorilor.⁵ Pe lângă

² A se vedea Raportul de activitate al INJ pentru anul 2010, disponibil la http://inj.md/files/u1/Raport_privind_activitatea_INJ_in_anul_2010.pdf.

³ Disponibil la http://inj.md/files/u1/8aHC_INJ_25_06_2012_Raport_INJ_2011.pdf.

⁴ Din activitățile desfășurate în 2011, 15.9% s-au referit la CEDO, 13% la aplicarea legislației naționale, iar 5% la interacțiunea dintre profesiile juridice.

⁵ La începutul anului 2012, în Republica Moldova activau 444 de judecători și 748 de procurori.

aceste seminare, CEDO a mai fost discutată și la alte seminare care se refereau la subiecte conexe. Pe lângă aceste seminare, CSJ organizează anual zece întâlniri cu judecătorii pentru a discuta problemele apărute la aplicarea legii. Potrivit judecătorilor, la fiecare dintre aceste seminare au fost discutate chestiuni legate de aplicarea CEDO. Prin urmare, în anul 2011, marea majoritate a judecătorilor și o mare parte din procurori au fost instruiți în domeniul CEDO.

Fiind întrebați despre calitatea instruirii continue la INJ, mulți dintre judecătorii și procurorii intervievați au declarat că subiectele prezentate la seminare au fost, în principal, aceleași ca și în anii anteriori, multe prezentări erau prea teoretice, iar prestația unor formatori a lăsat de dorit. Repetarea subiectelor cu privire la CEDO se datorează, în principal, faptului că marea majoritate a seminarelor sunt organizate cu susținerea și la solicitarea donatorilor externi, care le organizează în funcție de prioritățile lor și de necesitățile judecătorilor. Într-adevăr, din cele 33 de seminare organizate în anul 2011, doar trei s-au desfășurat din inițiativa și sursele INJ. Se pare că numărul redus al seminarelor organizate în domeniul CEDO la inițiativa INJ se datorează mijloacelor financiare limitate pe care la are la dispoziție, dar și disponibilității donatorilor de a acoperi cheltuielile pentru astfel de seminare.

Pe lângă instruirea continuă, judecătorii și procurorii sunt obligați să susțină o dată la câțiva ani un examen în fața Colegiului de calificare de pe lângă CSM și, respectiv, CSP. În cadrul acestor examene sunt verificate cunoștințele teoretice. Unul din cele trei subiecte la care trebuie să răspundă judecătorul se referă la jurisprudența CtEDO în cauzele moldovenești. În cazul procurorilor, nu există o listă de subiecte care urmează a fi pregătite, iar procurorului i se cere să răspundă oral la orice întrebare a membrilor Colegiului de calificare. Fiind intervievați, membrii ambelor colegii de calificare au declarat că nivelul de cunoaștere a CEDO de către judecători și procurori este redus.

În anul 2012, INJ a solicitat judecătorilor și procurorilor să completeze un chestionar în care să indice subiectele pe care ar dori să le studieze la seminarele INJ organizate în 2013. În cadrul acestui sondaj, CEDO a fost pe locul doi în preferințe. Acest fapt sugerează că, deși judecătorii și procurorii din Republica Moldova au beneficiat de instruire în domeniul CEDO, ei mai au nevoie de instruire în acest domeniu.

6.2.3 Instruirea avocaților

Pentru a deveni avocat, candidatul trebuie să susțină un examen preliminar. Cei care promovează examenul urmează să efectueze un stagiu de 18 luni, iar ulterior să promoveze examenul de admitere în profesie. Examenul preliminar reprezintă un test-grilă, care conține câteva sute de întrebări. Câteva dintre aceste întrebări se referă la CEDO. Totuși, la examenul de admitere în profesia de avocat, care este unul cu precădere teoretic, nu sunt verificate cunoștințele candidaților în domeniul CEDO.

Avocații-stagiari sunt obligați să facă 80 de ore de instruire pe perioada stagiului, iar avocații – 40 de ore anual. Nici UA și nici universitățile nu organizează cursuri periodice pentru avocați sau avocați-stagiari. De obicei, ultimii participă la seminarele de instruire organizate de către donatorii externi. În anul 2011, principalii donatori care au organizat seminare pentru avocați au fost ABA ROLI și NORLAM. Informații despre aceste seminare sunt prezentate în tabelul de mai jos:

Tabelul nr. 14
Seminarele în domeniul CEDO organizate pentru avocați în anul 2011

Titlul seminarului	Numărul de seminare	Art. CEDO	Numărul de participanți	Organizator
Dreptul la libertate și siguranță și dreptul la un proces echitabil (două zile)	7	5 și 6	49	NORLAM
Articolele 3 și 5 CEDO (trei zile)	2	3 și 5	40	ABA ROLI
Modificarea procedurii de examinare a cauzelor de către CtEDO ca urmare a Protocolului nr. 14 (o zi)	1	35 și 46	50	ABA ROLI
total	10		139	

Pe lângă aceste seminare, în anul 2011, despre CEDO s-a discutat la multe dintre întâlnirile lunare de câteva ore organizate pentru avocați de către ABA ROLI și Amnesty International. Chiar și așa, în anul 2011, instruirea în domeniul CEDO pentru avocați a fost mult mai redusă decât cea acordată judecătorilor și procurorilor. La cele zece seminare de mai sus au participat doar 139 de avocați, ceea ce reprezintă mai puțin de 9% din numărul total al avocaților.

6.2.4 Traducerea jurisprudenței Curții Europene a Drepturilor Omului

Puțini dintre ei cunosc suficient de bine limba engleză sau franceză și acest motiv a fost deseori invocat la începutul anilor 2000 de către judecători și procurori pentru a justifica neaplicarea CEDO. Judecătorii, procurorii și avocații din Republica Moldova sunt obligați să cunoască limba română. Marea lor majoritate cunosc destul de bine limba rusă. Prin urmare, judecătorii, procurorii și avocații pot citi cu ușurință traducerile jurisprudenței efectuate atât în Republica Moldova, cât și în România și Rusia. Un volum considerabil de jurisprudență a fost tradus în limbile română și rusă în România și Rusia și sunt disponibile gratuit pe internet.⁶

Traducerea în română a hotărârilor și deciziilor CtEDO privind Republica Moldova este efectuată atât de către oficiul AG, cât și de către organizații non-guvernamentale din Republica Moldova. Traducerile efectuate de către oficiul AG sunt plasate pe pagina web a Ministerului Justiției (http://justice.md/md/jud_gen/) și pot fi accesate gratuit. În septembrie 2012, pe pagina web a Ministerului Justiției erau disponibile traducerile majorității hotărârilor CtEDO privind Republica Moldova pronunțate până în iulie 2010. În paralel cu oficiul AG, Asociația Obștească „Juriștii pentru drepturile omului” a tradus toate hotărârile și toate deciziile CtEDO privind Republica Moldova. Traducerile hotărârilor și deciziilor CtEDO făcute de ultima sunt plasate pe pagina ei web (<http://www.lhr.md/hot/>) peste două-șase luni de la apariția hotărârii sau deciziei. În octombrie 2012, pe această pagină web

⁶ Traducerea în limba română a câteva sute de hotărâri și decizii ale CtEDO în privința României este disponibilă pe pagina web a Consiliului Superior al Magistraturii din România (<http://www.csm-just.ro/csm/index.php?cmd=9503>) și pe cea a Înaltei Curți de Casație și Justiție din România (http://www.scj.ro/decizii_strasbourg.asp). Traducerea în limba rusă a mai mult de 100 de hotărâri și decizii ale CtEDO în privința Rusiei este disponibilă pe pagina web a Ministerului rus al Justiției (<http://www.minjust.ru/ECJ/precedent?theme=minjust>). Câteva sute de hotărâri CtEDO traduse în limba rusă sunt disponibile și pe paginile web ale unor organizații non-guvernamentale ruse, cum ar fi Sutyajnik (http://sutyajnik.ru/rus/chr/school/judg_v_russia.html) sau Russian Justice Initiative (<http://www.rjii.org/resources/search/results/p11/?t=1&p=1&d=26.05.2009>).

erau disponibile gratuit toate hotărârile și deciziile CtEDO privind Republica Moldova de până la 31 decembrie 2011 și câteva hotărâri adoptate în anul 2012. Traducerea întregii jurisprudențe a CtEDO privind Republica Moldova pentru perioada septembrie 1997 - iunie 2009 a fost publicată de către Asociația Obștească „Juriștii pentru drepturile omului” în nouă volume și distribuită gratuit specialiștilor din Republica Moldova.⁷

Nici oficiul AG și nici asociațiile non-guvernamentale din Republica Moldova nu au tradus în mod periodic jurisprudența CtEDO împotriva altor state. Totuși, începând cu iulie 2012, CtEDO, cu susținerea Fondului Fiduciar pentru Drepturile Omului al CoE, a început traducerea în română a principalelor sale hotărâri și decizii adoptate în perioada 2007-2012. Până la sfârșitul anului 2012, este preconizat să fie traduse mai mult de 50 de hotărâri și decizii ale CtEDO.

Toate persoanele intervievate au declarat că, datorită traducerilor efectuate, nu întâmpină dificultăți lingvistice în studierea jurisprudenței CtEDO, iar judecătorii și procurorii au recunoscut că traducerile sunt suficiente pentru ei. Totuși ei au declarat că nu au suficient timp pentru a le studia.

6.2.5 Informarea periodică a specialiștilor despre jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului

Conform art. 6 e) al Legii cu privire la Agentul guvernamental, AG urmează să informeze judecătorii, procurorii și funcționarii publici cu privire la jurisprudența CtEDO. Informarea avea loc prin publicarea informației despre jurisprudența CtEDO privind Republica Moldova în Monitorul Oficial (MO), informarea separată a judecătorilor și procurorilor despre principala jurisprudență și cauzele pendinte, emiterea comunicatelor de presă și elaborarea materialelor analitice despre jurisprudența CtEDO.

Conform art. 16 al Legii cu privire la Agentul guvernamental, traducerea hotărârii sau deciziei CtEDO în care Republica Moldova are calitatea de pârât urmează a fi publicată în MO. Art. 1 p.8 al Legii cu privire la modul de publicare și intrare în vigoare a actelor oficiale (nr. 173, din 6 iulie 1994) menționează că urmează a fi publicat doar rezumatul deciziei sau hotărârii, și nu textul integral al acestora. Rezumatul deciziei sau hotărârii este efectuat de către oficiul AG. În ultimul timp, AG transmitea spre publicare textul integral a hotărârilor și deciziilor scurte, iar în cazul hotărârilor sau deciziilor voluminoase este publicat rezumatul acestora. Publicarea are loc peste câteva luni de la data deciziei sau hotărârii, însă uneori au loc întârzieri semnificative.⁸ Totuși aceste întârzieri sunt puțin relevante pentru specialiști atât timp cât sunt emise comunicate de presă.

Până în anul 2008, AG expedia, o dată la câteva luni, fiecărei instanțe judecătorești din țară informații în scris cu privire la principalele cauze moldovenești pendinte sau examinate

⁷ Traducerea și publicarea de către Asociația Obștească „Juriștii pentru drepturile omului” a jurisprudenței CtEDO a avut loc, în principal, datorită susținerii financiare a Civil Rights Defenders (fostul Comitet Helsinki pentru Drepturile Omului).

⁸ Ex. în MO din 14 septembrie 2012 a fost publicat rezumatul hotărârii *Străisteanu ș.a.*, din 7 aprilie 2009; în MO din 12 octombrie 2012 a fost publicată decizia *Bigea*, din 24 ianuarie 2012; în MO din 19 octombrie 2012 a fost publicată decizia *Povestca*, din 4 septembrie 2012; în MO din 2 noiembrie 2012 a fost publicată hotărârea *Străisteanu ș.a.* (satisfacție echitabilă), din 24 aprilie 2012.

de CtEDO. După anul 2008, practica de informare periodică a fost sistată. AG a explicat că a dispărut nevoia acesteia după ce traducerea jurisprudenței a fost plasată pe pagina web. Se pare, totuși, că AG informează în scris CSM și CSP despre hotărârile și deciziile CtEDO privind Republica Moldova. În scopul redeschiderii procedurilor naționale, Procuratura Generală mai este informată și despre principalele cauze comunicate Guvernului.⁹

În anul 2011, oficiul AG a tradus în limba română Ghidul elaborat de CtEDO cu privire la criteriile de admisibilitate. Această traducere este disponibilă gratuit pe pagina web a Ministerului Justiției (<http://justice.gov.md>). În anul 2012, AG a elaborat un ghid cu privire la practica CtEDO în materia neexecutării hotărârilor judecătorești și duratei excesive a procedurilor.¹⁰ Pe lângă standardele CtEDO, acest ghid conține și o analiză a compensațiilor acordate de CtEDO în cauzele moldovenești privind neexecutarea hotărârilor judecătorești și durata excesivă a procedurilor. În iulie 2012, AG, împreună cu președintele CSJ, au emis o opinie comună cu privire la satisfacția echitabilă care urmează a fi acordată pentru violarea drepturilor prevăzute de CEDO. Aceasta a fost plasată pe pagina web a CSJ.¹¹

AG a emis periodic comunicate de presă cu privire la principalele hotărâri și decizii CtEDO pronunțate în cauzele moldovenești. Aceste comunicate sunt plasate pe pagina web a Ministerului Justiției. În cauze deosebit de importante, cum ar fi *Catan ș.a. c. Moldovei și Rusiei* (Hot. din 19 octombrie 2012), au fost organizate chiar și conferințe de presă. Practica comunicatelor de presă s-a intensificat începând cu anul 2009. În anul 2011, au fost emise șase comunicate de presă, iar în perioada ianuarie-noiembrie 2012 - șapte comunicate.

Asociația Obștească „Juriștii pentru drepturile omului” este mai activă decât AG în răspândirea informației despre cauzele moldovenești la CtEDO. Începând cu anul 2006, aceasta plasează pe pagina sa web (www.lhr.md) comunicate cu privire la fiecare hotărâre și principalele decizii ale CtEDO în cauzele moldovenești. Comunicatele reprezintă un rezumat pe una-două pagini al hotărârii sau deciziei. Periodic, asociația emite comunicate și cu privire la principalele cauze comunicate Guvernului și alte evenimente importante despre CtEDO. În perioada 2006-2011, aceasta a emis mai mult de 250 de comunicate.

În luna ianuarie a fiecărui an, Centrul de Resurse Juridice din Moldova face publică o analiză a hotărârilor și deciziilor CtEDO în cauzele moldovenești soluționate în anul precedent. Această analiză conține informații statistice despre cauzele moldovenești depuse și examinate de CtEDO, o prezentare a principalelor hotărâri, precum și o listă a violărilor CtEDO constatate în perioada de referință.¹²

6.2.6 Concluzii

- a) CEDO este studiată puțin în cadrul studiilor de licență la facultățile de drept ale USM și ULIM. În cadrul studiilor de master, CEDO este studiată în cadrul a opt din cele 14 programe de master de la cele două facultăți de drept. Timpul acordat disciplinelor care

⁹ Începând cu 1 decembrie 2012, AG poate solicita singur redeschiderea procedurilor civile naționale ca urmare a procedurilor CtEDO. Totuși el nu este competent să solicite redeschiderea procedurilor penale sau contravenționale.

¹⁰ Disponibil la http://justice.gov.md/public/files/file/GHID_PRACTIC_DAG_MJ_mai_2012.pdf.

¹¹ Disponibilă la http://csj.md/news.php?menu_id=481&lang=5.

¹² Acestea sunt disponibile la <http://crjm.org/categories/view/147>.

- vizează CEDO în programele de masterat era comparabil cu cel acordat altor discipline. Deși în cadrul programelor de master CEDO este studiată la suficiente cursuri, acest fapt nu compensează insuficiența informațiilor despre CEDO în cadrul programelor de licență. Studenții de la programele de master reprezentau mai puțin de 10% din totalul studenților celor două facultăți de drept. Pe de altă parte, în anul 2012, o persoană putea deveni avocat, procuror sau judecător fără a absolvi un program de master;
- b) În cadrul instruirii inițiale, în anul 2012, candidații la funcția de judecător și procuror au fost instruiți în domeniul CEDO. Totuși INJ a fost deseori acuzat că programele sale sunt prea teoretice. Subiecte cu privire la CEDO sunt și la examenele organizate de colegiile de calificare a judecătorilor și procurorilor;
 - c) La seminarele în domeniul CEDO organizate în anul 2011 la INJ au participat 80% din numărul total al judecătorilor și 46% din numărul total al procurorilor. Mulți dintre judecătorii și procurorii intervievați au declarat că subiectele prezentate la seminare au fost, în principal, aceleași ca și în anii anteriori, multe prezentări erau prea teoretice, iar prestația unor formatori a lăsat de dorit. Repetarea subiectelor cu privire la CEDO se datorează, în principal, faptului că marea majoritate a seminarelor sunt organizate cu susținerea și la solicitarea donatorilor externi, care le organizează în funcție de prioritățile lor și de necesitățile judecătorilor. Deși judecătorii și procurorii din Republica Moldova au beneficiat de instruire în domeniul CEDO, ei au declarat că mai au nevoie de instruire în acest domeniu;
 - d) Judecătorii și procurorii sunt obligați să susțină o dată la câțiva ani un examen teoretic în fața Colegiului de calificare de pe lângă CSM și, respectiv, CSP. Unul din cele trei subiecte la care trebuie să răspundă judecătorul se referă la jurisprudența CtEDO în cauzele moldovenești;
 - e) Examenul de admitere la stagiere în avocatură conține câteva întrebări despre CEDO. Totuși examenul de admitere în profesia de avocat nu conține astfel de subiecte. Nici UA și nici universitățile nu organizează cursuri periodice pentru avocați sau avocați-stagiari. De obicei, ultimii participă la seminarele de instruire organizate de către donatorii externi. În anul 2011, au fost organizate zece seminare în domeniul CEDO, la care au participat mai puțin de 9% din numărul total al avocaților;
 - f) Toată jurisprudența CtEDO privind Republica Moldova de până în anul 2011 a fost tradusă în limba română de către AG sau asociații non-guvernamentale. Aceste traduceri sunt disponibile gratuit pe internet în două-șase luni de la apariția hotărârii sau deciziei. Specialiștii din Republica Moldova consultă și traducerea în limbile rusă sau română efectuate în România și Rusia. În iulie 2012, CtEDO a început traducerea în limba română a principalelor sale hotărâri și decizii adoptate în perioada 2007-2012. Până la sfârșitul anului 2012, este preconizat să fie traduse mai mult de 50 de hotărâri și decizii CtEDO. Toate persoanele intervieuate au declarat că, datorită traducerilor efectuate, nu întâmpină dificultăți lingvistice în studierea jurisprudenței CtEDO, iar judecătorii și procurorii au recunoscut că traducerea sunt suficiente pentru ei. Totuși ei au declarat că nu au suficient timp pentru a le studia;
 - g) Organizațiile non-guvernamentale și AG informează periodic specialiștii despre jurisprudența CtEDO în privința Republicii Moldova și cauzele comunicate Guvernului.

Informația transmisă astfel este pe alocuri mult mai detaliată decât ar avea nevoie specialiștii în domeniul dreptului.

6.2.7 Recomandări

- a) O mai mare atenție urmează a fi acordată CEDO în cadrul studiilor de licență la facultățile de drept. În același timp, în procesul de admitere în profesia de avocat ar trebui să se pună un accent mai mare pe studierea CEDO;
- b) INJ urmează să planifice instruirea continuă în domeniul CEDO în funcție de necesitățile judecătorilor, iar această instruire ar putea fi mai puțin teoretică;
- c) UA ar trebui să organizeze periodic instruire în domeniul CEDO pentru avocați și avocații stagiați;
- d) AG ar trebui să-și intensifice eforturile în vederea comunicării către procurori și judecători a informației despre cauzele comunicate de CtEDO. De asemenea, AG ar trebui să se concentreze și asupra traducerii jurisprudenței CtEDO în cauzele moldovenești în cazul în care aceasta nu este tradusă de către organizațiile non-guvernamentale;
- e) În scopul sistematizării volumului mare de informație primită de către specialiști, ar fi binevenită elaborarea buletinelor periodice despre activitatea CtEDO în limba română, accentul principal fiind pus pe jurisprudența relevantă pentru Republica Moldova.

6.3 Măsurile întreprinse în privința violărilor CEDO constatate în cauzele moldovenești

În cele 196 de hotărâri ale CtEDO pronunțate până la 31 decembrie 2010, au fost constatate mai mult de 50 de tipuri de violări ale CEDO. În acest subcapitol sunt prezentate toate violările constatate ale CtEDO, care sunt grupate în funcție de tipul violării. În cadrul cercetării s-a încercat identificarea cauzelor care au dus la violarea CEDO, a măsurilor întreprinse pentru a evita astfel de situații pe viitor și a impactului acestor măsuri.

6.3.1 Articolele 2 și 3 ale Convenției Europene pentru Drepturile Omului

În cele 196 de hotărâri, au fost constatate 59 de violări ale art. 2 și 3 ale CEDO. Cele trei violări ale art. 2 vizau investigarea inadecvată a deceselor. CtEDO a constatat 57 de violări ale art. 3, inclusiv 11 violări pentru maltratare, 16 violări pentru investigarea inadecvată a maltratării, două violări din cauza sancționării prea blânde pentru maltratare, 14 violări pentru detenția în condiții proaste și zece violări pentru neacordarea asistenței medicale deținuților.

6.3.1.1 Maltratarea

Cele 11 cauze în care a fost constatată maltratarea reclamanților sunt: *Corsacov* (04/04/2006) §§ 51-63; *Boicenco* (11/07/2006) §§ 102-111; *Pruncanu* (16/01/2007) §§ 39-64; *Colibaba* (23/10/2007) §§ 42-51; *Victor Savițchi* (17/06/2008) §§ 60-69; *Levința* (16/12/2008) §§ 59-75; *Breabin* (07/04/2009) §§ 47-52; *Gurgurov* (16/06/2009) §§ 54-62; *Buzilov* (23/06/2009) §§ 23-33; *Parnov* (13/07/2010) §§ 25-31 și *I.D.* (30/11/2010) §§ 40-41. În anul 2011, CtEDO a mai constatat trei violări de acest tip. Prima hotărâre în privința Republicii Moldova în care a fost constatată o astfel de violare a fost *Corsacov*, care datează din 4 aprilie 2006.

În hotărârile *Corsacov, Boicenco, Pruneanu, Colibaba, Levința, Breabin, Gurgurov, Buzilov, Parnov* și *I.D.* a fost constatat că reclamanții au fost maltratați în timp ce se aflau în custodia poliției. În hotărârea *Victor Savițchi*, CtEDO a constatat că reclamantul a fost lovit de către polițiști în timpul reținerii sale deși nu era violent și putea fi calmat prin alte metode. În hotărârile *Stepuleac* și *Levința*, CtEDO a mai constatat omisiunea autorităților de a transfera reclamanții, după aplicarea torturii sau amenințarea cu aplicarea ei, într-un loc sigur.

Numărul mare de maltratări constatate de CtEDO și numărul mare de cauze cu privire la maltratare examinate anual confirmă că aceste cazuri nu sunt singulare, iar recurgerea abuzivă la forță a reprezentat un fenomen destul de răspândit în Republica Moldova. În tabelul nr.15 sunt prezentate informații statistice cu privire la cauzele de maltratare înregistrate în Republica Moldova în perioada ianuarie 2009 – iunie 2012¹³.

Tabelul nr. 15
Date despre cauzele cu privire la maltratare, înregistrate
în perioada ianuarie 2009 – iunie 2012

Anul	Cauze înregistrate	Urmăriri penale pornite	% din cauzele înregistrate	Urmăriri penale încetate	% din urmărirea penale pornite	Cauze transmise în judecată	% din urmărirea penale pornite
2009	992	180	18%	75	42%	36	20%
2010	828	131	16%	72	55%	65	50%
2011	958	108	11%	92	85%	36	33%
01-06.2012	485	69	14%	44	64%	24	35%

Conform Raportului de activitate al Secției combatere tortură a Procuraturii Generale pentru primul semestru al anului 2012, din cele 485 de cauze înregistrate în această perioadă, 427 (88%) vizau comportamentul poliției criminale (214), al altor angajați ai Ministerului Afacerilor Interne (MAI) (192) sau al ofițerilor de urmărire penală (21). Celelalte cauze vizau comportamentul angajaților serviciului penitenciar (39), al procurorilor (6), al angajaților Ministerului Apărării (5) sau al altor persoane (8). Conform aceluiași raport, în 168 de cauze (35%), pretinsa maltratare a fost aplicată pentru a obține informații, în 96 de cauze (20%) – pentru a demonstra supremația, în 93 de cauze (19%) - pentru a pedepsi victima, în 86 de cauze (18%) forța excesivă a fost aplicată la reținere, iar în 42 de cauze (9%) – în scop de intimidare sau discriminare. Din aceste date reiese că maltratarea este cel mai des aplicată în Republica Moldova de către angajații MAI, iar scopul acesteia este de obicei de a obține informații, a intimida sau a sancționa. Cu adevărat, zece din cele 11 hotărâri CtEDO de mai sus vizau comportamentul polițiștilor, iar în majoritatea acestor cauze reclamanții au susținut că ei au fost maltratați pentru a-și recunoaște vina.

Potrivit interviuștilor, poliția recurgea la tortură deoarece era presată de indicatorii de performanță, pregătirea profesională a poliției este insuficientă, superiorii lor tolerau acest comportament, documentarea semnelor de maltratare era deficientă, cazurile de sancționare a polițiștilor erau extrem de rare și sancțiunile erau blânde, iar judecătorii admiteau cu ușurință probele obținute în urma torturii, chiar dacă existau plângeri în acest sens. Maltratarea

¹³ Informația din acest tabel a fost luată din Rapoartele de activitate ale Secției combatere tortură a Procuraturii Generale.

se mai datorează și practicilor care-și trag rădăcinile din sistemul sovietic, în care tortionarii beneficiau de o imunitate *de facto*.

Până în anul 2010, evaluarea performanțelor subdiviziunilor MAI se baza în cea mai mare parte pe indicatori statistici. Rata de descoperire a infracțiunilor era unul din cei mai importanți indicatori. La 6 decembrie 2010, Guvernul Republicii Moldova a aprobat Strategia de reformare a MAI (Hot. nr.1109). P. 39 al acestei Strategii prevede că evaluarea performanțelor va fi făcută în baza sondajelor de opinie, a analizei activității subdiviziunii și a informațiilor statistice. În mai 2010, MAI a elaborat reglementări interne noi cu privire la evaluarea performanțelor subdiviziunilor sale (Ordinul MAI nr. 164, din 26 mai 2010). Totuși, în toamna anului 2012, acestea încă nu erau aplicate.

Toate persoanele intervievate au declarat că pregătirea profesională a subdiviziunilor MAI responsabile de investigarea infracțiunilor este slabă. În primăvara anului 2011, în urma ridicării vârstei de pensionare,¹⁴ câteva sute dintre cei mai experimentați angajați ai MAI s-au concediat.

Câteva persoane intervievate care au activat anterior în procuratură sau poliție au declarat că în comisariatele de poliție nu se întâmplă nimic fără știrea comisarului sau a vice comisarului. Procurorii intervievați au declarat că nu au primit niciodată sesizări cu privire la maltratare de la superiorii polițiștilor acuzați de maltratare. Lipsa sesizărilor de la superiorii polițiștilor confirmă că superiorii tolerează maltratarile, deoarece ei cunosc foarte bine ce se întâmplă în comisariatele de poliție, iar procuratura primește anual câteva sute de plângeri cu privire la maltratarea din comisariatele de poliție. Pe de altă parte, nu sunt cunoscute cazuri când superiorii polițiștilor care au maltrat ar fi fost sancționați cu adevărat pentru admiterea neregulilor în subdiviziunile pe care le conduc. Din contra, potrivit unei investigații efectuate de un ziar de la Chișinău, peste câteva zile după evenimentele din aprilie 2009, șefii subdiviziunilor responsabile de gestionarea situației din centrul Chișinăului au fost sancționați disciplinar de către ministrul de interne, peste două zile sancțiunile au fost revocate, iar în iulie și august 2009 aceștia sunt decorați de către ministrul afacerilor interne.¹⁵ Această practică nu poate fi tolerată.

Obligația de a raporta despre aplicarea forței sau a armeei ar putea înlătura speculațiile cu privire la modul de aplicare a acestora și măsura în care aceasta a fost justificată. Legea cu privire la poliție (nr. 416, din 18 decembrie 1990) obligă polițiștii să informeze superiorii despre aplicarea forței sau a armeei doar în cazul rănirii sau decesului persoanei. Legea nu precizează dacă notificarea trebuie să fie făcută în scris. Drept consecință, în cazul în care polițistul nu consideră că persoana a fost rănită, conform legii, el nu are obligația de raportare. În cazul informării, superiorul este obligat să informeze procurorul (art. 14 alin. 5). Această situație nu este conformă standardelor privind prevenirea torturii.¹⁶ Procurorii au confirmat că sunt

¹⁴ Polițiștii aveau dreptul de a beneficia de o pensie specială după 20 de ani de vechime în muncă. Mărimea acesteia este comparabilă cu mărimea remunerării polițiștilor. Prin Legea nr. 56, din 9 iunie 2011, această vârstă a fost majorată până la 25 de ani. Mulți dintre angajații MAI care, până la această lege, aveau dreptul să beneficieze de pensie au preferat să se pensioneze.

¹⁵ <http://www.timpul.md/articol/papuc-a-dat-premii-pentru-%E2%80%9Ecoridorul-mortii%E2%80%9D-8869.html>.

¹⁶ Eric SVANIDZE, Raportul pe țară, Moldova, Combaterea rețelilor tratamente și a impunității și investigarea eficientă a rețelilor tratamente, Chișinău 2009, p. 42.

informați destul de rar despre aplicarea forței de către poliție, iar avocații au declarat că, de obicei, rapoartele polițiștilor cu privire la incident apar după depunerea plângerii cu privire la maltratare. La 26 octombrie 2011, ministrul afacerilor interne a emis Dispoziția nr. 11/3966, prin care a interzis discuțiile cu persoana reținută până la comunicarea verbală a drepturilor ei și a obligat polițiștii să întocmească un raport scris cu privire la fiecare reținere, în care să indice ora reținerii, dacă a fost aplicată forța la reținere și să descrie leziunile observate. Acest raport trebuie anexat la dosarul penal sau contravențional. În anul 2012, avocații intervievați nu au văzut astfel de rapoarte în dosarele penale, ceea ce confirmă că Dispoziția nr. 11/3966 încă nu se execută. În primăvara anului 2012, Guvernul a aprobat și a transmis Parlamentului proiectul de Lege cu privire la activitatea poliției și statutul polițistului. Cu regret, acest proiect de lege nu se referă în genere la obligația de raportare despre aplicarea forței.

Documentarea semnelor de maltratare a constituit mereu un subiect de discuții în Republica Moldova. În hotărârile *Pruneanu și Petru Roșca*, CtEDO a constatat că la internarea în centrul de detenție al poliției (IDP) reclamanții nu au fost examinați dacă au leziuni corporale, iar în cauza *Levința* examinarea a fost superficială. Din 2006, examinarea persoanelor reținute la internarea în IDP se face de către un felcer, care, potrivit statelor, există în toate IDP-urile. Totuși avocații intervievați au susținut că deseori examinarea de către felceri a leziunilor se rezuma la chestionarea persoanelor internate și la descrierea sumară a leziunilor evidente. Unii intervievați au susținut că, atât timp cât felcerii sunt angajați ai MAI, ei nu vor fi cointeresați să documenteze adecvat maltratarea. Guvernul a recunoscut că aceasta este o problemă și, prin p. 18 al Planului Național de Acțiuni în Domeniul Drepturilor Omului pentru perioada 2011-2014 (Hot. Parlamentului nr. 90, din 12 mai 2011) (PNADO), s-a angajat să transfere IDP-urile din subordinea MAI în subordinea Ministerului Justiției până în anul 2014. Totuși, în Raportul pentru anul 2011 cu privire la implementarea PNADO, se menționează că, din cauza faptului că IDP-urile se află în sediile poliției, acestea nu pot fi transmise Ministerului Justiției până la construcția caselor de arest. Până în septembrie 2012, construcția caselor de arest încă nu a început, iar surse financiare în acest sens se pare că nu au fost alocate. Este greu de imaginat că schimbarea subordonării administrative a IDP-urilor nu poate fi făcută în situația actuală. Se pare că problema reală constă în reticența Ministerului Justiției de a prelua IDP-urile, din cauza condițiilor proaste de detenție din acestea. Pe de altă parte, pentru a fortifica poziția persoanei maltratate, prin Legea nr. 66, din 5 aprilie 2012 (în vigoare din 27 octombrie 2012) a fost completat art. 64 CPP cu dreptul persoanei reținute la asistență medicală independentă.

Documentarea adecvată a leziunilor la internarea în IDP nu va înlătura toate riscurile de maltratare. În cauza *Pruneanu și Pădureț*, de exemplu, reclamanții au fost maltratați în perioada de la reținerea efectivă și până la internarea în IDP. În practică, nicio persoană nu este admisă în IDP fără procesul-verbal de reținere, care poate fi întocmit doar peste câteva ore de la reținerea de facto.¹⁷ Toți avocații intervievați au declarat că, de la aducerea în comisarariat și până la sosirea lor, clienții lor se aflau în birourile poliției criminale sau ale ofițerilor de urmărire penală, iar, deși legea nu permite acest fapt, cu aceștia s-au purtat convorbiri în

¹⁷ Art. 167 alin. 2 CPP cere ca procesul-verbal de reținere să fie întocmit în prezenta unui avocat, în termen de cel mult trei ore de la reținerea de facto.

vederea recunoașterii vinovăției. Această practică urmează a fi eradicată, iar toate persoanele aduse în comisariat pentru a fi reținute urmează a fi duse direct în IDP, iar documentarea reținerii urmează a fi făcută ulterior.

În hotărârea *Colibaba*, CtEDO a criticat modul în care un medic legist a examinat maltrătarile (polițiștii acuzați de maltratare au fost prezenți la examinarea medicală) și calitatea concluziei acestui medic. În hotărârea *Ghimp ș.a.* (30 octombrie 2012), CtEDO a criticat dur comportamentul medicilor legiști. De obicei, experții dădeau concluzii în baza documentelor medicale primare,¹⁸ fără a examina persoana care pretindea că a fost maltratată. Acest fapt este deosebit de straniu, având în vedere că persoana ar putea furniza informații valoroase pentru o concluzie cât mai exactă. Într-adevăr, în majoritatea concluziilor date până în anul 2011, experții menționau că leziunile puteau fi cauzate atât potrivit versiunii persoanei maltratate, cât și potrivit versiunii polițiștilor, ceea ce știrbea substanțial din poziția acuzării. În perioada ianuarie 2011 – decembrie 2012, UNDP a implementat un proiect de EUR 1 mil. cu scopul fortificării capacității medicilor legiști din Republica Moldova. În cadrul proiectului au fost evaluate capacitățile sistemului de expertiză legală din țară, medicii legiști au fost instruiți și a fost procurat echipament pentru ei. Este devreme de a evalua acum impactul acestui proiect.

Pentru a combate tortura, în anul 2012 UNDP, a donat MAI 44 de seturi de echipament de supraveghere video. Până la sfârșitul lunii septembrie 2012, acesta urma a fi instalat în toate IDP-urile din țară. Aceasta reprezintă un pas important în combaterea maltratării.

Investigarea ineficienței a maltrătarilor și sancțiunile blânde pentru maltratare în ultimii ani generau percepția că maltratarea rămâne nepedepsită în Republica Moldova. Acestea vor fi examinate în subcapitolele de mai jos.

Numărul cauzelor de maltratare înregistrate confirmă că tortura mai persistă în Republica Moldova. În perioada anilor 2009-2011, numărul cauzelor de maltratare înregistrate a rămas la același nivel (a se vedea tabelul nr. 15). În anul 2011, procuratura a înregistrat 958 de cauze, ceea ce este cu doar 34 de cereri (3%) mai puțin decât în anul 2009, când câteva sute de persoane au fost abuzate de poliție în urma evenimentelor din aprilie. În prima jumătate a anului 2012, au fost înregistrate 485 de cauze, ceea ce este chiar mai mult decât în prima jumătate a anului 2011 (479). Avocații intervievați au susținut că, în anul 2012, cazurile de abuzare a clienților lor de către poliție au fost mai rare decât cu câțiva ani în urmă. Totuși, asemenea cazuri aveau loc, mai ales în regiunile îndepărtate de Chișinău. Numărul constant de cauze înregistrate în anii 2009-2011 ar putea fi explicat prin faptul că, începând cu anul 2010, s-a îmbunătățit modul de înregistrare a cauzelor de maltratare, până în anul 2009 multe persoane maltratate nu sesizau procuratura, dar și prin depunerea plângerilor vădit nefondate.

Legislația Republicii Moldova nu prevede interdicția de a continua detenția persoanei în centrul de detenție în care ea pretinde că a fost maltratată de către exponenți ai

¹⁸ Conform art. 143 alin. 1 CPP, gradul și caracterul leziunilor corporale pot fi stabilite doar prin expertiză. Conform art. 279 CPP, în redacția de până la 27 octombrie 2012, expertiza putea fi dispusă abia după pornirea urmăririi penale. Din acest motiv, după primirea plângerii, procurorul ordona examinarea de către un medic a persoanei care pretindea că este maltratată. În urma examinării, acesta emitea o „concluzie”. După pornirea urmăririi penale, în baza acestei concluzii, se întocmea „raportul de expertiză”.

autorităților. Totuși, prin hotărârea Plenului nr. 8, din 30 octombrie 2010, CSJ a explicat în p. 16.5 că, „dacă în urma examenului medical se confirmă urme de maltratare, procurorul sau instanța vor lua măsuri pentru a scoate persoana din condițiile în care a fost deținută (se va pune în discuție necesitatea continuării deținerii în arest preventiv, transferarea în altă instituție penitenciară)”. Nu au fost constatate cazuri în care această recomandare să fi fost aplicată, însă, conform regulii generale, o persoană nu poate fi deținută în IDP mai mult de 72 de ore. Oricum, această situație ar putea să existe în cazul maltratării în penitenciare sau returnării persoanei în IDP la solicitarea organului de urmărire penală.

6.3.1.2 Investigarea defectuoasă a deceselor și a maltratării

Din cele 19 cauze în care Republica Moldova nu și-a onorat obligația procedurală, în 16 cauze este vorba de investigarea defectuoasă a maltratărilor. Acestea sunt următoarele: *Corsacov* (04/04/2006) §§ 68-76; *Boicenco* (11/07/2006) §§ 120-127; *Pruneanu* (16/01/2007) §§ 39-64; *Colibaba* (23/10/2007) §§ 52-55; *Stepuleac* (06/11/2007) §§ 60-65; *Victor Savițchi* (17/06/2008) § 68; *Levința* (16/12/2008) §§ 76-84; *Breabin* (07/04/2009) §§ 53-56; *Gurgurov* (16/06/2009) §§ 63-70; *Buzilov* (23/06/2009) §§ 23-33; *Petru Roșca* (06/10/2009) §§ 43-50; *Valeriu și Nicolae Roșca* (20/10/2009) §§ 65-70; *Pădureș* (05/01/2010) §§ 62-69; *Parnov* (13/07/2010) §§ 32-35; *Popa* (21/09/2010) §§ 40-45 și *Mătășaru și Savițchi* (02/11/2010) §§ 79-95. În alte trei cauze (*Răilean* (05/01/2010) §§ 25-35; *Iorga* (23/03/2010) §§ 24-37; și *Anușca* (18/05/2010) §§ 31-45) au fost investigate defectuos decesele. Prima hotărâre în care a fost constatată neonorarea obligației procedurale este *Corsacov*, din 4 aprilie 2006.

În Republica Moldova toate cauzele de maltratare sunt investigate de procurori, și nu de către poliție. Chiar și așa, CtEDO a constatat că obligația procedurală nu a fost onorată atât în ceea ce privește competența organului care a investigat cauza, cât și în ceea ce privește independența sau imparțialitatea acestuia, deplinătatea și promptitudinea investigației și implicarea victimei.

a) Competența organului care investighează cauza

În cauzele *Răilean* și *Mătășaru și Savițchi*, CtEDO a criticat investigarea maltratărilor în cadrul unor proceduri (art. 274 CPP) care nu permiteau acumularea tuturor probelor necesare.¹⁹ În cauza *Levința*, plângerea de maltratare nu a fost examinată pe motiv că ea nu a fost depusă de către reclamanti, ci de către avocații lor. Tot în cauza *Levința* o plângere cu privire la maltratare nu a fost examinată de către procuror pe motiv că aceasta a fost depusă după ce dosarul penal a fost transmis pentru examinare în instanța de judecată.

Cifrele din tabelul nr. 15 confirmă că în anii 2009 – 2011 mai mult de 80% din cauzele privind maltratarea s-au finalizat cu ordonanță de neîncepere a urmăririi penale, adică au fost examinate în temeiul art. 274 CPP. Potrivit unei practici bine stabilite, inițial procurorii verificau minuțios circumstanțele și, dacă se convingeau că cauza este întemeiată, porneau urmărirea penală și repetau acțiunile procesuale. Această practică ducea deseori la dispariția probelor importante, iar în cele mai multe cazuri urmărirea penală nu era pornită nicio dată. Este de înțeles că unele plângeri ar putea fi fantasmagorice sau vădit abuzive. Totuși

¹⁹ Conform art. 279 CPP, în redacția de până la 27 octombrie 2012, până la emiterea ordonanței de pornire a urmăririi penale, puteau fi acumulate probe doar prin intermediul cercetării la fața locului și al percheziției corporale.

este puțin probabil ca acestea să reprezinte mai mult de 80% din cazuri. În fapt, procurorii moldoveni sunt reticenți cu privire la pornirea urmăririi penale, aparent, din cauza evidenței stricte a urmăririlor penale pornite și a indicatorilor de performanță bazați, inter alia, pe procentajul urmăririlor penale transmise în instanță.

În pofida hotărârilor *Răilean și Mătășaru și Savițchi*, practica examinării maltratărilor merituoase conform art. 274 CPP a continuat și după ianuarie 2010, când a fost adoptată hotărârea *Răilean*. Prin Legea nr. 66, din 5 aprilie 2012, a fost modificat art. 279 CPP în sensul extinderii acțiunilor procesuale care pot fi efectuate până la pornirea urmăririi penale. Astfel, începând cu 27 octombrie 2012, după înregistrarea cauzei, pot fi efectuate toate acțiunile procesuale cu excepția celor pentru care este nevoie de autorizarea judecătorului de instrucție.²⁰ Deși modificarea art. 279 CPP ar putea atenua problema existentă, ea nu o soluționează definitiv.

Aspectele criticate în hotărârea *Levința* par să fie izolate. CPP nu a cerut niciodată existența unei plângeri pentru pornirea investigației cu privire la maltratare. Acest fapt este confirmat și de datele statistice. Conform Raportului de activitate pentru anul 2011 al Secției combatere tortură, în anul 2011, procurorii s-au autosesizat în 241 (25%) din cele 958 de cauze cu privire la maltratare înregistrate. Obligația de autosesizare reiese și din p.10.2 al hotărârii Plenului nr. 8, din 30 octombrie 2009, care cere judecătorilor și procurorilor, în cazul declarațiilor de maltratare sau al depistării semnelor vizibile de maltratare, să întrebe persoana dacă a fost maltrată, să clarifice originea și circumstanțele în care au fost cauzate leziunile și să dispună examinarea medicală a persoanei. Sunt dese și cazurile în care persoana pretinde la faza judecării cauzei că a fost maltrată la faza urmăririi penale. În aceste cazuri, de obicei, judecătorii le cer procurorilor să investigheze cazul și să-i informeze despre rezultatul investigației. Pe de altă parte, prin Ordinul comun al MAI și al Ministerului Sănătății nr. 372/388, din 3 noiembrie 2009, personalul medical a fost obligat să informeze procuratura despre orice caz de adresare pentru asistență medicală ca urmare a acțiunilor organelor de drept.

b) Independența și imparțialitatea

În hotărârea *Boicenco*, CtEDO a criticat faptul că maltratarea a fost investigată de către procurorul responsabil de urmărirea penală împotriva reclamantului, în hotărârea *Gurgurov* independența procuraturii a fost îndoielnică deoarece procuratura și-a exprimat opinia la începutul investigației și a încercat să exercite presiuni asupra avocatului, iar în hotărârea *Mătășaru și Savițchi*, cerința de imparțialitate nu a fost respectată, deoarece, deși procurorul ierarhic superior a constatat că existau aparențe că procuratura care examina cauza putea fi parțială și cauza a fost deferită unei alte procuraturi, peste opt luni cauza a fost restituită procuraturii în privința căreia existau dubii în ceea ce privește imparțialitatea.

Ca urmare a hotărârii *Boicenco*, la 19 noiembrie 2007, PG a emis ordinul nr. 261/11. Prin acesta, procurorii teritoriali au fost obligați să desemneze un procuror special care să întreprindă măsuri urgente în vederea investigării cauzelor de maltratare. După pornirea urmăririi penale, cauzele penale urmau a fi transmise pentru investigare, în funcție de

²⁰ În Republica Moldova, interceptarea comunicărilor sau perchezițiile trebuie autorizate de judecătorul de instrucție.

competența teritorială, Procuraturii Militare, Procuraturii UTA Găgăuzia, Procuraturii Bălți sau Procuraturii Cahul. La 30 octombrie 2009, Plenul CSJ a adoptat hotărârea nr. 8. P. 16.2 al acestei hotărâri menționează că plângerea de maltratare nu poate fi investigată de procurorul responsabil de cauza pornită împotriva persoanei care pretinde că a fost maltrată.

Prin hotărârea Parlamentului nr. 77, din 4 mai 2010, a fost aprobată noua structură a Procuraturii Generale, care prevedea crearea Secției combatere tortură. Acesta activează începând cu 24 mai 2010. Conform Regulamentului Procuraturii Generale, această secție organizează și coordonează activitatea subdiviziunilor procuraturii în domeniul combaterii torturii, verifică respectarea legislației în cadrul investigării maltratărilor, în baza ordinului PG efectuează urmărirea penală, analizează starea de fapt și generalizează practica privind investigarea maltratărilor, precum și acordă asistență practică și metodologică procurorilor la investigarea maltratărilor. Prin ordinul PG nr. 90/8, din 2 noiembrie 2010, a fost abrogat ordinul nr. 261/11, iar procurorii teritoriali au fost obligați să desemneze un procuror care să investigheze cauzele de maltratare. Acesta nu poate fi procurorul care are tangență cu activitatea colaboratorilor MAI. Ultima condiție nu este respectată mereu, din cauza numărului redus de procurori în multe procuraturi de sector. Prin același ordin, procurorii au fost obligați să informeze, în termen de 24 de ore, Secția combatere tortură despre parvenirea oricărei sesizări cu privire la maltratare. În august 2012, în Secția combatere tortură activau patru procurori. Ei efectuau urmărirea penală în patru cauze și supravegheau investigarea celorlalte cauze de maltratare. Deși mecanismul instituit prin ordinul nr. 90/8 are scopul de a exclude situația care a avut loc în hotărârea *Boicenco*, societatea moldovenească nu are deplină încredere în sistemul procuraturii. Această percepție este susținută de imaginea procurorilor în societate, care s-a format de mulți ani, și de faptul că numărul procurorilor în subdiviziunile procuraturii este mic, ceea ce poate determina o reticență a procurorilor antitortură în investigarea eficientă a cauzelor de tortură în detrimentul investigațiilor colegilor lor. Din acest motiv, experți străini au recomandat crearea unui organ independent de investigare a tuturor plângerilor împotriva organelor de forță.²¹

Hotărârile *Gurgurov* și *Mătăsaru* și *Savițchi* se referă la situații foarte specifice, care nu par să releve probleme sistemice. Totuși urmează a fi menționat că, după hotărârea CtEDO în cauza *Mătăsaru* și *Savițchi*, investigația a continuat să fie efectuată de către procuratura în privința căreia existau suspiciuni de parțialitate. Solicitățile reclamantului de a transmite cauza spre examinare unei alte procuraturi au fost respinse de către Procuratura mun. Chișinău.

c) *Deplinătatea investigației*

În cauzele *Corsacov* și *Stepuleac*, CtEDO a criticat neinvestigarea de către procuratură a amenințărilor cu executarea și, respectiv, a intimidării psihologice. Se pare că, în cauzele *Levința* și *Boicenco*, plângerile cu privire la maltratare au fost respinse fără a fi efectuată o investigație. În cauza *Pădureț*, investigația a fost declanșată doar în privința a două din cele trei persoane acuzate de maltratare, iar în cauza *Pruneanu*, procurorul nu a dispus examinarea imediată a reclamantului de către un medic, deși leziunile corporale erau evidente.

²¹ Eric SVANIDZE, Raportul pe țară, Moldova, Combaterea relelor tratamente și a impunității și investigarea eficientă a relelor tratamente, Chișinău 2009, p. 60; Raportul Amnesty International „O problemă nerezolvată, combaterea torturii și a relelor tratamente în Republica Moldova”, 2012, p. 15.

În cauzele *Gurgurov* și *Parnov*, procurorii nu le-au adresat medicilor întrebări cu privire la originea leziunilor de pe corpul reclamantilor, iar în cauzele *Corsacov*, *Colibaba*, *Pruneanu* și *Gurgurov* aceștia au ignorat leziunile corporale și concluziile medicilor. În cauza *Victor Savițchi*, procurorul și judecătorul nu au examinat înregistrarea video ce confirma aplicarea excesivă a forței, iar în cauza *Răilean* persoana suspectată de accidentarea mortală a unei persoane nu a fost pusă sub înavuire niciodată. Aceste carențe nu pot fi explicate decât prin neglijența gravă sau rea-credința procurorilor. Rea-credința procurorului a fost menționată expres de către CtEDO în hotărârea *Gurgurov* (§ 69). În pofida acestor abateri grave, se pare că nu au fost întreprinse măsuri de responsabilizare a procurorilor responsabili de aceste dosare. Acest fapt ar putea fi explicat prin perioada lungă timp de la decizia procurorilor până la hotărârea CtEDO și prin faptul că multe decizii ale procurorilor au fost menținute de către judecătorii de instrucție. Totuși numărul mare de abateri atât de serioase ar putea releva fie lipsa de disciplină și de pregătire profesională în organele procuraturii, fie, și mai grav, reticența procurorilor de a investiga tortionarii.

În cauza *Colibaba*, judecătorul și procurorul au refuzat nejustificat de a permite examinarea reclamantului de către un medic la alegere, pentru a documenta leziunile corporale. În aprilie 2006, art. 187 alin.2 CPP prevedea obligația administrației centrului de detenție să asigure accesul arestatului la asistență medicală independentă. Totuși, din cauza că acest drept nu era prevăzut în art. 64 (drepturile bănuțului) și art. 66 (drepturile învinutului) CPP, art. 187 era interpretat ca impunând obligația de a asigura accesul doar în cazul autorizării acestui fapt de către organul de urmărire penală. În practică, accesul arestatului la asistența medicală independentă avea loc foarte rar. Prin Legea nr. 66, art. 64 și 66 ale CPP au fost completate cu dreptul de a avea acces la examinare medicală independentă după reținere. Acest drept nu este condiționat de permisiunea organului de urmărire penală. Noile modificări în CPP exclud situația constatată în hotărârea *Colibaba*.

În multe hotărâri, CtEDO a constatat că procurorii nu au examinat cauza meticolos sau sub toate aspectele. Astfel, în cauza *Boicenco*, deși se pretindea că reclamantul se afla în stare gravă, procurorul nu a examinat fișa medicală a reclamantului și nici nu a interogat medicii care tratau reclamantul. În cauzele *Buzilov* și *Parnov*, procurorul a dispus neînceperea urmăririi penale doar în baza declarațiilor polițistilor, iar în cauzele *Victor Savițchi* și *Gurgurov*, procurorii au ignorat declarațiile reclamantilor și ale martorilor care confirmau maltratarea. În cauzele *Pruneanu*, *Breabin* și *Buzilov*, nu au fost audiați toți martorii oculari, în cauza *Răilean*, nu a fost audiată persoana cheie în dosar, care se presupunea că a condus automobilul care a accidentat mortal fiul reclamantului, iar în cauza *Mătășaru și Savițchi*, nu a fost audiată persoana care a fost cauza altercației. În cauzele *Gurgurov*, *Buzilov* și *Mătășaru și Savițchi*, nu a fost efectuată prezentarea spre recunoaștere și confruntarea, deși reclamantii declarau că pot identifica agresorii, iar în cauza *Petru Roșca*, chiar dacă un judecător de instrucție a anulat o ordonanță anterioară, ulterior, procurorul a emis o decizie similară fără a înlătura carențele menționate de judecătorul de instrucție. Omissionile de mai sus ar putea scoate în vileag o pregătire profesională insuficientă a procurorilor.

La 27 noiembrie 2007, Colegiul procuraturii a adoptat hotărârea nr. 30/4, „privind starea respectării de către organele de urmărire penală a drepturilor și libertăților persoanelor

află sub urmărire penală, prin prisma jurisprudenței CEDO, în vederea prevenirii și evitării cazurilor de tortură, suferințele fizice sau lezări a demnității omului”. În această hotărâre, Colegiul a apreciat situația în acest domeniu drept „alarmantă”, iar activitatea procurorilor „nu pe deplin satisfăcătoare”. Colegiul a atenționat nouă procuraturi asupra abaterilor depistate și a propus destituirea procurorului orașului Comrat. De asemenea, Colegiul a indicat chestionarea amănunțită a persoanelor despre pretinsa maltratare, examinarea imediată a locului incidentului, examinarea registrelor din comisariate și chestionarea persoanelor deținute în aceeași cameră, numirea examinărilor medico-legale și ridicarea tuturor materialelor de la poliție care puteau avea legătură cu incidentul. La 29 octombrie 2008, Colegiul procuraturii a adoptat hotărârea nr. 25/4, în care a constatat că nivelul de respectare a interdicției de a aplica tortura a rămas același și a cerut procurorilor să intensifice eforturile în acest domeniu. Cu regret, măsurile recomandate prin hotărârea nr. 30/4 nu au fost respectate la investigarea maltratărilor din aprilie 2009.

Aparent, în anul 2007, Procuratura Generală a elaborat Recomandări metodice „privind depistarea, contracararea și combaterea cauzelor despre tortură, pedepselor sau tratamentelor inumane ori degradante în procesul înlăptuirii justiției”. Aceste recomandări reprezintă o descriere sumară a standardelor CtEDO în domeniul investigării maltratărilor. Recomandările par învechite și, după hotărârea nr. 30/4 a Colegiului procuraturii, sunt de o relevanță limitată. Se pare că, în anul 2008, Procuratura Generală a elaborat un îndrumar privind metoda și tactica de investigare a cazurilor de tortură, care este un document preponderent teoretic și conține recomandările din hotărârea nr. 30/4. La 30 octombrie 2010, în scopul îndrumării judecătorilor și procurorilor, Plenul CSJ a adoptat hotărârea nr. 8, care se referă în mare parte la modul de investigare a cauzelor de maltratare și reiterează standardele CtEDO în domeniul investigării maltratărilor. CSJ încă nu a evaluat impactul acestei hotărâri.

Art. 3 CEDO a fost subiectul celor mai multe seminare pentru judecători și procurori în domeniul CEDO. În anul 2010, la INJ au fost organizate 11 seminare de acest gen, iar în 2011 – 23. Atât judecătorii, cât și procurorii au menționat că dispun de suficientă informație despre CEDO pentru a o aplica direct.

În pofida eforturilor considerabile ale Procuraturii Generale și ale CSJ de a asista procurorii la investigarea maltratărilor, calitatea investigațiilor rămâne a fi insuficientă. Avocații și judecătorii intervievați au declarat că este proastă calitatea ordonanțelor procurorilor și că, deși ordonanțele sunt mai voluminoase decât cu câțiva ani în urmă, deseori se creează impresia că procurorii nu pot motiva sau nu depun deliberat eforturi pentru a-și motiva ordonanțele. În general, carențele menționate în hotărârile CtEDO se regăsesc în multe investigații. Multe ordonanțe ale procurorilor sunt anulate de către judecătorii de instrucție, controlul prevăzut de art. 2991 CPP²² pare a fi o simplă formalitate, iar după anularea ordonanței de către judecător, deseori, procurorii nu remediază carențele indicate în hotărârea judecătorească. Astfel, conform Raportului anual statistic, în anul 2011, la judecătorii de instrucție au fost depuse 2,243 de plângeri împotriva acțiunilor organului de urmărire penală, dintre care 792 (35%) de către partea vătămată. 35% din totalul plângerilor examinate au fost admise.

²² Conform art. 2991 CPP, orice ordonanță a procurorului trebuie contestată la procurorul ierarhic superior și abia ulterior la judecătorul de instrucție.

Deficiența investigațiilor cu privire la maltratare a fost confirmată în anul 2009 și de către CPT.²³ Calitatea proastă a investigațiilor este confirmată implicit și de procentul mic al cauzelor în care este dispusă urmărirea penală, procentajul ridicat al achitărilor²⁴, perioada îndelungată de efectuare a investigațiilor²⁵ și calitatea insuficientă a prestației procurorilor în alte tipuri de proceduri, cum ar fi, de exemplu, cele cu privire la arestare.

Completarea în anul 2008 a CPP cu prevederea potrivit căreia sarcina probațiunii neaplicării maltratării îi revine autorităților (art. 10 alin. 31) nu a produs schimbări simțitoare, deoarece deseori procurorii nu constată existența leziunilor sau consideră că această sarcină a fost onorată.

d) Celeritatea investigației

CtEDO a criticat examinarea medicală întârziată a reclamantului pentru a documenta leziunile, pornirea întârziată a urmăririi penale și durata prea lungă a investigației. Examinarea medicală întârziată a fost constatată în cauzele *Pădureț* (trei zile), *Valeriu și Nicolae Roșca* (patru zile), *Gurgurov* (șapte zile) și *Parnov* (opt zile). În cauzele de mai sus, examinarea întârziată de către medic s-a datorat în principal reacției întârziate a procurorilor sau neexecutării de către poliție a indicațiilor procurorului.²⁶ Procurorii au fost instruiți să dispună examinarea imediată de către un medic legist a persoanei care pretinde că a fost maltrată. În ultima perioadă, nu au fost constatate abateri serioase în acest domeniu. În același timp, prin modificările introduse prin Legea nr. 66 în art. 64 și art. 66 CPP, începând cu 27 octombrie 2012, în CPP a apărut dreptul la examinarea de către un medic independent de la momentul reținerii. Totuși modificările la CPP nu pot înlătura totalmente problema, deoarece găsirea unui medic independent care ar dori să vină într-un centru de detenție poate dura câteva zile, unele persoane nu pot plăti un medic independent, iar accesul acestora în centrele de detenție ar putea fi refuzat.²⁷

În patru cauze, CtEDO a criticat pornirea întârziată a urmăririi penale. În cauza *Răilean*, urmărirea penală a fost pornită peste nouă zile, în cauza *Valeriu și Nicolae Roșca*, peste o lună, în cauza *Pădureț*, peste două luni și 12 zile, iar în cauza *Breabin*, peste un an. În toate aceste cauze, procuratura a fost sesizată până la pornirea urmăririi penale și a întreprins anumite acțiuni. Totuși, probele obținute astfel, conform legislației naționale, nu erau considerate valabile pentru o cauză penală, deoarece au fost obținute până la emiterea ordonanței de pornire a urmăririi penale. Prin Legea nr. 66 a fost modificat CPP (art. 279 alin.1) și a fost

²³ A se vedea <http://www.cpt.coe.int/documents/mda/2009-37-inf-eng.pdf>, para. 50-67.

²⁴ În anul 2011, judecătorii au examinat 10,088 de cauze penale. Conform Raportului de activitate al Procuraturii pentru anul 2011, doar 184 din aceste cauze (1.8%) s-au finalizat cu sentințe de achitare. În 63% din cauzele de maltratare examinate de instanțele judecătorești în anul 2011 au fost emise sentințe de achitare.

²⁵ Ex. În cauzele *Gurgurov* și *Parnov*, după hotărârea CtEDO, procedurile au fost redeschise. Peste mai mult de doi ani de la redeschiderea acestora, urmărirea penală era încă pendinte la procuratură. Pentru mai multe detalii în acest sens a se vedea Subcapitolul 5.3.1.1 al Raportului. În ceea ce privește durata investigațiilor, a se vedea, de asemenea, subcapitolul următor.

²⁶ Conform unei practici stabilite, escortarea deținuților la medicii legiști este făcută de către angajații centrului de detenție. În cele patru cauze cu privire la maltratare, escortarea a fost efectuată de către poliție.

²⁷ Până în anul 2012, accesul persoanelor străine în IDP era interzis. În aprilie 2009, accesul în IDP a fost refuzat chiar și reprezentanților ombudsmanului, deși legea prevede dreptul acestora de a intra nestingherit în orice centru de detenție.

permisă acumularea probelor valabile pentru o cauză penală și până la ordonanța de pornire a urmăririi penale.

Durata totală a investigației a generat criticile CtEDO în cinci cauze. În cauza *Corsacov* investigarea a durat mai mult de trei ani, în cauza *Anușca* – trei ani și șapte luni, în cauza *Mătăsaru și Savițchi* – patru ani, în cauza *Răilean* – mai mult de cinci ani, în cauza *Pădureț* – aproape șase ani, iar în cauza *Iorga*, deși era vorba de măsuri urgente, autopsia și examinarea probelor de la locul incidentului au avut loc peste șase luni. În trei dintre aceste cauze, tergiversările s-au datorat încetării investigațiilor și redeschiderii ulterioare a investigațiilor pe motiv că încetarea nu a fost justificată. Astfel, în cauza *Corsacov*, investigația a fost redeschisă de cel puțin 12 ori, iar în cauza *Mătăsaru și Savițchi*, de câteva ori. În cauza *Pădureț*, întârzierea s-a datorat încetării urmăririi penale, precum și examinării îndelungate a cauzei în instanța de judecată.

Încetarea frecventă a urmăririlor penale de maltratare a fost examinată în contextul deplinătății investigației. Această problemă mai este actuală în Republica Moldova. Astfel, în anul 2011, procuratura a pornit 108 urmăririi penale și a încetat 92 (85%). Conform Raportului de activitate pentru anul 2011 a Secției combaterii torturii, în anul 2011, au fost anulate 50 de ordonanțe de refuz în pornirea urmăririi penale, iar în 98 de cazuri a fost solicitată anularea acestor ordonanțe de către procurorii ierarhic superiori. Această statistică este alarmantă.

Se pare că nici judecătorii și nici procurorii nu tratează cu prioritate cauzele de maltratare. Durata examinării acestor categorii de cauze în instanța de judecată rămâne a fi o problemă. La 31 decembrie 2011, majoritatea cauzelor transmise în judecată în anii 2009-2011 erau încă pendinte. Astfel, din cele 137 de cauze transmise în instanța de judecată, în anul 2011 au fost examinate doar 43. Asemenea întârzieri nu sunt caracteristice pentru sistemul de drept din Republica Moldova (pentru detalii, a se vedea subcapitolul 6.3.3). În cauzele privind evenimentele din aprilie 2009 se pare că mulți judecători și procurori așteptau soluționarea crizei politice din Republica Moldova (alegerea Președintelui țării),²⁸ fapt ce trezește dubii în ceea ce privește independența procurorilor și judecătorilor în general.

e) Implicarea victimei

În cinci hotărâri, CtEDO a constatat că victima nu a fost implicată suficient în procesul de investigare. Astfel, în cauzele *Iorga* și *Anușca*, organul de urmărire penală nu a recunoscut părinților defunctului vreun statut procesual. Fără acesta ei nu aveau drepturi în cadrul procedurilor penale. În cauzele *Pădureț*, *Iorga*, *Anușca* și *Mătăsaru și Savițchi*, reclamanții nu au fost informați despre derularea urmăririi penale, iar în cauza *Anușca*, informarea despre încetarea urmăririi penale a fost făcută cu întârziere de o lună. În cauza *Mătăsaru și Savițchi*, procurorul nu a informat reclamantul despre numirea expertizei și punerea sub învinuire a suspectilor și revocarea ulterioară a acuzațiilor și a refuzat accesul la unele materiale ale urmăririi penale, inclusiv la cele întocmite cu participarea reclamantului. Pe de altă parte, în cauza *Iorga*, plângerea împotriva ordonanței de clasare a urmăririi penale a fost examinată de către judecătorul de instrucție în lipsa reclamantului.

²⁸ Până la schimbarea Guvernului de la Chișinău în anul 2009, multe dintre persoanele acuzate de maltratare erau polițiști de rang înalt din MAI. Mai mult de 12 luni Parlamentul nu a putut alege Președintele țării și exista pericolul alegerilor anticipate.

Nerecunoașterea calității procesuale în cauzele *Iorga* și *Anușca* pare să fie o banală greșeală a organului de urmărire penală. Examinarea plângerii în lipsa reclamantului în cauza *Iorga* se pare că se datorează sistemului de citare. Acest aspect a fost examinat în subcapitolul ce vizează citarea judecătorească.

Informarea întârziată despre încetarea urmăririi penale în cauza *Anușca* pare să releve o problemă sistemică. Avocații intervievați au declarat că fie nu primesc ordonanțele de încetare a urmăririi penale, fie le primesc cu întârzieri de câteva săptămâni sau chiar luni. Procurorii susțin că acest fapt se datorează calității proaste a serviciilor poștale. Deși calitatea serviciilor poștale reprezintă o problemă în Republica Moldova, aceasta nu poate explica primirea cu întârzieri atât de mari a corespondenței sau nelivrarea unui număr atât de mare de scrisori poștale. Se pare că întârzierea se datorează, într-o oarecare măsură, fluxului defectuos al documentelor în procuratură și semnării de către procurori a ordonanțelor cu o dată anterioară.

Celelalte abateri constatate de CtEDO se datorează prevederilor legislative existente în Republica Moldova și mentalității procurorilor. Art. 212 CPP se referă la confidențialitatea urmăririi penale, iar autoritățile interpretează această normă ca interzicând terților accesul la orice informații despre urmărirea penală²⁹, inclusiv victimei. Divulgarea acestei informații de către organul de urmărire penală constituie infracțiune prevăzută de art. 315 Cod penal și se sancționează cu închisoare pe un termen de până la trei ani. Procurorii au declarat că art. 212 CPP nu le permite informarea periodică a victimelor despre derularea urmăririi penale. CPP nu prevede nici dreptul victimei de a solicita informații despre derularea urmăririi penale. Prin urmare, CPP urmează a fi modificat în vederea conformării cu standardele CtEDO, iar procurorii urmează a fi instruiți în domeniul implicării victimei în investigarea maltratărilor.

6.3.1.3 Sancționarea prea blândă pentru maltratare

În hotărârile *Valeriu și Nicolae Roșca* (20/10/2009) §§ 71-75 și *Pădureț* (05/01/2010) §§ 70-77, CtEDO a constatat că, din cauza neaplicării sancțiunilor sau aplicării unor sancțiuni prea blânde pentru tortură, nu a fost onorată obligația de a preveni maltratarea. Ambele hotărâri au fost pronunțate în perioada octombrie 2009 – ianuarie 2010. Cauza *Valeriu și Nicolae Roșca* se referă la sancționarea pentru exces de putere cu trei ani închisoare cu suspendare și interdicția de a lucra în poliție timp de doi ani, când pe perioada anchetei torționarii nu au fost suspendați din funcție. Aceasta a fost pedeapsa minimă prevăzută de lege, iar în sentințele sale judecătorești nu s-au expus asupra circumstanțelor agravante aparente. De asemenea, a fost criticată calificarea faptelor ca exces de putere și nu ca tortură. Cauza *Pădureț* vizează exonerarea de răspundere a unui torționar pe motivul expirării termenului de prescripție de tragere la răspundere penală. Și în aceste cauze nu a fost aplicată suspendarea din funcție. CtEDO a mai menționat că actele de maltratare aplicate de un agent al statului nu ar trebui supuse prescripției.

În tabelul nr. 16 sunt prezentate date despre cauzele penale cu privire la maltratare examinate de către instanțele judecătorești din Republica Moldova în perioada ianuarie 2011 – iunie 2012.³⁰

²⁹ Interdicția nu se extinde asupra accesului la documentele întocmite cu participarea persoanei.

³⁰ Aceste date au fost luate din rapoartele de activitate ale Secției combateri tortură a Procuraturii Generale.

Tabelul nr. 16
Date despre cauzele penale cu privire la maltratare examinate de către instanțele judecătorești
în perioada ianuarie 2011 – iunie 2012

Anul	Cauze transmise în judecată	Art. 309 ¹ Cod penal	Art. 328 Cod penal	Cauze examinate	Achitări/încetarea procesului	Condamnări	Încarcerări
2011	36	13	14	43	16	23	1
01-06.2012	24	8	11	19	7	12	0

Conform datelor din acest tabel, cel mai des cauzele penale cu privire la maltratare transmise în judecată au fost calificate drept depășire a atribuțiilor de serviciu (art. 328 Cod penal), și nu drept tortură (309¹ Cod penal). Procurorii au explicat că ei califică fapta drept depășire a atribuțiilor de serviciu când ea nu este suficient de gravă pentru a fi calificată drept tortură. Aceasta se întâmplă deoarece Codul penal nu prevede o normă specială care să incrimineze tratamentul inuman sau degradant. Aceasta ar putea explica, într-o anumită măsură, numărul mare de cauze calificate conform art. 328 Cod penal. Totuși informația din tabelul 7 de mai sus confirmă că de multe ori cauzele de tortură au fost calificate de către procurori drept depășire a atribuțiilor de serviciu. Astfel, chiar și după hotărârea CtEDO în cauza *Corsacov* acțiunile polițiștilor au fost calificate drept depășire a atribuțiilor de serviciu, deși CtEDO a calificat maltratarea drept tortură. Același lucru s-a întâmplat și în cauza *I.D.*, deși tratamentul la care a fost supus reclamantul semăna mai mult a tortură decât a tratament degradant.

Art. 309¹ și art. 328 Cod penal prevăd pentru maltratare pedepse cu închisoarea de la doi la zece ani. Conform art. 90 Cod penal, în cazul stabilirii unei pedepse cu închisoarea pe un termen până la cinci ani pentru o infracțiune comisă cu intenție, judecătorul poate suspenda executarea pedepsei pe un termen de la unu la cinci ani. În pofida obiecțiilor procurorilor, judecătorii aplică pedepse suspensive. Din cele 35 de persoane condamnate pentru maltratare în perioada ianuarie 2011 – iunie 2012, doar o singură persoană a fost întemnițată.³¹ În celelalte 34 de cazuri, judecătorii au suspendat executarea pedepsei cu închisoarea.³² Aceste cifre sunt îngrijorătoare având în vedere că hotărârea *Valeriu și Nicolae Roșca* a fost pronunțată încă în anul 2009, aceasta a fost larg mediatizată, iar majoritatea judecătorilor a fost instruită în acest domeniu. Se pare că judecătorii aplică sancțiuni atât de blânde deoarece prezumă că persoana maltrată putea fi vinovată de o infracțiune, polițiștii au acționat de obicei în scopul descoperirii unei infracțiuni, calitatea investigației este proastă, iar acuzații nu au comis infracțiuni anterior.

Ca urmare a hotărârilor *Valeriu și Nicolae Roșca* și *Pădureț*, în primăvara anului 2012, Ministerul Justiției, cu implicarea organizațiilor non-guvernamentale, a elaborat un proiect de lege privind modificarea Codului penal (nr. 1945). Acest proiect prevede abrogarea art. 309¹ și art. 328 Cod penal (în partea ce se referă la maltratare), excluderea maltratării ca

³¹ Întemnițarea a fost dispusă de către prima instanță. Ulterior, instanța de apel a achitat persoana.

³² Mai mult, după hotărârea CtEDO în cauza *Corsacov*, cauza penală cu privire la maltratare a fost transmisă în judecată. Judecătorii au aplicat polițiștilor cea mai blândă sancțiune permisă de lege (închisoare pe un termen de trei ani) și au suspendat executarea acesteia. Ulterior, procesul a fost încetat din cauza expirării termenului de tragere la răspundere penală.

circumstanță agravantă din Codul penal și incriminarea tratamentului inuman și degradant și a torturii într-un singur articol (art. 166¹). De asemenea, sunt înăsprite pedepsele pentru maltratare, pentru a face imposibilă aplicarea art. 90 Cod penal în cazul torturii și este exclus termenul de prescripție de tragere la răspundere penală pentru tortură. Proiectul mai interzice amnistierea persoanelor condamnate pentru tortură. Proiectul a fost adoptat de către Parlament la 8 noiembrie 2012 și a fost expediat spre promulgare Președintelui. Această modificare a Codului penal va îmbunătăți situația în ceea ce privește sancționarea torturii, însă nu va exclude suspendarea pedepsei cu închisoarea aplicată pentru tratament inuman sau degradant. De asemenea, noile sancțiuni penale nu vor fi aplicate maltratărilor care au avut loc până la intrarea în vigoare a legii respective.

Motivarea insuficientă a hotărârilor judecătorești este o problemă generală a sistemului judecătoresc din Republica Moldova. Această problemă este și mai acută atunci când este vorba despre individualizarea pedepselor. Judecătorii percep individualizarea pedepsei mai degrabă ca o chestiune de discreție a lor decât ca o chestiune de drept. Din acest motiv, judecătorii foarte rar motivează de ce aplică o pedeapsă sau alta. Această practică a fost criticată în hotărârea *Valeriu și Nicolae Roșca*. După trei ani de la această hotărâre, nu a fost constatată o îmbunătățire a motivării hotărârilor judecătorești în această parte. Se pare că aceasta se datorează lipsei unei practici judecătorești uniforme în ceea ce privește sancțiunile aplicate. În toamna anului 2012, la inițiativa ABA ROLI, judecătorii ai CSJ și reprezentanții ai mediului academic au început elaborarea unui ghid cu privire la sancțiunile penale. Totuși, acest ghid va generaliza practica existentă a CSJ, care, până în 2011, a tolerat pedepsele suspensive pentru maltratare. Din acest motiv, este necesară intervenția CSJ, pentru a stabili o practică judecătorească în spiritul hotărârii *Valeriu și Nicolae Roșca*.

Suspendarea din funcție în cazul unei cauze penale o dispune angajatorul, la solicitarea procurorului, iar această decizie poate fi contestată la judecătorul de instrucție (art. 200 CPP). Pe perioada suspendării nu este plătit salariul. În Republica Moldova, suspendarea din funcție a polițiștilor suspectați de maltratare se întâmplă rar. Ca urmare a evenimentelor din aprilie 2009, când au fost depuse câteva sute de plângeri de maltratare, doar 14 polițiști au fost suspendați din funcție. 12 suspendări au fost ulterior anulate de către judecători.³³ Judecătorii au invocat motive procedurale și faptul că, din cauza neplății salariului, suspendarea pune polițiștii într-o situație vulnerabilă. O astfel de situație denotă o percepție denaturată de către MAI, procurori și judecători a scopului suspendării din funcție. CPP de asemenea urmează a fi modificat pentru a prevedea achitarea salariului pe perioada suspendării din funcție.

6.3.1.4 Detenția în condiții proaste

Până la 31 decembrie 2010, în 14 hotărâri, CtEDO a constatat violarea art. 3 CEDO din cauza condițiilor proaste de detenție. Acestea sunt următoarele: *Ostrovar* (13/09/2005) §§ 67-90; *Becciev* (04/10/2005) §§ 34-48; *Istratii ș.a.* (27/03/2007) §§ 60-72; *Modârcă* (10/05/2007) §§ 60-69; *Ciorap* (19/06/2007) §§ 60-71; *Stepuleac* (06/11/2007) §§ 55-58; *Popovici* (27/11/2007) §§ 53-57; *Țurcan* (27/11/2007) §§ 30-39; *Malai* (13/11/2008) §§

³³ A se vedea, Promo-LEX, Raport privind drepturile omului în Republica Moldova, 2009-2010, p. 17,

31-35; *Străisteanu ș.a.* (07/04/2009) §§ 71-79; *Valeriu și Nicolae Roșca* (20/10/2009) §§ 78-79; *Gavrilovici* (15/12/2009) §§ 38-44; *Brega* (20/04/2010) §§ 39-43 și *I.D.* (30/11/2010) §§ 42-46. În hotărârea *Ciorap (nr. 2)* (27/07/2010) §§ 15-26, CSJ a constatat detenția în condiții proaste la nivel național, însă a acordat compensații morale insuficiente. Prima hotărâre de acest tip este *Ostrovar*, care a fost pronunțată încă în anul 2005.

Toate aceste cauze se referă la condițiile de detenție dintr-un singur penitenciar (Penitenciarul nr. 13 din Chișinău) și din șase IDP-uri: al Comisariatului General de Poliție din Chișinău, al Direcției Generale de Combatere a Crimei Organizate, al Comisariatului de Poliție Centru mun. Chișinău, și ale Comisariatelor din Orhei, Anenii Noi și Hîncești.

a) Penitenciarul nr. 13

Zece hotărâri se referă la condițiile de detenție din Penitenciarul nr. 13. Acestea sunt *Ostrovar*, *Istratii ș.a.*, *Modârcă*, *Țurcan*, *Ciorap*, *Popovici*, *Țurcan*, *Străisteanu ș.a.*, *Valeriu și Nicolae Roșca* și *I.D.*. Condițiile de detenție au fost criticate din cauza supraaglomerării celulelor (*Ostrovar*, *Istratii ș.a.*, *Modârcă*, *Ciorap*, *Țurcan* și *I.D.*), hranei insuficiente (*Ostrovar*, *Becciev*, *Istratii ș.a.*, *Modârcă* și *Ciorap*), obloanelor de fier care împiedicau pătrunderea luminii naturale (*Istratii ș.a.*, *Modârcă*, *Ciorap* și *I.D.*), infectării celulelor cu paraziți și rozătoare (*Ostrovar*, *Istratii ș.a.* și *Ciorap*), lipsei lenjeriei de pat (*Istratii ș.a.*, *Modârcă* și *I.D.*), deconectării periodice a apei și electricității (*Modârcă*, *Ciorap* și *I.D.*), fumatului pasiv, neseperării veceului de restul camerei și imposibilității de a face duș suficient de des (*Ostrovar*). Majoritatea acestor cauze se referă la detenții care au avut loc cu 5-10 ani în urmă.

În Republica Moldova există 17 penitenciare. Informații despre capacitatea acestora, numărul de deținuți și sumele alocate pentru investiții capitale în anii 2005, 2009 și 2011 sunt prezentate în tabelul nr. 18*.

Conform datelor primite de la Departamentul Instituțiilor Penitenciare, populația penitenciarelor din Republica Moldova în anii 2009 și 2011 a fost mai mică decât cea din anul 2005. Informații sunt prezentate în tabelul nr. 17.

Tabelul nr. 17
Numărul persoanelor deținute în penitenciare în anii 2005, 2009 și 2011

Anul	Arestați preventiv	Persoane condamnate	Total	Variația
2005	2,472	6,404	8,876	
2009	1,250	5,285	6,535	- 26.4%
2011	1,387	5,093	6,480	- 0.8%

În Penitenciarul nr. 13 sunt deținute atât persoanele condamnate, cât și cele arestate. Din acest motiv, perioada detenției în acest penitenciar poate dura ani de zile. Conform datelor din tabelul nr. 18, spațiul celulelor în Penitenciarul nr. 13 este de 2,835 m². Anual, Departamentul Instituțiilor Penitenciare stabilește plafonul maxim al deținuților pentru fiecare penitenciar. Conform acestui plafon, în anul 2011, în acest penitenciar urmau să fie deținute 1,100 de persoane, și au fost deținute efectiv 989 de persoane. La stabilirea plafonului pentru anul 2011 nu a fost luată în calcul norma de spațiu per deținut recomandată de CPT, care este de 4 m². Reieșind din plafonul stabilit pentru anul 2011, fiecărui deținut i-au fost asigurați, în medie, 2.6 m². Numărul persoanelor deținute efectiv a fost mai mic decât plafonul deținut, însă și așa norma de spațiu care a revenit fiecărui deținut a fost mai mică de 2.9 m². Acest spațiu a inclus

Tabelul nr. 18
Date despre penitenciarele din Republica Moldova

Penitenciarul	Suprafața totală a celulelor (m.p.)	Nr. celule	WC separat	Plafon detinuți 2011	Detinuți 2011	Personal medical ⁺		Investiții capitale (mii lei)								
						Conf. statelor	Funcții ocupate	2005		2009		2011				
								Buget	Donații	Buget	Donații	Total	Buget	Donații	Total	
nr. 1-Taraclia	1,322	93	93	310	219	7	2,5	3.1	0	3.1	5	0	5	8	0	8
nr. 2-Lipcani	557	16	7	200	98	6,5	5	0.6	0	0.6	17	0	17	15	0	15
nr. 3-Leova	1,041	14	14	510	334	6,5	5	0	0	0	40.1	29.4	69.5	28.4	11.2	39.6
nr. 4-Cricova	3,220	123	16	700	564	11	9	23.4	0.2	23.6	22.3	0	22.3	175.5	23.6	199.1
nr. 5-Cahul	1,563	62	60	310	252	8	3	12.8	0	12.8	14.2	8	22.2	1	5.1	6.1
nr. 6-Soroca	2,987	73	61	700	623	10,5	8	54.1	0	54.1	49.7	0.4	50.1	62.7	13.9	76.6
nr. 7-Rusca	1,008	74	19	310	276	8	7	91.1	0	91.1	83.3	12	95.3	35.9	4.3	40.2
nr. 8-Bender	1,260	3	3	200	61	7,5	6,5	1	0	1	10	0	10	0	0	0
nr. 9-Pruncul	1,949	53	11	650	547	6,5	3	6.3	4.1	10.4	54.1	11.7	65.8	118.6	28.6	147.2
nr. 10-Goian	854	-	-	200	128	6	6	33.1	0	33.1	37.3	0	37.3	225.8	1.8	227.6
nr. 11-Bălți	1,278	69	63	550	515	9	6	25.1	6.3	31.4	18.1	8.8	26.9	19	9	28
nr. 12-Bender	1,021	46	46	200	66	7,75	7,25	0	0	0	20	0	20	38.5	4	42.5
nr. 13-Chișinău	2,835	166	132	1100	989	27,5	22,75	5.6	48.7	54.3	10.6	5.6	16.2	34.1	140.4	174.5
nr. 15-Cricova	1,961	69	64	510	466	8,5	8,5	120.8	3.6	124.4	9.7	0.2	9.9	50	16.8	66.8
nr. 16-Pruncul	1,545	77	56	510	301	103		0	0	0	10.5	156.5	167	53.2	48.8	102
nr. 17-Rezina	2,307	137	121	510	394	23	20,5	1.4	6.6	8	25	0	25	0	0	0
nr. 18-Brănești	3,242	62	13	510	396	7,5	7,5	80.5	0	80.5	108	0	108	72.4	0.1	72.5

* Informațiile din acest tabel au fost oferite de către Departamentul Instituțiilor Penitenciare.

+ Prin personal medical a se înțelege medic internist, psihiatru, narcolog, chirurg, terapeut, stomatolog, radiolog, fizioterapeut, farmacist, felcer ș.a..

și suprafețele ocupate de lavoare și veceuri. Prin urmare, în anul 2011, Penitenciarul nr. 13 a rămas supraaglomerat. Supraaglomerarea celulelor are loc și în alte penitenciare, fapt constatat de CPT în Raportul în urma vizitei din anul 2011 (para. 56).

În anii 2010-2011, nu a fost constatată o sporire substanțială a alocațiilor pentru hrana deținuților, deși numărul total al deținuților a scăzut cu peste 25% în comparație cu anul 2005. Totuși deținuții pot primi periodic hrană de la rude, fapt care le ameliorează alimentația. Numărul acestor transmițeri este nelimitat.

Situația igienică generală în Penitenciarul nr. 13 nu s-a îmbunătățit considerabil. Aceasta se datorează stării precare a clădirii penitenciarului, care este veche, iar repararea ei este deosebit de costisitoare. Mai mult, 34 din cele 166 de celule ale penitenciarului (20.5%) nu au veceurile separate de restul camerei. În anii 2009-2011, în acest penitenciar nu s-au făcut renovări majore. Potrivit datelor din tabelul nr. 18, în anul 2009, pentru renovarea acestui penitenciar au fost cheltuiți MDL 16,200 (EUR 1,012), iar în anul 2011, MDL 174,500 (EUR 10,900). 80% din sumele cheltuite în anul 2011 au provenit din donații. În anul 2011, au fost renovate celulele sectorului destinat detenției minorilor, baia și cantina penitenciarului. Cu câțiva ani în urmă, Guvernul a anunțat intenția de a vinde terenul pe care se află Penitenciarul nr. 13 și de a construi din banii obținuți în urma vânzării un nou penitenciar pentru mun. Chișinău. Totuși nimeni nu a dorit să cumpere terenul, iar fonduri pentru construirea unui nou penitenciar nu au fost alocate.

Fumatul pasiv rămâne a fi o problemă pentru sistemul penitenciar din Republica Moldova. Deși p. 90 al Statutului executării pedepsei de către condamnați (hot. Guv. 583, din 26 mai 2006) interzice fumatul în celule, deținuții fumează în celulele din Penitenciarul nr. 13, deoarece li se permite să aibă țigări în celule, iar ei se află în celule 23 de ore pe zi. Se pare că celule pentru nefumători nu există, iar deținuții nu sunt întrebați la internare dacă fumează.

b) Izolatoarele de detenție provizorie

În șapte hotărâri, CtEDO a criticat condițiile de detenție în IDP-uri. Cauzele *Becciev* și *Străisteanu ș.a.* vizau detenția în IDP-ul Comisariatului General de Poliție din Chișinău, în cauzele *Stepuleac* și *Popovici* detenția a avut loc în IDP-ul Direcției de Combatere a Crimei Organizate a MAI (DCCO), în cauza *Malai* detenția a avut loc în IDP-ul Comisariatului din Orhei, în cauza *Gavrilovici* – în IDP-ul Comisariatului din Ștefan-Vodă, iar în cauza *Brega* detenția – în IDP-ul Inspectoratului de Poliție Centru din Chișinău. Cauza *Ciorap (nr. 2)*, vizează detenția în IDP-ul Comisariatului din Hîncești.

În IDP-uri sunt deținute în principal persoanele reținute pentru comiterea infracțiunilor. Conform art. 25 alin. 3 al Constituției, reținerea penală nu poate dura mai mult de 72 de ore. În acest timp, persoana urmează să fie eliberată sau adusă în fața unui judecător, care va decide asupra arestării penale. Conform art. 303 alin. 1 Cod de executare (Legea nr. 443, din 24 decembrie 2004), detenția persoanelor arestate în cadrul unui dosar penal are loc în penitenciar. În Chișinău, transferarea din IDP în penitenciar are loc, de regulă, în ziua hotărârii de arestare. În cazul arestului dispus de către judecătorii de instrucție din regiuni, persoanele sunt aduse la penitenciar peste câteva zile de la arestare, deoarece escortarea deținuților din IDP-uri în penitenciare are loc o singură dată în săptămână. Totuși persoanele arestate penal pot fi readuse în IDP la solicitarea organului de urmărire penală. Se pare că

în Chișinău acest fenomen este larg răspândit, deși distanța dintre Penitenciarul nr. 13 din Chișinău și IDP-ul Comisariatului General de Poliție din Chișinău este de cel mult 100 m. Astfel, din cele 34 de persoane deținute la 12 noiembrie 2012 în IDP-ul Comisariatului General de Poliție din Chișinău, 11 erau deținute acolo de mai puțin de trei zile, iar 23, de mai mult de trei zile. Prin urmare, detenția în IDP a unei persoane arestate poate dura mult mai mult de 72 de ore.

În IDP-uri sunt deținute și persoanele reținute pentru comiterea contravențiilor. Reținerea contravențională a cetățenilor nu poate dura mai mult de 24 de ore (art. 435 alin. 2 CC). În acest timp, un judecător urmează să decidă asupra cauzei contravenționale. Persoana care a comis o contravenție poate fi sancționată cu arest pe un termen de la trei la 30 de zile (art. 38 alin. 4 CC). Persoanele sancționate cu arest contravențional urmează a fi deținute în penitenciar (art. 318 alin. 1 Cod de executare). Totuși, din cauza escortării deținuților doar o dată pe săptămână și a perioadei scurte a arestului contravențional, multe persoane sancționate cu arest contravențional își execută pedeapsa în IDP-uri.³⁴ În hotărârea *Gavrilovici*, CtEDO a constatat violarea art. 3 CEDO chiar dacă a fost vorba de o detenție contravențională de cinci zile.

Până în anul 2010, condițiile de detenție în toate IDP-urile poliției erau proaste. În hotărârile sale, CtEDO a criticat lipsa cearșafurilor și a saltelelor (*Becciev, Istratii ș.a., Stepuleac, Brega și Gavrilovici*), detenția în celule reci (*Stepuleac, Brega și Gavrilovici*) hrana insuficientă (*Becciev, Popovici și Malai*), lipsa veceului în celulă sau nesepararea veceului de restul camerei (*Malai, Brega și Gavrilovici*), lumina artificială permanent aprinsă în celulă (*Becciev și Malai*), obloanele din metal la ferestre sau lipsa ferestrelor în celulă (*Becciev, Brega și Stepuleac*), lipsa plimbărilor la aer liber (*Becciev*), infectarea celulelor cu paraziți (*Malai*), posibilitatea de a avea acces la robinet o dată pe zi (*Stepuleac*), supraaglomerarea celulelor și fumatul pasiv (*Gavrilovici*). În cauza *Gavrilovici*, CtEDO a mai criticat interdicția pentru reclamant de a avea întrevederi cu membrii familiei sale. Majoritatea acestor cauze se referă la detenții care au avut loc cu 5-10 ani în urmă.

În Republica Moldova există 39 de IDP-uri. Conform datelor oferite de către MAI, în august 2012, în Republica Moldova activau 34 de IDP-uri, iar, din cauza condițiilor proaste de detenție, activitatea IDP-urilor comisariatelor din Criuleni, Dubăsari, Ialoveni și Strășeni și a celui de la DCCO era sistată.

În anul 2010, Guvernul (Hot. 511, din 22 iunie 2010) a acordat MDL 2.2 mil. (EUR 137,500) pentru reparația a 30 de IDP-uri din cele 39. Cele 30 de IDP-uri au fost reparate cosmetic. Șapte IDP-uri încă nu au fost reparate (se pare că IDO al DCCO nu va fi redeschis niciodată iar IDP al Comisariatului General de Poliție din Chișinău a fost renovat cu suportul financiar al Comisiei Europene). Informații despre capacitatea IDP-urilor care activau în august 2012, numărul de deținuți și sumele acordate pentru renovarea acestora sunt prezentate în tabelul nr. 19. Din tabelul nr. 19 reiese că toate celulele din IDP-urile din țară, cu excepția celui din Florești, au veceuri.

³⁴ Acest fapt este constatat și în Raportul CPT în urma vizitei din anul 2011, para. 14.

Tabelul nr. 19
Informații despre IDP-urile care activau în Republica Moldova în august 2012

Izolatorul de Detenție Provizorie	Capacitatea	Nr. celule	WC separat	Detinuți 2010	Detinuți 2011	Medici		Investiții capitale 2010 (mii lei)	
						Conf. statelor	Funcții ocupate	Buget	Donații
mun. Chișinău	54	22	22	2,239	1,874	2	2		EUR 250,000
mun. Bălți	6	3	3	372	330	4	4	100	0
mun. Bender	72	9	9	29	35	1	1	75	0
Anenii Noi	35	11	11	113	368	1	1	50	0
Basarabesca	20	8	8	101	92	1	1	40	0
Briceni	25	7	7	60	26	1	1	0	0
Cahul	12	6	6	270	317	1	1	70	0
Călărași	15	5	5	0	24	1	1	50	0
Cantemir	10	5	5	184	171	1	1	50	0
Căușeni	15	7	7	536	522	1	1	200	0
Cimișlia	40	8	8	124	178	1	1	75	0
Dondușeni				Sistat	48			0	0
Drochia	50	12	12	311	82	1	1	70	0
Edineț	15	4	4	210	213	1	1	50	0
Fălești	25	9	9	144	185	1	1	50	0
Florești	10	5	0	117	146	1	1	75	0
Glodeni	4	2	2	0	0	1	1	75	0
Hîncești	4	1	1	212	303	1	1	30	0
Leova	30	9	9	0	232	1	1	150	0
Nisporeni	18	6	6	185	270	1	1	50	0
Ocnîța	8	8	8	133	124	1	1	50	0
Orhei	9	3	3	362	325	1	1	150	0
Rezina	22	7	7	83	91	1	1	40	0
Rîșcani	6	9	9	128	141	1	1	50	0
Sîngerei	35	9	9	186	123	1	1	50	0
Șoldănești	12	4	4	29	38	1	1	50	0
Soroca	50	12	12	397	233	1	1	50	0
Ștefan-Vodă	7	3	3	0	221	1	1	50	0
Taraclia	16	4	4	72	61	1	1	30	0
Telenești	8	3	3	142	96	1	1	100	0
Ungheni	20	7	7	274	168	1	1	40	0
Comrat	34	10	10	414	373	1	1	200	0
Ceadăr-Lunga	3	1	1	0	58	1	1	80	0
Vulcănești	8	2	2	48	48	1	1	50	0

IDP-ul Comisariatului General de Poliție din Chișinău a fost totalmente renovat în anul 2011 cu susținerea financiară a Comisiei Europene. EUR 250,000 au fost cheltuiți pentru renovare. Pentru a asigura 4 m² de spațiu per deținut, capacitatea IDP-ului a fost redusă de la 98 de locuri la 54 de locuri. Din cele 27 de celule, au rămas doar 22, iar spațiul

izolatorului a fost lărgit de la 300 m² la 420 m². În fiecare celulă există veceu, iar pe ferestre nu există obloane. Pe lângă renovarea clădirii, a mai fost procurat mobilier și cearșafuri. Condițiile materiale de detenție sunt bune.

În septembrie 2012, IDP-urile din Orhei și Ștefan Vodă erau renovate,³⁵ iar în cazul IDP-ului din Hîncești a fost autorizată detenția în doar una din cele nouă celule ale izolatorului. Deși au fost întreprinse măsuri pentru reparația IDP-urilor, se pare că alocațiile pentru hrana deținuților nu au crescut după anul 2009.

Art. 215 Cod de executare prevede că durata plimbării zilnice a deținutului major nu trebuie să fie mai scurtă de o oră, iar a minorului, de două ore. CPT a constatat, în anul 2011, că în IDP-ul Comisariatului General de Poliție din Chișinău deținuții nu erau autorizați să aibă plimbări zilnice mai mult de 15-20 de minute. În Hîncești, unui deținut i-au comunicat că nu au beneficiat de o plimbare pe tot parcursul detenției. În alte IDP-uri, din cauza lipsei de personal, plimbările erau limitate la 30 de minute.³⁶

La 6 iulie 2012, Ministerul Afacerilor Interne a aprobat Instrucțiunea IDP-urilor MAI (ordinul nr. 223). Conform acestei instrucțiuni (p. 37), cu permisiunea șefului IDP, persoanele deținute în IDP pot avea întrevederi cu rudele. Totuși, legislația nu menționează în ce circumstanțe poate fi refuzată această întrevedere.

6.3.1.5 Alte violări ale art. 3

În următoarele zece cauze, CtEDO a constatat că deținuților nu le-a fost acordată asistența medicală necesară: *Șarban* (04/10/2005) §§ 68-91; *Boicenco* (11/07/2006), §§ 112-119; *Holomiov* (07/11/2006) §§ 109-122; *Istratii ș.a.* (27/03/2007) §§ 42-59; *Stepuleac* (06/11/2007) § 59; *Levința* (16/12/2008) §§ 85-91; *Paladi* (10/03/2009) §§ 68-72; *Brega* (20/04/2010) § 42; *Oprea* (21/12/2010) §§ 36-42. În cauza *Levința*, a fost solicitată examinarea reclamantului deținut în IDP de către un medic, însă fără succes. În cauza *Boicenco*, timp de câteva luni, nu au fost întreprinse măsuri pentru a stabili diagnoza reclamantului care se afla într-o stare critică, iar în cauza *Stepuleac* nu a fost verificată diagnoza preliminară. În cauza *Șarban*, a fost refuzată acordarea asistenței medicale în IDP-ul Centrului pentru Combaterea Crimelor Economice și Corupției (CCCEC) și examinarea reclamantului de un medic ales de acesta și nu a fost urmată recomandarea medicului neurolog ca reclamantul să fie examinat de un neurochirurg. În cauza *Istratii ș.a.*, un reclamant a fost transferat la spital pentru operare cu o întârziere de trei ore, el a fost încătușat pe durata operației și a fost readus în IDP peste patru ore după operare. În cauzele *Levința* și *Gurgurov*, administrația IDP a refuzat spitalizarea reclamanților, deși acest fapt a fost recomandat de medici, iar în cauza *Oprea* reclamantul a fost spitalizat peste două săptămâni. În cauza *Brega*, timp de 12 ore nu a fost acordată asistența medicală pentru o criză renală, iar în cauza *Holomiov* nu a fost acordat tratamentul medical pentru boli renale timp de aproape doi ani.

Toate abaterile de mai sus se referă la lipsa de diligență a administrației centrului de detenție sau a organului de urmărire penală, care pot fi remediate doar prin întărirea disciplinei profesionale. Se pare că abaterile din cauzele *Gurgurov* și *Levința* au avut scopul de a ascunde urmele leziunilor corporale. Începând cu 27 octombrie 2012 (completarea art. 64

³⁵ După renovare, IDP-ul din Ștefan-Vodă a fost redeschis.

³⁶ A se vedea Raportul CPT întocmit în urma vizitei din anul 2011, para. 33.

CPP), persoana reținută are dreptul la asistență medicală independentă, care ar trebui să diminueze riscul situațiilor constatate în cauzele *Gurgurov și Levința*.

În cauza *Ciorap*, CtEDO a constatat că alimentarea silită a reclamantului în anul 2001 a fost efectuată pentru a-l descuraja să recurgă la greve, aceasta nu a fost prescrisă de un medic, iar modul de alimentare cauza o durere puternică. După depunerea cererii *Ciorap* la CtEDO, Legea cu privire la arestarea preventivă (nr. 1226, din 27 iunie 1997), baza căreia a fost efectuată alimentarea silită, a fost modificată în sensul interzicerii alimentării silite (prin Legea 390, din 9 octombrie 2003). În anul 2005, Legea cu privire la arestarea preventivă a fost abrogată prin noul Cod de executare. Codul de executare nu se referă la alimentarea silită. În anul 2006, a fost adoptat Statutul executării pedepsei de către condamnați. Nici acesta nu se referă la alimentarea silită. Administrația Penitenciarului nr. 13 din Chișinău a confirmat că în perioada anilor 2009–2011 ea nu a recurs niciodată la alimentarea silită.

În cauza *Ciorap (nr. 2)*, CtEDO a constatat o violare a art. 3 CEDO pe motiv că compensația morală acordată la nivel național pentru detenția în condiții proaste și neacordarea asistenței medicale au fost insuficientă. Măsurile întreprinse de către autoritățile Republicii Moldova în acest sens au fost menționate în subcapitolul 3.2.2 al studiului.

6.3.1.6 Recomandări

Maltratarea

- a) Ministerul Afacerilor Interne ar trebui să implementeze un nou sistem de indicatori de performanță, care să se bazeze în principal pe indicatori care să nu stimuleze abuzurile poliției;
- b) Legea care reglementează activitatea poliției ar trebui să prevadă o obligație necondiționată de raportare scrisă despre aplicarea forței de către poliție. De asemenea, urmează a fi introdusă în lege obligația polițiștilor care cunosc despre abuz să raporteze. Urmează a fi aplicate sancțiuni când există dovezi că polițiștii nu au raportat sau au încercat să mușamalizeze cazurile de maltratare;
- c) Persoanele reținute trebuie aduse direct în IDP. Practica prin care persoana reținută să se afle în birourile poliției criminale sau al ofițerului de urmărire penală până la momentul întocmirii procesului-verbal de reținere trebuie interzisă;
- d) De transmis IDP-urile în subordinea Ministerului Justiției cât mai curând posibil și indiferent de construcția caselor de arest;
- e) De adoptat prevederi legislative prin care să fie interzisă detenția în continuare a persoanei maltratate de către autorități în comisariatul sau în centrul de detenție în care aceasta a fost supusă maltratării.

Investigarea defectuoasă a deceselor și a maltratării

- a) Urmează a fi revizuită practica cu privire la pornirea urmăririlor penale. Cauzele care nu sunt *prima facie* absurde nu trebuie examinate fără pornirea urmăririi penale dacă sunt necesare acțiuni procesuale care nu pot fi efectuate fără pornirea urmăririi penale;
- b) Este necesară crearea unui organ independent care să investigheze toate plângerile împotriva angajaților organelor de forță;
- c) Este necesară elaborarea pentru procurori a unor norme metodice de investigare a maltratărilor, care să fie atotcuprinzătoare, succinte, exacte și utile pentru aceștia. Aceste

recomandări ar trebui să reiasă din standardele CtEDO și cele mai bune practici de investigare a maltratărilor;

- d) Urmează a fi adoptate reglementări care ar prevedea tratarea cu prioritate a cauzelor penale de către judecători și procurori;
- e) CPP urmează a fi modificat în sensul autorizării informării periodice a victimei despre derularea urmăririi penale și implicării ei adecvate în investigarea maltratărilor, iar procurorii urmează a fi instruiți în acest domeniu.

Sanționarea prea blândă pentru maltratare

- a) Este necesară intervenția CSJ pentru a stabili o practică judecătorească ce ar exclude sancțiuni prea blânde pentru maltratare;
- b) Legislația urmează a fi modificată în sensul suspendării automate din funcție a polițiștilor acuzați de maltratare. De asemenea, pe perioada suspendării din funcție, salariul urmează să fie remunerat. Judecătorii și procurorii trebuie instruiți în ceea ce privește aplicarea suspendării din funcție.

Detenția în condiții proaste

- a) Autoritățile urmează să respecte norma de 4 m² de spațiu per deținut. În calcul nu urmează să fie luat spațiul ocupat de lavoare și veceuri;
- b) Alocațiile pentru hrana deținuților urmează a fi sporite;
- c) Persoanele deținute în IDP-uri mai mult de 24 de ore urmează să beneficieze zilnic de cel puțin o oră de plimbare la aer liber, iar în cazul minorilor – de cel puțin două ore;
- d) Urmează a fi asigurat că recomandările medicilor sunt executate în termen proxim.

6.3.2 Articolul 5 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului

În hotărârile pronunțate de CtEDO în cauzele moldovenești până la 31 decembrie 2010 au fost constatate 44 de violări ale articolului 5 CEDO. În 14 hotărâri, CtEDO a constatat că hotărârile judecătorilor cu privire la arestare nu au fost suficient de motivate, în 11 cauze lipsirea de libertate nu s-a bazat pe un temei legal, în șase cauze lipsirea de libertate în temeiul art. 5 §1 c) nu s-a bazat pe o bănuială rezonabilă, iar în cinci hotărâri a fost constatată violarea art. 5 § 4 deoarece existau motive suficiente de a se crede că întreprinderile cu avocatul nu erau confidentiale. În hotărârile *Becciev și Țurcan și Țurcan*, CtEDO a constatat violarea art. 5 § 4 deoarece a fost refuzată fără vreun motiv audierea martorilor care puteau combate argumentele invocate pentru arestare, iar în hotărârile *Țurcan și Țurcan și Mușuc* a fost constatată violarea art. 5 § 4 pe motiv că apărării nu i-a fost acordat accesul la materialele prezentate de către acuzare pentru a justifica arestarea. În continuare vor fi analizate măsurile întreprinse în privința fiecărui tip de violare.

6.3.2.1 Lipsirea de libertate contrar legislației naționale

În următoarele 11 hotărâri, CtEDO a constatat violarea art. 5 § 1 din cauza lipsirii de libertate contrar legislației naționale: *Boicenco* (11/07/2006) §§ 146-154; *Holomiov* (07/11/2006) §§ 123-131; *Modârcă* (10/05/2007) §§ 70-74; *Guțu* (07/06/2007) §§ 55-62; *Gorea* (17/07/2007) §§ 71-75; *Stici* (23/10/2007) §§ 36-40; *David* (27/11/2007) §§ 32-41; *Țurcan* (27/11/2007) §§ 40-44; *Ursu* (27/11/2007) §§ 26-30; *Paladi* (10/03/2009) §§ 73-75 și *Străisteanu ș.a.* (07/04/2009) §§ 85-88.

În toate cauzele de mai sus, cu excepția lui *Guțu, David* și *Străisteanu ș.a.*, CtEDO a constatat violarea art. 5 § 1 deoarece reclamanții au fost deținuți în arest la faza judecătorească a cauzei fără un mandat de arest valabil, deși art. 25 alin. 4 al Constituției permite detenția în arest doar în baza unui mandat de arest emis de judecător. Aceste detenții s-au datorat interpretării art. 186 alin. 2 CPP în sensul lipsei necesității prelungirii mandatului de arest după transmiterea cauzei pentru examinare în instanță de judecată. Prima hotărâre în care a fost constatată o astfel de violare a fost *Boicenco*, din 11 iulie 2006. Peste 17 zile de la adoptarea hotărârii, Parlamentul a adoptat o lege (nr. 264, din 28 iulie 2006, în vigoare din 3 noiembrie 2006) prin care a fost modificat CPP, obligând procurorii să justifice necesitatea arestării la faza judecării cauzei. Judecătorii care judecă cauza, la solicitarea procurorilor, pot dispune arestarea la faza judecării cauzei pentru cel mult 90 de zile. Prin urmare, începând cu 3 noiembrie 2006, cauza generală care a determinat această violare nu mai există.

În cauza *Guțu*, reclamantul a fost reținut contravențional deoarece nu a permis luarea forțată a fiului său de către poliție la comisariat, când polițiștii acționau ilegal. Se pare că această violare se datorează lipsei de profesionalism a polițiștilor, lipsei disciplinei în poliție, discreției largi acordate poliției de lege și supravegherii insuficiente a poliției de către procurori. La 31 mai 2009, a intrat în vigoare CC, care a limitat situațiile în care poate fi aplicată reținerea contravențională (art. 433), reținerea nu poate dura mai mult de 24 de ore, iar despre reținere urmează a fi informat procurorul (art. 435). În consecință, numărul reținerilor contravenționale a scăzut simțitor. Totuși prevederile noului CC nu pot înlătura totalmente situațiile similare celor din cauza *Guțu*. Avocații intervievați au declarat că în anii 2010–2011 ei au constatat câteva situații similare.

În hotărârea *David*, CtEDO a constatat că reclamantul a fost deținut forțat într-o instituție psihiatrică fără o hotărâre judecătorească, deși legislația națională cerea un astfel de act pentru detenție (art. 28 al Legii nr. 1402 privind sănătatea mentală). O violare similară a fost constatată de CtEDO în anul 2011 în hotărârea *Gorobef*. Se pare că aceste detenții s-au datorat nerespectării de către personalul medical a legislației cu privire la spitalizarea forțată. În iunie 2012, Ombudsmanul Spitalelor de Psihiatrie a întocmit un raport potrivit căruia Spitalul de Psihiatrie din Chișinău internează anual mai mult de 500 de persoane fără acordul lor. După internare, aceste persoane sunt convinse de către angajații spitalului să-și dea acordul pentru a fi deținute în spital. Din spusele personalului medical, anual, doar în circa 30 de cazuri se solicită o hotărâre judecătorească pentru detenția forțată. Aceste practici și cifre sunt îngrijorătoare.

În hotărârea *Străisteanu ș.a.*, CtEDO a constatat că nu a existat un temei legal pentru detenția reclamantului după respingerea de către judecător a demersului procurorului de arestare și până la autorizarea arestării reclamantului într-un alt dosar penal. Această violare se datorează practicii vechi a procurorilor de a instrumenta în paralel câteva dosare penale împotriva aceleiași persoane, cu scopul detenției în continuare în baza dosarului de rezervă dacă persoana este eliberată de judecător în primul dosar. La această practică s-a recurs și în cauzele *Popovici* (hot. 27 noiembrie 2007) și *Djaparidze* (dec. 31 ianuarie 2012). Toate cele trei dosare au fost de rezonanță și era evidentă dorința acuzării de a nu admite punerea în libertate a reclamanților. În anul 2008, Plenul CSJ a completat p. 18 al hotărârii sale cu

privire la aplicarea legislației de procedură penală privind arestarea preventivă și arestarea la domiciliu (nr. 4, din 28 martie 2005) cu interdicția de a înainta demers „privind arestarea preventivă repetată în aceeași instanță sau înaintarea demersului privind arestarea preventivă în altă instanță egală în grad în privința aceleiași persoane, după respingerea demersului de către instanță, pentru aceleași motive sau aceleași fapte”. Totuși, această clarificare nu soluționează problema din hotărârea *Străisteanu ș.a.*, deoarece nu exclude depunerea repetată a unui demers de arestare în cadrul unui alt dosar penal și nici lipsirea de libertate până la examinarea celui de-al doilea demers.

6.3.2.2 Reținerea sau arestarea în lipsa motivelor verosimile de a bănuși că persoana a comis o abatere

În următoarele șase hotărâri, CtEDO a constatat că reținerea sau arestarea în temeiul art. 5 § 1 c) nu s-a bazat pe motive verosimile de a bănuși că persoana a încălcat legea penală sau contravențională: *Stepuleac* (06/11/2007) §§ 66-81; *Mușuc* (06/11/2007) §§ 29-34; *Cebotari* (13/11/2007), §§ 46-53; *Hyde Park ș.a. (nr. 4)* (07/04/2009) §§ 57-64; *Leva* (15/12/2009) §§ 43-56 și *Brega* (20/04/2010) §§ 33-38. Patru cauze vizau proceduri penale (*Stepuleac*, *Mușuc*, *Cebotari* și *Leva*), iar în două cauze (*Hyde Park ș.a. (nr. 4)* și *Brega*) a avut loc reținerea contravențională.

În cauzele *Stepuleac*, *Mușuc*, *Cebotari* și *Leva*, reclamantii au fost lipsiți de libertate în principal din pricina abuzurilor organului de urmărire penală. În cauza *Stepuleac*, ofițerul de urmărire penală a manipulat materialele urmăririi penale, iar în cauza *Mușuc* reclamantul a fost lipsit de libertate pentru diminuarea frauduloasă a valorii unui imobil, deși în dosar nu exista nicio probă că valoarea imobilului a fost diminuată. În cauza *Cebotari*, lipsirea de libertate a fost făcută după refuzul reclamantului să facă declarații în detrimentul unui terț care depusese o cerere la CtEDO (SRL Oferta Plus). Se pare că în cauza *Stepuleac*, lipsirea de libertate a fost făcută în interesul MAI, reclamantul în cauza *Mușuc* se afla în relații ostile cu conducerea de atunci a țării, iar în cauza *Cebotari* lipsirea de libertate era convenabilă Guvernului. În cauza *Leva*, reclamantul a fost reținut pe motiv că un martor indica asupra lui, deși astfel de declarații nu existau în dosar. Nicio persoană nu a fost trasă la răspundere pentru aceste abuzuri.

Art. 176 alin. 1 CPP prevede că aplicarea măsurilor preventive poate avea loc doar dacă există o bănuială rezonabilă. P. 15 al hotărârii Plenului CSJ nr. 4, din 28 martie 2005, obligă judecătorii să verifice, la judecarea demersului de aplicare a arestării preventive, „dacă există motive rezonabile de a presupune că persoana a săvârșit o infracțiune”. Aceasta mai menționează că „[b]ănuiala rezonabilă trebuie să fie bazată pe fapte sau informații, care ar stabili o legătură obiectivă între suspect și fapta presupusă, exprimate prin documente sau constatări tehnico-științifice și medico-legale, alte date obiective, care ar implica în mod direct persoana vizată în săvârșirea faptei prejudiciabile”. În cauzele *Stepuleac*, *Mușuc* și *Cebotari*, în cadrul procedurilor de arestare, reclamantii au susținut că nu există o bănuială rezonabilă. Totuși judecătorii nu s-au pronunțat pe marginea acestui argument. Atât judecătorii, cât și avocații intervievați au declarat că cele trei dosare erau de rezonanță și că le este greu să explice comportamentul judecătorilor. Ei nu au exclus faptul că judecătorii au dat conștient soluții vădit ilegale.

Se pare că mulți dintre judecătorii de instrucție și procurorii nu cunosc în deplină măsură în ce constă bănuială rezonabilă și cum urmează a fi verificată existența acesteia. În urma studierii a câteva sute de dosare de arestare examinate de judecătorii de instrucție în anul 2011, a fost constatat că, în multe cazuri, procurorii nu se referă în genere, fie se referă în mod extrem de sumar la bănuiala rezonabilă, iar judecătorii acceptă aceste demersuri.³⁷ Mai mult, chiar dacă procurorii invocă anumite circumstanțe de fapt în susținerea bănuielii rezonabile, asemenea informații nu se regăsesc de multe ori în hotărârile judecătorilor de instrucție prin care este dispusă arestarea. Se pare că acest comportament se referă la o problemă mai generală – diligența și calitatea activității judecătorilor de instrucție. Acest aspect este prezentat în subcapitolul 6.3.2.3.

În cauzele *Hyde Park ș.a. (nr. 4)* și *Brega*, reclamanții au fost lipsiți de libertate de către poliție în baza acuzațiilor că au comis contravenții. Acțiuni similare au avut loc și în cauza *Mătăsaru și Savițchi*. De fapt, reclamanții au fost reținuți cu scopul de a-i împiedica să protesteze. Se pare că polițiștii nu au luat decizii spontane, ci au acționat la indicația superiorilor, deoarece în cauza *Brega* judecătorii naționali au stabilit că reclamantul nu a ultragiât polițiștii, iar în cauza *Hyde Park ș.a. (nr. 4)* reclamanții aveau o hotărâre judecătorească ce le dădea dreptul să protesteze. Această hotărâre a fost neglijată de către poliție. Caracterul coordonat al acestor rețineri este confirmat și de faptul că, după schimbarea conducerii MAI în toamna anului 2009, nu au mai fost stabilite cazuri în care protestatarii pașnici să fi fost reținuți în stradă și duși la poliție. În pofida caracterului vădit ilegal al acțiunilor polițiștilor, se pare că niciun polițist nu a fost tras la răspundere.

6.3.2.3 Motivarea insuficientă a arestării

Până la 31 decembrie 2010, CtEDO a constatat violarea art. 5 § 3 din cauza motivării insuficiente a hotărârilor privind autorizarea arestării în următoarele 14 hotărâri: *Becciev* (04/10/2005) §§ 49-64; *Șarban* (04/10/2005) §§ 92-104; *Boicenco* (11/07/2006) §§ 139-145; *Castraveț* (13/03/2007) §§ 27-36; *Istratii ș.a.* (27/03/2007) §§ 73-78; *Modârcă* (10/05/2007) §§ 75-79; *Stici* (23/10/2007) §§ 41-46; *Țurcan și Țurcan* (23/10/2007) §§ 43-54; *Mușuc* (06/11/2007) §§ 35-48; *Popovici* (27/11/2007) §§ 58-63; *Ursu* (27/11/2007) §§ 16-25; *Malai* (13/11/2008) §§ 36-41; *Străisteanu ș.a.* (07/04/2009) §§ 80-84 și *Oprea* (21/12/2010) §§ 43-48. O violare de acest gen a fost stabilită de CtEDO și în anul 2011, în hotărârea *Ignatenco*.

În Republica Moldova, arestarea este dispusă de către judecătorii de instrucție. CPP obligă judecătorii să motiveze adecvat hotărârile cu privire la arestare. Același fapt reiese și din hotărârea Plenului CSJ nr. 4, din 28 martie 2005. Totuși motivarea insuficientă a hotărârilor de arestare din Republica Moldova a fost constant criticată de către CtEDO începând cu anul 2005.

În toate cele 14 cauze de mai sus, arestarea și/sau prelungirea arestării a avut loc prin reproducerea temeiurilor legale prevăzute în CPP, fără indicarea motivelor pentru care instanța de judecată a considerat întemeiate afirmațiile precum că reclamantul putea împiedica procesul, s-ar putea ascunde sau săvârși alte infracțiuni, iar judecătorii nu au încercat să

³⁷ Raportul Ombudsmanului Instituțional al Spitalelor de Psihiatrie cu privire la respectarea drepturilor pacienților în spitalele de psihiatrie din Republica Moldova, iunie 2012, p. 8.

combată argumentele apărării împotriva arestării. În hotărârea *Muşuc*, CtEDO a subliniat caracterul frecvent și repetitiv al acestei abateri, chiar și după doi ani de la primele violări constatate (§ 43).

În câteva cauze, omisiunea de a motiva hotărârile de arestare a fost deosebit de evidentă. În cauza *Țurcan și Țurcan*, prelungirea mandatului de arest a fost dispusă fără a avea la dispoziție materialele dosarului. În aceeași cauză, prelungirea mandatului de arest a unui reclamant (Dorel ȚURCAN) a avut loc pe motiv că acesta a refuzat să spună acuzații numele martorilor care puteau dovedi nevinovăția acestuia³⁸, în timp ce principala persoană acuzată a fost pusă în libertate. Recursul lui Dorel ȚURCAN împotriva arestării a fost respins cu o zi înaintea expirării mandatului de arest, pe motiv de pericol social, deși instanța de recurs era conștientă că procurorul nu a solicitat prelungirea arestării. În cauza *Ūrsu*, judecătorii au invocat pentru prelungirea arestării motive care, în mod normal, înlătură necesitatea arestării (neefectuarea măsurilor de urmărire penală, lipsa antecedentelor penale, relațiile de familie și copiii minori, proprietatea asupra unei case, existența unui loc de muncă și probleme grave de sănătate). În cauza *Oprea*, judecătorii nu au luat în calcul starea precară a sănătății reclamantului, care putea pleda împotriva arestării. În hotărârile *Istratii ș.a.* și *Oprea*, CtEDO a menționat că, deși arestarea trebuie să aibă loc doar în cazuri excepționale, la prelungirea arestării nicio instanță nu s-a referit la acest aspect, iar peste câteva luni reclamanții eu fost eliberați pentru motivele respinse anterior la prelungirea arestului. În cauzele *Țurcan și Țurcan* și *Oprea*, judecătorii nu s-au pronunțat nici asupra posibilității aplicării măsurilor alternative arestării.

Motivarea proastă a hotărârilor de arestare poate fi explicată prin practica anterioară de aplicare frecventă a arestului, motivarea proastă a demersurilor de arestare de către procurori, volumul mare de lucru al judecătorilor de instrucție și experiența profesională anterioară a acestora, termenul limitat acordat prin lege pentru examinarea demersului, lipsa de diligență a unor judecători, tolerarea acestei practici de către curțile de apel, pregătirea profesională proastă a multor avocați, clișeele sociale, dar și prin corupția din sistemul judecătoresc.

Deși arestarea preventivă trebuie să fie aplicată ca excepție, până la aderarea Republicii Moldova la CEDO, arestul era aplicat foarte des. Tendința de recurgere frecventă la arestarea preventivă nu a dispărut încă. În tabelul nr. 20, sunt prezentate date statistice despre demersurile de arestare examinate în anii 2000, 2006, 2009, 2010 și 2011*. Astfel, raportat la numărul de cauze penale transmise în instanța de judecată, procentajul demersurilor de arestare nu s-a schimbat simțitor în această perioadă. Dacă în anul 2006 numărul demersurilor de arestare depuse reprezenta 36.5% din numărul cauzelor penale transmise în instanță, în anul 2011 acest procentaj a fost de 32.8%. Rata demersurilor admise chiar a crescut. Dacă în anul 2006 erau admise 79.2% din demersuri, în anul 2010 au fost admise 85.6%, iar în anul 2011 – 80.9%.

³⁸ Analiza a fost efectuată în anul 2012 în cadrul Proiectului „Îmbunătățirea respectării dreptului la libertatea și siguranța persoanei în Moldova”, implementat de Fundația Soros-Moldova. Raportul cu privire la această analiză va fi făcut public în primăvara anului 2013.

*Tabelul nr. 20**
Date statistice despre demersurile de arestare examinate în anii 2000, 2006, 2009, 2010 și 2011

Anul	Nr. cauze penale examinate de judecători	Nr. demersuri	Raportat la nr. de cauze penale examinate	Variația față de anul anterior indicat	Demersuri admise de judecător	% de demersuri admise
2000		6,266			5,104	81.4%
2006	13,912	5,083	36.5%	- 18.9%	4,025	79.2%
2009	9,525	3,427	36%	- 32.6%	2,878	84%
2010	9,387	3,287	35%	- 1.4%	2,814	85.6%
2011	10,088	3.306	32.8%	+ 0.6%	2,674	80.9%

* Aceste date au fost luate din rapoartele anuale statistice prezentate Departamentului de Administrare Judecătorească.

Motivarea proastă de către procurori a demersurilor de arestare a fost frecvent invocată de către avocați și judecători. Pentru a spori calitatea demersurilor de arestare, Procuratura Generală a elaborat un model de demers de arestare, care conține secțiuni speciale cu privire la bănuiala rezonabilă și motivele pentru arestare. În urma studierii a câteva sute de demersuri de arestare depuse în anul 2011, a fost constatat că, de regulă, în demersul de arestare este reprodusă acuzația adusă persoanei, iar în compartimentele cu privire la bănuiala rezonabilă și justificarea arestării sunt reproduse prevederile CPP. În cazul demersului de prelungire a arestării, conținutul acestuia diferă neesențial de demersul depus anterior. Textul demersurilor de arestare depuse de aceiași procurori în dosare diferite este similar. Mai mult, deși din materialele dosarului reies motive evidente despre necesitatea arestării, acestea deseori nu sunt invocate de către procurori în demers, ci oral în ședința de judecată. Aceste fapte sugerează că procurorii ajustează foarte puțin demersurile de arestare de la un caz la altul. Cu o astfel de calitate a demersurilor de arestare, este greu de înțeles rațional procentul atât de înalt al demersurilor de arestare admise de judecători.

În anul 2008, Plenul CSJ a generalizat practica judecătorească cu privire la arestare (hot. nr. 20, din 14 noiembrie 2008) și a constatat că „încheierile judecătorești privind aplicarea măsurilor procesuale de constrângere sînt insuficient motivate, ceea ce este în contradicție cu prevederile art. 306 Cod de procedură penală” și a cerut judecătorilor „neadmiterea adoptării hotărîrilor nemotivate la soluționarea demersurilor privind aplicarea măsurilor preventive și prelungirea acestora”. Totuși, în urma studierii a câteva sute de hotărîri cu privire la arestare adoptate în anul 2011, nu a fost constatată o îmbunătățire substanțială a hotărîrilor judecătorești de arestare. Deși volumul hotărîrilor judecătorești s-a mărit, calitatea motivării a rămas aceeași. De regulă, judecătorii reproduc în hotărîrile lor textul art. 5 CEDO sau extrase din jurisprudența CtEDO, însă fără a explica relevanța acestor referiri pentru cauza examinată. Motivarea hotărîrilor emise de același judecător se schimbă foarte puțin de la o cauză la alta, iar motivele hotărîrii sunt, de fapt, expuse în două-trei paragrafe scurte. De obicei, judecătorii reproduc temeiurile prevăzute de lege, nu explică cum se aplică acestea cauzei examinate, de ce alte măsuri preventive nu pot fi aplicate și nici nu combat argumentele apărării.

Judecătorii de instrucție au invocat drept scuză pentru hotărîrile prost motivate volumul mare de lucru și calitatea proastă a demersurilor de arestare. În tabelul nr. 21 sunt

prezentate informații despre activitatea pentru anul 2011 a celor 41 de judecători de instrucție.³⁹ Într-adevăr, cu astfel de sarcini este greu să ai o justiție de calitate, mai ales având în vedere că circa 50% din activitatea prezentată în tabelul nr. 21 revine celor șapte judecători de instrucție din Chișinău. Totuși volumul mare de lucru nu poate fi o scuză pentru nemotivarea hotărârilor cu privire la arestare. Pe de altă parte, volumul de muncă pentru judecătorii din regiuni este mult mai mic decât al celor din orașele mari, însă calitatea hotărârilor de arestare nu variază simțitor în funcție de sarcina de lucru. Mai mult, este greu de înțeles de ce judecătorii preferă să aresteze în baza unor demersuri prost motivate în timp ce legea le impune o altă soluție. S-a creat impresia că, calitatea activității judecătorului de instrucție a depins, în cea mai mare parte, de atitudinea judecătorului. Astfel, dacă în unele judecătorii rata demersurilor admise în a doua jumătate a anului 2011 a fost de 40-70%,⁴⁰ atunci în alte judecătorii de sector au fost admise toate sau aproape toate demersurile de arestare.⁴¹ Unii judecători intervievați au susținut că, atât timp cât la nivelul judecătoriilor și al curților de apel există o practică constantă de nemotivare a deciziilor de arestare, judecătorii de instrucție nu sunt interesați să-și motiveze mai bine hotărârile. Mai mult, o hotărâre bine motivată ar arăta straniu lângă multe hotărâri prost motivate, iar o bună motivare necesită mult mai mult timp, pe care mulți judecători de instrucție pretind că nu îl au.

Tabelul nr. 21

Date statistice despre activitatea judecătorilor de instrucție în anii 2006, 2009, 2010 și 2011

	Autorizarea percheziției	Autorizarea ridicării de obiecte și documente	Autorizarea sechestrării corespondenței	Autorizarea interceptării convorbirilor	Plângeri împotriva acțiunilor organului de urmărire penală	Demersuri de arestare examinate	Total
2006	3,515	882	200	1,931	1,995	5,083	13,606
2009	5,437	1,890	57	3,848	1,985	3,427	16,644
2010	7,453	3,182	83	3,890	1,932	3,287	19,827
2011	8,759	3,939	160	3,586	2,190	3,306	21,940

Majoritatea persoanelor intervievate au explicat calitatea proastă a activității judecătorilor de instrucție prin cariera profesională a acestora. Judecătorii de instrucție au apărut în Republica Moldova în anul 2003, după intrarea în vigoare a noului CPP. Puteau deveni judecători de instrucție judecătorii cu experiență de cel puțin trei ani sau procurorii și anchetatorii penali cu experiență de cel puțin cinci ani. În consecință, judecători de instrucție au devenit doar procurorii și anchetatorii penali. Niciun judecător nu a candidat pentru a deveni judecător de instrucție. Autoritățile Republicii Moldova au recunoscut că aceasta este o problemă și, prin Legea nr. 153, din 5 iulie 2012, a fost schimbat modul de exercitare a funcțiilor judecătorilor de instrucție. Aceste funcții vor fi exercitate de un judecător de drept comun numit de către CSM pe o anumită perioadă de timp. În termen de trei ani, judecătorii de instrucție în exercițiu urmează să fie evaluați de către CSM.

³⁹ Aceste date au fost luate din rapoartele anuale statistice prezentate Departamentului de Administrare Judecătorească. În acest tabel sunt introduse doar datele despre principalele activități ale judecătorilor de instrucție.

⁴⁰ În Judecătoria Șoldănești, au fost admise 38% din demersuri, în Judecătoria Bender - 66%, iar în Judecătoria Cahul - 67%.

⁴¹ În Judecătoria Ceadir-Lunga, au fost admise 95% din demersuri, iar în Judecătoriile Basarabasca, Briceni, Comrat sau Dondușeni - 100% din demersuri.

Conform art. 166 alin. 7 CPP, demersul de arestare urmează a fi înaintat judecătorului cu cel puțin trei ore înainte de expirarea termenului de reținere. Conform art. 305 alin. 3 CPP, demersul trebuie examinat de către judecător în cel mult 4 ore de la primire. Examinarea demersului are loc în ședință judecătorească, cu respectarea principiului contradictorialității. Având în vedere agenda aglomerată a judecătorilor de instrucție și complexitatea procedurilor de arestare, termenele de mai sus pot influența negativ calitatea examinării demersurilor de arestare complexe.

27 din cele 33 de seminare în domeniul CEDO organizate la INJ în anul 2011 au vizat procedurile de arestare. La aceste seminare au fost prezenți aproape toți judecătorii de instrucție. Seminare similare pentru judecători au avut loc și în anii anteriori. Toate hotărârile CtEDO în cauzele moldovenești sunt disponibile în limba română, iar, imediat după pronunțare, acestea sunt larg mediatizate. Hotărârea Plenului CSJ nr. 4, din 28 martie 2005, descrie în detaliu standardele CtEDO cu privire la arestare. În 2008, Plenul CSJ (hot. nr. 20, din 14 noiembrie 2008) a criticat activitatea judecătorilor de instrucție. Neaplicarea jurisprudenței CtEDO poate fi explicată doar prin lipsa de diligență. Doar trei judecători de instrucție au fost concediați pentru calitatea proastă a activității.⁴²

Hotărârea judecătorului de instrucție cu privire la arestare poate fi contestată la curtea de apel. Judecătorii de instrucție intervievați au susținut că practica lor a fost influențată, într-o mare măsură, de practica curților de apel. Studiind mai mult de 50 de hotărâri cu privire la arestare emise de curțile de apel în a doua jumătate a anului 2011 am constatat cu regret că curțile de apel din Republica Moldova nu sunt cei mai fideli promotori ai standardelor instituite prin CEDO. Din contra, multe din hotărârile curților de apel sunt la fel de prost motivate ca și hotărârile judecătorilor de instrucție, iar mai mult de 70% din recursurile împotriva arestărilor examinate de către curțile de apel în a doua jumătate a anului 2011 au fost respinse. Curțile de apel au admis cu precădere recursurile procurorilor, iar motivarea hotărârilor acestora sugerează că ele sunt și rezervate în aplicarea standardelor CtEDO.

Calitatea insuficientă a serviciilor avocaților a putut influența și ea motivarea proastă a deciziilor de arestare. În dosarele studiate au fost extrem de rare situațiile în care avocații au prezentat pledoarii scrise judecătorului de instrucție. Aceasta ar putea fi explicat prin termenul scurt pus la dispoziție pentru examinarea demersului de arestare. Totuși în susținerile verbale ale avocaților referirile la CtEDO au fost extrem de rare. Chiar și aceste referiri au fost, de obicei, extrem de generale și, la prima vedere, insuficient de convingătoare.

În cadrul interviurilor, judecătorii au susținut că, deseori, hotărârile lor sunt influențate de atitudinea societății. Societatea din Republica Moldova încă percepe arestul ca o măsură care trebuie aplicată automat persoanelor învinuite de infracțiuni grave. În cazul în care arestul nu este aplicat, judecătorii sunt bănuți de corupție. Deși atitudinea societății reprezintă un factor important pentru evaluarea performanțelor instanțelor judecătorești, ea nu poate fi luată în considerație la soluționarea cauzelor concrete. Se pare că, de fapt, atitudinea

⁴² Prin hotărârea nr. 29/3, din 26 februarie 2009, CSM a refuzat să propună Președintelui reconfirmarea în funcție până la atingerea plafonului de vârstă judecătorului de instrucție din Orhei. În urma evenimentelor de aprilie 2009, alți doi judecători de instrucție din Chișinău au fost eliberați din funcție prin aceeași procedură, pe motiv că au comis abateri grave la examinarea demersurilor de arestare.

societății față de arest este determinată, în mare parte, de recurgerea prea frecventă a judecătorilor la arestare și de motivarea insuficientă a hotărârilor de arestare.

Unii avocați au susținut că judecătorii de instrucție dispun cu ușurință arestarea și din cauza corupției în sistemul judecătoresc.

6.3.2.4 Refuzul de a audia martori la examinarea recursului împotriva arestării

În hotărârile *Becciev* (04/10/2005) §§ 65-76 și *Țurcan și Țurcan* (23/10/2007) §§ 65-70, CtEDO a constatat o violare a art. 5 § 4 pe motiv că instanța care a examinat recursul împotriva arestării a refuzat să audieze martorii solicitați de apărare în vederea combaterii argumentelor invocate pentru arestare.

Deși hotărârea *Becciev* a fost pronunțată încă în anul 2005, în vara anului 2012 judecătorii din Republica Moldova refuzau audierea martorilor în cadrul procedurilor de arestare. Această problemă a fost discutată în cadrul seminarelor organizate de INJ. Ultimii au menționat că ei nu audiază martorii, deoarece, în cadrul procedurii de arestare, ei nu se pot pronunța asupra vinovăției acuzatului. Pe de altă parte, CPP nu conținea prevederi exprese în acest sens. Mai mult, procedurile de arestare sunt examinate în ședință închisă (art. 312 alin. 3 CPP).

Într-adevăr, art. 312 CPP, care prevede procedura de examinare a recursului împotriva deciziei de arestare, reglementează detaliat cine poate fi prezent în sala de ședințe și pașii pe care trebuie să-i întreprindă instanța de judecată la examinarea recursului. Art. 308 CPP, care vizează procedura de examinare a demersului de arestare, nu se referă explicit la posibilitatea apărării de a solicita audierea martorilor. Nici hotărârea Plenului CSJ nr. 4, din 28 martie 2005, care a fost completată în 2008, nu se referă la acest aspect. Totuși, art. 2 alin. 2 CPP menționează expres că tratatele internaționale „dau naștere drepturilor și libertăților în procesul penal”.

Judecătorii care examinează cauze cu privire la arestare știu despre jurisprudența CtEDO de mai sus, însă nu o aplică. Se pare că unii judecători de instrucție încearcă să vină cu o schimbare, însă curțile de apel nu o admit. Astfel, la 9 noiembrie 2011, Curtea de Apel Bălți (dos. nr. 1-m-122/11) a casat o hotărâre de refuz în arestare, care a fost luată după audierea martorilor, *inter alia*, pe motiv că audierea martorilor în procedurile în arestare este inadmisibilă, deoarece aceasta încalcă art. 308 alin. 2 CPP. Acest articol cere ca procedurile de arestare să fie confidențiale. Se pare că această neglijare a standardelor CtEDO se datorează, în mare parte, reticenței judecătorilor de a renunța la practicile existente, care le oferă un mai mare confort, și neintervenirii ferme ale CSJ pentru a soluționa problema. Având în vedere că, peste mai mult de șapte ani de la hotărârea *Șarban*, această problemă nu a fost soluționată prin practica judecătorească, introducerea în CPP a dreptului de a audia martori la faza judecării cauzei ar putea fi o soluție. CPP a fost modificat în anul 2012, însă noile modificări nu s-au referit la acest aspect.

Jurisprudența CtEDO nu urmează a fi înțeleasă ca impunând audierea oricărui martor solicitat de apărare. Trebuie audiați doar martorii declarațiile cărora sunt relevante pentru arestare. Mai mult, judecătorul are dreptul să refuze audierea unui martor oricând consideră că circumstanța care poate fi confirmată de martor a fost deja probată dincolo de un dubiu rezonabil prin alte probe.

6.3.2.5 Refuzul instanței de a acorda acces la materialele prezentate în susținerea demersului de arestare

În hotărârile *Țurcan și Țurcan* (23/10/2007) §§ 55-64 și *Mușuc* (06/11/2007) §§ 49-56, CtEDO a constatat o violare a art. 5 § 4 pe motiv că apărarea nu a avut acces la materialele prezentate judecătorului de către procuror pentru a justifica arestarea.

Art. 68 alin. 2 p. 3 CPP prevede dreptul avocatului de a lua cunoștință de „materialele prezentate în judecată de către organul de urmărire penală pentru confirmarea reținerii sau necesității arestării”. Acest drept există încă de la intrarea în vigoare a noului CPP (12 iunie 2003). Totuși, în cele două cauze de mai sus, norma aceasta nu a fost respectată.

Conform art. 308 alin. 1 CPP, atunci când solicită arestarea, procurorul trebuie să prezinte materialele care confirmă temeinicia demersului de arestare. Examinând câteva sute de dosare cu privire la arestare din anul 2011, a fost constatat faptul că, de obicei, procurorii anexează la demersurile de arestare doar actele procesuale care confirmă reținerea. Acestea, de obicei, nu confirmă circumstanțele invocate în demersul de arestare. În foarte puține cauze, procurorii au anexat la demersul de arestare probele care confirmau necesitatea arestării. În multe cazuri, în dosarul judecătorului de instrucție în care a fost dispusă arestarea, există doar demersul de arestare, fără alte probe. Avocații au susținut că, împreună cu demersul de arestare, procurorul prezintă judecătorului toate materialele cauzei penale. Judecătorii intervievați au confirmat că o astfel de practică există. Judecătorii de instrucție studiază aceste materiale, însă refuză apărării accesul la ele, pe motiv că, conform art. 212 CPP, urmărirea penală este confidențială, iar apărarea are dreptul să le studieze abia după finalizarea urmăririi penale. Într-adevăr, în multe încheieri de arestare din anul 2011 judecătorii de instrucție menționau că au adoptat decizia după studierea materialelor cauzei penale. Mai mult, în câteva proceduri de arestare, curțile de apel au solicitat în scris materialele dosarului penal de la procuratură. Curtea de Apel Chișinău, de exemplu, în anul 2011, nu examina recursul cu privire la arestare fără a studia materialele dosarului penal. Această practică ar putea reieși implicit din art. 311 alin. 4 CPP, care obligă procurorul să transmită instanței de recurs „materialele respective” în termen de 24 de ore de la primirea înștiințării despre examinarea recursului.

Referirile avocaților la art. 68 alin. 2 p. 3 CPP și jurisprudența CtEDO de mai sus sunt, de obicei, trecute cu vederea de către avocați. În orice caz, din cauza unei practici constatate, foarte puțini avocați mai insistă asupra accesului la materialele studiate de judecători. Această atitudine vorbește despre o înțelegere denaturată a rolului avocaților, precum și despre tendința în rândul judecătorilor de a accepta doar practicile CtEDO care sunt comode. În general, judecătorii din Republica Moldova, ca și oricare alți judecători, sunt tentați să urmeze practicile bine stabilite și așteaptă ca schimbarea să vină de la instanța judecătorească supremă.

Pentru a soluționa această problemă, art. 308 CPP a fost modificat prin Legea nr. 66 (în vigoare din 27 octombrie 2012). Modificarea prevede că la demers trebuie anexate materialele care confirmă necesitatea arestării. Aceste materiale urmează a fi prezentate avocatului odată cu depunerea demersului de arestare. Este încă devreme de a evalua impactul acestei modificări.

6.3.2.6 Alte violări ale art. 5

În hotărârea *Leva* (15/12/2009) §§ 57-63, CtEDO a constatat o violare a art. 5 § 2 deoarece el nu a fost informat despre două urmăriri penale care au servit drept temei pentru reținerea și arestarea sa. Această situație este strâns legată de dreptul apărării de a lua cunoștință de materialele prezentate de procuror pentru a justifica necesitatea arestării. Prin îmbunătățirea acestei carențe vor fi înlăturate și riscurile unor situații similare. În orice caz, judecătorii ar trebui să examineze necesitatea arestării doar în ceea ce privește faptele expuse în demersul de arestare.

În hotărârea *Boicenco* (11/07/2006) §§ 134 – 138, CtEDO a constatat o violare a art. 5 § 3 deoarece art. 191 CPP interzicea aplicarea cauțiunii sau eliberarea sub control judiciar a persoanelor acuzate de infracțiuni cu intenție pentru care legea penală prevede sancțiunea cu închisoare pe o perioadă mai mare de 15 ani. Dl. Boicenco a fost acuzat de o infracțiune cu intenție pentru care legea penală prevede sancțiunea cu închisoare pe o perioadă mai mare de 15 ani. CtEDO a menționat că art. 5 § 3 a fost violat deoarece prevederile art. 191 CPP nu permiteau judecătorului să verifice dacă este sau nu justificată lipsirea de libertate. Prin Legea nr. 410, din 21 decembrie 2006 (în vigoare din 31 decembrie 2006), interdicția prevăzută de art. 191 CPP cu privire la gravitatea acuzației a fost exclusă. Totuși, nu a fost exclusă o altă interdicție similară din același articol. Chiar în ziua de astăzi nu poate fi aplicată cauțiunea sau eliberarea sub control judiciar a persoanelor care au antecedente penale nestinse pentru infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave.

În hotărârile *Castraveț* (13/03/2007) §§ 37-61; *Istratii și Alții* (27/03/2007) §§ 79-101; *Modârcă* (10/05/2007) §§ 80-99; *Mușuc* (06/11/2007) § 57 și *Leva* (15/12/2009) § 68, CtEDO a constatat o violare a 5 § 4 pe motiv că separarea printr-un peretele din sticlă a reclamantului de avocatul său, în timpul întrevederilor în IDP-ul CCCEC, permitea rezonabil să se creadă că întrevederile nu sunt confidențiale. În primăvara anului 2007, peretele din sticlă din camera pentru întrevederi dintre avocat și client a fost demontat. Avocații intervievați au declarat că nu întâmpină dificultăți în a comunica cu clienții lor în condiții de confidențialitate.

În hotărârea *Șarban* (04/10/2005) §§ 115-124, CtEDO a constatat o violare a 5 § 4 pe motiv că recursul împotriva arestării a fost examinat peste 21 de zile. Conform art. 311 CPP, hotărârea de arestare poate fi contestată în termen de trei zile. În termen de 24 de ore de la primirea recursului, instanța care a emis hotărârea de arestare trebuie să trimită materialele instanței de recurs. Conform art. 312 alin. 2 CPP, instanța de recurs judecă recursul în termen de trei zile de la primire. Mecanismul instituit prin lege pare să asigure examinarea unui recurs în cel mult zece zile de la pronunțarea hotărârii de arestare. Totuși, în practică, acest termen nu se respectă mereu. Astfel, recursul în dosarul judecătorului de instrucție al Judecătoriei Dondușeni nr. 16-4/11 a fost examinat peste 15 zile de la depunere, iar în dosarul judecătorului de instrucție al Judecătoriei Centru mun. Chișinău nr. 16-165/11 – peste 17 zile de la depunere.

6.3.2.7 Recomandări

Lipsirea de libertate contrar legislației naționale

- a) Urmează a fi îmbunătățită disciplina poliției și supravegherea poliției de către procurori în vederea excluderii reținerii contravenționale abuzive;

- b) Sistarea practicii de internare forțată în instituțiile psihiatrice în lipsa unei hotărâri judecătorești;
- c) Excluderea practicii acuzării de lipsire de libertate a persoanelor după respingerea demersului de arestare. Dacă persoanei îi sunt aduse învinuiri noi și se dorește arestarea în baza acestor învinuiri, până la admiterea celui de-al doilea demers de arestare persoana nu ar trebui să fie lipsită de libertate.

Motivarea insuficientă a arestării

- a) Pentru a exclude prejudicierea calității activității judecătorilor de instrucție, urmează a fi evaluată calitatea și sarcina de muncă a acestora;
- b) Termenele stabilite în art. 166 alin. 7 CPP și art. 305 alin. 3 CPP pentru examinarea demersurilor de arestare urmează a fi mărite, pentru a permite o examinare calitativă a demersurilor de arestare;
- c) Curțile de apel ar trebui să-și revizuiască radical practica, prin motivarea exemplară a hotărârilor lor și casarea oricărei hotărâri de arestare prost motivată;
- d) Judecătorii, procurorii și avocații ar trebui instruiți continuu în domeniul standardelor CtEDO cu privire la arestare. Instruirea nu ar trebui să se refere în mod superficial la standardele CtEDO, ci ar trebui să conțină și discutarea cazurilor ipotetice și practice din perspectiva CEDO. Participanții ar trebui să întocmească documente motivate prin prisma jurisprudenței CtEDO.

Examinarea recursului împotriva arestării

- a) CSJ ar trebui să dea explicații clare că la examinarea recursului împotriva arestării este admisibil de a audia martori care ar putea comunica informații relevante în procedurile de arestare;
- b) În cadrul procedurilor de arestare, judecătorii ar trebui să renunțe la practica de studiere a materialelor cauzei penale, dacă apărarea nu are acces la ele. CSJ ar trebui să întreprindă pași fermi pentru a susține eradicarea acestei practici;
- c) Art. 311 alin. 4 CPP urmează a fi exclus.

Alte violări ale articolului 5

- a) Din art. 191 alin. 1 CPP urmează să fie exclusă interdicția de a elibera sub control judiciar persoanele care au antecedente penale nestinse pentru infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave.

6.3.3 Articolul 6 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului

În hotărârile CtEDO pronunțate până la 31 decembrie 2010, CtEDO a constatat 103 violări ale art. 6. Din acestea, 52 reprezintă neexecutări ale hotărârilor judecătorești, 15 țin de casarea improprie a hotărârilor judecătorești irevocabile, iar opt hotărâri se referă la termenul îndelungat de examinare a cauzelor. În alte șase hotărâri, a constatat că dreptul la apărare a fost încălcat din cauza procedurii defectuoase de citare, în alte șase hotărâri a fost încălcat dreptul de acces la o instanță, iar în cinci hotărâri, CtEDO a criticat calitatea motivării hotărârilor judecătorești. CtEDO a mai constatat câteva tipuri de violări ale art. 6, însă acestea nu s-au regăsit în multe hotărâri. În anul 2011, CtEDO a constatat 15 violări ale art. 6. În continuare, vor fi analizate măsurile întreprinse în privința fiecărui tip de violare. Tipurile de

violări au fost aranjate în funcție de încălcarea vizată, și nu în funcție de numărul de violări constatate de CtEDO.

6.3.3.1 Accesul la o instanță de judecată

În hotărârile *Malabov* (07/06/2007) §§ 23-39; *Ciorap* (19/06/2007) §§ 90-96; *Clionov* (09/10/2007) §§ 35-42; *Istrate (nr. 2)* (10/06/2008) §§ 17-20 și *Tudor-Comerț* (04/11/2008) §§ 32-42, CtEDO a constatat că art. 6 a fost violat din cauza refuzului instanțelor judecătorești de a scuti de plata taxei pentru examinarea cauzei lor de către instanțele judecătorești.

Violările din cauzele *Clionov*, *Ciorap*, *Istrate (nr. 2)* au fost determinate de interdicția de blanchetă la acordarea scutirilor la plata taxei de stat din art. 437 alin. 2 CPC. În cauza *Tudor-Comerț*, se pare că reclamantul nu a fost scutit deoarece art. 85 CPC nu permitea scutirea persoanelor juridice de plata acestei taxe. Prin Legea nr. 84, din 17 aprilie 2008 (în vigoare din 20 mai 2008), a fost exclusă interdicția din art. 437 alin. 2 CPC, iar prin Legea nr. 107, din 4 iunie 2010 (în vigoare din 23 iulie 2010) art. 85 alin. 4 CPC a fost completat pentru a permite scutirea persoanelor juridice. Prin aceste modificări legislative a fost înlăturată cauza generală a violărilor acestea.

În hotărârea *Malabov*, CtEDO a constatat o violare similară din cauza că instanțele de judecată au refuzat să examineze apelul și recursul depus de reclamant fără a examina adecvat capacitatea acestuia de a plăti taxa de stat. Se pare că această cauză se referă la o situație excepțională. În general, judecătorii din Republica Moldova sunt destul de generoși în acordarea scutirilor de la plata taxei de stat.

În hotărârea *Business Investiții pentru Toți* (13/10/2009) §§ 25-34, CtEDO a constatat o violare din cauza refuzului CSJ de a admite reclamantul în procedurile în care se decidea soarta bunurilor recent cumpărate de el și prejudicarea pretențiilor sale dintr-o altă cauză în cadrul acestor proceduri. Instanțele judecătorești au refuzat admiterea reclamantului în proceduri deoarece el a cumpărat bunurile după finalizarea procedurilor în instanța de apel și nu era parte în aceste proceduri. La rândul său, CPC (art. 449) nu permitea redeschiderea procedurilor atunci când drepturile unei persoane neatruse în proces au fost afectate prin hotărârea judecătorească. Prin Legea nr. 155, din 5 iulie 2012 (în vigoare din 1 decembrie 2012), în CPC a fost introdusă această situație drept temei pentru revizuire (art. 449 lit. c). Revizuirea poate fi depusă de către persoana neatrasă în proces (art. 447 lit. b CPC). Prin această modificare legislativă a fost înlăturată cauza generală a acestei violări. Totuși ar fi mai rațional dacă instanțele judecătorești ar manifesta o anumită flexibilitate atunci când, în cursul judecării cauzei, drepturile asupra obiectului în litigiu trec la o altă persoană. După cum a menționat CtEDO în hotărâre (para. 31), noul proprietar ar trebui să poată pretinde în instanța de judecată toate drepturile pe care fostul proprietar le putea invoca.

6.3.3.2 Carențe în procesul de citare în instanța de judecată

În hotărârile *Ziliberberg* (01/02/2005) §§ 26-42; *Istrate* (13/06/2006) §§ 51-55; *Russu* (13/11/2008) §§ 19-28; *Masaev* (12/05/2009) §§ 16-18; *Godorozea* (06/10/2009) §§ 28-33 și *Bucuria* (05/01/2010) §§ 21-26, a fost constatată o violare a art. 6 pe motiv că instanțele de recurs au examinat cauza fără a înștiința adecvat reclamantii și a le oferi posibilitatea să-și prezinte cauza. Hotărârile *Ziliberberg*, *Russu* și *Masaev* vizează proceduri contravenționale, iar

cauzele *Istrate, Godorozea și Bucuria* – proceduri civile. În anul 2011, CtEDO a mai constatat o violare similară în hotărârea *Rassobin* (18/10/2011), care se referea la o procedură civilă.

În Republica Moldova, citarea are loc, de obicei, prin corespondență poștală. Citarea defectuoasă a constituit mereu o problemă. Autoritățile moldovenești au recunoscut această problemă și, prin Planul de acțiuni (p.1.2.2.10) pentru implementarea Strategiei de Reformare a Sectorului Justiției pentru anii 2011-2016 (SRSJ), s-a angajat să fortifice mecanismul de citare judiciară.

Din codurile de procedură și practica CSJ reiese univoc că reprezintă o citare adecvată doar citarea care permite confirmarea primirii citației. Unele instanțe judecătorești citează părțile prin scrisori simple, prezumând că scrisoarea va ajunge la destinatar. Scrisorile simple nu oferă dovadă primirii citației, însă judecătorii au recurs la ea deoarece instanța judecătorească nu are bani suficienți pentru a expedia corespondența prin scrisori cu aviz de primire. Totuși, în anul 2012, situația la acest capitol a fost mai bună decât în anul 2006. În anul 2012, a fost constatat faptul că mulți judecători din Chișinău expediau prima citație prin scrisoare simplă, iar, în caz de neprezentare, a doua cu scrisoare recomandată.

În anul 2012, în multe cauze contravenționale, Curtea de Apel Chișinău examina recursurile chiar dacă nu exista dovada primirii citației. Se pare că se recurge la această procedură deoarece această instanță nu are surse pentru citarea prin scrisoare cu aviz de primire. Acest fapt este surprinzător, având în vedere că aceasta este cea mai mare curte de apel din țară, iar activitatea ei vizează un număr foarte mare de persoane. Se pare că motivul principal al neexpedierii scrisorilor cu aviz nu este lipsa mijloacelor financiare la nivel de țară, ci bugetarea deficientă a cheltuielilor poștale de către instanța de judecată. Acest fapt explică de ce unele instanțe judecătorești expediază toată corespondența prin scrisori cu aviz, iar altele, nu.

Prin modificările introduse în CPC (Legea nr. 155, din 5 iulie 2012), începând cu 1 decembrie 2012, au fost excluse ședințele judiciare la examinarea recursurilor în cauzele civile.⁴³ Această inovație practic exclude situațiile similare celor constatate în cauzele *Istrate, Godorozea și Bucuria*.

6.3.3.3 Durata excesivă a procedurilor judiciare

În următoarele șase hotărâri, CtEDO a constatat o violare în ceea ce privește termenul rezonabil la judecarea cauzei: *Holomiov* (07/11/2006) §§ 132-146; *Mazeșca* (12/04/2007) §§ 38-50; *Gușovschi* (13/11/2007) §§ 30-45; *Cravcenco* (15/01/2008) §§ 42-58; *Boboc* (04/11/2008) §§ 21-37; *Pânzari* (29/09/2009) §§ 29-36; *Deservire SRL* (06/10/2009) §§ 34-49 și *Matei și Tutunaru* (27/10/2009) §§ 53-67. Cinci din cele șase cauze (cu excepția cauzei *Holomiov*) se referă la proceduri civile. În anul 2011, CtEDO a mai constatat o violare similară în hotărârea *Oculist și Imaș* (28/06/2011).

În general, Republica Moldova nu a avut și nu are probleme cronice în ceea ce privește termenul de examinare a cauzelor de către instanțele de judecată. Examinarea îndelungată a cauzelor reprezintă o excepție. Astfel, atât în cauzele civile, cât și în cele penale, prima ședință are loc în cel mult șase săptămâni de la sesizarea instanței. Examinarea unei cauze de o complexitate medie în toate cele trei niveluri de jurisdicție (fond, apel și recurs) nu

⁴³ Totuși, ca excepție, art. 444 CPC prevede dreptul CSJ de a organiza audieri atunci când va considera necesar.

durează mai mult de 18-24 de luni, ceea ce este sub media din țările vest-europene. Potrivit raportului de activitate al CSM pentru 2010, din cauzele civile restante la 1 ianuarie 2011 (3,376), 6.6% durau mai mult de 12 luni, 2.3% - mai mult de 24 de luni și doar 1.9% - mai mult de 36 de luni.

Deși durata examinării unei cauze este acceptabilă per ansamblu, problema persistentă a sistemului moldovenesc constă în amânări frecvente ale ședințelor de judecată și remiterea cauzelor la rejudicare. În consecință, are loc tergiversarea examinării cauzelor simple și examinarea superficială a cauzelor complexe.

Judecătorii moldoveni sunt extrem de indulgenți față de cererile participanților de amânare a ședințelor. Astfel, în cauza *Holomiov*, au avut loc cel puțin 44 de ședințe în prima instanță. În anul 2008, ședințele judiciare erau amânate din cauza neaducerii inculpatului arestat sau a dovezii de înștiințare a părții, atitudinii lejere a judecătorilor față de cererile de amânare, lipsei de la ședință a procurorului, avocatului și chiar a judecătorului, sau din cauza greutăților în aducerea martorilor.⁴⁴ Această constatare era actuală și în anul 2012. Perioadele între ședințe, de obicei, nu depășesc două luni. Totuși, în cauzele *Deservire SRL*, *Holomiov*, *Matei și Tutunaru*, *Gușovschi* și *Cravcenco*, CtEDO a constatat că au fost admise perioade lungi între ședințe fără vreo explicație

Persoanele intervievate în cadrul studiului au declarat că motivele adevărate ale amânării ședințelor sunt teama judecătorilor ca hotărârea lor să nu fie casată, tergiversarea cauzei de către părți, lipsa martorilor, întocmirea întârziată a rapoartelor de expertiză și lipsa de pregătire a judecătorilor pentru examinarea cauzei.

Prin modificările la CPC care au intrat în vigoare la 1 decembrie 2012 (Legea nr. 155, din 5 iulie 2012), este oferită posibilitatea judecătorilor de a pregăti examinarea cauzelor civile fără a convoca ședințe judecătorești și sunt înăsprite regulile cu privire la prezentarea probelor. Aceste modificări ar putea avea ca efect recucerea numărului de ședințe și examinarea mai rapidă a cauzelor. Prin SRSJ, autoritățile Republicii Moldova s-au angajat să fortifice Centrul Național de Expertiză Judiciară. Această măsură ar putea reduce perioada în care sunt întocmite concluziile experților. În prezent, acestea sunt disponibile doar peste câteva luni.

Neprezentarea părților ține mai mult de asigurarea procedurii de citare. Aceasta a fost analizată în sub-capitolul anterior. Neprezentarea martorilor, în special în cauzele penale, reprezintă o problemă serioasă în Republica Moldova. În mare parte, instanțele judecătorești prezumă dorința martorului de a compărea. Deseori, martorii nu se prezintă deoarece nu doresc sau pot veni, iar cauzele se amână. Această problemă urmează a fi remediată.

În hotărârile *Mazepa* și *Gușovschi*, CtEDO a criticat rejudicarea repetată a cauzelor. Instanțele judecătorești ierarhic superioare recurgeau extrem de des la trimiterea cauzelor la rejudicare. Potrivit Informației cu privire la activitatea instanțelor judecătorești pentru anul 2009 publicată de către CSJ, din cele 5,146 de cauze civile examinate de către curțile de apel în acel an, 1,296 (25%) au fost remise la rejudicare, iar din cele 2,369 de cauze examinate de către CSJ în 2009, 273 au fost trimise la rejudicare, ceea ce reprezintă 53% din recursurile admise (518).

⁴⁴ Raportul Final al Programului OSCE de monitorizare a ședințelor de judecată în Republica Moldova, în special pp. 60-61.

Până la 27 octombrie 2012, în cauzele penale, instanța de apel nu putea remite cauza la rejudecare. Doar CSJ putea remite cauza la rejudecare în curtea de apel. În urma modificărilor la CPP care au intrat în vigoare la 27 octombrie 2012 (Legea nr. 66), instanța de apel poate remite cauza la rejudecare, însă doar dacă nu a fost citat inculpatul, nu i s-a asigurat dreptul la interpret, nu a fost asistat de un avocat sau au fost încălcate prevederile cu privire la incompatibilitatea judecătorului (art. 415 alin. 1 p. 3). Recursul împotriva sentinței instanței de apel poate fi admis doar dacă se încadrează în temeiurile prevăzute de art. 444 CPP. Se pare că acest recurs a fost privit de către legiuitor ca un remediu în favoarea acuzatului (a se vedea art. 444 alin. 2 al CPP), iar instanța de recurs nu poate înrăutăți situația acestuia. Din acest motiv, foarte multe cauze penale sunt remise de către CSJ la rejudecare. Astfel, conform Raportului de activitate al CSJ pentru anul 2011, în acel an, Colegiul penal al CSJ a admis recursuri în privința a 292 de persoane. Cauzele a 198 (68%) dintre acestea au fost remise la rejudecare. Prin urmare, în urma modificărilor introduse în CPP în anul 2012 au fost lărgite posibilitățile instanțelor de judecată de a remite cauzele la rejudecare.

Până la 1 decembrie 2012, cauzele civile puteau fi trimise la rejudecare atât de către CSJ, cât și de către curțile de apel. Curțile de apel erau obligate să remită cauzele la rejudecare atunci când constatau că normele de procedură au fost încălcate (art. 385 alin. 1 d) CPC). În trei cazuri ele totuși, la solicitarea părților, puteau examina apelul fără a remite cauza la rejudecare. Dacă CSJ constata că eroarea judiciară nu poate fi corectată în recurs, ea putea remite cauza la rejudecare atât în primă instanță, cât și în instanța de apel (art. 445 alin. 1 c) CPC). Prin Legea nr. 155, din 5 iulie 2012, a fost modificat art. 385 CPC în sensul limitării posibilității instanței de apel de a remite cauza la rejudecare în două cazuri: dacă a fost încălcată competența și dacă instanța s-a pronunțat asupra drepturilor persoanelor neatruse în proces. Instanța de apel mai poate remite cauza la rejudecare și dacă a fost încălcată procedura de citare, iar părțile solicită trimiterea cauzei la rejudecare. Prin aceeași lege a fost limitat dreptul CSJ de a remite cauzele civile la rejudecare în prima instanță în aceleași trei cazuri.

Persoanele intervievate, inclusiv judecătorii, au declarat că remiterea cauzelor la rejudecare are loc atât din pricina erorilor comise de către instanțele judecătorești, cât și din motivul ezitării judecătorilor de a lua o decizie în cauze complexe sau sensibile.

În hotărârea *Matei și Tutunaru*, CtEDO a criticat neaccelerarea procedurilor după trimiterea cauzelor la rejudecare. După remiterea cauzelor la rejudecare, acestea sunt examinate potrivit ordinii generale. Deși, formal, anumite cauze (a se vedea art. 192 alin. 1 CPC) ar trebui să fie examinate cu prioritate, în sistemul judecătoresc din Republica Moldova nu există un mecanism de examinare prioritară a cauzelor.

Prin Legea nr. 88, din 21 aprilie 2011 (în vigoare din 1 iulie 2011), în CPC a fost introdus recursul accelerator (art. 192 a fost completat). Potrivit noilor modificări, dacă la judecarea unei pricini concrete, există pericolul de încălcare a termenului rezonabil, participanții la proces pot adresa instanței care examinează cauza o cerere privind accelerarea procedurii de judecare a cauzei. Aceasta se examinează în termen de cinci zile lucrătoare, de către un alt judecător. În cazul în care admite cererea, judecătorul care judecă pricina este obligat să întreprindă anumite acțiuni, iar dacă este necesar se stabilește și un termen limită pentru examinarea cauzei. Acest mecanism a fost introdus recent și eficiența lui încă nu a fost evaluată.

Prin Legea nr. 87, din 21 aprilie 2011 (în vigoare din 1 iulie 2011), a fost introdus recursul compensator pentru încălcarea termenului rezonabil de judecare a cauzei. Pentru mai multe detalii în acest sens a se vedea subcapitolul 8.3 al studiului.

6.3.3.4 Motivarea insuficientă a hotărârii judecătorești

În hotărârile *Istrate* (13/06/2006), §§ 44-52; *Melnic* (14/11/2006) 35-43 și *Ceachir* (15/01/2008) §§ 39-48, CtEDO a constatat că instanțele judecătorești care au examinat căile de atac nu s-au pronunțat asupra obiecției cu privire la tardivitatea căii de atac. CPC instituie standarde mai înalte decât cele ale CEDO în ceea ce privește motivarea hotărârilor judecătorești. Astfel, el cere (art. 373 alin. 5 și art. 442 alin. 2) ca instanța de apel și recurs să se pronunțe asupra tuturor motivelor invocate. Motivarea insuficientă a hotărârilor judecătorești, indiferent de instanță, a fost și rămâne o problemă serioasă a sistemului judecătoresc moldovenesc. Această carență ar putea fi explicată prin volumul mare de muncă al unor judecători, prin prestația proastă a participanților în proces, prin neexaminarea minuțioasă a tuturor circumstanțelor cauzei de către judecători, prin indulgența instanțelor ierarhic superioare față de hotărârile care nu sunt suficient de motivate, dar și prin pregătirea profesională insuficientă a unor judecători. În toate cele trei cauze, nemotivarea a fost comisă sau susținută în recurs. Totuși, este puțin probabil că în instanța de recurs să existe judecători cu o pregătire profesională insuficientă. Este greu de explicat din ce motiv au avut loc aceste încălcări, însă este evident că în toate cele trei cauze autoritățile de stat erau interesate ca apelul (*Istrate*) sau recursul (*Melnic* și *Ceachir*) să fie admise.

Pentru a îmbunătăți calitatea hotărârilor judecătorești, în anul 2012, Parlamentul a adoptat o lege (153, din 5 iulie 2012) prin care a acordat asistență tutor judecătorilor din țară și a mărit numărul asistenților pentru judecătorii CSJ de la unu la trei. Prin modificările la CPC (Legea nr. 155) a fost limitat considerabil dreptul părților de a prezenta probe în apel. Aceste modificări vor permite judecătorilor să delege asistenților multe chestiuni tehnice pe care le îndeplineau până în ultima perioadă, vor ordona părțile în proces, vor simplifica cauzele și vor permite judecătorilor să se concentreze asupra motivării hotărârilor.

În hotărârile *Grădinar* (08/04/2008) §§ 105-117 și *Vetrenko* (18/05/2010) §§ 43-59, CtEDO a constatat că sentințele de condamnare emise de CSJ nu s-au bazat pe probe suficiente. Nu a fost combătut alibiul, nu au fost explicate contradicțiile dintre probele acuzării sau chiar interpretarea distorsionată de către judecători a probelor din dosar. În anul 2011, CtEDO a constatat o violare similară în hotărârea *Fomin* (11/10/2011) din cauza nemotivării hotărârilor judecătorești de tragere la răspundere contravențională. Este greu de explicat aceste carențe.

Se pare că judecătorii din Republica Moldova nu se deprind să combată fiecare argument invocat de părți. Volumul hotărârilor judecătorești a crescut în ultimul timp. Totuși, deseori, majoritatea hotărârii o reprezintă expunerea pozițiilor părților. Motivele pe care judecătorii își întemeiază soluția, de obicei, sunt expuse laconic și fără a atinge toate chestiunile care, la prima vedere, sunt esențiale pentru cauză. CSJ a tolerat sau chiar a generat astfel de practici. Se pare că, pentru a îmbunătăți calitatea hotărârilor judecătorești, este nevoie de instruire considerabilă pentru judecători în domeniul motivării hotărârilor judecătorești. Gradul de motivare a hotărârilor CSJ ar trebui îmbunătățit, pentru a fi un exemplu pentru toți ceilalți judecători din țară.

6.3.3.5 Încălcarea principiului lucrului judecat

În următoarele 15 hotărâri, CtEDO constată o violare a art. 6 din cauza admitterii recursurilor în anulare sau a aplicării improprii a revizuirii: *Roșca* (22/03/2005) §§ 23-32; *Asito* (08/11/2005) §§ 42-51 și 56-56; *Popov (nr. 2)* (06/12/2005) §§ 40-58; *Josan* (21/03/2006) §§ 25-33; *Ermicev* (11/08/2006) §§ 17-23; *Braga* (14/11/2006) §§ 18-23; *Nistas GMBH* (12/12/2006) §§ 33-44; *Oferta Plus SRL* (19/12/2006) §§ 86-115; *Mihalachi* (09/01/2007) §§ 36-41; *Bujnița* (11/01/2007) §§ 18-24; *Venera Nord-Vest-Borta AG* (13/02/2007) §§ 21-22 și 41-44; *Moldovahidromaș* (27/02/2007) §§ 42-62; *Ovciarov* (12/04/2007) §§ 24-29; *Tudor Auto SRL și Triplu-Tudor SRL* (09/12/2008) §§ 43-53 și *Eugenia și Doina Duca* (03/03/2009) §§ 28-45.

În cauzele *Roșca*, *Asito*, *Josan*, *Ermicev*, *Braga*, *Nistas GMBH*, *Mihalachi*, *Bujnița*, *Venera Nord-Vest-Borta AG*, *Moldovahidromaș* și *Ovciarov*, hotărârile judecătorești irevocabile au fost casate prin recurs în anulare. Toate aceste cauze, cu excepția cauzei *Bujnița*, se referă la proceduri civile, iar casările au avut loc până la 12 iunie 2003. Noul CPC, care a intrat în vigoare la 12 iunie 2003, nu mai prevede recursul în anulare drept cale de atac.

În cauza *Bujnița* a avut loc casarea achitării reclamantului prin recurs în anulare. Noul CPP, în vigoare din 12 iunie 2003, permite contestarea cu recurs în anulare la CSJ a hotărârilor judecătorești irevocabile, „în scopul reparării erorilor de drept comise la judecarea cauzei, în cazul în care un viciu fundamental în cadrul procedurii precedente a afectat hotărârea atacată” (art. 453 CPP). Se pare că CSJ interpretează temeiul prevăzut de art. 453 CPP ca permițând revizuirea oricărei hotărâri în care au avut loc încălcări serioase de procedură în ceea ce privește aprecierea probelor. Conform Raportului de activitate al CSJ pentru anul 2011, în anul 2011, au fost examinate recursuri în anulare în privința a 160 de persoane. Recursurile în privința a 13 persoane (8.1%) au fost admise. Deși numărul recursurilor în anulare nu este foarte mare în comparație cu numărul total de cauze examinate, este greu de crezut că CSJ, deciziile căreia au fost contestate cu recurs în anulare, comite atât de multe greșeli care ar justifica cu adevărat casarea unei hotărâri judecătorești irevocabile.

Conform art. 449 CPC, o hotărâre judecătorească irevocabilă poate fi casată prin revizuire în cazul constatării prin hotărâre judecătorească a faptului că la judecarea cauzei au fost comise infracțiuni, dacă au fost descoperite circumstanțe noi esențiale pentru cauză care nu au putut fi descoperite anterior, dacă hotărârea judecătorească afectează drepturile persoanelor neatruse în proces, dacă a fost casată sau modificată hotărârea judecătorească ce a stat la baza hotărârii judecătorești atacate, dacă Curtea Constituțională a declarat neconstituțională legea care a stat la baza hotărârii, dacă Guvernul a demarat o procedură de reglementare amiabilă a unei cereri depuse la CtEDO sau dacă în hotărârea CtEDO, sau în declarația unilaterală a Guvernului a fost recunoscută o violare a CEDO care poate fi remediată, cel puțin parțial, prin casarea hotărârii judecătorești. Termenul pentru depunerea revizuirii este de trei luni. În cauzele *Popov (nr. 2)*, *Tudor Auto SRL și Triplu-Tudor SRL*; *Oferta Plus SRL* și *Eugenia și Doina Duca*, CtEDO a criticat modul în care a fost aplicat art. 449 CPC. În anul 2011, Republica Moldova a mai fost condamnată de patru ori pentru casarea impropriu prin revizuire a hotărârilor judecătorești irevocabile.

În toate cele patru hotărâri de mai sus, CtEDO a constatat că, deși CSJ a admis cererile de revizuire pentru că au fost descoperite circumstanțe noi, acestea, de fapt, nu erau noi sau puteau fi obținute anterior de către partea care a depus revizuirea. CSJ nu s-a pronunțat nici asupra obiecției reclamantului cu privire la tardivitatea revizuirii. Se pare că în aceste cauze revizuirea a fost admisă doar deoarece oponentul reclamantului nu era de acord cu hotărârea irevocabilă în favoarea reclamantului. Dacă casarea hotărârii în cauza *Popov (nr. 2)* ar putea fi motivată prin necunoașterea jurisprudenței CtEDO, admiterea revizuirii în cauza *Eugenia și Doina Duca*, care a avut loc peste doi ani de la hotărârea *Popov (nr. 2)*, este imposibil de explicat rațional. Unele persoane intervievate au susținut că aceste hotărâri puteau fi un semn de corupție.

Aparent, ca urmare a jurisprudenței CtEDO, numărul cererilor de revizuire depuse la CSJ și procentajul cererilor admise de CSJ s-au redus. Chiar dacă numărul cererilor de revizuire admise de CSJ s-a redus de la 11.9% în anul 2006 până la 27% în anul 2011, se pare că uneori cererile de revizuire admise în anul 2012 sunt greu de justificat.⁴⁵ În același timp, procentajul cererilor de revizuire civile admise în anul 2009 de către instanțele ierarhic inferioare era foarte înalt.⁴⁶

*Tabelul nr. 22:
Informații despre cererile de revizuire în cauzele civile
examinare în anii 2006, 2008, 2010 și 2011⁴⁷*

Anul	Cereri depuse	Variația față de anul anterior menționat	Cereri admise	% din cele depuse
2006	670		80	11.9%
2008	670	0	66	9.8%
2010	562	-16.1%	35	6.2%
2011	476	-17.1%	13	2.7%

6.3.3.6 Condamnarea în recurs fără examinarea directă a probelor

În hotărârile *Popovici v. Moldova* (27/11/2007) §§ 64-75 și *Năvoloacă v. Moldova* (16/12/2008) §§ 59-66, CtEDO a constatat o violare a art. 6 pe motiv că CSJ a casat sentința de achitare și a condamnat reclamantul fără examinarea directă a probelor și fără a-l audia pe reclamant în persoană. În anul 2011, CtEDO a constatat o violare similară în hotărârea *Dan* (05/07/2011) în ceea ce privește condamnarea în același mod în apel. La 30 octombrie 2009, Plenul CSJ a adoptat hotărârea nr. 9. Aceasta menționează în p. 49 că „instanța de apel, precum și instanța de recurs ... au obligația de a examina o cauză în fapt și în drept și nu pot proceda la o apreciere globală asupra vinovăției sau nevinovăției inculpatului fără a-l asculta pe acesta și fără a evalua, în mod direct, elementele de probă prezentate de părți.”. Practica actuală a CSJ pare să respecte această hotărâre a Plenului.

6.3.3.7 Neexecutarea hotărârilor judecătorești

În 52 de hotărâri CtEDO pronunțate până la 31 decembrie 2010, CtEDO a constatat o violare a CEDO din cauza neexecutării hotărârilor judecătorești definitive. Prima cauză moldovenească în care a fost constatată o violare de acest gen este *Prodan* (18/05/2004).

⁴⁵ A se vedea soluțiile CSJ în cauzele nr. 3rh-12/12 și nr. 3rh-73/12.

⁴⁶ Potrivit Informației cu privire la activitatea instanțelor judecătorești pentru anul 2009, în anul 2009, din numărul total al cererilor de revizuire examinate de către instanțele judecătorești din Republica Moldova (1,282), au fost admise 20.4% (261).

⁴⁷ Aceste cifre au fost luate din rapoartele de activitate ale CSJ.

Marea majoritate a hotărârilor CtEDO cu privire la neexecutarea hotărârilor judecătorești a fost pronunțată până în 2008. În anul 2011, au fost pronunțate șapte hotărâri de acest gen, însă acestea sunt destul de diferite de hotărârile pronunțate anterior.

Cauzele cu privire la neexecutarea hotărârilor judecătorești pot, fi divizate convențional în trei categorii: cele cu privire la plata unor sume de bani de către autoritățile de stat, cele cu privire la obligarea autorităților publice de a face și cele împotriva persoanelor private.

a) Hotărârile privind obligarea la plata unor sume de bani de către autoritățile de stat

În cauze ca *Luntre ș.a.*, *Pasteli ș.a.*, *Bocancea ș.a. Croitoru, Moisei* sau *Oferta Plus SRL*, era vorba despre neexecutarea hotărârilor judecătorești privind plata sumelor de bani de către MF. Cauzele *Sîrbu ș.a.*, *Țimbal, Lupăcescu ș.a.*, *Lungu, Bița ș.a.*, *Becciu, Cogut, Unistar Ventures Gmbh* și *Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova* vizau neexecutarea hotărârilor judecătorești privind plata sumelor de bani de către alte autorități centrale. Aceste neexecutări datează din anii 2002-2004. În aceste cauze, hotărârile judecătorești nu au fost executate deoarece autoritățile de stat nu doreau să le execute, iar executorii judecătorești nu puteau încasa forțat sumele de bani din conturile trezoreriei. În scurt timp după ce cauza *Prodan* a fost declarată admisibilă (ianuarie 2003), în termen de câteva luni, MF a executat câteva mii de hotărâri judecătorești de acest gen.

Conform art. 36¹ alin. 3 al Legii cu privire la sistemul bugetar și procesul bugetar (nr. 847, din 24 mai 1996), titlurile executorii împotriva autorităților de stat pot fi executate forțat în cazul în care ele nu sunt executate benevol timp de șase luni. În prezent, sumele acordate prin hotărârile judecătorești sunt plătite de către MF în câteva luni de la prezentarea titlului executoriu (pentru mai multe detalii, a se vedea subcapitolul 5.2 al studiului).

În cauze ca *Prodan, Dumbrăveanu, Scutari, Daniliuc, Baibarac, Drăguță, Buianovschi*, era vorba despre neplata de către autoritățile locale a sumelor acordate prin hotărâri judecătorești. Asemenea cauze mai sunt problematice, deoarece în bugetele locale (cu excepția localităților mari) nu există surse. În medie, în anul 2010, 70% din bugetul administrațiilor publice locale erau formate din alocațiile din bugetul de stat. Autoritățile locale plăteau sumele acordate prin hotărâri judecătorești peste perioade mai lungi de timp, de obicei după alocarea, special pentru acest scop, a banilor din bugetul de stat. În tabelul nr. 23 sunt prezentate informații despre sumele alocate în acest scop, în perioada 2008-2011, de către Guvern autorităților locale. Aceste date confirmă că sumele acordate de către Guvern au crescut constant. În cadrul studiului nu am putut stabili care este suma totală datorată de către administrațiile locale în baza hotărârilor judecătorești.

Tabelul nr. 23
Informații despre sumele alocate în anii 2008-2011
*de către Guvern autorităților locale pentru executarea hotărârilor judecătorești*⁴⁸

Anul	Suma alocată (MDL)	Echivalentul în euro	Nr. hotărâri de Guvern
2008	925,000	59,375	1067, 1392
2009	4,601,710	287,600	393, 444, 687, 884
2010	20,357,844	1,272,365	287, 460, 647, 842, 846, 1055, 1122, 1144
2011	24,927,259	1,557,950	305, 402, 792, 822, 975, 976, 977

⁴⁸ Aceste date au fost acumulate în urma analizei hotărârilor de Guvern publicate în MO.

b) Hotărârile judecătorești cu privire la obligarea autorităților publice de a face

Cea mai serioasă problemă în ceea ce privește executarea hotărârilor judecătorești o reprezintă neexecutarea de către administrațiile locale a hotărârilor judecătorești cu privire la acordarea spațiului locativ. În hotărârea *Olaru ș.a.*, CtEDO a menționat că neexecutarea hotărârilor judecătorești cu privire la acordarea spațiului locativ a reprezentat o practică incompatibilă cu CEDO și a cerut Guvernului să ofere o redresare „tuturor victimelor ne-executării ... hotărârilor judecătorești definitive, prin care s-a acordat spațiu locativ de stat, în cauzele depuse la Curte înainte de pronunțarea acestei hotărâri”. Potrivit hotărârii *Olaru ș.a.*, în anul 2009 pe rolul CtEDO se aflau circa 150 de cereri de acest gen.

Deși prin hotărârea *Olaru ș.a.* Guvernul a fost obligat să soluționeze problema celor peste 150 de cauze pendinte la CtEDO, chiar și în anul 2012 aceste hotărâri, în mare parte, nu erau executate. Conform informației prezentate de către Uniunea Națională a Executorilor Judecătorești, la începutul anului 2012, executorii aveau în gestiune mai mult de 800 de titluri executorii privind obligarea de acordare a spațiului locativ, dintre care mai mult de 700 vizau mun. Chișinău. În cadrul studiului nu am putut obține informații în ceea ce privește numărul de hotărâri privind acordarea spațiului locativ executate în ultimii ani de către Consiliul municipal Chișinău. Se pare, totuși, că au fost executate câteva hotărâri judecătorești.

În cadrul interviului, AG a declarat că autoritățile locale din Chișinău și cele centrale încearcă să găsească o soluție pentru a executa toate hotărârile judecătorești privind acordarea spațiului locativ în mun. Chișinău. Totuși, în vara anului 2012, încă nu era luată decizia cu privire la modul de soluționare a acestei probleme.

Pentru a preveni creșterea numărului hotărârilor judecătorești privind obligarea de a acorda spațiu locativ, la sfârșitul anului 2009, Parlamentul a exclus din legislație dreptul majorității categoriilor de funcționari public la spațiu locativ de stat (prin Legea nr. 90, din 4 decembrie 2009). Se pare, totuși, că această măsură nu a înlăturat definitiv posibilitatea apariției unor hotărâri de acest gen. Astfel, la 6 august 2012, pe pagina web a CSJ a fost plasat un document cu recomandări ale CSJ cu privire la aplicarea legislației. Acesta menționează că „judecătorii, care la momentul abrogării [prevederii care acorda dreptul la spațiu locativ] nu erau asigurați cu locuință, sunt în drept, în termen de trei ani, de la data abrogării legii, să ceară de la administrația publică locală, asigurarea cu locuință”.

c) Hotărârile judecătorești împotriva persoanelor private

În cauze ca *Istrate, Mazeș, Grivneac, Clionov* sau *Decev*, era vorba de neexecutarea hotărârilor judecătorești de către executorii privați. În ceea ce privește hotărârile împotriva persoanelor private, obligația statului în această parte se limitează la instituirea unui mecanism funcțional de executare a hotărârilor judecătorești. La 17 iunie 2010, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 113, prin care toți executorii judecătorești au devenit privați și li s-a oferit dreptul să încaseze onorarii pentru serviciile de executare. Se pare că nu există o evaluare a eficienței noului sistem de executare. Totuși, potrivit informației prezentate de către Uniunea Națională a Executorilor Judecătorești, în anul 2011, au fost executate 52.5% din titlurile executorii primite. Potrivit Uniunii, acest coeficient denotă eficiența noului sistem de executare.

6.3.3.8 Alte violări ale art. 6

În hotărârea *Petru Roșca* (06/10/2009) §§ 51-58, a fost constatată o violare a art. 6 pe motiv că reclamantul nu a avut posibilitatea de a-și pregăti apărarea. Această violare s-a datorat examinării cauzei contravenționale a unei persoane reținute, în ziua în care aceasta a compărut pentru prima dată în fața judecătorului, și când a fost deținută până la aducerea în fața judecătorului. Deși numărul reținerilor contravenționale a scăzut substanțial după intrarea în vigoare în anul 2009 a noului CC, asemenea situații nu sunt excluse, deoarece judecătorii, deseori, examinează cauzele contravenționale cu persoanele reținute în aceeași zi.

În cadrul acestui studiu nu am reușit să examinăm celelalte violări ale art. 6 constatate în hotărârile CtEDO pronunțate până la 31 decembrie 2012.

6.3.3.9 Recomandări

- a) Instanțele judecătorești ar trebui să manifeste o anumită flexibilitate atunci când, în cursul judecării cauzei, drepturile asupra obiectului în litigiu trec la o altă persoană, oferind posibilitate noului proprietar de a interveni în proceduri în locul vechiului proprietar;
- b) Fortificarea sistemului de citare judiciară și îmbunătățirea sistemului de bugetare a cheltuielilor poștale de către instanțele judecătorești;
- c) Judecătorii trebuie instruiți în domeniul motivării hotărârilor judecătorești, iar nivelul de motivare a hotărârilor CSJ ar trebui să reprezinte un exemplu pentru toți judecătorii;
- d) Judecătorii ar trebui să motiveze orice amânare a ședințelor pentru perioade lungi de timp;
- e) Urmează a fi fortificat sistemul de asigurare a prezenței terților (martori, experți etc.) chemați în instanța de judecată;
- f) Modificarea CPP pentru a asigura combaterea trimiterii nejustificate la rejudecare a cauzelor penale de către instanța de apel;
- g) Modificarea art. 444 CPP astfel încât să fie înlăturată necesitatea remiterii de către CSJ a cauzelor la rejudecare dacă hotărârea care trebuie adoptată defavorizează acuzatul;
- h) CSJ ar trebui să limiteze practica sa de remitere a cauzelor la rejudecare;
- i) Introducerea practicilor în instanțele judecătorești prin care cauzele trimise la rejudecare să fie examinate în ordine prioritară;
- j) Instanțele judecătorești, în special CSJ, ar trebui să întreprindă măsuri pentru eficientizarea recursului accelerator în procedurile civile;
- k) CSJ ar trebui să-și evalueze practica proprie și pe cea a curților de apel, astfel încât să nu fie admise nejustificat recursuri în anulare în cauze penale și revizuirii în cauze civile;
- l) Autoritățile de stat urmează să întreprindă măsuri ferme și conjugate pentru a se conforma hotărârilor judecătorești privind acordarea spațiului locativ.

6.3.4 Articolul 8 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului

În hotărârile pronunțate până la 31 decembrie 2010, CtEDO a constatat zece violări ale art. 8. În hotărârea *Iordachi ș.a.* (10/02/2009) §§ 19-54, a fost constatat faptul că legislația națională cu privire la interceptarea convorbirilor nu conținea garanții suficiente împotriva arbitrariului. Hotărârea *Mancevschi* (07/10/2008) §§ 39-51 a fost constatată că decizia cu privire la arestarea perchezitiei la sediul unui avocat era vagă. În hotărârile *Meriakri* (01/03/2005) §§ 25-35, *Ostrovar* (13/09/2005) §§ 92-102; *Ciorap* (19/06/2007) §§ 97-104 era vorba de interceptarea corespondenței deținuților, în *Ostrovar* (13/09/2005) §§ 103-108

și *Giorap* (19/06/2007) §§ 105-122 deținuților nu li s-a permis să aibă întrevederi cu rudele. Alte trei violări ale art. 8 ai fost constatate în hotărârile *Guțu* (07/06/2007) §§ 63-69, *Petrenco* (30/03/2010) §§ 44-68 și *Ciubotaru* (27/04/2010) §§ 36-59 a avut alte violări. Alte trei violări ale art. 8 au fost constatate în hotărârile CtEDO pronunțate în 2011. Având în vedere volumul și timpul limitat, în cadrul studiului vom examina doar măsurile care au fost întreprinse pentru executarea hotărârii *Iordachi ș.a.*

În cauza *Iordachi ș.a.*, CtEDO a revăzut întreg sistemul de reglementări în ceea ce privește interceptarea comunicărilor. Deși autorizarea interceptărilor telefonice în Republica Moldova este autorizată de un judecător, CtEDO nu a găsit sistemul existent compatibil cu CEDO. Astfel, CPP reglementa în mod vag situațiile în care poate avea loc interceptarea, interceptarea a fost aplicată pre des, legea nu definea categoriile de persoane convorbirile cărora pot fi interceptate, legea nu excludea în termeni absoluți limitarea interceptării la șase luni, nu era clar scopul în care poate fi aplicată interceptarea, judecătorul nu putea verifica clar rolul judecătorului în aceste proceduri, legea nu stabilea cum se examinează, păstrează și distruge rezultatele interceptării, legea nu institua un mecanism efectiv de control parlamentar privind respectarea legislației cu privire la interceptare și legea nu reglementa ce se întâmplă în cazul înregistrării convorbirii clientului cu avocatul. De asemenea, legea nu prevedea că interceptarea poate fi aplicată doar dată atingerea scopului nu poate avea loc prin alte mijloace. În tabelul nr. 24 sunt prezentate informații despre examinarea demersurilor de interceptările telefonice în Republica Moldova.

Tabelul nr. 24
Informații despre demersurile de interceptare a convorbirilor telefonice care au avut loc în anii 2006, 2009-2011⁴⁹

Anul	Examinate	Variația față de anul anterior menționat	Admise	% demersurilor admise
2006	1931		1891	97.9%
2009	3848	+199%	3803	98.8%
2010	3890	+1.1%	3859	99.2%
2011	3586	- 7.8%	3539	98.7%

Cifrele din tabelul de mai sus confirmă că, deși hotărârea *Iordachi ș.a.* a fost adoptată în februarie 2009 și a fost larg mediatizată, numărul demersurilor de interceptare a crescut. În hotărârea sa CtEDO a subliniat procentajul deosebit de mare de interceptări admise de către judecătorii de instrucție. După hotărârea CtEDO procentajul demersurilor admise chiar a crescut până aproape de 100%. Aceste cifre sugerează că constatările din hotărârea CtEDO nu au fost luate în serios de către judecătorii de instrucție și procuri.

Ca urmare a hotărârii CtEDO, prin Legea nr. 66 (în vigoare din 27 octombrie 2012) a fost introdus un capitol special în CPP dedicat măsurilor speciale. Noile prevederi înăspresc condițiile pentru recurgerea la interpretare. Astfel, art. 132¹ alin. 1 CPP prevede că măsurile speciale se aplică numai în cadrul urmăririi penale, fiind astfel exclusă practica interceptării convorbirilor în baza „dosarelor operative”. Mai mult, alin. 2 al aceluiași articol prevede că măsurile speciale de investigații se dispun doar dacă sunt îndeplinite cumulativ următoarele condiții trei condiții:

⁴⁹ Aceste informații au fost luate din rapoartele anuale statistice ale Departamentului de Administrare Judecătorească.

- „1) pe altă cale este imposibilă realizarea scopului procesului penal și/sau poate fi prejudiciată considerabil activitatea de administrare a probelor;
 2) există o bănuială rezonabilă cu privire la pregătirea sau săvârșirea unei infracțiuni grave, deosebit de grave sau excepțional de grave, cu excepțiile stabilite de lege;
 3) acțiunea este necesară și proporțională cu restrângerea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.”

Art. 132⁴ alin. 7 CPP prevede că măsurile speciale de investigații se dispun pentru o perioadă de 30 de zile. Măsura poate fi prelungită până la șase luni. După expirarea termenului de șase luni este interzisă autorizarea repetată a măsurii, cu excepția apariției circumstanțelor noi. Alin.10 al acestui articol interzice efectuarea măsurilor speciale de investigații cu privire la raporturile legate de asistență juridică dintre avocat și client. Totuși, el nu explică ce se întâmplă cu înregistrările care au fost efectuate din întâmplare.

Articolele de mai sus se referă la toate măsurile speciale de investigație. Art. 132⁸ alin. 1 CPP instituie limitări speciale pentru interceptarea convorbirilor. Astfel, infracțiunile pentru care poate avea loc interceptarea sunt enumerate exhaustiv. De asemenea, alin.3 prevede că poate fi interceptat doar acuzatul sau persoanele care contribuie la comiterea infracțiunilor. Aceste prevederi limitează substanțial posibilitățile de interceptare nejustificată. Totuși, o problemă aparte este diligența judecătorilor care dispun interceptările. Până acum ei au făcut acest lucru cu o deosebită ușurință și generozitate și este greu de imaginat că o schimbare substanțială va avea loc instantaneu. Oricum, este încă devreme de a evalua impactul acestei inovații.

Se pare că, după hotărârea *Iordachi ș.a.*, nu au fost întreprinse măsuri pentru a fortifica mecanismul parlamentar de supraveghere. De asemenea, deși și CPP în varianta de până la modificări prevedea dreptul persoanei de a fi informat despre interceptare, informarea avea loc în mai puțin de 5% din cazuri.

Recomandări

- Judecătorii care vor examina demersurile de interceptare ar trebui să fie instruiți în domeniul standardelor CtEDO cu privire la art. 8;
- Urmează a fi perfecționat mecanismul de notificare a persoanei despre interceptare;
- În anul 2013, CSJ ar trebui să evalueze practica aplicării noilor prevederi cu privire la interceptarea comunicațiilor.

6.3.5 Articolul 9 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului

În hotărârile pronunțate de CtEDO în cauzele moldovenești până la 31 decembrie 2010 au fost constatate trei violări ale art. 9 CEDO. În două hotărâri, CtEDO a constatat refuzul de a înregistra un cult religios (*Mitropolia Basarabiei*, 13/12/2001 și *Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova*, 27/02/2007) și într-o hotărâre CtEDO a constatat sancționarea contravențională nejustificată pentru practicarea unui cult religios neînregistrat (*Masaev*, 12/05/2009).

CM a monitorizat în detaliu executarea *Mitropolia Basarabiei* și *Biserica Adevărat Ortodoxă din Moldova*. Print Rezoluția interimară ResDH(2006)12, din 28 martie 2006, CM a îndemnat Guvernul de la Chișinău să adopte legislația necesară pentru a asigura respectarea libertății de religie. La 15 mai 2007, Parlamentul de la Chișinău a adoptat Legea

nr. 125 despre libertatea de conștiință, de gândire și de religie. La 31 mai 2009, a intrat în vigoare noul CC, care nu sancționa activități ce țin de profesarea unui cult neînregistrat. Prin Rezoluția interimară CM/ResDH(2010)8, din 4 martie 2010, CM a încetat monitorizarea acestor cauze, pe motiv că aceste măsuri legislative, coroborate cu înregistrarea cultelor, sunt suficiente pentru a executa hotărârea CtEDO.

Conform datelor oferite de Ministerul Justiției, în noiembrie 2012, pe parcursul anilor 2010-2011, la Ministerul Justiției au fost depuse cinci cereri de înregistrare a unui cult religios. Patru dintre acestea au fost înregistrate, iar într-un caz a fost refuzată înregistrarea pe motiv că actele prezentate nu erau în regulă. Acest refuzul nu a fost contestat în instanța de judecată.

Deși Legea nr. 125 a reprezentat un pas înainte, ea conține unele prevederi care ar putea să fie contrare CEDO. Astfel, art. 19 alin. (1) lit. d) al Legii prevede că, pentru înregistrarea unui cult religios, este nevoie de un numărul minim de 100 de fondatori, persoane fizice, cetățeni ai Republicii Moldova având domiciliul în Republica Moldova. Art. 33 al Legii mai prevede că, conducătorii cultelor religioase de rang național trebuie să fie cetățeni ai Republicii Moldova. De asemenea, legea acordă o poziție excesiv de predominantă Bisericii Ortodoxe din Moldova, ceea ce ar putea afecta negativ alte confesiuni.

În hotărârea *Masaev*, CtEDO a constatat a violare a art. 9 deoarece sancționarea, în temeiul art. 200 din Codul cu privire la contravențiile administrative (CCA), cu amendă contravențională pentru profesarea, într-o încăpere privată, a unui cult religios neînregistrat nu putea fi justificat. Principala cauză a violării constatate în hotărârea *Masaev* o constituia însăși prevederea legală din alin. 3 art. 200 CCA, care interzicea „exercitarea, în numele unui cult înregistrat sau neînregistrat, fie în nume propriu, a unor practici și ritualuri, care contravin legislației în vigoare” și „admita aplicarea sancțiunilor administrative doar pentru simpla manifestare a unor practici sau ritualuri de către reprezentanții unui cult neînregistrat. Noul CC (în vigoare din 31.05.2009) a menținut prevederea din art. 200 alin. 3 CCA în art. 54 alin. 3. În urma hotărârii *Masaev*, prin Legea 25 din 4 martie 2010, a fost exclusă sintagma „înregistrat sau neînregistrat” din art. 54 alin. 3, ceea ce făcea imposibilă în continuare sancționarea pentru fapte similare celor constatate în hotărâre. Se pare că modificarea respectivă a soluționat problema constatată în hotărârea *Masaev*.

6.3.6 Articolul 10 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului

În hotărârile pronunțate până la 31 decembrie 2010, CtEDO a constatată violări ale art. 10 în ceea ce privește informatorii de integritate (*Guja*, 12/02/2008), sancționarea pentru critica adusă judecătorilor (*Amihalachiaoi*, 20/04/2004), asigurarea independenței editoriale a companiilor publice de radiodifuziune (*Manole ș.a.*, 17/09/2009), sau sistarea activității unui ziar pentru critica adusă autorităților (*Kommersant Moldovy*, 09/01/2007). Totuși, mai mult de jumătate din violările constatate ale art. 10 se referă la examinarea incorectă a cauzelor sau acuzațiilor privind defăimarea.

Ca urmare a hotărârii *Guja*, CCCEC a elaborat un proiect de lege cu privire la avertizorii de integritate. Deși proiectul a fost elaborat cu câțiva ani în urmă, el încă nu a fost adoptat de către Parlament. Mai mult, se pare că acest proiect de lege să referă doar la protecția persoanelor care informează despre comiterea unor infracțiuni. Protecția care reiese din hotărârea CtEDO ar trebui să fie mult mai largă.

Legislația cu privire la compania publică de radiodifuziune din Republica Moldova a fost modificată cu puțin înainte de decizia cu privire la admisibilitate în cauza *Manole ș.a.* (septembrie 2006). Astfel, Codul audiovizualului (Legea nr. 260, din 27 iulie 2006) a schimbat modul de numire a organelor de conducere ale Companiei Teleradio-Moldova. Deși după anul 2009, politica editorială și calitatea programelor Companiei au crescut, se pare că aceasta se datorează noii conduceri a Companiei și nu îmbunătățirii cadrului legislativ. Având în vedere volumul și timpul limitat, în cadrul studiului nu ne vom expune asupra acestei chestiuni.

În următoarele 13 hotărâri CtEDO a constatat o violare a art. 10 din cauza examinării inadecvate a acuzațiilor sau cauzelor în defăimare: *Busuioc* (21/12/2004) §§ 41-97; *Savițchi* (11/10/2005) §§ 29-60; *Flux (nr. 3)* (12/06/2007) §§ 15-26; *Flux (nr. 2)* (03/07/2007) §§ 30-46; *Țara și Poiată* (16/10/2007) §§ 16-32; *Flux și Samson* (23/10/2007) §§ 20-28; *Flux* (20/11/2007) §§ 21-35; *Timpul Info-Magazin și Anghel* (27/11/2007) §§ 24-41; *Flux (nr. 4)* (12/02/2008) §§ 24-42; *Flux (nr. 5)* (01/07/2008) §§ 16-26; *Flux (nr. 7)* (24/11/2009) §§ 27-46; *Gavrilovici* (15/12/2009) §§ 45-61 și *Șofranschi* (21/12/2010) §§ 21-34.

În cauza *Timpul Info-Magazin și Anghel*, instanța de judecată a rupt din context declarațiile ziarului, denaturându-le sensul, iar în cauze *Flux (nr. 3)* judecătorul a obligat jurnalistul să dezmințim un pasaj care corespundea adevărului și care nici nu a fost contestat de către persoana care pretindea că a fost defăimată. În hotărârile *Busuioc*, *Savițchi*, *Flux (nr. 2)*, *Flux (nr. 4)* și *Șofranschi* instanța de judecată a cerut reclamantilor să dovedească adevărul declarațiilor lor însă nu a luat în calcul probele prezentate de ei sau privându-i de posibilitatea efectivă de a aduce probe. În hotărârile *Busuioc*, *Savițchi*, *Țara și Poiată*, *Flux și Samson*, *Flux*, *Timpul Info-Magazin și Anghel*, *Flux (nr. 4)* și *Șofranschi*, instanțele de judecată nu au făcut distincție între fapte și judecăți de valoare. În hotărârile *Savițchi*, *Țara și Poiată*, *Flux și Samson*, *Flux (nr. 4)* și *Flux (nr. 5)*, instanțele de judecată au obligat jurnaliștii să plătească compensații pentru simplul fapt că au răspândit declarațiile unor terți. În cauza *Flux* reclamant a întâmpinat dificultăți deosebite pentru a dovedi adevărul celor răspândite deoarece acțiunea a fost depusă peste un an de la publicarea articolului. În *Timpul Info-Magazin și Anghel* și *Flux (nr. 7)* judecătorii nu au luat în calcul buna credință a jurnalistului și eforturile rezonabile depuse. Cauza *Șofranschi* vizează o acțiune în defăimare împotriva reclamantului pentru că a scris o scrisoare conducerii țării. În aceeași cauză, judecătorii naționali au menționat că nimeni nu poate acuza o persoană de fapt până la condamnarea penală.

La 23 aprilie 2010, Parlamentul Republicii Moldova a adoptat Legea nr. 64 cu privire la libertatea de exprimare (în vigoare din 9 octombrie 2010). Aceasta a fost elaborată la inițiativa unui ONG și încorporează standardele CoE și ale CEDO cu privire la libertatea de exprimare. Astfel, la depunerea cererii de chemare în judecată, persoana trebuie să indice pasajele contestate și textul dezmințirii sau replicii (art. 18 alin. 3). Legea modifică sarcina probațiunii în cauzele în defăimare. Astfel, atât reclamantul cât și pârâtul în proceduri va trebui să demonstreze că a avut loc o defăimare (art. 24). Legea cu privire la libertatea de exprimare cere ca cel ce a fost defăimat să demonstreze că este vorba de fapte și nu de judecăți de valoare (art. 24 alin. 1 lit. c) și, în caz de dubiu rezonabil, prezumă că este vorba de judecată de valoare (art. 25 alin. 3). Legea mai prevede că jurnalistul nu poartă răspundere materială pentru simplul fapt că a difuzat declarația unui terț (art. 28 alin. 2). De asemenea,

legea cere judecătorului să ia în calcul buna credință pârâtului și menționează că acțiunea în defăimare nu poate fi intentată în baza înscrisurilor expediate autorităților (art. 8 c)). Aplicarea adecvată a acestei legi ar reduce substanțial din riscul încălcării CEDO.

Totuși, persoanele care au studiat îndeaproape problema au susținut că, în cadrul procedurilor judiciare, Legea cu privire la libertatea de exprimare a avut, pe parcursul primilor doi ani de aplicare, un impact redus, din cauza lipsei de informare despre existența sa în rândul judecătorilor și justițiabililor.⁵⁰ Același lucru îl confirmă și datele din tabelul nr. 25. Astfel, procentajul cererilor în defăimare admise a crescut după intrarea în vigoare a Legii, deși legea înrăutățit cu mult poziția reclamantului în procedurile în defăimare. Pentru a asigura un mai bun impact al acestei legi, în toamna anului 2012, Plenul CSJ elabora un o hotărâre cu privire la aplicarea Legii cu privire la libertatea de exprimare.

Tabelul nr. 25
*Informații despre acțiunile în defăimare examinate în anii 2006, 2009–2011*⁵¹

Anul	Cereri examinate	Acțiuni admise	% acțiunilor admise
2006	109	63	57.8%
2009	88	45	51.1%
2010	76	43	56.6%
2011	82	50	61%

Recomandări

- a) Elaborarea cadrului legislativ pentru protecția adecvată a avertizorilor de integritate, atât prin proceduri de protecția, cât și prin pârghii administrative;
- b) Organizarea cursurilor de instruire pentru judecători în domeniul Legii cu privire la libertatea de exprimare.

6.3.7. Articolul 11 al Convenției Europene pentru Drepturile Omului

În hotărârile pronunțate de CtEDO în cauzele moldovenești până la 31 decembrie 2010, au fost constatate nouă violări ale art. 11. În următoarele șapte hotărâri, CtEDO a constatat refuzul de a autoriza întruniri pașnice sau întreruperea întrunirilor pașnice: *Hyde Park ș.a.* (31/03/2009) §§ 21-32; *Hyde Park ș.a. (nr. 2)* (31/03/2009) §§ 18-28; *Hyde Park ș.a. (nr. 3)* (31/03/2009) §§ 18-28; *Hyde Park ș.a. (nr. 4)* (07/04/2009) §§ 45-55; *Partidul Popular Creștin Democrat (nr. 2)* (02/02/2010) §§ 15-30; *Brega* (20/04/2010) §§ 44-47 și *Hyde Park ș.a. (nr. 5 și 6)* (14/09/2010) §§ 36-49. În hotărârea *Partidul Popular Creștin Democrat* (14/02/2006), CtEDO a constatat o violare pe motiv că suspendarea unui partid de opoziție pentru 30 de zile pentru organizarea întrunirilor pașnice care nu au fost autorizate nu a fost justificată. În hotărârea *Roșca, Secăreanu ș.a.* (27/03/2008), CtEDO a constatat că sancționarea pentru organizarea și/sau participarea activă la întruniri neautorizate pașnice, la care au fost ridicate chestiuni de interes public, nu a fost justificată.

⁵⁰ A se vedea Raportul Centrului Independent de Jurnalism din Moldova: Impactul Legii cu privire la libertatea de exprimare, disponibili la http://www.ijc.md/Publicatii/studii_mlu/Impactul%20legii%20cu%20privire%20la%20libertatea%20de%20exprimare.pdf

⁵¹ Aceste informații au fost luate din rapoartele anuale statistice ale Departamentului de Administrare Judecătorească.

6.3.7.1 Refuzul de a autoriza întruniri pașnice sau întreruperea întrunirilor pașnice

În hotărârile *Hyde Park ș.a.*, inclusiv *Hyde Park ș.a.* (nr.2) și *Hyde Park ș.a.* (nr. 3) au fost constatată o violare a art. 10 din cauza refuzului neîntemeiat a autorităților, inclusiv a instanței de judecată, de a autoriza întruniri pașnice, invocând motive care nu erau permise de legislația în vigoare. În *Partidul Popular Creștin Democrat (nr. 2)* autoritățile au refuzat autorizarea deoarece „existau probe convingătoare că la întrunire vor suna chemări la agresiune și violență”, iar în hotărârea *Hyde Park ș.a. (nr. 5 și 6)* a fost constatată o violare pentru întreruperea a trei întruniri și reținerea contravențională a protestatarilor care doreau să protesteze împotriva acțiunilor MAI și ale Procuraturii. În hotărârea *Brega* reclamantul a fost reținut contravențional în timpul protestului, în urma unor acuzați false (opunerea de rezistență și participarea la întrunire neautorizată).

La 22 februarie 2008 a fost adoptată Legea nr. 26 privind întrunirile, care a anulat procedura de autorizare a întrunirilor, înlocuind-o cu o procedură de notificare a administrației publice locale. Mia mult, orice întrunire mai mică de 50 de persoane nu trebuie nici notificată (art. 3) De asemenea, această Lege a clarificat motivele pentru interzicerea unei întruniri, ceea ce ar trebui să contribuie la evitarea pentru viitor a situațiilor de mai sus.

Incidentele care au dus la violarea CEDO în hotărârile de mai sus au avut loc între 11 mai 2006 și 20 februarie 2008. În cadrul interviurilor cu unii reprezentanți ai organizațiilor reclamante din cauzele indicate mai sus, ei au declarat că continuă să organizeze numeroase întruniri. După schimbarea puterii în anul 2009 se pare că nu au avut incidente similare, ceea ce sugerează că violările constatate de CtEDO au avut un substrat politic. Conform Reportului Promo-LEX Drepturile Omului în Republica Moldova 2009-2010, atmosfera din cadrul întrunirilor publice s-a ameliorat considerabil după 2009, cazurile de rețineri diminuându-se de la 4.9% în 2008 la 0.2% în 2010.

Evenimentele din aprilie 2009 nu sunt analizate în contextul art. 11, dat fiind natura extraordinară a acestora și complexitatea factorilor ce au dus la sancționări și rețineri, atât penale, cât și contravenționale.

6.3.7.2. Sancționarea pentru participarea activă și organizarea întrunirilor neautorizate

În *Roșca, Secăreanu ș.a. (27/03/2008)*, CtEDO a constatat a violare a art. 11 CEDO pentru sancționarea în articolului 174¹ Cod cu privire la contravențiile administrative pentru organizarea și/sau participarea activă la întruniri neautorizate pașnice. Art. 67 al noului CC prevede o sancțiune similară pentru omisiunea de a notifica despre o întrunire la care participă mai mult de 50 de persoane. Prin urmare, legislația nu s-a schimbat esențial în această parte. Totuși mai importantă în aceste sens este practica judecătorească. Care nu pare să fie suficient de uniformă.

6.3.7.3 Suspendarea activității unui partid politic

În hotărârea *Partidul Popular Creștin Democrat*, CtEDO a constatat violarea art. 11 pentru suspendarea unui partid de opoziție pentru 30 de zile pentru organizarea întrunirilor pașnice care nu au fost autorizate. Se pare să aceasta a fost unica dată când activitatea unui partid politic a fost suspendată. Acest caz ar putea să nu ceară măsuri generale.

6.3.8. *Articolul 13 al CEDO*

Până la 31 decembrie 2010, CtEDO a constatat 40 de violări ale art. 13.20 dintre aceste violări se refereau la imposibilitatea de a se opune violărilor CEDO, iar alte 20 de violări – la imposibilitatea de a obține compensații la nivel național pentru violarea CEDO.

Aceste subiecte au fost deja discutate în studiu. În ceea ce privește posibilitatea de a obține compensații la nivel național pentru violarea CtEDO, a se vedea subcapitolele 3.2.2 și 8.3 ale studiului. În ceea ce privește dreptul de a se opune violărilor CEDO în privința procedurilor judiciare prea lungi, a se vedea subcapitolul 6.3.3.7.

6.3.9. *Articolul 34 al CEDO*

În hotărârea Ilașcu ș.a. (08/07/2004) reclamantul a fost supus criticii de către Președintele Republicii Moldova pentru că nu și-a retras cererea la CtEDO după eliberarea sa din detenție în anul 2001; în *Oferta Plus SRL* (19/12/2006) împotriva directorului reclamatului a fost pornit un dosar penal și acesta a fost arestat, pentru a descuraja reclamantul în procedurile CtEDO, iar în *Colibaba* (23/10/2007) reprezentantul reclamatului a fost amenințat cu urmărire penală pe motiv de periclitare a imaginii țării prin sesizarea CtEDO. Incidentele care au dus la violarea art. 34 în cele trei cauze descrise mai sus au mai degrabă un caracter izolat, determinat de realitățile politice de la acea vreme. Din 2007 astfel de incidente nu au mai avut loc. În cadrul interviurilor, avocații au confirmat că nici ei și nici clienții lor nu sunt intimidați în vre-un fel în legătura cu cererea la CtEDO.

În hotărârile *Oferta Plus SRL* și *Cebotari* (13/11/2007), CtEDO a constatat violarea art. 34 din cauza imposibilității reclamantului de a discuta cu avocatul care-l reprezenta în fața CtEDO chestiuni cu privire la cererea depusă la CtEDO fără a fi separați de peretele din sticlă din IDP-ul CCCEC. Peretele de sticlă a fost demontat în primăvara anului 2007.

În hotărârea *Boicenco* (11/07/2006), CtEDO a constatat o violare a art. 34 pentru imposibilitatea reclamantului de a prezenta observațiile cu privire la prejudiciul material (costul tratamentului medical) din cauza refuzului autorităților de a permite accesul avocatului și a unui medic la alegere la reclamant și la fișa medicală a acestuia. Problema respectivă mai persistă din cauza că, deseori, organele de urmărire penală refuză accesul apărării la materialele dosarului din cauza confidențialității materialelor urmăririi penale. În practică, avocații care au astfel de dosare la CtEDO, pot solicita accesul la dosar prin intermediul CtEDO, care solicită dosarul de la Guvern și ulterior îl transmite și reclamantului. Totuși, această modalitate nu este satisfăcătoare întotdeauna, deoarece, de la transmiterea dosarului către CtEDO și până la prezentarea observațiilor reclamantului, în dosar pot apare informații esențiale pentru cererea la CtEDO. Art. 212 alin. 2 CPP nu permite dezvăluirea materialelor urmăririi penale terților. Această prevede urmează a fi modificată. Pentru mai multe informații în acest sens, a se vedea subcapitolul 6.3.1.2.

În hotărârea *Paladi* (10/03/2009), CtEDO a constatat violarea art. 34 pentru executarea întârziată a măsurii interimare indicate de CtEDO de a acorda asistența medicală. După anul 2008, CtEDO nu a mai dispus măsuri interimare Moldovei.

6.3.10. *Articolul 1 al Protocolului nr. 1 la Convenția Europeană pentru Drepturile Omului*

În majoritatea cazurilor, CtEDO a constatat o încălcare dreptului de proprietate ca urmare a violării ar. 6. Aceste violări au fost examinate în contextul art. 6.

Din cauza timpului limitat, nu am reușit să venim cu o analiză profundă despre anularea contractelor de cumpărarea a proprietății de stat (i.e. *Dacia SRL*, 18 martie 2008). Totuși, în tabelul nr. 26 sunt prezentate date statistice despre aceste cauze. Din datele prezentate reiese că, în perioada 2007-2011, numărul acțiunilor de acest gen intentate de procurori s-a redus cu peste 65%. Totuși procentajul acțiunilor admise de către judecători s-a schimbat puțin..

*Tabelul nr. 26⁵²
Informații despre acțiunile intentate de către procuratură
în instanțele economice în anii 2007, 2009 și 2011*

Anul	Acțiuni depuse	Variația față de anul anterior menționat	Acțiuni examinate	Acțiuni admise	% acțiunilor admise
2007	492		360	280	77.8%
2009	376	-23.6%	301	225	74.7%
2011	161	- 57.2%	182	134	73.6%

6.3.11. *Articolul 3 al Protocolului nr. 1 la CEDO*

În hotărârea *Tănase* (27/04/2010), CtEDO a constatat violarea art. 3 al Prot. nr. 1 la CEDO pentru interdicția impusă persoanelor cu dublă sau multiplă cetățenie să devină deputați în Parlament. Interdicția respectivă a fost introdusă prin Legea nr. 273 din 7 decembrie 2007, în vigoare la 13 mai 2008. Prin Legea nr. 127 din 23 decembrie 2009, în vigoare la 31 decembrie 2009, Legea nr. 273 a fost modificată prin excluderea restricției de a deveni deputat. Prin această modificare, cauza generală care a determinat violarea art. 3 Prot. nr. 1 la CEDO a fost înlăturată. Este de menționat și faptul că această modificare a fost efectuată de Parlament chiar până la pronunțarea hotărârii Marii Camere, probabil din cauza interesului politic major a coaliției de guvernare.

Mecanismul național de executare a hotărârilor CtEDO

7.1 Introducere

Din cele 156,000 de cereri pendinte la CtEDO la 1 ianuarie 2012, circa 52,000 erau cereri repartizate comitetelor sau camerelor, adică sunt cereri cu șanse considerabile de succes. Mai mult de 70% dintre acestea vizau chestiuni de drept care au fost deja decise în hotărârile anterioare ale CtEDO. Numărul mare al cauzelor repetitive confirmă că la nivel național nu au fost întreprinse măsuri suficiente pentru a preveni violări similare ale CEDO. Executarea adecvată a hotărârilor CtEDO este un proces complex, care necesită eforturi conjugate. Din acest motiv, în multe țări au fost create mecanisme speciale pentru executarea hotărârilor CtEDO.

În acest capitol sunt prezentate instituțiile principale din Republica Moldova care au atribuții directe sau indirecte privind executarea hotărârilor CtEDO. Este analizat rolul AG, al Comisiei guvernamentale permanente pentru organizarea executării hotărârilor CtEDO, al Parlamentului, al CSJ și al Procuraturii Generale.

7.2 Agentul guvernamental

AG este numit în funcție de către Guvern, la propunerea ministrului Justiției. Activitatea AG este asigurată de Direcția Agent guvernamental, care funcționează în cadrul Ministerului Justiției. În august 2012, în această direcție activau șapte persoane.

Pe lângă reprezentarea Guvernului în procedurile CtEDO, AG este responsabil de supravegherea măsurilor întreprinse în vederea executării hotărârilor CtEDO. În acest sens, el propune măsurile cu caracter general pentru evitarea noilor violări ale CEDO, asigură informarea judecătorilor, procurorilor și funcționarilor publici despre jurisprudența CtEDO și informează Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene despre măsurile care urmează a fi luate de autoritățile naționale în vederea executării hotărârilor CtEDO (art. 6 al Legii nr. 353, din 28 octombrie 2004, cu privire la Agentul guvernamental). Ultimul informează Departamentul de executare a hotărârilor CtEDO al CoE (*Departamentul de executare*) despre măsurile întreprinse în vederea executării hotărârilor CtEDO. AG mai poate solicita judecătorilor redeschiderea procedurilor civile (conform art. 447 CPC, în vigoare de la 1 decembrie 2012). În procedurile penale, AG poate doar recomanda procurorilor să solicite redeschiderea procedurilor penale, procurorii fiind subiecți cu drept de a redeschide aceste proceduri.

Se pare că AG a întreprins numeroase măsuri pentru a modifica prevederile legislative care sunt contrare CEDO. Astfel, ca urmare a hotărârii *Boicenco*, a fost modificat CPP, ca urmare a hotărârii *Malahov* – CPC, iar ca urmare a hotărârii *Olaru*, a fost adoptată o lege care dă dreptul la compensații pentru încălcarea termenului rezonabil (nr. 87, din 21 aprilie 2011). Totuși unele măsuri legislative au fost adoptate prea târziu¹, sau nu au remediat pe deplin problema din hotărârea CtEDO.²

În ceea ce privește informarea specialiștilor, până în 2009, AG informa periodic autoritățile publice, instanțele judecătorești, CSM și Procuratura Generală despre hotărârile adoptate în cauzele moldovenești și despre unele cauze comunicate. De asemenea, AG a asigurat traducerea în limba română a majorității hotărârilor privind Republica Moldova. Traducerile sunt disponibile gratuit pe pagina web a Ministerului Justiției. Judecătorii și procurorii puteau solicita în mod individual AG traducerea unei hotărâri sau decizii CtEDO, sau efectuarea unui rezumat în limba română a hotărârii. Se pare că astfel de solicitări au fost puține, iar unul dintre judecătorii intervievați a declarat că a solicitat AG traducerea unei hotărâri CtEDO și a primit refuz pe motiv că nu existau resurse pentru a traduce hotărârea. În anul 2011, pe pagina web a Ministerului Justiției a fost plasată traducerea în limba română a Ghidului cu privire la admisibilitate elaborat de CtEDO, iar în 2012 - un ghid cu privire la standardele CtEDO în ceea ce privește termenul rezonabil. În vara anului 2012, AG și președintele CSJ au emis o opinie comună cu privire la satisfacția echitabilă care urmează a fi acordată pentru violarea CEDO. Începând cu anul 2011, AG a extins practica de emitere a comunicatelor de presă sau de organizare a conferințelor de presă despre principalele hotărâri sau decizii CtEDO privind Republica Moldova. Pentru mai multe detalii în acest sens, a se vedea subcapitolele 6.2.4 și 6.2.5 ale studiului.

Până la 1 decembrie 2012, redeschiderea procedurilor naționale ca urmare a procedurilor CtEDO putea fi solicitată de către procurorul general sau adjuncții acestuia, la propunerea AG. Începând cu 1 decembrie 2012, procedurile civile pot fi redeschise la solicitarea AG, fără intervenția procurorilor. Totuși, în cauzele penale și contravenționale, redeschiderea poate fi solicitată doar de către procurori. AG a solicitat frecvent procuraturii redeschiderea procedurilor naționale (pentru mai multe detalii, a se vedea subcapitolul 5.3 al studiului).

La 1 ianuarie 2012, mai mult de 300 de cereri moldovenești comunicate Guvernului încă așteptau o hotărâre a CtEDO (a se vedea subcapitolul 4.3 al studiului). CM supraveghea executarea a mai mult de 200 de hotărâri moldovenești (a se vedea subcapitolul 4.5 al studiului), iar anual CtEDO comunică mai mult de 100 de cereri (a se vedea tabelul 3 al studiului). Este destul de greu ca acest volum de muncă să fie efectuat calitativ de opt persoane (AG și personalul direcției). Mai mult, în cadrul interviului, AG interimar a declarat că, din cauza salariului mic, în cadrul Direcției Agent guvernamental lucrează persoane fără

¹ În hotărârea *Iordachi ș.a.*, CtEDO a menționat că legislația națională cu privire la interceptarea convorbirilor telefonice nu conține suficiente garanții împotriva arbitrariului. Chiar dacă hotărârea CtEDO a devenit definitivă în septembrie 2009, legislația cu privire la interceptări a fost modificată abia în aprilie 2012 (Legea nr. 66, din 5 aprilie 2012).

² În hotărârea *Boicenco*, CtEDO a constatat o violare a art. 5 § 3 CEDO, pe motiv că CPP (art. 191) nu permitea eliberarea sub control judiciar sau cauțiune a două categorii de acuzați. Prin Legea nr. 410, din 21 decembrie 2006, din art. 191 al CPP a fost exclusă doar o categorie, iar în privința celei de-a doua categorii interdicția încă mai există.

experiență practică. Activitatea în cadrul direcției este percepută de ele drept un pas spre o funcție mai atractivă. În ultimii ani, nimeni cu excepția șefului direcției și AG nu a activat în direcție mai mult de 18 luni. Această fluctuație de cadre nu poate să nu influențeze calitatea prestației AG. Situația actuală poate fi remediată prin introducerea în lege a posibilității de detașare la Direcția Agent guvernamental a judecătorilor și procurorilor pentru o perioadă de cel puțin 12 luni. Detașarea va contribui și la o mai bună cunoaștere a CEDO de către judecători și procurori.³

Până în anul 2011, în cadrul Direcției Agent guvernamental nu exista nici o persoană responsabilă de supravegherea executării hotărârilor CtEDO. Toți angajații Direcției erau antrenați cu precădere în pregătirea observațiilor în cauzele comunicate Guvernului. Potrivit AG interimar, în anul 2011, o persoană din cadrul direcției a fost desemnată pentru a se ocupa de executarea hotărârilor CtEDO.

Conform art. 6 lit. f) al Legii cu privire la Agentul guvernamental, AG urmează să prezinte Ministerului Afacerilor Externe și Integrării Europene informații cu privire la executarea hotărârilor CtEDO în cauzele moldovenești. Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene urmează să-i prezinte această informație Departamentului de executare. În cadrul unui interviu cu un angajat al Departamentului de executare, efectuat în noiembrie 2011 pentru acest studiu, ultimul a declarat că Departamentul a primit puține informații de la Guvernul Republicii Moldova despre executarea hotărârilor CtEDO. Acest fapt confirmă că mecanismul actual de comunicare a informației despre executarea hotărârilor CtEDO este deficient. Ar fi mai eficient dacă AG ar fi investit cu dreptul de a comunica direct cu Departamentul de executare și ar prelua inițiativa în ce privește stabilirea planurilor de acțiuni pentru implementarea fiecărei hotărâri, fără a implica Ministerul Afacerilor Externe și Integrării Europene.

Chiar dacă AG este persoana cea mai în măsură să se pronunțe despre compatibilitatea proiectelor de lege cu standardele CEDO, el este consultat ocazional asupra proiectelor de lege. Această carență se datorează, în principal, circulației documentelor în cadrul Ministerului Justiției, care elaborează sau prezintă opinii pe marginea tuturor proiectelor de lege care vizează drepturile omului. Din cauza capacităților umane limitate, nici AG nu se implică mai activ. Această carență ar trebui înlăturată.

Până la 6 octombrie 2012, acțiunile intentate în temeiul Legii nr. 87 (încălcarea termenului rezonabil) și Legii nr. 1545 (acțiunile ilegale ale organului de urmărire penală, procuraturii sau ale instanțelor judecătorești) erau îndreptate împotriva Ministerului Finanțelor. De regulă, ultimul solicita diminuarea substanțială a compensațiilor acordate pentru încălcarea CEDO. Începând cu 6 octombrie 2012, aceste acțiuni trebuie depuse împotriva Ministerului Justiției (a se vedea Legea nr. 96, din 3 mai 2012). Având în vedere că AG activează în cadrul aceluiași minister, aceste modificări îi vor oferi posibilitatea de a monitoriza îndeaproape cât de eficiente sunt aceste remedii și de a interveni în cazuri de urgență.

³ Art. 24 1 al Legii cu privire la statutul judecătorului (nr. 544, din 20 iulie 1995) permite detașarea judecătorilor pe o perioadă de până la 18 luni, însă doar pentru a activa în cadrul CSJ sau al INJ. Art. 64 alin. 3 al Legii cu privire la procuratură (nr. 294, din 25 decembrie 2008) permite detașarea procurorilor pentru a activa la INJ sau în alte funcții ce țin de îndeplinirea atribuțiilor procuraturii, pentru o perioadă de cel mult 18 luni.

Legislația penală nu permite AG să prezinte opinii juridice în cauzele penale. În cauzele civile acest lucru este permis (art. 74 alin. 1 CPC), însă se pare că AG nu a recurs vreodată la această procedură. Posibilitatea de a prezenta opinii juridice cu privire la aplicarea CEDO în cauze complexe ar putea contribui într-o mare măsură la aplicarea adecvată a CEDO la nivel național. Se pare că AG și acum își exprimă informal opinia cu privire la procedurile naționale pendinte și care prezintă interes pentru procedurile CtEDO, cum ar fi, de exemplu, cererile de redeschidere a procedurilor naționale ca urmare a comunicării cererii de către CtEDO.

Conform art. 6 al Legii cu privire la Agentul guvernamental, pe lângă AG activează un consiliu consultativ. Prin hotărârea Guvernului nr. 1041, din 4 octombrie 2005, a fost aprobată componența nominală a acestuia. Consiliul este compus din 12 membri, din care nouă sunt reprezentanți ai autorităților publice și instanțelor judecătorești, iar trei sunt profesori în drept. Se pare că acest consiliu nu s-a întâlnit de foarte mult timp, deoarece persoanele desemnate, de peste trei ani, nu mai dețin funcțiile indicate în hotărârea de Guvern, iar doi din cei trei profesori în drept nu mai predau la facultate de câțiva ani. Pe de altă parte, legea nu definește rolul acestui consiliu. Se pare că el nu are nici reguli interne de activitate. Definirea rolului acestui consiliu este deosebit de importantă având în vedere că în Republica Moldova mai există o comisie guvernamentală specială responsabilă de organizarea executării hotărârilor CtEDO (a se vedea subcapitolul 7.3 al studiului). Oportunitățile oferite de existența consiliului consultativ ar trebui și ele valorificate în deplină măsură.

7.3 Comisia guvernamentală pentru organizarea executării hotărârilor CtEDO

Legea Agentului guvernamental nu se referă la vreo comisie care să organizeze executarea hotărârilor CtEDO. Totuși, peste două luni de la adoptarea legii, prin hotărârea Guvernului nr. 1488, din 31 decembrie 2004, a fost creată „Comisia guvernamentală permanentă pentru organizarea executării hotărârilor definitive ale CtEDO versus Republica Moldova” (*Comisia guvernamentală*) cu scopul de a organiza și monitoriza procesul executării hotărârilor CtEDO în cauzele moldovenești. Componența nominală a comisiei guvernamentale a fost stabilită prin aceeași hotărâre de Guvern și modificată în 2005, 2008 și 2009. În octombrie 2009, această comisie era compusă din nouă persoane, inclusiv AG, ministrul justiției, ministrul finanțelor, adjunctul procurorului general și directorul Departamentului de executare a hotărârilor judecătorești naționale.

Se pare că Comisia guvernamentală are un rol de coordonare a procesului de adoptare a măsurilor cu caracter general. Ea nu a încercat să evalueze vreodată dacă măsurile adoptate au fost adecvate și care a fost impactul măsurilor adoptate. Comisia guvernamentală se întrunește în ședințe de câte ori este necesar și adoptă hotărâri cu caracter executoriu pentru autoritățile vizate. În practică, AG convoacă Comisia guvernamentală în ședințe și stabilește agenda ședințelor. Comisia urma să informeze periodic Guvernul despre măsurile întreprinse în vederea organizării executării hotărârilor CtEDO în cauzele moldovenești.

Aportul Comisiei guvernamentale la executarea hotărârilor CtEDO nu a fost foarte vizibil. Ea nu a făcut public vreun raport de informare a Guvernului despre măsurile luate în vederea organizării executării hotărârilor CtEDO. Nu este accesibilă publicului nici

informația cu privire la ședințele comisiei. Se pare că, în perioada 2011-2012, Comisia s-a reunit doar de două ori, o dată în 2011 și o dată în 2012. La ședința din anul 2011 a fost discutată executarea hotărârii *Olaru ș.a.* în vederea acordării spațiului locativ în temeiul hotărârilor judecătorești, iar la ședința a fost invitat primarul municipiului Chișinău. Această chestiune nu este soluționată nici până în prezent.

Comisia guvernamentală nu are în componența sa reprezentanți ai Parlamentului. Se pare că ea nu a conlucrat până acum cu Parlamentul în vederea supravegherii executării hotărârilor CtEDO.

Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016 (Legea nr. 231, din 25 noiembrie 2011) recunoaște că mecanismul actual de supraveghere a executării hotărârilor CtEDO este ineficient. O evaluare complexă a procesului de executare a hotărârilor CtEDO de către Republica Moldova nu a fost efectuată la nivel național. P. 3.3.1 al Strategiei prevede „evaluarea... mecanismului de implementare... a hotărârilor CEDO”, și P. 3.3.1.3 al Planului de acțiuni pentru implementarea Strategiei prevede „elaborarea regulamentului privind executarea hotărârilor Curții Europene pentru Drepturile Omului”.

7.4 Controlul parlamentar

Prin Rezoluția 1823(2011), din 23 iunie 2011,⁴ APCE a încurajat statele membre ale CoE să introducă structuri parlamentare adecvate pentru a asigura monitorizarea riguroasă și permanentă a compatibilității și supravegherea executării obligațiilor internaționale în domeniul drepturilor omului, cum ar fi, de exemplu, Comisiile pentru drepturile omului sau alte structuri adecvate prevăzute de lege. Sunt recomandate stabilirea de proceduri adecvate pentru verificarea sistematică a compatibilității inițiativelor legislative cu CEDO, inclusiv prin monitorizarea tuturor hotărârilor CtEDO care pot afecta sistemul de drept. Rezoluția a mai recomandat introducerea obligației pentru guverne de a prezenta regulat Parlamentului rapoarte cu privire la hotărârile CtEDO și executarea acestora, dreptul structurii create să solicite documente și să audieze martori. Comisiile pentru drepturile omului sau alte structuri similare create ar trebui să aibă acces la expertiză independentă în domeniul drepturilor omului, iar deputații și personalul Parlamentului urmează să fie instruiți în domeniul drepturilor omului.

În raportul anexat la rezoluție,⁵ raportorul APCE a venit cu câteva exemple de bune practici. Începând cu anul 2001, Comisia parlamentară comună pentru drepturile omului din Marea Britanie, compusă din 12 membri și asistată de doi experți independenți în domeniul drepturilor omului, evaluează sistematic compatibilitatea cu CEDO a actelor adoptate de Guvern, monitorizează cu regularitate răspunsurile Guvernului în vederea executării hotărârilor CtEDO, efectuează investigații tematice cu privire la anumite drepturi și monitorizează implementarea recomandărilor organizațiilor internaționale în domeniul drepturilor omului. În special, Comisia cere să fie notificată prompt de către Guvern despre hotărârile judecătorești relevante, în termen de patru luni de la hotărâre, experții Comisiei

⁴ Disponibilă la <http://assembly.coe.int/Mainf.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta11/ERES1823.htm>.

⁵ Disponibil la <http://assembly.coe.int/Documents/WorkingDocs/Doc11/EDOC12636.pdf>.

urmează să fie informați despre planul detaliat al guvernului pentru executarea hotărârii, iar, în termen de șase luni de la hotărâre, Guvernul trebuie să expedieze Comisiei decizia finală pentru soluționarea problemei. Comisia poate acumula informații cu privire la propunerile Guvernului și poate audia persoane. Comisia prezintă anual un raport Parlamentului.

În Olanda nu există o procedură parlamentară specială de verificare a compatibilității proiectelor de lege cu CEDO, însă Direcția pentru drepturile omului a Ministerului Justiției, de obicei, verifică acest fapt. Dacă Parlamentul a exprimat dubii cu privire la compatibilitatea proiectului de lege cu standardele în domeniul drepturilor omului, el cere evaluarea aplicării acestei legislații peste câțiva ani. AG prezintă anual Parlamentului un raport cu privire la executarea hotărârilor CtEDO privind Olanda. Începând cu anul 2006, acest raport se referă și la hotărâri pronunțate împotriva altor state, dacă acestea pot afecta direct sau indirect sistemul de drept olandez.

Începând cu anul 2004, Ministerul German al Justiției prezintă anual Parlamentului un raport cu privire la hotărârile și deciziile CtEDO privind Germania și executarea acestora. Începând cu anul 2010, acest raport se referă și la hotărâri pronunțate împotriva altor state. Fiecare doi ani, Guvernul transmite Parlamentului un raport general cu privire la drepturile omului și planuri de acțiuni pentru îmbunătățirea situației. Mai mult, Comisia de profil a parlamentului întocmește rapoartele pentru Națiunile Unite.

În anul 2011, proceduri similare de control periodic parlamentar al executării hotărârilor CtEDO existau în Finlanda, România, Macedonia, Italia și Ucraina.

Legislația Republicii Moldova nu prevede competențe speciale pentru Parlament în ceea ce privește supravegherea executării hotărârilor CtEDO. Totuși art. 4 alin.1 al Legii privind actele legislative (nr. 780, din 27 decembrie 2001) prevede că actul legislativ trebuie să corespundă prevederilor tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte. Art. 54 lit. b) al Regulamentului Parlamentului (Legea nr. 797, din 2 aprilie 1996) cere ca orice proiect de lege să fie transmis Direcției juridice a secretariatului Parlamentului, care trebuie să verifice dacă inițiativa este în concordanță cu tratatele internaționale la care Republica Moldova este parte. Deși Direcția juridică prezintă concluzii cu privire la proiectul de lege, se pare că cunoștințele angajaților acesteia în domeniul CEDO sunt generale, iar Parlamentul apelează destul de rar la asistența experților în domeniul drepturilor omului în procesul de elaborare a proiectelor de legi.

Parlamentul Republicii Moldova are o comisie permanentă pentru drepturile omului. Comisiile parlamentului, cu autorizarea Biroului permanent al Parlamentului, pot porni anchete parlamentare privind activitatea organelor autorităților publice. Comisia poate solicita documente și audia persoane, elaborând un raport (art. 31 al Regulamentului Parlamentului). La 19 iulie 2007, Comisia juridică, pentru numiri și imunități și Comisia parlamentară pentru drepturile omului au organizat, în comun, audieri publice cu privire la „executarea hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului, cauzele ce provoacă condamnarea, precum și măsurile de prevenire și neadmitere a condamnării viitoare a Republicii Moldova”. La audieri au fost ascultate rapoartele AG, procurorului general, președintelui CSM și al directorului CCCEC. După prezentarea rapoartelor, au urmat întrebările adresate raportorilor de către membrii comisiilor parlamentare. După răspunsurile la întrebări, au fost audiați

doi reprezentanți ai sectorului nonguvernamental. Audierile au durat mai mult de două ore. Parlamentul nu a publicat nimic în legătură cu această audiere și nu este clar dacă, ca urmare a acestor audieri, Comisiile parlamentare au adoptat vreun act. Aceasta a fost unica audiere cu privire la executarea hotărârilor CtEDO organizată de comisiile parlamentare.

Art. 126 al Regulamentului Parlamentului prevede că, la propunerea Biroului permanent, a comisiilor permanente sau a fracțiunilor parlamentare, Parlamentul poate iniția audieri în domenii de interes public major. La 21 martie 2008, Parlamentul Republicii Moldova a organizat audieri în Plenul Parlamentului cu privire la „cauzele pronunțării hotărârilor Curții Europene a Drepturilor Omului în privința Republicii Moldova, executarea acestora și prevenirea încălcării drepturilor omului și a libertăților fundamentale”. La audieri s-au prezentat AG, ministrul justiției, președintele CSM, procuror general, ministrul finanțelor și un reprezentant al unei organizații non-guvernamentale. După audierea tuturor rapoartelor, au urmat întrebările deputaților. Audierile au durat mai mult de patru ore. În baza acestor audieri, la 28 martie 2008, Parlamentul a adoptat hotărârea nr. 72. Hotărârea enumeră violările CEDO constatate de CtEDO și factorii obiectivi și subiectivi care contribuie la încălcarea drepturilor și libertăților omului. Hotărârea menționează următoarele:

„Guvernul nu a întreprins toate măsurile necesare de ordin normativ, organizatoric, financiar pentru crearea condițiilor adecvate de detenție și funcționarea corespunzătoare a sistemului penitenciar, a organelor de drept. Nu s-au luat măsuri suficiente în vederea executării la timp a hotărârilor judecătorești irevocabile și definitive de către autoritățile publice de toate nivelurile.

Activitatea organelor de drept, a procuraturii, a poliției și a instanțelor de judecată la capitolul respectare și corespundere cu cerințele Convenției este insuficientă. Nu au fost sancționați funcționarii publici a căror activitate a generat încălcarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor. Dreptul la regres al statului față de persoanele vinovate nu a fost asigurat la nivelul corespunzător.

Mai persistă cazuri de neaplicare a jurisprudenței și practicii CEDO de către instanțele judecătorești și colaboratorii organelor de drept ca urmare a lipsei unui sistem eficient de instruire inițială și continuă, a inexistenței analizei sistematice a practicii de urmărire penală și a neexaminării cauzelor prin prisma jurisprudenței CEDO.

Se resimte inactivitatea, lipsa de atitudine principială ale Consiliului Superior al Magistraturii și ale Curții Supreme de Justiție în probleme ce vizează unificarea practicii judecătorești, aplicarea sancțiunilor disciplinare și de altă natură față de judecătorii care au pronunțat hotărâri eronate, au încălcat disciplina și etica.

În unele cazuri s-au observat carențe în activitatea Agentului guvernamental și a Direcției principale Agent guvernamental, care vizează organizarea deficientă și neutilizarea tuturor procedurilor permise de CEDO pentru reprezentarea poziției statului.

În pofida sporirii numărului de adresări la CEDO lipsește un mecanism de recurs individual la Curtea Constituțională, capabil să asigure un control eficient asupra respectării Convenției și să remedieze, la nivel național, situațiile de încălcare a drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, garantate de Convenție.”

Parlamentul a stabilit o serie de sarcini, atât generale, cât și specifice, autorităților publice și instanțelor de judecată în vederea identificării și remedierii problemelor ce au dus la violarea CEDO și executarea efectivă a hotărârilor CtEDO. Printre sarcinile specifice se numără îmbunătățirea sistemului de executare, reforma sistemului penitenciar, transmiterea

izolatoarelor de detenție provizorie din subordinea MAI în subordinea MJ, intensificarea eforturilor de soluționare amiabilă a cauzelor aflate pe rol la CtEDO și consolidarea Direcției Agent guvernamental. Hotărârea cheamă toate autoritățile publice să respecte CEDO, Procuratura Generală – să asigure calitatea urmăririi penale și implementarea acțiunilor de regres, CSM – să examineze sesizările ce țin de etica și disciplina judecătorilor, CSJ – să sistematizeze practica judiciară în scopul aplicării ei uniforme și conforme cu jurisprudența CtEDO, precum și să adopte hotărâri explicative în contextul hotărârilor pronunțate de CtEDO în cazurile împotriva Moldovei, INJ - să asigure instruirea corespunzătoare a judecătorilor, procurorilor și altor persoane care contribuie la înfăptuirea justiției. Parlamentul a obligat Guvernul, Procuratura Generală, CSM și CSJ să informeze anual, până la 31 decembrie, Parlamentul despre măsurile întreprinse pentru executarea acestei hotărâri a Parlamentului. După aceasta, Parlamentul nu a mai organizat audieri cu privire la executarea hotărârilor CtEDO.

Deși prin hotărârea nr. 72 Parlamentul a solicitat autorităților informarea anuală a Parlamentului despre măsurile întreprinse pentru executarea hotărârii, se pare că această cerință a fost uitată atât de autoritățile vizate, cu excepția CSJ, cât și de Parlament. În cadrul interviului, AG interimar a declarat că nu a fost contactat vreodată de către Parlament în legătură cu procesul de monitorizare a executării hotărârilor CtEDO, el expediază informația doar Guvernului. Se pare că nici Procuratura Generală nu a expediat informații Parlamentului. În decembrie 2009 CSJ a informat Parlamentul despre activitatea CSJ în vederea executării hotărârii nr. 72.⁶

Inițiativele Parlamentului din 2007 și 2008 de monitorizare a executării hotărârilor CtEDO sunt laudabile. Totuși se pare că acestea nu au avut continuitate. De mai mult de patru ani, Parlamentul nu a organizat audieri și nici nu a colectat rapoarte de la autorități, iar măsurile întreprinse de executiv pentru executarea hotărârilor CtEDO nu au fost supuse unui control parlamentar detaliat, ceea ce nu pare să fie conform cu Rezoluția APCE 1823(2011). Un mecanism de control parlamentar periodic, similar celor din Marea Britanie sau Germania, ar spori substanțial aportul Parlamentului la executarea hotărârilor CtEDO.

7.5 Curtea Supremă de Justiție

CSJ examinează cererile de redeschidere a tuturor cauzelor civile și penale în temeiul procedurilor CtEDO. Ea mai este chemată să asigure aplicarea corectă și uniformă a legislației de către toate instanțele judecătorești. În acest sens, ea a adoptat hotărâri explicative, a generalizat practica judecătorească și a dat explicații pe pagina sa web.

Ca urmare a procedurilor CtEDO, până în 2012, CSJ a examinat cereri de redeschidere a mai mult de 50 de proceduri civile și penale. Marea majoritate a acestor cereri a fost admisă, iar argumentarea CSJ în aceste hotărâri a fost, în general, conformă cu standardele CtEDO (pentru mai multe informații în acest sens, a se vedea subcapitolul 5.3 al studiului).

În vederea aplicării corecte a CEDO, CSJ a adoptat mai multe hotărâri ale Plenului (pentru mai multe informații în acest sens, a se vedea subcapitolul 3.2.1 al studiului). De drept, acestea nu sunt obligatorii, însă servesc drept îndrumar pentru judecători. În toamna

⁶ A se vedea http://www.csj.md/news.php?menu_id=197&clang=5.

anului 2012, CSJ lucra asupra proiectelor de hotărâri ale Plenului cu privire la acordarea compensațiilor pentru violarea art. 3, 5 și 8 CEDO și cu privire la aplicarea Legii cu privire la libertatea de exprimare. De obicei, Plenul CSJ introduce în hotărârile sale principiile privind interpretarea CEDO din hotărârile moldovenești, fără însă a explica în detaliu cum urmează a fi aplicate aceste principii în situații concrete.

Pentru a uniformiza practica judecătorească și a asigura o mai bună aplicare a CEDO, CSJ a făcut câteva explicații și recomandări pe pagina sa web (pentru mai multe informații în acest sens, a se vedea subcapitolul 3.2.1 al studiului). Mai recent, la 2 noiembrie 2012, prin recomandarea nr. 16, CSJ a recomandat judecătorilor aplicarea directă a standardelor CtEDO și obligarea autorităților să rectifice actele stării civile ca urmare a schimbării sexului, chiar dacă legislația națională nu permite aceasta. Deși CSJ a recurs la acest procedeu doar de patru ori, această inițiativă pare să ia amploare.

CSJ face generalizarea practicii judiciare (pentru mai multe informații în acest sens, a se vedea subcapitolul 3.2.1 al studiului). Majoritatea actelor de generalizare sunt publice. În cele întocmite în urma generalizării practicii judiciare cu privire la arestarea preventivă și arestarea la domiciliu și cu privire la interceptarea convorbirilor telefonice este constatat faptul că, în mare parte, practicile care au dus la condamnările la CtEDO mai persistau. De obicei, unicul lucru pe care îl făcea CSJ în baza generalizării practicii era expedierea actelor de generalizare pentru informare instanțelor judecătorești. CSJ nu monitoriza îndeaproape cu mare loc schimbarea practicii judecătorești.

Deși CSJ a avut întotdeauna un rol important în stabilirea unei practici uniforme, până în 2012, ea nu și-a valorificat pe deplin acest rol. Hotărârile explicative și explicațiile emise nu s-au dovedit a fi suficiente pentru a asigura aplicarea uniformă a legislației. Destul de des, hotărârile CSJ adoptate în cauze concrete erau contradictorii între ele sau chiar contrare hotărârilor CtEDO și propriilor hotărâri ale Plenului.⁷ Activitatea recentă a CSJ inspiră încrederea că practica CSJ va deveni mai uniformă.

7.6 Procuratura Generală

În cadrul Procuraturii Generale există Secția analiză și implementare a CEDO. În cadrul acesteia activează o singură persoană. Potrivit Regulamentului Procuraturii Generale, această secție analizează și sistematizează jurisprudența CtEDO în cauzele împotriva Moldovei, colaborează cu Direcția Agentului guvernamental, la sesizarea AG, precum și din oficiu, pregătește informații pentru întocmirea observațiilor pe marginea cauzelor pendinte la CtEDO, verifică posibilitatea înaintării acțiunilor de regres pentru compensarea sumelor plătite în temeiul hotărârilor și deciziilor CtEDO, examinează gradul de corespundere cu CEDO a cadrului legal național și pregătește propuneri de modificare a legislației, inițiază redeschiderea procedurilor la nivel național ca urmare a procedurilor CtEDO și participă la examinarea procedurilor de revizuire în cauzele civile și contravenționale.⁸

⁷ În decembrie 2005, CtEDO a pronunțat prima hotărâre într-o cauză moldovenească (*Popov nr. 2*) în care a constatat că aplicarea improprie a revizuirii este contrară CEDO. În pofida acestui fapt și a mediatizării largi a acestei probleme, abateri similare au fost comise de către CSJ și în anii 2009 și 2010 (a se vedea, pentru mai multe detalii, cauzele menționate în tabelul nr. 11 al studiului).

⁸ P. 2.3.4.4.3 al Regulamentului, disponibil la <http://procuratura.md/md/leg2/>.

În anul 2012, după recepționarea traducerii de la AG a jurisprudenței CtEDO în cauzele moldovenești, această secție le expedia procurorilor. În cauzele comunicate de CtEDO ce vizau procuratura, secția asista AG la scrierea observațiilor. AG interimar a apreciat colaborarea cu această secție drept foarte bună. La solicitarea AG, secția decidea dacă este justificată solicitarea redeschiderii procedurilor judiciare naționale ca urmare a procedurilor CtEDO. În cazul în care solicitarea redeschiderii era justificată, ea propunea procurorului general intentarea procedurii. Până în anul 2012, procurorul general a depus mai mult de 30 de cereri de redeschidere a procedurilor judiciare. De asemenea, ca urmare a hotărârilor CtEDO au fost redeschise mai multe urmăriri penale (pentru mai multe informații în acest sens, a se vedea subcapitolul 5.3 al studiului). Deși Secția analizează și implementare a CEDO a întreprins mai mult acțiuni în vederea conformării cu hotărârile CtEDO, se pare că ea nu a evaluat impactul acțiunilor sale menite să soluționeze problemele cu caracter general.

Art. 17 al Legii Agentului guvernamental permite înaintarea acțiunii de regres pentru compensarea sumelor plătite în temeiul hotărârilor și deciziilor CtEDO. Acțiunea de regres este intentată de către procurorul general. Acesta a intentat câteva acțiuni de acest gen. Pentru mai multe informații în acest sens a se vedea subcapitolul 8.4 al studiului.

7.7 Concluzii

- a) În Republica Moldova, mecanismele de supraveghere a executării hotărârilor CtEDO se suprapun și oferă insuficiente pârghii pentru a asigura o executare efectivă. Astfel, activitatea Comisiei guvernamentale pentru organizarea executării hotărârilor CtEDO nu a fost foarte eficientă și nici vizibilă. AG nu are suficiente atribuții și nici pondere politică pentru a promova o executare eficientă, iar controlul parlamentar nu este exercitat continuu și coerent;
- b) Agentul guvernamental este autoritatea ce deține informația despre toate hotărârile CtEDO și este cel mai în măsură să raporteze despre executarea efectivă a hotărârilor CtEDO, precum și să aibă un rol mai activ în prevenirea violărilor CEDO pe viitor. Totuși cadrul normativ și resursele alocate AG nu sunt suficiente pentru această responsabilitate. De exemplu, AG nu este consultat în mod constant cu privire la compatibilitatea proiectelor de lege cu standardele CEDO, iar resursele umane puse la dispoziția acestuia sunt insuficiente pentru a răspunde competențelor atribuite;
- c) Mecanismul actual de executare a hotărârilor CtEDO urmează a fi îmbunătățit. Necesitatea îmbunătățirii mecanismului de executare a hotărârilor CtEDO este recunoscută în Strategia de reformă a sectorului justiției pentru anii 2011-2016.

7.8 Recomandări

- a) Consolidarea capacităților Direcției Agent guvernamental prin crearea unui mecanism de detașare, pentru cel puțin 12 luni, a judecătorilor și procurorilor, pentru a activa în cadrul Direcției. Activitatea Consiliului de pe lângă AG trebuie reanimată;
- b) Perfecționarea procedurilor din cadrul Ministerului Justiției astfel încât AG să-i fie oferită posibilitatea reală de a revizui proiectele de legi din punct de vedere al compatibilității acestora cu prevederile CEDO;

- c) Completarea CPP cu dreptul AG de a depune opinii juridice în cauze penale și recur-gerea AG la procedura prevăzută de art. 74 CPC în cauzele în care ar putea schimba sau unifica practica în domeniul aplicării CtEDO;
- d) Autorizarea AG să contacteze direct CM în ceea ce privește executarea hotărârilor CtEDO;
- e) Introducerea obligației AG de a analiza fiecare hotărâre pronunțată de CtEDO și de a formula propuneri cu privire la măsurile ce urmează a fi întreprinse pentru executarea acesteia;
- f) Introducerea obligației AG de a elabora anual un raport privind executarea hotărârilor CtEDO. Acesta trebuie să fie făcut public și să fie prezentat Parlamentului;
- g) Crearea unui noi mecanism de supraveghere a executării hotărârilor CtEDO. Supravegherea executării poate fi pusă în sarcina unei comisii parlamentare permanente sau a unei comisii parlamentare speciale. Comisia urmează să supravegheze constant procesul de executare a hotărârilor CtEDO. Aceasta urmează să prezinte anual un raport în plenul Parlamentului cu privire la executarea hotărârilor CtEDO. Din acest motiv, urmează a fi abrogată hotărârea Guvernului nr. 1488, din 31 decembrie 2004, cu privire la Comisia guvernamentală pentru organizarea executării hotărârilor CtEDO;
- h) Continuarea eforturilor CSJ, prin hotărârile Plenului, recomandările plasate pe pagina web și avizele consultative, în vederea uniformizării practicii judecătorești în conformitate cu standardele CtEDO;
- i) Introducerea în cadrul CSJ și al Procuraturii Generale a unui mecanism de evaluare periodică a impactului măsurilor întreprinse în vederea executării hotărârilor CtEDO.

Contribuirea la reducerea numărului adresărilor la CtEDO

8.1 Introducere

La 1 ianuarie 2012, pe rolul CtEDO se aflau mai mult de 150,000 de cereri, adică de trei ori mai mult decât a examinat CtEDO în anul 2011. Numărul mare de cereri adresate CtEDO pune în pericol întregul mecanism instituit prin CEDO. Din acest motiv, încă în anul 2005, Lord Woolf a recomandat recurgerea mai frecventă la serviciile ombudsmanilor naționali și la alte metode de soluționare alternativă a disputelor.¹ În unele țări, cum ar fi Rusia, Serbia, Slovenia sau Spania a fost introdus recursul la Curtea Constituțională pentru persoanele care pretind că le-au fost încălcate drepturile și libertățile fundamentale ale omului. În hotărârile pilot adoptate până acum², CtEDO a sugerat introducerea la nivel național a unui recurs compensator pentru a soluționa problema sistemică sau structurală menționată în hotărârea CtEDO. În cazul unor încălcări deosebit de grave, în scopul prevenirii abaterilor pe viitor, ar putea fi justificată sancționarea vinovaților sau obligarea lor de a compensa, integral sau în parte, sumele plătite de stat în temeiul procedurilor CtEDO. În acest capitol este analizată eficiența acestor mecanisme în Republica Moldova.

8.2 Recursul constituțional și ombudsmanul

Sarcina principală a Curții Constituționale din Republica Moldova o reprezintă verificarea constituționalității actelor cu caracter normativ emise de către Parlament, Președinte sau Guvern. Ea poate fi sesizată de către subiecți speciali. Constituția Republicii Moldova (art. 135) nu acordă competențe Curții Constituționale să examineze cererile persoanelor fizice sau juridice cu privire la încălcarea drepturilor lor.

În anul 2004, Parlamentul a încercat să modifice art. 135 al Constituției și să introducă recursul individual la Curtea Constituțională. La 16 decembrie 2004, Curtea Constituțională (avizul nr. 1) a autorizat începerea procedurii de modificare a Constituției. Totuși, în decembrie 2005, inițiativa (nr. 142, din 13 ianuarie 2005) nu a acumulat numărul necesar de voturi ale deputaților, pe motiv că nu definea suficient de clar care ar trebui să fie competențele Curții Constituționale la examinarea recursurilor individuale.

¹ A se vedea pag. 4 al Raportului, disponibil la <http://www.echr.coe.int/NR/rdonlyres/40C335A9-F951-401F-9FC2-241CDB8A9D9A/0/LORDWOOLFREVIEWONWORKINGMETHODS.pdf>.

² A se vedea, de exemplu, hotărârile *Broniowski c. Poloniei* (22 iunie 2004); *Burdov (nr. 2) c. Rusiei* (15 ianuarie 2009); *Olaru ș.a.* (28 iulie 2009); sau *Ananiev ș.a. c. Rusiei* (10 ianuarie 2012).

La 12 mai 2011, Parlamentul de la Chișinău a adoptat PNADO (Hot. nr. 90), care, la p. 7, prevede introducerea recursului individual la Curtea Constituțională până la sfârșitul anului 2011. Se pare că această prevedere nu a fost luată în serios. Până în noiembrie 2012, nu a fost solicitat avizul Curții Constituționale pentru inițierea procedurii de revizuire a Constituției. Nici discuții temeinice cu privire la această inițiativă nu s-au făcut auzite.

Începând cu aprilie 1998, în Republica Moldova există patru ombudsmani, numiți oficial „avocați parlamentari”. Avocații parlamentari examinează plângerile persoanelor fizice privind încălcarea drepturilor omului. Totuși ei sunt în drept să examineze plângerile care pot fi contestate conform CPC, CPP sau CC, precum și cele care vizează legislația muncii (art. 16 al Legii nr. 1349, din 10 octombrie 1997, cu privire la avocații parlamentari). Avocații parlamentari pot sesiza Curtea Constituțională. În anul 2011, avocații parlamentari au primit mai mult de 1,500 de plângeri și au depus 17 sesizări la Curtea Constituțională. Avocații parlamentari mai prezintă anual un raport cu privire la respectarea drepturilor omului în Republica Moldova.³

Deși avocații parlamentari există în Republica Moldova de mai mult de 14 ani, ei încă nu sunt percepuți de către societate ca un mecanism capabil să remedieze la nivel național violarea CEDO. De fapt, art. 16 al Legii cu privire la avocații parlamentari nu le permite acestora să examineze marea majoritate a situațiilor cu care poate fi sesizată CtEDO. Ombudmanii ar putea diminua din numărul cererilor depuse la CtEDO. Totuși, în cazul Republicii Moldova, aportul lor în acest sens nu poate fi foarte eficient, deoarece majoritatea persoanelor care depun cereri la CtEDO împotriva Republicii Moldova se plâng de soluțiile instanțelor judecătorești. Este puțin probabil că vreun ombudsman va accepta să acționeze ca un organ care reexaminează deciziile instanțelor judecătorești.

8.3 Recursul compensator pentru încălcarea termenului rezonabil

Prin hotărârea *Olaru ș.a.* (28 iulie 2009), CtEDO a constatat că în anul 2009, neexecutarea hotărârilor judecătorești definitive era principala problemă a Republicii Moldova în ceea ce privește numărul de cereri care se află pe rolul Curții. La data hotărârii, mai mult de 300 de cereri de acest gen erau pendinte la CtEDO. Din acest motiv, în hotărârea *Olaru ș.a.*, CtEDO a menționat următoarele:

„58. ... Statul trebuie să introducă un recurs care să asigure ca adevărat o redresare efectivă pentru violările Convenției, care se datorează neexecutării prelungite de către autoritățile de stat a hotărârilor judecătorești definitive cu privire la acordarea spațiului locativ de stat pronunțate împotriva Statului sau a entităților acestuia. Un astfel de recurs... trebuie să corespundă principiilor prevăzute de Convenție și să fie disponibil în decurs de șase luni de la data la care această hotărâre devine definitivă.”

În vederea conformării cu hotărârea *Olaru ș.a.*, la 21 aprilie 2011, Parlamentul a adoptat Legea nr. 87 privind repararea de către stat a prejudiciului cauzat prin încălcarea dreptului la judecarea în termen rezonabil a cauzei sau a dreptului la executarea în termen rezonabil a hotărârii judecătorești. Această lege dă dreptul oricărei persoane fizice sau juridice să solicite compensații materiale și morale pentru încălcarea termenului rezonabil la faza urmăririi

³ Rapoartele anuale de activitate ale avocaților parlamentari sunt disponibile la <http://ombudsman.md/md/anuale/>.

penale, judecării cauzei sau executării hotărârii judecătorești. Acest prejudiciu se repară din contul statului, iar pârât este Ministerul Justiției.⁴ Legea a intrat în vigoare la 1 iulie 2012.

Până în toamna anului 2012, cererea de chemare în judecată privind neexecutarea sau executarea întârziată a hotărârii judecătorești urma a fi depusă la Judecătoria Rîșcani, mun. Chișinău, iar cea cu privire la încălcarea termenului rezonabil la faza urmăririi penale sau a judecării cauzei – la Curtea de Apel Chișinău. Hotărârea primei instanțe putea fi contestată doar cu recurs, iar trimiterea cauzei la rejudecare nu era permisă. În urma modificărilor legislative din toamna anului 2012 (Legea nr. 96, din 3 mai 2012, și Legea nr. 155, din 5 iulie 2012), toate cererile de chemare în judecată formulate în temeiul Legii nr. 87 urmează a fi depuse la Judecătoria Buiucani mun. Chișinău. Hotărârile acestei instanțe pot fi contestate cu apel, iar apoi cu recurs.

Conform Legii nr. 87, cererea de chemare în judecată urmează a fi depusă în cursul procedurilor sau în termen de șase luni de la finalizarea procedurilor (art. 3 alin. 2). În cazul procedurilor pendinte la CtEDO, cererea putea fi depusă până la 1 ianuarie 2012 (art. 7). Cererea de chemare în judecată urmează a fi examinată de către prima instanță în termen de trei luni.

În decizia *Balan* (24 ianuarie 2012), CtEDO a acceptat, *prima facie*, că recursul introdus prin Legea nr. 87 este unul eficace. Potrivit celui mai experimentat jurist moldovean de la grefa CtEDO, CtEDO a acordat Republicii Moldova un credit de încredere, însă poziția CtEDO ar putea fi revăzută în viitor în funcție de capacitatea instanțelor naționale de a crea o jurisprudență consistentă cu rigorile impuse de CEDO.⁵ Ca urmare a adoptării Legii nr. 87, mai mult de 300 de cereri moldovenești cu privire la termenul rezonabil, care erau pendinte la CtEDO la 28 iulie 2009 (ziua în care a fost pronunțată hotărârea *Olaru ș.a.*) sau care au fost depuse ulterior, au fost declarate inadmisibile de către CtEDO pentru neepuizarea căilor de recurs interne. Reclamantilor li s-a sugerat să intenteze o acțiune în temeiul Legii nr. 87.

La 1 iunie 2012, MF cunoștea despre 634 de cereri depuse în temeiul Legii nr. 87. Deși de la intrarea în vigoare a Legii nr. 87 trecuseră 11 luni, iar legea impunea examinarea acțiunii de către prima instanță în cel mult trei luni, până la acea dată, au fost adoptate hotărâri în doar 121 de cauze (19.1%). Avocații au recunoscut că termenul de trei luni pentru examinarea cauzei de către prima instanță nu este respectat. Curtea de Apel Chișinău examina recursurile în două-șase luni. CSJ examina recursurile împotriva hotărârilor pronunțate în prima instanță de către Curtea de Apel Chișinău în termen de trei-patru luni (a se vedea tabelele nr. 27 și 28). Durata medie a procedurilor judiciare în temeiul Legii nr. 87 examinate până la 1 decembrie 2012 nu depășea 12 luni. Totuși au fost constatate cazuri când prima instanță a pronunțat hotărârea peste mai mult de 12 luni de la depunerea cererii.

Începând cu 1 decembrie 2012, toate cauzele în temeiul Legii nr. 87 sunt examinate de către o judecătorie de sector, hotărârile acestei instanțe pot fi contestate cu apel, iar apoi cu recurs, și cauzele pot fi remise la rejudecare. Aceste modificări vor lungi perioada în care persoana va putea obține compensații pentru încălcarea termenului rezonabil.

⁴ Până la 6 octombrie 2012, aceste acțiuni se depuneau împotriva MF. Prin Legea nr. 96, din 3 mai 2012, a fost modificat art. 2 alin. 7 al Legii nr. 87 și indicat că acțiunile se depun împotriva Ministerului Justiției. Legea nr. 96 a intrat în vigoare la 6 octombrie 2012.

⁵ A se vedea discursul acestuia, disponibil la http://csj.md/news.php?menu_id=460&lang=5.

Pentru a uniformiza practica judecătorească cu privire la aplicarea Legii nr. 87, AG a elaborat un ghid cu privire la aplicarea jurisprudenței CtEDO în materia neexecutării hotărârilor judecătorești și a duratei excesive a procedurilor.⁶ La 25 mai 2012, el a fost plasat pe pagina web a Ministerului Justiției. Ghidul conține o analiză a standardelor CtEDO, a jurisprudenței acesteia în privința Moldovei, precum și o sinteză a compensațiilor materiale, morale și a costurilor și cheltuielilor acordate de CtEDO pentru neexecutarea hotărârilor judecătorești și durata excesivă a procedurilor în cauzele moldovenești.

Tabelul nr. 27⁷
Informații despre cauze intentate în temeiul Legii nr. 87 care vizează neexecutarea sau executarea întârziată a hotărârilor judecătorești

Cauza, instanța și durata neexecutării	Data Hot.	Soluția primei instanțe	Data Hot. recurs	Soluția în recurs
S.A. „Institutul pentru Proiectări Drumuri Auto” – Judecătoria Economică de Circumscripție (dos. nr. 2e-890/12) – neexecutarea unei hotărâri judecătorești privind transmiterea unui imobil timp de șase ani și nouă luni.	23/02/2012	Prej. mat. – EUR 40,000 și Prej. mor. – EUR 10,000.	12/09/2012	Recursul MF a fost admis și a fost acordat doar MDL 10,000 (EUR 625) cu titlu de prejudiciu moral.
Denis Hohlov – Judecătoria Rîșcani mun. Chișinău (dos. nr. 2-7023/11) – neexecutarea unei hotărâri privind asigurarea cu spațiu locativ timp de doi ani și trei luni.	28/03/2012	Prej. mor. – MDL 10,000 (EUR 625) și Asist. jur. – MDL 5,400 (EUR 338).	20/09/2012	Recursul reclamantului a fost respins.
Marcel Cigoreanu – Judecătoria Rîșcani mun. Chișinău (dos. nr. 2-7900/2011) – neexecutarea unei hotărâri privind asigurarea cu spațiu locativ timp de doi ani și patru luni.	21/05/2012	Prej. mat. – MDL 52,000 (EUR 3,250) și Prej. mor. – EUR 10,000.	03/10/2012	Recursul MF a fost admis și a fost acordat doar MDL 5,000 (EUR 313) cu titlu de prejudiciu moral.
Petru Molceanu ș.a. 9 persoane – Judecătoria Rîșcani mun. Chișinău (dos. nr. 2-6947/2011) – neexecutarea unei hotărâri judecătorești privind plata restanțelor la salariu (în privința a zece reclamânți) timp de trei ani, trei luni și 27 de zile.	30/03/2012	Prej. mor. – câte MDL 2,000 (EUR 125) pentru fiecare reclamant; Asist. jur. – suma totală de MDL 5,000 (EUR 313) și Asist. jur. – MDL 1,807 (EUR 115).	07/08/2012	Recursul reclamantilor a fost respins.

⁶ http://www.justice.gov.md/public/files/file/GHID_PRACTIC_DAG_MJ_mai_2012.pdf.

⁷ Tabelul a fost completat în baza informației din hotărârile judecătorești.

Gheorghe Marian – Judecătoria Rîșcani mun. Chișinău (dos. nr. 2-5253/11) – neexecutarea unei hotărâri privind asigurarea cu spațiu locativ timp de 12 ani și opt luni.	21/12/2011	Prej. mor. – MDL 76,000 (EUR 4,921).	05/04/2012	Recursul MF a fost admis și a fost acordată MDL 10,000 (EUR 625) cu titlu de prejudiciu moral.
Oxana Vameș – Judecătoria Rîșcani mun. Chișinău (dos. nr. 2-5155/11) – neexecutarea unei hotărâri judecătorești privind asigurarea cu spațiu locativ timp de un an și zece luni.	04/01/2012	Prej. mat. – MDL 25,180.64 (EUR 1,574); Prej. mor. – EUR 16,000 și Asist. jur. – MDL 8,400 (EUR 525).	21/03/2012	Recursul MF a fost admis și a fost redusă suma acordată cu titlu de prejudiciu moral până la MDL 30,000 (EUR 1,875).
Natalia Axenova – Judecătoria Rîșcani mun. Chișinău (dos. nr. 2-7227/11) – neexecutarea unei hotărâri judecătorești privind plata salariului de către o Agenție de Stat timp de patru ani și șapte luni.	12/03/2012	Prej. mor. – EUR 2,000.	20/06/2012	Recursul reclamantului a fost respins.
Igor Colodrovschi – Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2r-2979/11) – neexecutarea unei hotărâri judecătorești privind asigurarea cu spațiu locativ timp de trei ani și cinci luni.	21/10/2011	Prej. mat. – MDL 33,600 (EUR 2,100); Prej. mor. – MDL 40,000 (EUR 2,500) și chelt. jud. – MDL 100 (EUR 6).	18/04/2012	Recursul MF a fost admis și a fost redusă suma acordată cu titlu de prejudiciu moral până la MDL 22,000 (EUR 1,375).
Maria Grossu – Judecătoria Rîșcani mun. Chișinău (dos. nr. 2-6946) – neexecutarea unei hotărâri judecătorești privind asigurarea cu spațiu locativ timp de trei ani și patru luni.	11/06/2012	A fost constatată violarea art. 6 și a art. 1. Prot. 1, însă nu au fost acordate compensații pe motiv că nu au fost solicitate prejudicii morale, iar cele materiale nu au fost justificate.	28/08/2012	Recursul reclamantului a fost respins.
Valentin Cristea – Judecătoria Rîșcani mun. Chișinău (dos. nr. 2-6859/11) – neexecutarea unei hotărâri judecătorești privind asigurarea cu spațiu locativ timp de trei ani și zece luni.	26/01/2012	Prej. mat. – MDL 24,000 (EUR 1,500) și Prej. mor. – MDL 10,000 (EUR 625).	11/04/2012	A fost admis recursul MF și respinsă acțiunea reclamantului pe motiv că el nu se află pe moment în raporturi de muncă cu MAI.

Viorel Roman – Judecătoria Rîșcani mun. Chișinău (dos. nr. 2-6638/11) – neexecutarea unei hotărâri judecătorești privind asigurarea cu spațiu locativ timp de doi ani și cinci luni.	07/05/2012	Prej. mat. – MDL 37,451.61 (EUR 2,341); Prej. mor. – MDL 165.000 (EUR 10,312) și chelt. jud. – MDL 555 (EUR 35).	25/09/2012	Recursul MF a fost admis și a fost redusă suma acordată cu titlu de prejudiciu moral până la MDL 15,000 (EUR 938).
Nicolae Salcuțan – Judecătoria Rîșcani mun. Chișinău (dos. nr. 2-6788/11) – neexecutarea unei hotărâri judecătorești privind asigurarea cu spațiu locativ timp de doi ani și zece luni.	06/04/2012	Prej. mat. – MDL 20,000 (EUR 1,250) și chelt. jud. – MDL 2,400 (EUR 150).	contestată cu recurs de ambele părți	Recursurile sunt pendinte la Curtea de Apel Chișinău.
Grigore Novac - Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2r-884/12) – neexecutarea unei hotărâri judecătorești privind plata unei sume de bani de către o persoană privată timp de trei ani și trei luni.	07/03/2012	Acțiunea a fost respinsă pe motiv că neexecutarea nu poate fi imputată executorului.	22/05/2012	Recursul reclamantului a fost respins.
Ivan Vilcu – Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2r-794/12) – neexecutarea unei hotărâri judecătorești privind plata unei sume de bani de către o persoană privată timp de patru ani și zece luni.	23/02/2012	Prej. mor. – MDL 7,513 (EUR 470).	21/06/2012	Recursul reclamantului a fost admis și au fost acordați MDL 7,513 (470 EUR) cu titlu de prejudiciu material.
Tatiana Carabadjac – Judecătoria Rîșcani mun. Chișinău (dos. nr. 2-7039/11) – neexecutarea unei hotărâri judecătorești privind plata unei sume de bani de către o persoană juridică insolubilă timp de un an și nouă luni.	05/03/12	Acțiunea a fost respinsă pe motiv că statul nu poate fi responsabil pentru neexecutarea unei hotărâri care se datorează insolvenței debitorului.	06/06/2012	Recursul reclamantului a fost respins.
Ganna Bolotova - Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2r-1570/12) - neexecutarea unei hotărâri judecătorești privind plata unei sume de bani de către o persoană privată timp de patru ani și opt luni.	03/02/2012	Acțiunea a fost respinsă pe motiv că neexecutarea nu poate fi imputată executorului.	26/04/2012	Recursul reclamantului a fost respins.

Dmitrii Sarov – Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2r-1276/12) – neexecutarea unei hotărâri judecătorești privind plata unei sume de bani de către o persoană privată timp de trei ani.	31/01/2012	Acțiunea a fost respinsă pe motiv că neexecutarea nu poate fi imputată executorului.	20/06/2012	Recursul reclamantului a fost respins.
Vera Rotari – Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2-747/12) – neexecutarea unei hotărâri judecătorești privind plata unei sume de bani de către o persoană privată timp de doi ani și zece luni.	26/01/2012	Prej. mor. - MDL 11,200 (EUR 700).	05/06/2012	Acțiunea a fost respinsă pe motiv că neexecutarea nu poate fi imputată executorului și deoarece acțiunea este tardivă.

*Tabelul nr. 28⁸
 Informații despre cauze intentate în temeiul Legii nr. 87 care vizează neexecutarea sau executarea întârziată a hotărârilor judecătorești*

Cauza, instanța și durata procedurii	Data Hot.	Soluția primei instanțe	Data Hot. recurs	Soluția în recurs
SRL „Auto-Mar” – Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2-473) – examinarea cauzei penale în care reclamantul este parte vătămată timp de zece ani (șase ani la faza urmăririi penale și patru ani în instanța de judecată).	06/03/2012	Acțiunea a fost respinsă, deoarece tergiversarea nu se datorează organelor de stat.	28/06/2012	Recursul reclamantului a fost admis. CSJ i-a acordat MDL 80,000 (EUR 5,000) cu titlu de prejudiciu moral.
SRL „Planta Vin” – Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2-52/12) – examinarea unei cauze civile mai mult de nouă ani.	17/05/2012	Acțiunea a fost respinsă, deoarece tergiversarea nu se datorează judecătorilor.		Nu se cunoaște dacă reclamantul a contestat hotărârea.
Zinaida Zvezdenko , Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2-241/12) – examinarea unei cauze civile timp de aproape nouă ani.	08/05/2012	Acțiunea a fost respinsă, deoarece tergiversarea nu se datorează judecătorilor.	16/08/2012	Recursul reclamantului a fost admis. CSJ i-a acordat MDL 15,000 (EUR 938) cu titlu de prejudiciu moral și MDL 8,500 (EUR 531) pentru costuri și cheltuieli.
Gheorghe Străisteanu – CSJ (dos. nr. 2r-355/12) – examinarea unei cauze civile timp de un an și opt luni.	15/03/2012	Acțiunea a fost respinsă.	29/05/2012	Recursul reclamantului a fost admis. CSJ i-a acordat MDL 5,000 (EUR 313) cu titlu de prejudiciu moral.

⁸ Tabelul a fost completat în baza informației din hotărârile judecătorești.

Ion Șiman – CSJ (dos. nr. 2r-353/12) – examinarea unei cauze civile timp de un an și șase luni.	17/02/2012	Acțiunea a fost respinsă ca nefondată.	06/06/2012	Recursul reclamantului a fost respins.
Ghenadii Tcacenco – Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 3-3405/11) – examinarea a două cauze civile timp de doi ani și patru luni și, respectiv, un an și nouă luni.	30/01/2012	Prej. mor. – MDL 15,000 (EUR 938).	25/04/2012	Recursurile părților au fost respinse.
Șiman Ion – CSJ (dos. nr. 2r-392/12) examinarea unei cauze civile timp de trei luni.	02/04/2012	Acțiunea a fost respinsă ca nefondată.	06/06/2012	Recursul reclamantului a fost respins.
Anatolii Țiganenco, Alexandru Bețișor, Margareta Strugac și Serghei Trofimov – Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2-36/12) – examinarea unei cauze civile timp de trei ani și cinci luni.	26/03/2012	Acțiunea a fost respinsă ca nefondată, deoarece cauza a fost examinată în termeni rezonabili.	20/06/2012	Recursul reclamanților a fost respins.
Daniela Secrieru – Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2-611/11) – examinarea unei cauze civile timp de 14 luni.	19/04/2012	Acțiunea a fost respinsă ca nefondată.		Nu se cunoaște dacă reclamantul a contestat hotărârea.
Nicanor Ciorba – Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2-538/11) – examinarea unei cauze civile timp de un an și șase luni.	30/01/2012	Acțiunea a fost respinsă, deoarece instanța a dispus amânarea ședințelor în conformitate cu legea.	25/04/2012	CSJ a admis recursul reclamantului, a casat hotărârea primei instanțe și a remis cauza la rejudecare.
Grigore Bărnaz – Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2-607/11) – examinarea unei cauze civile timp de opt ani.	27/02/2012	Prej. mor. – MDL 3,000 (EUR 188) și Asist. jur. – MDL 1,000 (EUR 63).	06/06/2012	CSJ a admis recursul reclamantului și a mărit compensațiile până la MDL 6,000 (EUR 376) cu titlu de prejudiciu moral și MDL 2,000 (EUR 126) pentru asistență juridică.
Gheorghe Străisteanu – CSJ (dos. nr. 2r-273/12) – examinarea unei cauze penale împotriva reclamantului timp de doi ani și cinci luni.	19/01/2012	Prej. mor. – MDL 6,000 (EUR 375).	21/06/2012	CSJ a admis recursul MF și a redus suma prejudiciului moral până la MDL 4,000 (EUR 250).

Aurel Bodi – Curtea de Apel Chișinău (dos. nr. 2-486/2011) – examinarea unei cauze civile simple timp de 12 ani, trei luni și 15 zile.	06/03/2012	Prej. mor. – MDL 10,000 (625 EUR) și Asist. jur. – EUR 900 și MDL 5,400 (338 EUR).	06/06/2012	CSJ a admis recursul reclamantului și a mărit prejudiciul moral până la MDL 15,000 (EUR 938). CSJ a acordat încă MDL 500 (EUR 33) pentru asistență juridică.
---	------------	--	------------	--

Informațiile din cele două tabele de mai sus confirmă că compensațiile morale acordate de către judecători în temeiul Legii nr. 87 sunt extrem de neuniforme. În general, acestea sunt cu mult mai mici decât cele acordate de CtEDO în cauze comparabile. Astfel, în cauza S.A. „*Institutul pentru Proiectări Drumuri Auto*”, CSJ a acordat EUR 625 pentru neexecutarea unei hotărâri judecătorești timp de șase ani și nouă luni. În cauza *Gheorghe Marian*, CSJ a acordat aceeași sumă pentru neexecutarea unei hotărâri judecătorești timp de 12 ani.⁹ Totuși, în cauzele *Oxana Vameș*, *Igor Coldorovschi* și *SRL „Auto-Mar”* compensațiile morale par să fie conforme cu compensațiile morale acordate de CtEDO.

Se pare că CSJ a recunoscut că nivelul compensațiilor morale acordate pentru încălcarea CEDO este mic, iar practica judecătorească în acest domeniu nu era uniformă. La 23 iulie 2012, pe pagina CSJ a fost plasată opinia comună a președintelui CSJ și a AG cu privire la satisfacția echitabilă care urmează a fi acordată pentru violarea CEDO.¹⁰ În cadrul studiului nu am reușit să evaluăm impactul acestei opinii, însă se pare că compensațiile acordate de CSJ au o tendință de creștere moderată. Pentru mai multe detalii în acest sens a se vedea subcapitolul 3.2.2 al studiului.

Acțiunea în temeiul Legii nr. 87 nu se supune taxei de stat. Acest fapt este salutar. Totuși procedurile în temeiul acestei legi, de obicei, reprezintă o sarcină financiară grea pentru reclamant, din cauza compensării unei părți foarte mici a onorariului plătit avocatului. Astfel, în niciuna din cauzele prezentate în tabelele nr. 27 și 28, cu excepția cauzelor *Oxana Vameș* și *Aurel Bodi*, asistența juridică compensată nu a depășit EUR 350, deși multe din aceste cauze au fost inițial depuse la CtEDO, iar ulterior declarate inadmisibile pe motiv că a fost adoptată Legea nr. 87. Compensarea insuficientă a cheltuielilor de asistență juridică este specifică pentru toate categoriile de cauze și nu doar pentru cele cu privire la Legea nr. 87. Pentru mai multe detalii în acest sens, a se vedea subcapitolul 3.2.2 al studiului.

8.4 Procedurile împotriva vinovaților și acțiunea în regres

În mai multe cauze moldovenești, CtEDO a constatat abateri deosebit de grave ale CEDO. De exemplu, în hotărârea *Gurgurov* (16 iunie 2009), CtEDO a conchis că procurorii

⁹ Potrivit celui mai experimentat jurist moldovean de la Grefa CtEDO, „analizând jurisprudența CtEDO în cazurile de neexecutare, putem constata că mărirea [compensației morale] este de aproximativ EUR 600 pentru 12 luni de întârziere și cate EUR 300 pentru fiecare perioada următoare de 6 luni de întârziere” (opinie disponibilă la http://csj.md/news.php?menu_id=4608&lang=5). Prin hotărârea *Olaru ș.a.*, CtEDO a acordat EUR 2,000 cu titlu de prejudiciu moral pentru neexecutarea unei hotărâri judecătorești timp de șase ani, iar prin hotărârea *Mubin* - EUR 6,500 cu același titlu pentru neexecutarea unei hotărâri judecătorești timp de 11 ani.

¹⁰ <http://csj.md/admin/public/uploads/Opinie%20privind%20satisfac%C5%A3ia%20echitabil%C4%83.doc>

au încercat să zădărnicească eforturile reclamantului de a trage la răspundere persoanele vinovate de maltratare, în hotărârea *Stepuleac* (6 noiembrie 2007), dosarul penal împotriva reclamantului a fost falsificat de către ofițerul de urmărire penală, în hotărârea *Oferta Plus SRL* (19 decembrie 2006), directorul reclamantului a fost arestat pentru a descuraja compania în procedurile la CtEDO, iar în hotărârea *Baroul Partner-A* (16 iulie 2009) CtEDO a constatat că Guvernul a acționat cu rea-credință pentru a expropria reclamantul. În alte zece hotărâri pronunțate până la 31 decembrie 2010, CtEDO a constatat că reclamantul a fost maltratată. Aceste cauze puteau dadea temei pentru proceduri disciplinare sau urmăriri penale împotriva vinovaților.

Din cele 11 cauze pronunțate până la 31 decembrie 2010 în care CtEDO a constatat că reclamantul a fost maltratată, doar două cauze (*Corsacov* și *I.D.*) au fost expediate în instanța de judecată. Celelalte cauze au fost suspendate sau încetate de către procurori, sau sunt încă pendinte la procuratură. Procesul penal privind maltratarea dlui *Corsacov* a fost încetat după ce, din cauza remiterii cauzei la rejudecare, a expirat termenul de prescripție de tragere la răspundere penală. Dosarul penal cu privire la maltratarea lui *I.D.* încă este pendinte la judecătoria de sector (pentru mai multe informații în acest sens, a se vedea subcapitolul 5.3.1.1 al studiului).

Membrii CSM pot iniția proceduri disciplinare dacă dintr-o hotărâre definitivă a CtEDO rezultă comiterea de către judecător a unei abateri disciplinare. Legea cu privire la statutul judecătorului permite tragerea la răspundere disciplinară a judecătorului pentru „aplicarea neuniformă a legislației, intenționat sau din neglijență gravă, dacă acest fapt a fost constatat de instanța ierarhic superioară și a condus la casarea hotărârii defectuoase” (art. 22 alin. 1 lit. b). Art. 23 alin. 4 al acestei Legi sugerează că, dacă abaterea disciplinară rezultă dintr-o hotărâre a unei instanțe judecătorești internaționale, sancțiunea disciplinară poate fi aplicată în termen de un an de la data la care hotărârea instanței judecătorești internaționale a devenit definitivă. Suntem convinși că astfel de proceduri ar trebui lansate doar pentru abateri foarte grave. Deși CtEDO a constatat mai multe abateri foarte grave comise de judecători, nicio sancțiune disciplinară nu a fost aplicată. Este greu de explicat inacțiunea CSM în cazurile de admitere nejustificată a cererilor de revizuire, cum ar fi în cauzele *Eugenia și Doina Duca* (3 martie 2009) sau *Oferta Plus SRL* (19 decembrie 2006). De fapt, ca urmare a hotărârii *Oferta Plus SRL*, reclamantul în acea cauză a solicitat tragerea la răspundere disciplinară a judecătorilor implicați în cauza sa, însă, la 25 ianuarie 2007, CSM a respins solicitarea, pe motiv că „nu există temeiuri pentru intentarea procedurilor disciplinare împotriva judecătorilor vizați”. Monitorizând ședințele CSM, am observat că AG informează CSM despre hotărârile CtEDO. Totuși, în anul 2012, CSM nu a discutat niciodată minuțios în ședință constatările din hotărârile CtEDO primite de la AG, deși discutarea hotărârilor CtEDO apărea periodic pe agenda CSM.

Legea cu privire la procuratură prevede ca abateri disciplinare îndeplinirea necorespunzătoare a obligațiilor de serviciu și interpretarea sau aplicarea incorectă sau tendențioasă, în mod intenționat sau din neglijență gravă, a legislației, sau refuzul nejustificat de a îndeplini o atribuție de serviciu (art. 61). Totuși, pentru aceste abateri sancțiunea poate fi aplicată peste cel mult un an de zile de la comiterea abaterii (art. 63 alin. 4). Deși CtEDO a constatat investigarea defectuoasă a maltratărilor în patru cauze care erau pendinte în ziua hotărârii

CtEDO, se pare că nu au urmat proceduri disciplinare împotriva procurorilor. Una dintre cele patru cauze este cauza *Corsacov*, urmărirea penală în care a fost clasată și redeschisă de cel puțin 12 ori. Este greu de imaginat că astfel de omisiuni pot fi comise de o persoană care acționează cu bună-credință sau că acestea nu pot fi considerate drept „refuz nejustificat de a îndeplini o atribuție de serviciu”.

În cauzele *Oferta Plus SRL* (19 decembrie 2006) și *Cebotari* (13 noiembrie 2007), CtEDO a constatat că procedurile penale nu urmăreau un scop legitim. Ca urmare a hotărârii *Oferta Plus SRL*, reclamantul în acea cauză a solicitat tragerea la răspundere disciplinară a procurorilor implicați în cauza sa. La 16 martie 2007, un procuror din Procuratura Generală a respins solicitarea, pe motiv că acțiunile procurorilor au fost legale. Mai mult, după hotărârea *Oferta Plus SRL*, timp de mai mult de un an de zile, procuratura a continuat să insiste asupra condamnării directorului *SRL Oferta Plus*.¹¹

Art. 17 al Legii cu privire la Agentul guvernamental se referă la acțiunea în regres în vederea compensării sumelor plătite în cadrul procedurilor CtEDO. AG este obligat să informeze procurorul general și CSM, după caz, despre toate cazurile când, prin hotărâre a CtEDO sau prin acord de soluționare amiabilă a cauzei, Republica Moldova este obligată să plătească sume de bani. Acțiunea în regres este intentată de către procurorul general, în termen de 1 an de la data la care a expirat termenul de plată, stabilit de Curte sau prin acordul de soluționare pe cale amiabilă a cauzei. Acțiunea în regres este intentată potrivit procedurii civile și poate fi pornită doar în privința persoanelor care au acționat cu intenție sau din culpă gravă.

Suntem convinși că acțiunea în regres împotriva unui judecător sau procuror nu ar trebui intentată decât dacă vinovăția lor a fost stabilită deja în cadrul unor proceduri disciplinare sau penale. Se pare că acțiunea în regres prevăzută de art. 17 al Legii cu privire la Agentul guvernamental a fost aplicată împotriva unui judecător doar o singură dată, în temeiul hotărârii *Tocono și Profesorii Prometeiști* (26 iunie 2007). În această cauză, CtEDO a constatat o violare a art. 6 CEDO pe motiv că judecătorul nu s-a abținut de la judecarea cauzei, deși s-a aflat anterior în conflict cu una din părți. Procurorul general a solicitat permisiunea CSM pentru intentarea acestei acțiuni, însă a fost respinsă.¹²

Intentarea acțiunii în regres de către procurorul general arată straniu cu atât mai mult cu cât, începând cu 1 ianuarie 2012, procuratura nu mai are competențe de a redeschide procedurile civile, iar la Ministerul Justiției a fost creată secția responsabilă de reprezentare a intereselor statului în procedurile inițiate în temeiul Legilor nr. 1545 și nr. 87.

Începând cu anul 2008, procurorul general a intentat zece acțiuni în regres în temeiul art. 17 al Legii cu privire la Agentul guvernamental. Cinci acțiuni au fost admise, patru au fost respinse, iar într-o procedură încă nu există o hotărâre judecătorească irevocabilă. Informații despre aceste acțiuni sunt prezentate în tabelul de mai jos.

¹¹ Procurorii au solicitat sancționarea directorului *SRL Oferta Plus* cu 15 ani de închisoare. La 28 iunie 2007, Judecătoria Centru mun. Chișinău a achitat directorul reclamantului, pe motiv că faptele lui nu întrunesc elementele infracțiunii. La 12 octombrie 2007, Curtea de Apel Chișinău a respins apelul procuraturii. La 1 aprilie 2008, recursul procuraturii a fost respins de către CSJ.

¹² Conform legislației în vigoare în acea perioadă, acțiunea în regres împotriva judecătorului nu putea fi intentată fără acordul CSM.

Tabelul nr. 29
Informații despre acțiunile în regres intentate în temeiul art. 17
al Legii cu privire la Agentul guvernamental

Hotărârea/ decizia CtEDO	Violările relevante	Pârătul în acțiunea în regres	Suma solicitată (EUR)	Informații despre procedura în regres
Ungureanu (27568/02) Hot. 06/09/2007	Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – neexecutarea de către Ministerul Transporturilor a unei hotărâri judecătorești privind restabilirea în funcție.	Anatolie Cuptov, ex-ministru al Transporturilor și Comunicațiilor	500	La 1 iulie 2008, Judecătoria sect. Rîșcani, mun. Chișinău a admis integral acțiunea. Această hotărâre a fost menținută prin deciziile Curții de Apel Chișinău din 1 octombrie 2008 și a CSJ din 22 aprilie 2009.
Bița ș.a. (25238/02, 25239/02 și 30211/02) Hot. 25/09/2007	Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – neexecutarea de către Ministerul Transporturilor a unei hotărâri judecătorești privind plata unor sume de bani.	Anatolie Cuptov, ex-ministru al Transporturilor și Comunicațiilor	2,997	La 12 martie 2008, Judecătoria sect. Rîșcani, mun. Chișinău a admis integral acțiunea. La 3 iunie 2009, Curtea de Apel Chișinău a admis recursul pârâtului și a casat integral hotărârea primei instanțe. La 25 noiembrie 2009, CSJ a declarat inadmisibil recursul Procuraturii Generale.
Corsacov (18944/02) Hot. 04/04/2006	Art. 3 CEDO – maltratarea	Valeriu Dubceac, Anatolie Tulbu, ex-colaboratori de poliție ai Comisariatului Hîncești	21,000	La 25 octombrie 2010, Judecătoria Hîncești a admis în parte acțiunea și a încasat în mod solidar de la pârâți EUR 10,500. La 31 martie 2011, Curtea de Apel Chișinău a respins apelul Procuraturii Generale, a admis apelurile pârâților și a respins acțiunea. La 5 octombrie 2011, CSJ a respins recursul Procuraturii Generale.
Guțu v. Moldova (20289/02) Hot. 07/06/2007	Art. 5 § 1 CEDO – reținerea contravențională a reclamantului fără un temei legal; Art. 8 CEDO – pătrunderea polițiștilor fără un temei legal în curtea reclamantului.	Iurie Bivol și Radu Dari ex-colaboratori de poliție ai Comisariatului Strășeni	6,500	La 8 iulie 2009, Judecătoria Strășeni a respins acțiunea. La 18 noiembrie 2009, Curtea de Apel Chișinău a respins apelul Procuraturii Generale, iar la 9 iunie 2010, CSJ a respins recursul Procuraturii Generale.
Frunze (22545/05) Dec. 07/04/2009 (reglementare amiabilă)	Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – neexecutarea de către o companie a unei hotărâri judecătorești privind plata restanțelor la salariu.	Ion Cebotari, Vladimir Doagă	800	La 30 noiembrie 2009, Judecătoria Orhei a respins acțiunea. La 12 mai 2010, Curtea de Apel Chișinău a respins apelul Procuraturii Generale, iar, la 26 ianuarie 2011, CSJ a respins recursul Procuraturii Generale.

<p>Cazacu (6914/08) Dec. 02/06/2009 (reglementare amiabilă)</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – neexecutarea de către Ministerul Educației a unei hotărâri judecătorești privind restabilirea în funcție și plata unor sume de bani.</p>	<p>Victor Țvircun, Valentin Beniuc, Larisa Șavga, ex-miniștri ai educației</p>	<p>3,000</p>	<p>La 2 februarie 2011, Judecătoria Buiucani, mun. Chișinău a admis integral acțiunea. La 20 septembrie 2011, Curtea de Apel Chișinău a admis apelurile părăților și a respins acțiunea. La 2 mai 2012, CSJ a admis recursul Procuraturii Generale, a casat ambele hotărâri și a pronunțat o nouă hotărâre prin care l-a obligat pe Victor Țvircun să plătească suma de MDL 34,172.7 (EUR 2,136). În privața lui Valentin Beniuc și Larisa Șavga acțiunea a fost respinsă.</p>
<p>Cebotari ș.a (37763/04 ș.a.) Hot. 27/01/2009</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 CEDO – neexecutarea unei hotărâri judecătorești privind plata indemnizației de invaliditate de către o companie privată.</p>	<p>Alexandru Știrbu, ex-executor judecătorec</p>	<p>10,000</p>	<p>Judecătoria Ialoveni a admis integral acțiunea. Hotărârea judecătorească nu a fost contestată.</p>
<p>Lazo (45602/07) Dec. 16/03/2010 (reglementare amiabilă)</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 - neexecutarea de către Ministerul Educației a unei hotărâri judecătorești privind restabilirea în funcție și plata unor sume de bani.</p>	<p>Victor Țvircun, Valentin Beniuc, Larisa Șavga, ex-miniștri ai educației</p>	<p>400</p>	<p>La 22 decembrie 2011, Judecătoria Buiucani, mun. Chișinău, a respins acțiunea. La 25 octombrie 2012, Curtea de Apel Chișinău a admis apelul Procuraturii Generale și a admis în parte acțiunea. Ea l-a obligat pe Victor Țvircun să plătească suma de MDL 6,326.4 (EUR 400). În privața lui Valentin Beniuc și Larisa Șavga acțiunea a fost respinsă.</p>
<p>Filimonova (21136/03) Dec. 19/01/2010 (declarație unilaterală)</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – neexecutarea de către Primăria Orhei a unei hotărâri judecătorești privind restabilirea în funcție.</p>	<p>Ion Șarban, ex-primar de Orhei</p>	<p>620</p>	<p>La 28 iunie 2010, Judecătoria Orhei a admis integral acțiunea. Hotărârea judecătorească nu a fost contestată.</p>
<p>Dimitrov (56555/07) Dec. 25 ianuarie 2012 (reglementare amiabilă)</p>	<p>Art. 6 § 1 CEDO și Art. 1 Prot. 1 – neexecutarea de către autoritățile locale din Taraclia a unei hotărâri judecătorești privind efectuarea unor lucrări de reparație și plata unei sume de bani.</p>	<p>Vitali Garanja, ex-manager-șef al Î.M.G.C.L.C. Taraclia</p>	<p>3,700</p>	<p>La 19 iunie 2012, Judecătoria Taraclia a admis integral acțiunea. La 23 octombrie 2012, Curtea de Apel Cahul a admis apelul părătului și a respins acțiunea. Procuratura Generală intenționează să depună recurs.</p>

Opt din cele zece acțiuni în regres vizează compensațiile plătite pentru neexecutarea hotărârilor judecătorești naționale. Celelalte două cauze, care vizează compensațiile plătite pentru maltratare în cauza *Corsacov* și pentru lipsirea ilegală de libertate și pătrunderea în domiciliu în cauza *Guțu*, au fost respinse ca nefondate.

Pe lângă acțiunea în regres, prejudiciile aduse statului pot fi compensate și după redeschiderea procedurilor civile ca urmare a hotărârilor CtEDO. De exemplu, în hotărârile *Flux*, ziarul a fost obligat să plătească reclamantului în procedurile naționale compensații pentru defăimare, iar CtEDO a constatat ulterior că soluția judecătorilor este contrară art. 10 CEDO și a obligat Guvernul să restituie reclamantului sumele plătite în baza hotărârilor judecătorești naționale. Ziarul Flux a redeschis cu succes procedurile naționale (a se vedea tabelul nr. 10), iar acțiunea oponentului a fost respinsă. Guvernul a plătit mai mult de EUR 210,000 în temeiul hotărârii *Pîrnău ș.a.* (31 ianuarie 2012) datorită carențelor la examinarea unei cauze civile care nu implica o autoritate de stat. În asemenea situații, AG ar putea solicita redeschiderea procedurilor și obligarea oponentului în procedurile naționale restituirea, cel puțin, a prejudiciului real. Se pare că, până acum, autoritățile nu au recurs niciodată la această procedură.

8.5 Concluzii

- a) Curtea Constituțională din Republica Moldova nu poate examina plângerile individuale cu privire la violarea CEDO. Autoritățile Republicii Moldova s-au angajat să introducă recursul individual la Curtea Constituțională până la sfârșitul anului 2011, însă acest fapt nu s-a întâmplat;
- b) Deși avocații parlamentari există în Republica Moldova mai mult de 14 ani, ei încă nu sunt percepuți de către societate ca un instrument capabil să remedieze la nivel național violarea CEDO. În cazul Republicii Moldova, aportul avocaților parlamentari la reducerea numărului cererilor adresate CtEDO nu poate fi eficient, deoarece majoritatea persoanelor care depun cereri la CtEDO împotriva Republicii Moldova se plâng de soluțiile instanțelor judecătorești;
- c) Durata medie a procedurilor judiciare în temeiul Legii nr. 87, examinate până la 1 decembrie 2012, nu depășea 12 luni. Totuși au fost constatate cazuri când prima instanță a pronunțat hotărârea peste mai mult de 12 luni de la depunerea cererii. Din cauza modificărilor legislative care au intrat în vigoare la 1 decembrie 2012, durata procedurilor în temeiul Legii nr. 87 va crește;
- d) Compensațiile morale acordate de către CSJ în temeiul Legii nr. 87 sunt extrem de neuniforme. În general, acestea sunt mult mai mici decât cele acordate de CtEDO în cauze comparabile. La 23 iulie 2012, pe pagina CSJ a fost plasată opinia comună a președintelui CSJ și a AG cu privire la satisfacția echitabilă care urmează a fi acordată pentru violarea CEDO. În cadrul studiului nu am reușit să evaluăm impactul acestei opinii, însă se pare că compensațiile acordate de CSJ au o tendință de creștere moderată;
- e) Legea permite aplicarea sancțiunilor disciplinare judecătorilor și procurorilor în baza constatărilor din hotărârile CtEDO. Astfel de proceduri ar trebui inițiate doar pentru abateri foarte grave. Deși CtEDO a constatat mai multe abateri foarte grave comise de judecători sau procurori, se pare că nicio sancțiune disciplinară nu a fost aplicată;
- f) Începând cu anul 2008, procurorul general a intentat zece acțiuni în regres în temeiul

Art. 17 al Legii cu privire la Agentul guvernamental. Cinci acțiuni au fost admise, patru au fost respinse, iar într-o procedură încă nu există o hotărâre judecătorească irevocabilă.

8.6 Recomandări

- a) Art. 16 al Legii cu privire la avocații parlamentari urmează a fi modificat pentru a permite avocaților parlamentari să examineze mai multe situații în care este violată CEDO;
- b) CSJ urmează să-și intensifice eforturile pentru a asigura că toate instanțele judecătorești din Republica Moldova examinează prompt acțiunile intentate în temeiul Legii nr. 87 și acordă compensații morale adecvate pentru încălcarea termenului rezonabil;
- c) CSM și CSP ar trebui să studieze cu o mai mare atenție hotărârile CtEDO, pentru a asigura că orice abatere foarte gravă care rezultă din acestea atrage după sine sancțiuni disciplinare;
- d) Modificarea art. 17 al Legii Agentului guvernamental și acordarea dreptului de intentare a acțiunii în regres Ministerului Justiției;
- e) După redeschiderea procedurilor, autoritățile de stat ar trebui să solicite de la oponentii în procedurile naționale a reclamanților în procedurile CtEDO, rambursarea prejudiciului real plătit în temeiul hotărârilor CtEDO.

